ମୃତ ବନ୍ଦରର ଇତିକଥା

ଯଦୁନାଥ ଦାଶ ମହାପାତ୍ର

ଜନସାହିତ୍ୟ ପ୍ରକାଶନ

ଜନ-ସାହିତ୍ୟ ଗ୍ରାହକମାନଙ୍କ ଜାଣିବା ପାଇଁ

୧ । 'ଜନ-ସାହିତ୍ୟ'ର ବାର୍ଷିକମୂଲ୍ୟ ଟ ୨।, ଷାଣ୍ମାସିକ ଟ
ଖଣ୍ଡେ ଟ୦୵ । ରେଜଷ୍ଟ୍ରୀ ଡାକରେ ଅଧିକା ବାର୍ଷିକ ଟ୧୵ ଅଗ୍ରୀମ୍ ଦେବେ ।

୨ । ଜନ-ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତି ମାସର ପ୍ରଥମ ସପ୍ତାହରେ ପ୍ରକାଶ ପାଏ ।

୩ । ଗ୍ରାହକମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ସର୍ଟିଫିକେଟ୍ ଅଫ୍ ପୋଷ୍ଟିଂରେ ‍
ଯାଉଥିବାରୁ ଡାକରେ ହଜିବା କପି ବଦଳରେ ବିନା ଦାମରେ ଅନ୍ୟ
ଦିଆଯାଏ ନାହିଁ ।

୪ । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଜନ-ସାହିତ୍ୟର ଏଜେଣ୍ଟ ଥିବେ ସେଠା
ଗ୍ରାହକମାନେ ଏଜେଣ୍ଟଙ୍କଠାରୁ ନିଜ କପି ନେଇ ପାରନ୍ତି ।

ଏଜେଣ୍ଟମାନଙ୍କ ଜାଣିବା ପାଇଁ

୧ । ଏଜେଣ୍ଟମାନେ ଅନ୍ୟୂନ ୧୦ ଖଣ୍ଡ କପି ନେବେ ।

୨ । ଦଶଖଣ୍ଡ ବା ସେଥିରୁ କମ୍ କପିନେବା ଏଜେଣ୍ଟ ଖଣ୍ଡ ପି
ଟ୦।୬ କମିଶନ ପାଇବେ । ଦଶଖଣ୍ଡରୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ କପିନେବା ଏଜେଣ୍ଟ ଶତକ
୨୫ କମିଶନ ପାଇବେ ।

୩ । ପ୍ରତି ଖଣ୍ଡପିଛା ଟ୦୵ ଜମା ଦେଲେ ପରେହିଁ ଏଜେଣ୍ଟ ଶ୍ରେଣୀଭୁ
ହୋଇ ପାରିବେ ।

୪ । ପ୍ରତି ମାସର ବିକ୍ରୟ ଟଙ୍କା କମିଶନ ବାଦ ଉକ୍ତ ମାସର ୨
ତାରିଖ ସୁଦ୍ଧା ନ ପାଇଲେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସଂଖ୍ୟା ପଠାଯିବ ନାହିଁ ।

ଲେଖକମାନଙ୍କ ଜାଣିବା ପାଇଁ

୧ । ଜନ-ସାହିତ୍ୟରେ ରାଜନୈତିକ, ସାମାଜିକ, ଐତିହାସିକ
ରହସ୍ୟମୂଳକ ଉପନ୍ୟାସ ପ୍ରକାଶ ପାଏ । ଏହାଛଡ଼ା ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଅନୁବା
ସାହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ପାଏ ।

୨ । ଜନ-ସାହିତ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଁ ଯେଉଁ ଲେଖକମାନେ ଲେ
ପଠାଇବେ, ସେଗୁଡ଼ିକ ଯେପରି ୧୦୦ ପୃଷ୍ଠା ଭିତରେ ହୁଏ, ସେଥିପ୍ର
ଦୃଷ୍ଟି ଦେବେ । ନୂତନ ଲେଖକମାନଙ୍କ ଲେଖା ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ ଏ
ମନୋନୀତ ହେଲେ ପ୍ରକାଶ କରାଯାଏ ।

==ଏକ==

ଶୀତ ସଂଧ୍ୟାର ଏକ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାପ୍ଲାବିତ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ।

ସାତତଲ ପ୍ରାସାଦର ସୁରକ୍ଷିତ ଶୟନକକ୍ଷର ପୂର୍ବପାଖ 'ବାତାୟନ ସମ୍ମୁଖରେ ଛିଡ଼ାହୋଇ କାହାର ନୟନ ଯୁଗଳରେ ଜମି ଆସୁଥିଲା ଅଶ୍ରୁ । ପ୍ରାସାଦର ଅନେକ ତଳେ ଅଗଣିତ ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ କୁସୁମର ବର୍ଣ୍ଣବୈଷମ୍ୟ— ଫୁଲର ଗନ୍ଧ ପବନରେ ଭାସିଆସି ଉନ୍ମୁକ୍ତ ବାତାୟନ ଦ୍ୱାରରେ ଭାସି ବୁଲୁଛି । ଆକାଶରେ ଶିଶୁମେଘ ଖଣ୍ଡର ଶ୍ୱେତ ସଂଚରଣ । ଉଦ୍ୟାନର କେଉଁ ନିଭୃତ ପ୍ରଦେଶରୁ ବେଳେବେଳେ ଶୁଭୁଛି ଅଜ୍ଞାତ ପକ୍ଷୀଯୁଗଳର କଳରବ—ରାତି ମାତ୍ର ଆସୁଛି ଦୈତ୍ୟ ପରି ।

ଶୟନକକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ପରିପାଟୀରେ ସଜ୍ଜିତ । ଗଜଦନ୍ତର ପଲଙ୍କ ଉପରେ ଦୁଗ୍ଧ ଫେନନିଭ ଶଯ୍ୟା—ଅର୍ଦ୍ଧେକ ଅଂଶ ଅବନମିତ—ଅପର ଅର୍ଦ୍ଧ ଅବ୍ୟବହୃତ । ପାଖରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଝାଲରକାଚ ଶୋଭିତ ଆଲୋକ । ପଲଙ୍କ ଉପରେ ରୌପ୍ୟ ତାମ୍ବୁଲପାତ୍ର—ବ୍ୟବହୃତ ନ ହୋଇ ଅପରିଷ୍କାର ହୋଇ ଅଛି । ତଳେ ରହିଛି ବହୁ ପ୍ରକାର ଖେଳ ସାମଗ୍ରୀ । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ବହୁତ ପତିତ ପୁଷ୍ପମାଳାର ଛିନ୍ନ ଅଂଶ । ନାନାରଂଗର ଭେଲଭେଟ୍ ଗାଲିଚାରେ ଚଟାଣ ପରିଶୋଭିତ ।

ବାତାୟନ ପଥର ଅପରିଚ୍ଛନ୍ନ ରେଲିଂକୁ ଧରି ନିଭା କାନ୍ଦୁଛି ।

ତିନିରାତି ବିତି ଗଲାଣି । ତଥାପି ମୀନକେତନ ଫେରି ନାହାନ୍ତି ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ଏଇ ଅହେତୁକ ଅନୁପସ୍ଥିତି ନିଭାର ଅନ୍ତରରେ ଭରି ଦେଇଛି ଗୁରୁତ୍ୱବେଦନା । ମନକୁ କରିଛି ଆହତ । ବିଖ୍ୟାତ ମଙ୍ଗରାଜ ବଂଶର ବଧୂ ଶେଷ ଆଭିଜାତ୍ୟର ଧ୍ୱଂସାବଶେଷ ଉପରେ ଛିଡ଼ାହୋଇ ଅତୀତକୁ କରୁଛି ବିଶ୍ଲେଷଣ । ତାର ବିଭାଘର ରାତିରେ ଏଇ ପ୍ରାସାଦରେ ଜଳି ଉଠିଥିଲା ଲକ୍ଷ ସୁନାର ଦୀପାଳି । ସହସ୍ର କୁସୁମର ଅପରୂପ ସଂଯୋଗରେ ମଧୁଗନ୍ଧା କକ୍ଷ ହୋଇ ଉଠିଥିଲା ଇନ୍ଦ୍ରପୁରୀ—ଅସଂଖ୍ୟ ବାଦ୍ୟ—ବିଚିତ୍ର ଅଗ୍ନିବାଣରେ ଏ ଖଣ୍ଡ ମଣ୍ଡଳ ହୋଇ ଉଠିଥିଲା ମୁଖରିତ । ତରୁଣୀ ବଧୂ ନିଭାର ଅନ୍ତରରେ ସେଇ ରଜନୀର ସ୍ମୃତି ଆଜି ବି ସ୍ପଷ୍ଟ—ମାତ୍ର ଏଇ କେତୋଟି ବର୍ଷର ଅଭିଜ୍ଞତା ବିଷାକ୍ତ କରି ଦେଇଛି ତା ମନ—ସେ ଦରିଦ୍ର ପରିବାରର କନ୍ୟା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏପରି କ'ଣ ଚାହୁଁଥିଲା ?

ମୀନକେତନ ଏବଂ ପ୍ରେୟସୀ ନିଭା ।

ସେମାନେ ଥିଲେ ସହପାଠୀ । ମୀନକେତନ ଉଚ୍ଚବଂଶଜ—ଅଙ୍ଗମନରେ ଆଭିଜାତ୍ୟ—ପୋଷାକ ପରିଚ୍ଛଦରେ ଚିରନୂତନତା-ରୂପସମ୍ଭାରରେ କାର୍ତ୍ତିକେୟ । ଏହିପରି ଏକ ଶୀତସନ୍ଧ୍ୟାର ଦ୍ୱିତୀୟ ପ୍ରହରରେ କଲେଜର କୌଣସି ଏକ ମିଟିଂରେ ପରସ୍ପର ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲେ । ଏଇ ଆକର୍ଷଣ କ୍ରମେ ପ୍ରେମରେ ପରିଣତ ହେଲା । ତାପରେ ମୀନକେତନ ନିଭାକୁ ଜୀବନ ସଙ୍ଗିନୀ କରିବାର ପ୍ରସ୍ତାବ କଲେ । ନିଭାର ଦରିଦ୍ର ପିତାମାତା ଏହାକୁ ମହା ସୌଭାଗ୍ୟ ମଣି ଏ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ରାଜି ହୋଇଗଲେ; କିନ୍ତୁ ମୀନକେତନଙ୍କ ପରିବାରର ବୟସ୍କ ଲୋକମାନେ ଏ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ଆଦୌ ସମ୍ମତ ହେଲେ-ନାହିଁ । ବିଖ୍ୟାତ ମଙ୍ଗରାଜ ବଂଶର ବଧୂର ଆସନ ଅଳଂକୃତ କରିବାକୁ ସେ ଯୋଗ୍ୟା ନୁହେଁ ।

ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବ ଉପରେ ବହିଗଲା କାହିଁ କେତେ ଝଡ଼ । ମୀନକେତନ ଥିଲା ଦୃଢ଼ ପ୍ରତିଜ୍ଞ । ନଭକୁ ବିଭା ନ ହେଲେ ସେ ଜୀବନ ରଖିବେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ବୁଢ଼ା ଜନନୀ ପୁଅର ଦୃଢ଼ତା ଦେଖି ଡରିଗଲେ ଏବଂ ନିଜ ମତ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରି ପ୍ରସ୍ତାବରେ ରାଜି ହେଲେ । କାଳର ଗତି ସହିତ ତାଳରଖି ଚାଲିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସାମନ୍ତବାଦର ଶେଷ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଚିରଦିନପାଇଁ ଅସ୍ତମିତ—କର୍ପୂରଶୂନ୍ୟ କନା ରହିଛି । ସାମନ୍ତବାଦର ଏଇ ଅସ୍ତଗାମୀ ସୂର୍ଯ୍ୟର ଲାଲିମାରେ ଈଷତ୍ ନାଲି ରହିଛି ଏଇ କ୍ରନ୍ଦନରତ ପ୍ରାସାଦ—ଯେଉଁ ପକ୍ଷୀ ପକ୍ଷିଣୀମାନେ ଏଇ ପ୍ରାସାଦରେ ସଦୟ ଆଶ୍ରୟ ପାଇଥିଲେ ସେମାନେ ଆଜି ବିଦାୟ ନେଇଛନ୍ତି ।

ବିବାହ ଦିନ ଠିକ୍ ହୋଇଗଲା । ନଭ ମନକୁ ଆଗାମୀ ସମୟ-ସମୁଦ୍ରର ସଫେଦ ତରଙ୍ଗ ଉଦ୍ବେଳିତ କରୁଥିଲା । ମୀନକେତନଙ୍କ ବଳିଷ୍ଠ ବପୁ, ଚକିତ ନୟନ, ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଗୌର କାନ୍ତି, ରକ୍ତାଭ ଓଷ୍ଠାଧାର ତା ମନରେ ଆଣୁଥିଲା ଶିହରଣ । ଏଇ ବଳିଷ୍ଠ ଯୁବକର ଦୁଇ ବାହୁ ଉପରେ ନିଜର କ୍ଳାନ୍ତ ଅଙ୍ଗଲତାକୁ ଟାଳିଦେଇ କିଛି ସମୟ ବିଶ୍ରାମ ନେଇ ପାରିଲେ ସେ ନିଜକୁ ଧନ୍ୟ ମନେକରିବ । ଦରିଦ୍ରର କନ୍ୟା ନଭ ପୁଣି କଳ୍ପନା କରୁଥିଲା ହାତୀଦାନ୍ତର ପଲଙ୍କ, ସୁନାର ଥାଳି, ଅଜସ୍ର ଦାସଦାସୀର ଗହଣରେ ନିଜକୁ ଗଢ଼ିନେଇ ପାରିବ କଲ୍ଲୋଳକର ଉର୍ବଶୀ କରି । ମୀନକେତନ କେଉଁ ଏକ ଅବସର ସମୟରେ ତାଙ୍କ ବଂଶର ଅବଲୁପ୍ତ ଇତିହାସ ଖୁଆଇ ଦେଇଥିଲେ ତାକୁ । ଭୋଗବିଳାସର ଚରମ ରସିକତାରେ ଉତ୍ପ୍ଳାବିତ ହୋଇଥିଲା ଏଇ ପ୍ରାସାଦ । ଅତୀତର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣରେଣୁ ଦେହରେ ଜଡ଼ିତ ହୋଇ ରହିଛି ଏଇ ବଂଶର ଚିରାଚରିତ ଶୃଙ୍ଗାର ଗଳ୍ପ । ନିସ୍ତବ୍ଧ ରାତିର ମଧ୍ୟଭାଗରେ କେତୋଟି ଷୋଡ଼ଶୀଙ୍କର କରପଦରେ ଶୋଭା ପାଉଥିଲା ହାତୀଦାନ୍ତର ପାନପାତ୍ର—ସୁବାସିତ ଅଙ୍ଗଲତା ମଦ୍ୟସ୍ପର୍ଶ ପବନରେ ଅନୁପମ ଭଙ୍ଗୀ ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିଲା । ଉନ୍ନତ ବକ୍ଷଦେଶ, ଭ୍ରୂବିଳାସ, ପୁଷ୍ପିତ ବେଣୀର ତାଳେ ତାଳେ ନାଚି ଉଠୁଥିଲା ଅତୀତର କେତେ ଗୌରବମୟ ଇତିହାସ—ଅବଲୁପ୍ତ ଆଜି ସବୁ । ମୀନକେତନ ନଭ ଆଗରେ କହୁଥିଲେ ଏଇ ମହାନ୍

ବଂଶର ପୂର୍ବ ବଂଶଧରମାନଙ୍କ ଅପକୀର୍ତ୍ତି । ଏଇ ପ୍ରାସାଦର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଯେତୋଟି ବିଧବା ଆଜି ଦେଖାଯାନ୍ତି, ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଏଇ ବଂଶର ଅଭିରେ ପ୍ରକମ୍ପିତ ହେଉଥିଲେ ।

ଝିଲକାଏ ଥଣ୍ଡା ପବନରେ ନିଭାର କୃଷ୍ଣ କୁନ୍ତଳ ଥରଉଠିଲା । ପଣନ୍ତକାନିରେ ଚକ୍ଷୁର ଲୋତକ ପୋଛି ଆଣି ସେ ପଲଙ୍କ ଉପରେ ନିଜର ଅଙ୍ଗଲତିକା ମେଲାଇଦେଲା ।

'ନୂଆବୋଉ.........'

ନିଭା ଉଠିପଡ଼ିଲା—'ଆସ କୁନ୍ତଳା ।'

ସ୍ଥିର ଚରଣ ପକାଇ କୁନ୍ତଳା ପଶିଆସିଲା ଘର ଭିତରକୁ ।

'ନୂଆବୋଉ, ତଥାପି ତୁମେ କାନ୍ଦୁଚ ?'

ନିଭା କାନ୍ଦୁଥିଲା । ସେଇ କ୍ରନ୍ଦନର ଶେଷଛାପ ରହିଯାଇଚି ତା'ର ଚକ୍ଷୁ ପ୍ରାନ୍ତରେ । ସେ ଅପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲା ।

'ନାଇଁ ଗୋ କୁନ୍ତଳା, ତମେ ଭୁଲ ଦେଖିଲ ।'

କୁନ୍ତଳା ଦୀର୍ଘ ନିଃଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ିଲା । ସେ ଅବିବାହିତା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ବୈବାହିକ ଜୀବନର ସୁଖଦୁଃଖ ବେଶ୍ ବୁଝି ପାରୁଛି । ସେ ଷୋଡ଼ଶୀ ତରୁଣୀ । ନିଭାର ଅନ୍ତରର ଗଭୀରତମ ପ୍ରଦେଶରେ ଯେଉଁ ସବୁ ଝଡ଼ ଉଠୁଛି ତାହା କଣ ତାହା ବୁଝି ପାରୁନାହିଁ ? କଣ କହିବ ସେ ? ମରୁଭୂମିର ଓଏସିସ୍ ଭଳି ସେ ଖାଲି ବେଳେବେଳେ ତା' ନୂଆବୋଉକୁ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦିଏ !

'ତୁମ ଭାଇ କଣ ବିବାହ ପୂର୍ବରୁ ଏମିତି ରାତି ରାତି ବୁଆଡ଼େ ରହୁଥିଲେ ?'

'ନା ।'

'ତେବେ ?'

'ତେବେ ଆଉ କଣ ନୂଆବୋଉ ?'

ନିଭା ଆଉ କିଛି କହିଲା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେ ଅନୁଭବ କଲା ବିଭତ୍ସ ଯନ୍ତ୍ରଣା । ଚକ୍ରାଧାରା ତାର ପଙ୍କୁ ହୋଇ ଆସିଲା । ତେବେ ମୀନକେତନ କଣ ତା' ଉପରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନୁହନ୍ତି ? ତାଙ୍କର କଲେଜ ଜୀବନର ପ୍ରେମ କଣ ସବୁ ଛଳନା ? ନୂତନତ୍ୱର ଆସ୍ୱାଦନ ପାଇଁ ନବ୍ୟତରୁଣ ଭ୍ରମର ଯେମିତି କୁମାରୀ

ଫୁଲ ପାଖରେ ବହୁ ଗୁଣ୍ଟୁ ପ୍ରକାଶ କରେ, ରସ ଆସ୍ୱାଦନା ପରେ ସେ ଫୁଲକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ପୁଣି ନୂତନ ଫୁଲର ସନ୍ଧାନକରେ, ମୀନକେତନ କଣ ଠିକ୍ ସେହିପରି ? ପ୍ରଥମ ଜୀବନର ପ୍ରେମ ଆଜି କଣ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଅର୍ଥହୀନ ?

'ନୂଆବୋଉ, ତମେ ଅଯଥାରେ ଭାବି ଭାବି ତମର ସୁନାମୁହଁକୁ ଝାଉଁଳାଇ ଦେଲଣି ।'

'ଅଯଥାରେ ମୁଁ ଭାବୁନାହିଁ କୁନ୍ତଳା । ତମେ ହୁଏତ ବୁଝିପାରିବ ନାହିଁ ମୋର ମର୍ମ ବେଦନା । ବିବାହର ଅବ୍ୟବହିତ ପରେ ତୁମେ ଯଦି ଏଇମିତି ପରିସ୍ଥିତିର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୁଅ, ସେତେବେଳେ ଉପଲବ୍ଧି କରିବ ନାରୀ କଣ ଚାହେଁ ? ସ୍ୱାମୀ ଉପରେ କେମିତିକା ଦାବୀ ତାର ? ଆଉ ସେହି ଦାବୀ ଯଦି ବାରମ୍ବାର ବାଧାପାଏ, ତେବେ ସାଧାରଣ ଅବସ୍ଥାରେ ନାରୀ ବିଦ୍ରୋହ କରିବା କଥା ।'

'ତୁମେ ବିଦ୍ରୋହ କରୁନା ନୂଆବୋଉ ?'

'କିନ୍ତୁ ଫଳ କଣ ହେବ କୁନ୍ତଳା, ଅସନ୍ତୋଷର ଅଗ୍ନି ଜଳି ଉଠି ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗକୁ ବ୍ୟାପିଯିବାହିଁ ଯାହା ସାର ହେବ ।'

କୁନ୍ତଳା ଭଲ ଭାବରେ ବୁଝି ପାରୁଥିଲା ସବୁ କଥା । କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତ ତା' ସାମର୍ଥ୍ୟର ବାହାରେ । ଏ ସବୁର ପ୍ରତିକାର ତାଦ୍ୱାରା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ତାର ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଭାଇକୁ ଶାସନ କରିବାର ଅଧିକାର ତାର ତ ନାହିଁ— ସେ କନିଷ୍ଠା, ତେଣୁ ଉପଦେଶ ଦେବାର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠେନା ।

ଦାସୀ ଚମ୍ପିଲା ଗରମ ଦୁଧ ଗ୍ଲାସକ ଆଣି ପାଖରେ ଛିଡ଼ା ହେଲା—'ବୋହୂ ସାଆନ୍ତାଣି, ଦୁଧ ଏତକ ପିଇ ଦଅନ୍ତୁ ।'

ନିର୍ଭା ଗ୍ଲାସଟା ନେଇ ଢକଢକ କରି ସମସ୍ତ ଦୁଧ ପିଇଦେଲା ଏକା ନିଃଶ୍ୱାସକେ । ବାସ୍ତବିକ ତାର ଅଜାଣତରେ ସେ ଖୁବ୍ ତୃଷିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା । ଚମ୍ପିଲା ଗ୍ଲାସ ନେଇ ଗୁଲିଗିବା ପରେ କୁନ୍ତଳା କହିଲା—'ନୂଆବୋଉ, ଭାଇଙ୍କର ଏ ଅଧୋଗତି ପାଇଁ କେହି ଦାୟୀ ନୁହନ୍ତି ଏ ଜଗତରେ ।'

'ଆଉ ?' ପଚାରିଲା ନିର୍ଭା । 'ସ୍ୱର୍ଗମଣ୍ଡଳର କେହି କଣ ଏଥିପାଇଁ ଦାୟୀ ?'

'ତୁମ କଥାରେ ସତ୍ୟତା ଥାଇପାରେ ନୂଆବୋଉ, ସେଥିପାଇଁ ଏଇ

ବଂଶହିଁ ଦାୟୀ । ଭାଇଙ୍କର ଦେହରେ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଥିବା ରକ୍ତହିଁ ଦାୟୀ । ମୁଁ ଶୁଣିଛି ଏ ବଂଶର ପୂର୍ବ ବଂଶଧରମାନେ ବଂଶାନୁକ୍ରମିକ ଭାବେ ଲମ୍ପଟ, ନଷ୍ଟ ଚରିତ୍ର, କାମୁକ ଥିଲେ । ତେଣୁ ଏହି ପ୍ରାସାଦରେ ବହୁ ଦାସ-ଦାସୀ ରଖି ସେମାନେ ବିଳାସ ବ୍ୟସନରେ ବୁଡ଼ି ରହି କାଳାତିପାତ କରୁଥିଲେ । ଏ ସବୁ ଥିଲା ଏଇ ଆଭିଜାତ୍ୟର ଏକ ଅଂଶ । ବୁଝୁଛ ?'

'ହଁ—'

'ତେଣୁ ଭାଇଙ୍କୁ ଦୋଷ ଦେଇ ଲାଭ କଣ ?'

'ତୁମ ଭାଇଙ୍କୁ ମୁଁ ଦୋଷ ଦେଉନି କୁନ୍ତଳା, ସବୁ ଦୋଷ ମୋର । କିନ୍ତୁ ଅତୀତର ସ୍ମୃତି ବେଳେବେଳେ ମତେ ଜର୍ଜରିତ କରୁଛି । ତମେ ତ ଜାଣ, ଦରିଦ୍ର ଗୃହର କନ୍ୟା ହିସାବରେ ତୁମ ଭାଇଙ୍କ ପ୍ରେମ ବ୍ୟତୀତ ମୋର ଆଉକିଛି ସମ୍ବଳ ନ ଥିଲା । ନ ଥିଲା ଏଇ ଆଭିଜାତ୍ୟ—ଏଇ ଆତ୍ମାଭିମାନ । ସେଇତକ ସମ୍ବଳ ଆଜି ଯେତେବେଳେ ଧୂଳିରେ ମିଶିଯିବାକୁ ବସିଛି, ମୁଁ ଅସ୍ଥିର ରହିବି କେମିତି ?'

'ଅସ୍ଥିର ରହିବାକୁହିଁ ପଡ଼ିବ ନୂଆବୋଉ, ଆଉ କିଛି କରିବାର ନାହିଁ ।'

ରାତି ଗମ୍ଭୀର ହେବାକୁ ବସୁଛି । ବାହାରେ ନିର୍ଜନତା । ପଲ୍ଲୀପ୍ରାଣ ଗଡ଼ର ନିଦ୍ରାଭିଭୂତ ହେବାକୁ ବସିଲାଣି ।

କୁନ୍ତଳା କହିଲା—'ମୁଁ ଗୋଟାଏ ଗୀତ ଗାଏଁ । ତମେ ମନଦେଇ ଶୁଣ । ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତାରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ପାଇଁ ସଙ୍ଗୀତ ଖୁବ ଦରକାରୀ ।'

କୁନ୍ତଳାର ମସ୍ତକରେ ସ୍ନେହକର ବୁଲାଇ ନିଭା କହିଲା—'ଗାଅ ଭଉଣୀ, ଗୀତ ଶୁଣି କ୍ଷଣକପାଇଁ ମୁଁ ଏ ବିଶ୍ୱ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡକୁ ଭୁଲିଯାଏଁ ।'

ପାଖରୁ ହାରମୋନିୟମଟା ଆଣି ପଲଙ୍କ ଉପରେ ରଖି କୁନ୍ତଳା ଛୁଟାଇ ଦେଲା ତା କଂଠର ଲହରି । ଗୀତ ପରେ ସେ କହିଲା—'ନୂଆବୋଉ, ଏଇ ଗୀତଟି ଭାଇ ମତେ ଶିଖେଇ ଦେଇଥିଲେ ।'

'ତମ ଭାଇ ଖୁବ ସୁନ୍ଦର ଗାଆନ୍ତି । ମୋର ଆଉ ତାଙ୍କର ପ୍ରେମ ମୂଳରେହିଁ ଥିଲା ତାଙ୍କର ଏଇ କଣ୍ଠର ପରିଚୟ । ସେଦିନ କଲେଜ ମିଟିଂରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ସଙ୍ଗୀତ ଶୁଣି ମୁଁ ତାଙ୍କପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲି ।'

କୁନ୍ତଳା ବସୁଙ୍କ ନୟନରେ ଚାହିଁ ରହିଥିଲା ତା ମୁହଁକୁ । ସେ ଶୁଣି କହିଲା—'ତା' ପରେ କେତେ ସନ୍ଧ୍ୟାର ମିଳନ ପ୍ରଦୀପରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହୋଇ ଉଠିଥିଲା ଆମର ପଥ—କେତେ ରାତ୍ରିର ମିଳନ ସମ୍ଭାରରେ ଚଞ୍ଚଳ ହୋଇଥିଲା କକ୍ଷ । ମୁଁ ଭାବୁଥିଲି, ଏଇ ଅନିନ୍ଦ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ଯୁବକଙ୍କୁ ନେଇ ଗଢ଼ିବି ମୋର କଳ୍ପନାର ତାଜ୍—ତାଙ୍କର ପ୍ରସାରିତ ବକ୍ଷଦେଶରେ ମୁଖଥାପି ସାରା ଜୀବନ ଭିକ୍ଷା କରିବି ଅଭୟ । ତୁମେ ବୋଧେ ଜାଣିନାହଁ, ପ୍ରଥମରୁ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱାସ କରୁନଥିଲି । କିନ୍ତୁ ସେ ଏମିତି ସୁଦକ୍ଷ ଅଭିନେତା, ଯେ ଖୁବ୍ ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ମୋର ମନପ୍ରାଣକୁ ନିଜର କରିନେଲେ ।'
ହଠାତ୍ ଝୁଲୁଥିବା କାଚର ଝାଡ଼ ଖସି ପଡ଼ିଲା ତଳେ । କାଚସବୁ ଚୂର୍ଣ୍ଣବିଚୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଏଣେ ତେଣେ ଝରି ପଡ଼ିଲା ।

'ଚମ୍ପଲା, ଚମ୍ପଲା'—ଡାକ ଛାଡ଼ିଲା ନିଭା । କାଳ ବିଳମ୍ବ ନ କରି ଚମ୍ପଲା ଆସି ହାଜର ହେଲା । କାଚସବୁ ଉଠାଇ ନେଇ ଫିଙ୍ଗିଦେବା ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରି ସେ ଚାହିଁ ରହିଲା ଜଳୁଥିବା ନୀଳ ଆଲୋକ ଆଡ଼େ । କେତେକ ମଣିଷଙ୍କର ଜୀବନକୁ ଏଇ ନୀଳ ଆଲୋକ ସହିତ ତୁଳନା କରାଯାଇ ପାରେ ଆଉ କେତେଜଣଙ୍କର ଜୀବନକୁ ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଥିବା କାଚଝାଡ଼ ସହିତ ସମାନ କରାଯାଇ ପାରେ । ଶଯ୍ୟା ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଥିବା ଫୁଲହାରକୁ ଆଣି ଅନ୍ୟମନସ୍କ ଭାବରେ ଛିଣ୍ଡାଇବାକୁ ଲାଗିଲା ନିଭା । ଏ ଫୁଲ ହାରର ପ୍ରୟୋଜନ କାହିଁ ?

କୁନ୍ତଳା ଚାହିଁ ରହିଥିଲା ଉପରକୁ—ସର୍ବଗ୍ରାସୀ କାଳ ସ୍ରୋତରେ କାଚଝାଡ଼ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ରଜ୍ଜୁ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା ସମସ୍ତଙ୍କ ଅଲକ୍ଷ୍ୟରେ । ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଥିବା କାଚଝାଡ଼ର ଦୁରବସ୍ଥାରେ ସେ ସମବେଦନା ଜଣାଇ ଦୀର୍ଘ ନିଃଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ିଲା ।

ସାମନା ବାରଣ୍ଡା ଦେଇ ବୃଦ୍ଧ ଗୋମସ୍ତା ସେଇ ପୁରୁଣା ଲଣ୍ଠନଟି ଧରି ଭିତରକୁ ଗଲେ, ମୀନକେତନଙ୍କ ମାଙ୍କ ପାଖରୁ କେତେକ ଜରୁରୀ କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ପାଇ । ହାତରେ ତାଙ୍କର ଥିଲା ପୁରୁଣା ଜମାଖର୍ଚ୍ଚ ବହି । ପ୍ରତି ପୃଷ୍ଠା ତାର ଅଙ୍କ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠୁଚି । ଜମିଦାରୀ ଉଚ୍ଛେଦ ପରେ

ସେହି-ମଧ୍ୟ ଆଉ ଅଳ୍ପ ଦିନରେ ଅସ୍ତ ହୋଇଯିବ । ଏଇ ବିରାଟ ପ୍ରାସାଦ, ସୁଦୂର ପ୍ରସାରୀ ଉଦ୍ୟାନ, ଢେଙ୍କ ପୁଷ୍କରିଣୀ, ମାଧବୀ କୁଞ୍ଜ, ରାଜ ରାଜେଶ୍ୱରୀ ମନ୍ଦିର, ସବୁଥିରୁ ଆଜି ଝରୁଛି ଶୂନ୍ୟତାର ଲୋତକ ।

ନନ୍ଦନପୁରର ମଙ୍ଗରାଜ ବଂଶ । ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳରେ ଏହି ବଂଶର ମହିମାମୟ ଗରିମା ସୁବିଦିତ । ସେମାନଙ୍କର ଜମିଦାରୀ ମରହଟ୍ଟା ଭାସ୍କର ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ଦାନ—ଜମିଦାରୀର ଆୟ ପ୍ରାୟ ଲକ୍ଷେ ଟଙ୍କା ଥିଲା । ଏଇ ଉଆସ ସାମନାରେ ଯେଉଁ ଦେବଦାରୁ କୁଞ୍ଜ ରହିଛି ସେଇଠି ଚାରିଟି ହାତୀ ସର୍ବଦା ବନ୍ଧା ହୋଇ ରହୁଥିଲେ । ତା ଛଡ଼ା ଘୋଡ଼ା ଆଠଦଶଗୋଟି ଥିଲେ । ଗାଈ ମଇଁଷିର ସଂଖ୍ୟା ନାହିଁ । ହାଟପାଖ ବରଗଛ ମୂଳେ ଚବିଶଘଣ୍ଟା ସଦାବର୍ତ୍ତ ଲାଗି ରହୁଥିଲା । ବହୁ ଦୂରଦେଶରୁ ଆଗତ ହେଉଥିଲେ ଅସଂଖ୍ୟ ସାଧୁ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ । ହାତୀ, ଘୋଡ଼ା, ଓଟ ଉପରେ ସେମାନଙ୍କ ଜିନିଷପତ୍ର ଲଦି ଦଳଦଳ ହୋଇ ସେମାନେ ଆସୁଥିଲେ । ମଙ୍ଗରାଜ ଉଆସରୁ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସଦାବର୍ତ୍ତ ଖଞ୍ଜା ଥିଲା । କାଳଚକ୍ରର ଆବର୍ତ୍ତନରେ ସେହି ଗରିମାମୟ ଅତୀତ ଆଜି ଅନ୍ଧକାରର ଗହ୍ୱର ଭିତରେ ନିଶ୍ଚିହ୍ନ ହୋଇଯାଇଛି । ମଙ୍ଗରାଜ ବଂଶର ସମସ୍ତ ଜମିଦାରୀ, ଦେବୋତ୍ତର ମାହାଲ, ସରକାର ନେଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ଅତୀତର ବୁନିୟାଦୀ ଅନ୍ତଃସାର ଶୂନ୍ୟ ।

ମୀନକେତନ ଏଇ ଗୌରବମୟ ବଂଶର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ । ସାମନ୍ତବାଦ ଆଜି ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସାମନ୍ତବାଦୀ ଅଭ୍ୟାସ କେତୋଟି ରହିଯାଇଛି ତାଙ୍କର । ଏଇ ଅଭ୍ୟାସ ପୂର୍ବ ବଂଶଧରମାନଙ୍କ ପାଖରେ କୁଅଭ୍ୟାସରେ ପରିଗଣିତ ହେଉ ନଥିଲା । ଅଗଣିତ ସ୍ତ୍ରୀ ମେଳରେ ରହିବା ଥିଲା ସେମାନଙ୍କର ଗୌରବ । ନିନୁ ଏ ସବୁ ଜାଣି ନଥିଲା । ଜାଣିଥିଲେ ହୁଏତ ସେ ଅନ୍ୟ କିଛି କରିଥାନ୍ତା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଉପାୟ ? ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତର ନୂତନ ଆଇନ ଆଜି ନାରୀକୁ ଦେଇଛି ଛାଡ଼ପତ୍ର ଅଧିକାର । ସ୍ୱାମୀ ଦୁଶ୍ଚରିତ୍ର ହେଲେ ସ୍ତ୍ରୀ ତାକୁ ଛାଡ଼ପତ୍ର ଦେଇ ନୂତନ ସ୍ୱାମୀ ଗ୍ରହଣ କରି ପାରିବ । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଜଗତରେ ଏହା ଦୈନନ୍ଦିନ ଘଟଣା ।

ନିଭାର ମୁଖମଣ୍ଡଳ ଆରକ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଲା କିନ୍ତୁ ନିଭା ଆଜି ଖାଲି ନିଭା ନୁହେଁ—ସେ ଆଜି ମଙ୍ଗରାଜ ବଂଶର ବଧୂ । ଏହି ବଂଶର କୌଣସି ନାରୀ କେବେହେଲେ ତା ସ୍ୱାମୀ ବିରୁଦ୍ଧରେ କିଛି କାର୍ଯ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନ କରିନାହିଁ—ସେ ବା କରିବ କିପରି ? ଛାଡ଼ପତ୍ର ଆଇନ ଏ ଯାଏ ତ ସମାଜରେ ଅନୁମୋଦିତ ହୋଇନାହିଁ । ସାମାଜିକ ପରିସର ମଧ୍ୟରେ ରହି ତାକୁ ସବୁ ସହିଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଯେଉଁ ସର୍ପିଣୀ ଗୁଣିଆ ହାତରେ ଥରେ ବନ୍ଦିନୀ ହୋଇ ସାରିଛି ତାର ଆଉ ଫଣା ଟେକିବାର ଲାଭ କିଛି ନାହିଁ । ଉତ୍ତୋଳିତ ଫଣା ତାର ଶକ୍ତ ବସୁନ୍ଧରା ପୃଷ୍ଠରେ ବାରବାର ଆଘାତ କରିବ—ତଦ୍ୱାରା ସେ ନିଜେହିଁ କଷ୍ଟ ଭୋଗ କରିବ ।

କୁନ୍ତଳା କହିଲା—'ନା ଆବୋଉ, ଯାହା କିଛି ହେଉ, ଭାଇ ତମକୁ ଭାରି ଭଲ ପାଆନ୍ତି । ଏଇ କିଛିଦିନ ଆଗେ ତମପାଇଁ ବନାରସ ଆଉ କାଶ୍ମୀରରୁ ବହୁ ମୂଲ୍ୟବାନ ପରିଚ୍ଛଦ ଅଣାଇ ଦେଇଛନ୍ତି । ତମର ଦେହ ଅସୁସ୍ଥ ହେଲେ ସେ ନିଜେ ଅସ୍ୱସ୍ତି ବୋଧ କରନ୍ତି । ତମେ ନ ଖାଇଲେ ଖାଦ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ବିଷପରି ଲାଗେ ।'

'ହଁ କୁନ୍ତଳା, ତମ ଭାଇ ଖୁବ୍ ଉଦାର । ମୋତେ ଜୀବନସଙ୍ଗିନୀ କରି ଆଣିଛନ୍ତି ଯେତେବେଳେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ତ ତାଙ୍କୁ କରିବାକୁ ହେବ । ତୁମେ ତ ଜାଣିଚ, ଏଇ ବଂଶର ବଧୂକୁ କେମିତି ସସମ୍ମାନେ ଚଳିବାକୁ ହୁଏ । ମୂଲ୍ୟବାନ ପରିଚ୍ଛଦ ଅମାପ ଅଳଙ୍କାର ନ ହେଲେ ଏ ବଂଶର ବଧୂ ଶୋଭା ପାଇବ ନାହିଁ । ଏ ସବୁର ପ୍ରୟୋଜନୀୟତା ଏଇ ପ୍ରାସାଦର ମନୋରଞ୍ଜନ ପାଇଁ । କିନ୍ତୁ ତୁମ ଭାଇ......' କଣ୍ଠରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଆସୁଥିଲା ନିଭାର । ଏଇ ଶୁଷ୍କବାକ୍ୟ ମୀନକେତନଙ୍କ ତରୁଣ ମନକୁ ଆଉ ଧରି ରଖି ପାରୁ ନାହିଁ । ମାତ୍ର କେତୋଟି ବର୍ଷପାଇଁ ଯାହାର ଆବଶ୍ୟକତା ଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ସ୍ଫୁର୍ତ୍ତି ନୂତନର ସନ୍ଧାନରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ପ୍ରାଣରେ ତାର ପ୍ରାଣଭରା ହା-ହୁତାଶ—ହୃଦୟକୁ ଯଦି କୌଣସି ଉଦ୍ୟାନ ସହିତ ତୁଳନା କରାଯାଏ ତେବେ ନିଭାର ହୃଦୟ ଉଦ୍ୟାନରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଘୋର ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳ—ସମସ୍ତ ଲତାପତ୍ର ମୁମୂର୍ଷୁ—ଜଳାଧାର ଶୂନ୍ୟ ।

କୁନ୍ତଳା କହିଲା—'ନୂଆବୋଉ, ଏଇଟା ଅତି ସାମାନ୍ୟ କଥା । ତମକୁ ନି-ଜଣାଇ ଘରୁ ଜିନିଷପତ୍ର ଅନୁପସ୍ଥିତ ରହିବା ଗୋଟାଏ ଛୋଟକଥା । ପୂର୍ବ-ବଂଶଧରମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ସବୁ ବଦ୍‌ଗୁଣ ଥିଲା ଭାଇଙ୍କର ତହିଁରୁ କାଣିଚାଏ ହେଲେ ନାହିଁ । ତମେ ଜାଣ, ପୂର୍ବେ ଯେଉଁମାନେ ଏଠାରେ ଉଆସ ମଣ୍ଡନ କରିବାକୁ ବଧୂ ରୂପରେ ଆସୁଥିଲେ ସେମାନେ କେବଳ ଏଇ କୋଠାବାଡ଼ି, ଧନରତ୍ନ, ଦାସ ଦାସୀ ଦେଖି ଦେଖି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ରହୁଥିଲେ । ସ୍ୱାମୀ ସମ୍ଭୋଗ-ଲିପ୍ସା ସେମାନେ ଭୁଲି ଯାଉଥିଲେ ।'

'ତାହାହେଲେ ତମ ଭାଇ ସେମିତି ଗୋଟିଏ ଜାନୁଆର ନ ଆଣି ମତେ ଆଣିଲେ କାହିଁକି ?'—କ୍ରୁଦ୍ଧ ସ୍ୱରରେ ପଚାରିଲା ନଳି ।

ଏହି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ କୁନ୍ତଳା ଟିକିଏ ଇତଃସ୍ତତ ହୋଇ ଏତିକି କହିଲା—'ମୁଁ ତ ଜାଣେ ନାହିଁ ନୂଆବୋଉ, ଭାଇ ତମକୁ ଏଠିକି ଆଣିଛନ୍ତି କି ତମେ ନିଜେ ନିଜେ ଏଠାକୁ ଆସିଛ ।'

ଆରକ୍ତ ନୟନରେ ଚାହିଁଲା ନଳି କୁନ୍ତଳାର ମୁଖକୁ । କୁନ୍ତଳାର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣିମ ଆନନ ଝାଉଁଳି ପଡ଼ିଲା । 'କଣ ତମେ କହୁଚ କୁନ୍ତଳା ? ଚରିତ୍ରହୀନତା କଣ ତୁମମାନଙ୍କର ବଂଶଗତ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ? ତମେ ନାରୀ ହୋଇ ତମ ଭାଇଙ୍କର ଏ କର୍ମକୁ କିପରି ସମର୍ଥନ କରୁଛ ?'

'ସମର୍ଥନ କରୁନାହିଁ ନୂଆବୋଉ ! ମୋ କହିବା ଅର୍ଥ ହେଉଛି—ତମକୁ ଏ ସବୁ ସହିପିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।'

'କାହିଁକି ? ମତେ କଣ ତୁମର ପର ବୋଲି ଭାବଚ ? ତମେ ଆଗ୍ନେୟଗିରି ବୋଲି ଗୋଟିଏ ପଦାର୍ଥ ଏଇ ପୃଥିବୀରେ ଅଛି ଜାଣିଥିବ । ମତେ ତାହାରି ସହିତ ତୁଳନା କରିପାର । ମୁଁ ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ ଅଗ୍ନିବର୍ଷା କରିପାରେ । ତମର ଏଇ ଉଆସ, ଏଇ ଉଦ୍ୟାନ ସବୁକୁ ମୁଁ ସେ ଅଗ୍ନିରେ ପୋଡ଼ିଜାଳି ପାଉଁଶ କରି ଦେଇପାରେ ।'

'କ୍ଷମାକର ନୂଆବୋଉ; ଏଇ ବଂଶର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଜଗି ଚଳିବାକୁ ହେଲେ ସେ ସବୁ କରନାହିଁ । ଲୋକେ କଣ କହିବେ ? ସମାଜ କଣ କହିବ ? ତୁମ

ଚାରେ ଅପବାଦର ଉଦ୍ଦାମ ବାଣୀ ଉଠିବ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ । ଭାଇଙ୍କର ମନସ୍ତାପର ସୀମା ରହିବ ନାହିଁ ।'

'ଉଃ, ଥାଉ କୁନ୍ତଳା, ତମେ ମତେ ଆଉ ଉତ୍ତେଜିତ କରନାହିଁ । ମସ୍ତିଷ୍କ ମୋର ଜ୍ୱଳଣ ଉତପ୍ତ ।'

'ମୁଁ ବୁଝିପାରୁଛି, ତମେ ଟିକିଏ ଶୋଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କର ।'

କୁନ୍ତଳା ଧୀର ପଦକ୍ଷେପରେ ଭାଇର ଶୟନ କକ୍ଷରୁ ବାହାରି ଆସିଲା । କୁମାରୀ ତରୁଣୀର ମନ ଗୁରୁ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା ।

ନିଜ ସୁଶୋଭିତ ପଲଙ୍କର ଏକ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଶୟନ କଲା । ମୁଖମଣ୍ଡଳକୁ ଉପାଧାନ ଉପରେ ଗୁଞ୍ଜିରଖି ମୃଗନୟନରୁ କାହିଁ କେତେ ଅଶ୍ରୁ ବର୍ଷଣ କରିଗଲା ।

ମୀନକେତନ ନିଷ୍ଠୁର, ହୃଦୟହୀନ ।

କେତୋଟି ବର୍ଷ ତଳେ ଏଇ ମୀନକେତନଙ୍କ ସଙ୍ଗ ଲଭିବା ପାଇଁ କୁମାରୀ ନିଜେ ପାଗଳିନୀ ହୋଇ ଉଠିଥିଲା, ଆଉ ଆଜି ପୁଣି ତିନି ବର୍ଷ ପରେ.....?

ମୀନକେତନଙ୍କ ଉପରେ ମନ ତାର ବିଦ୍ରୋହୀ ହୋଇ ଉଠୁଛି । ଏଇ ମିଥ୍ୟା ଆଭିଜାତ୍ୟ ଧରାପୃଷ୍ଠରୁ ସମୂଳେ ଯଦି ଲୋପ ପାଇଥାନ୍ତା ସେ ତାହାହେଲେ ବଞ୍ଚି ଯାଆନ୍ତା । ଆଭିଜାତ୍ୟ ସହିତ ଚରସହୀନତା ଯଦି ଘନିଷ୍ଠ ଭାବରେ ଜଡ଼ିତ ହୋଇ ରହିଥାଏ, ତେବେ ସେ ଆଭିଜାତ୍ୟର ଶେଷପାଇଁ ନିଜେ ଆପ୍ରାଣ ସଂଗ୍ରାମ କରିବ । ସାମନ୍ତବାଦର ଯୁଗ ଯାଇ ସମାଜବାଦର ଯୁଗ ଆସିଛି । ଆଭିଜାତ୍ୟ ଆଜି ମରଣର ଦ୍ୱାର ଦେଶରେ । ତାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ମାରିଦେବାକୁ ହେବ ।

ଚଞ୍ଚଳା ପ୍ରବେଶ କଲା—'ବୋଉ, ସାଆନ୍ତାଣି.....'

'କଣ ?'

'ଖାଇବା ପାଇଁ ସବୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ।'

'ମୁଁ ଆଜି ରାତିରେ କିଛି ଖାଇବି ନାହିଁ ।'

'ମା ଠାକୁରାଣୀଙ୍କର ଆଦେଶ—'

'ଚଞ୍ଚଳ, ମାଙ୍କୁ ଜଣାଇ ଦେ, ମୁଁ କିଛି ହେଲେ ଆହାର କରିବି ନାହିଁ ।'

ବୁଦ୍ଧିମତୀ ଚଞ୍ଚଳା ତା'ର ମନର ଅବସ୍ଥା ବୁଝି ପାରି ଆଉ କିଛି ନ କହି ଚାଲିଗଲା । ନିଜ ପୂର୍ବପରି ଶୋଇ ରହିଲା ମୁଣ୍ଡ ଭିତରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଭାବନାର ଗୁରୁବୋଝ ବହନ କରି ।

ଆଉ କେତେଦିନ ପରେ ଏହି ଦୁଃଖରଜନୀର ଅବସାନ ଘଟିବ ତାହା କିଏ ଜାଣେ ?

=ଦୁଇ=

ରାତିର ନିସ୍ତବ୍ଧତା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାସାଦ ନୀରବ । ଦାସ ଦାସୀମାନେ ସେମାନଙ୍କ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଶେଷ କରି ଯେ ଯାହାର ଶଯ୍ୟାରେ ଶୟନ କଲେଣି । ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ନିଶାର ଗର୍ଜନରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗର ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ଶଂକିତ ହୋଇ ଉଠୁଛି । ପ୍ରାସାଦର ଅନତିଦୂରରେ ଥିବା ଅଳ୍ପ ଜଙ୍ଗଲାବୃତ ପ୍ରାନ୍ତରରୁ ଶୃଗାଳର ନୈଶ ଚିତ୍କାର କର୍ଣ୍ଣ କୁହରରେ ପ୍ରବେଶ କରି ଭୟ ସଞ୍ଚାର କରାଉଛି ।

ଫଡ଼ ଫଡ଼ ଫଡ଼ । ନାମ ଜଣା ନଥିବା କେଉଁ ଏକ ପକ୍ଷୀ ନିଜର ବାତାୟନ ପାର୍ଶ୍ୱ ଦେଇ ଉଡ଼ିଗଲା ଦୂରକୁ ।

ଦୁଃସ୍ୱପ୍ନ—ତା'ର ନିଦ୍ରା ଛୁଟିଗଲା—କେଉଁ ଏକ ଦୁଃସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁ ଦେଖୁ ହଠାତ୍ ତାର ଅଚେତନ ମନ ସଜାଗ ହୋଇ ଉଠିଲା ।

ବାହାରେ ଜମାଟ ବାନ୍ଧିଛି ରାତି । ପାହିବାକୁ ଆହୁରି ଅନେକ ସମୟ ବାକି । ମୁଣ୍ଡ ପାଖରେ ଥିବା କାନ୍ଥ ଘଣ୍ଟାକୁ ଚାହିଁ ନିଜ ଦେଖିଲା—ବାଜିଛି ଦୁଇଟା ।

ଉଦ୍ୟାନର ଅପରପଟେ କୁକୁରର ଅଶୁଭ କଣ୍ଠଶବ୍ଦ । ସାଧାରଣ ଅବସ୍ଥାରେ କୌଣସି କୁକୁର ତ ଏମିତି ଚିତ୍କାର କରେ ନାହିଁ ।

ନିଜ ପଲଙ୍କ ଛାଡ଼ି ବାତାୟନ ପାଖରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ ନୈଶ ପ୍ରକୃତିର ବକ୍ଷ ଦେଶରେ ଦୃଷ୍ଟିନିକ୍ଷେପ କଲା । ବାହାରେ ଯେମିତି ଅଶରୀରୀ ପ୍ରେତଲୋକବାସୀର ଭୟଙ୍କର ଲୀଳା । ଏମିତି ଏ ଭୟ ଶଙ୍କୁଳ ରାତିରେ ସେ ଏକାକୀ । କେଉଁ ଅଜ୍ଞାତ ପାପ ଯୋଗୁ ତାର ଏ ଦୁରବସ୍ଥା ! ଜୀବନରେ

ତାର ଅତିକ୍ରମିଛି ତେଇଶଟି ବସନ୍ତ । ଏହାର ଭିତରେ ସେ ତ କୌଣସି କୁକର୍ମ କରିନାହିଁ । ତେବେ ତାର ଏ ବିପତ୍ତି କେଉଁଥି ପାଇଁ ? ହାତୀଦାନ୍ତର ଟିପୟ ଉପରୁ ରୁପାର ଗ୍ଲାସଟାକୁ ତୋଳିନେଇ ସେ ଟିକିଏ ପାଣି ପିଇଲା । ଆଃ, କି ଶୀତଳ ଏ ଜଳର ସ୍ପର୍ଶ ! ଅର୍ଦ୍ଧ ମୁକୁଳିତ କେଶଗୁଚ୍ଛ ତାର ପବନ ସ୍ପର୍ଶରେ ଇତସ୍ତତଃ ଉଡ଼ି ବୁଲୁଛି । ଶାପଗ୍ରସ୍ତ ଯକ୍ଷବଧୂ ପରି ତନ୍ଦ୍ରିତ ନୟନରେ ତାର ବ୍ୟଥାର ଚିହ୍ନ—ଅସୀମ ସେ ବ୍ୟଥା ।
ଖଟ୍ ଖଟ୍ ଖଟ୍ ।

ଶୟନକକ୍ଷର ଦରଜାରେ ଆଘାତ ଲାଗିଲା । ନିଭୃତ ନିଃସଙ୍ଗ ମନତଳେ ଜଳି ଉଠିଲା ଆଶାର ବହ୍ନି । ସେ ସ୍ତମ୍ଭୀତ ହୋଇ କ୍ଷଣେ ରହିଗଲା ।
ପୁଣି ଶୁଭିଲା ଖଟ୍ ଖଟ୍ ଖଟ୍ ।
କିଏ ? ମୀନକେତନ ?
'କବାଟ ଖୋଲ ନିଭା, ମୁଁ ଆସିଛି ।'

ମୀନକେତନ ତେବେ ଫେରି ଆସିଛନ୍ତି ! ନିଭାର ସମସ୍ତ ଦମ୍ଭ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଲା । ସେ ଆଉ ଗୃହହୀନା ବିଦ୍ରୋହୀ । ସୂର୍ଯ୍ୟକର ସ୍ପର୍ଶରେ ବରଫଖଣ୍ଡ ତରଳିଗଲା ପରି ଶକ୍ତ ମନ ତାର ତରଳିଗଲା । ମୀନକେତନ ବାହାରୁ କହିଲେ ପୁଣି—'ନିଭା, କବାଟ ଖୋଲ ।'

ସେ ଅସମ୍ଭାଳ ହୋଇ ଦ୍ୱାର ଖୋଲିଦେଲା । ଇସ୍, ଏ କଣ ? ଆଲୁଳାୟିତ କେଶ, ଅପରିଚ୍ଛନ୍ନ ପୋଷାକରେ ଦେହ ଆବୃତ । ମୁଖମଣ୍ଡଳ ନିସ୍ତେଜ, ଚକ୍ଷୁ ପ୍ରାଣହୀନ, ମୀନକେତନ ଆଜି ଯେମିତି ମୀନକେତନ ରୂପରେ ଉଭା ନ ହୋଇ କେଉଁ ଏକ ପ୍ରେତାତ୍ମା ରୂପରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ । ନରମ ଗଳାରେ ନିଭା କହିଲା—'ଆସ ।'

ମୀନକେତନ ଭିତରକୁ ଗଲେ । ଦ୍ୱାର ପୁଣି ବନ୍ଦ ହେଲା ।

କ୍ଳାନ୍ତ ପଦଯୁଗଳକୁ ଘୋଷାରି ଘୋଷାରି ସେ ଯାଇ ପଲଙ୍କ ଉପରେ ଲଡ଼ିଗଲେ । ନିଭା ପଲଙ୍କଠୁ ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ପଡ଼ିଥିବା ଗୋଟିଏ ଚେୟାର୍ ଉପରେ ବସି ଚିନ୍ତାମଗ୍ନ ରହିଲା । କିଛି ସମୟ ଏହି ନୀରବତା ମଧ୍ୟରେ

ଗଢ଼କଣ୍ଠରେ ମୀନକେତନ କହିଲେ—'ନଭ, ତୁମେ ଏମିତ ଦୂରରେ ବସିରହିଲ କାହିଁକି ? ଏଠାକୁ ଆସ ।'

ନଭ ଅବିଚଳିତ—ନିରୁତ୍ତର ।

ସେ ତାଙ୍କ ପଞ୍ଜାବୀ ପକେଟରୁ ରୁମାଲ୍‌ କାଢ଼ି ତାଙ୍କ ମୁହଁର ଝାଳ ପୋଛି ନେଇ ପୁଣିଥରେ କହିଲେ—'ରାଣି, ମୋର ଉପସ୍ଥିତିରେ ତମର ଏମିତି ବ୍ୟବହାର କ'ଣ ଶୋଭା ପାଏ ? ତାପିତ ହୃଦୟରେ ମୁଁ ଫେରି ଆସିଛି କେତେ ରାତିର ଅନୁପସ୍ଥିତି ପରେ—ତୁମେ ସମସ୍ତ ଅଭିମାନ ଭୁଲି ଆସ । କୁହ ମୁଁ ତୁମ ନିକଟରେ କି ଅପରାଧ କରିଛି ?'

ସେ ଏତିକି କହିସାରି ଜିଜ୍ଞାସୁ ନେତ୍ରରେ ଚାହିଁ ରହିଲେ ନଭ ଆଡ଼େ । ସେ କିନ୍ତୁ ତଥାପି ନିରୁତ୍ତର—ଅବନମିତ ହୋଇଯାଇଛି ତାର ମୁଖମଣ୍ଡଳ ।

ମୀନକେତନ ଦୀର୍ଘ ନିଃଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ିଲେ । ପଲଙ୍କ ଉପରେ ଥିବା ମାଳାଟିକୁ ଛିଣ୍ଡାଇ ଦୁଇଟି ଫୁଲ ନଭ ଉପରକୁ ଫିଙ୍ଗି ଦେଇ ସେ ପୁଣି କହିଲେ—'ମୋ ବିବେଚନାରେ ମୁଁ ତ ତୁମ ପାଖରେ କୌଣସି ଦୋଷ କରିନାହିଁ । ଯଦି ତୁମ ବିବେଚନାରେ କୌଣସି ଦୋଷ କରିଥାଏ, ତେବେ ସେ ଦୋଷ ପାଇଁ କଣ କ୍ଷମା ନାହିଁ ? କଣ ହୋଇଚି ତୁମର ନଭ, ମତେ ଯଦି ମୁହଁ ଖୋଲି ନ କୁହ, ମୁଁ ତୁମ ମନର କଥା ଜାଣିବି କିପରି '? ଏଇ ବିରାଟ ଦୁନିଆରେ ମୁଁ ସବୁକିଛି ସହ୍ୟ କରିପାରେ, କିନ୍ତୁ ତୁମର ମନସ୍ତାପ ମୋ ନିକଟରେ ଅସହ୍ୟ । ତମର ଏଇ ଚନ୍ଦ୍ରଗୌର ମୁଖରେ ବିଷାଦ ସାଜେନା । ତମେ କେବେ ଦେଖିଚ ଚନ୍ଦ୍ରକୁ କାନ୍ଦିବାର ? କେବେ ଦେଖିଚ ତା' ନୟନରେ ଅସହାୟ ଲୋତକ ? ତୁମେ ଶିକ୍ଷିତା, ତୁମେ ବୁଦ୍ଧିମତୀ । ସ୍ୱାମୀର ପ୍ରାଣରେ କଷ୍ଟଦେବା କଣ ତୁମର ଶାସ୍ତ୍ରାନୁମୋଦିତ ? କୁହ ନଭ, ଆଉ ନିଷ୍ଠୁର ହୁଅନି । କୁହ......'

ତଥାପି ନଭକୁ ଅବିଚଳିତ ଦେଖି ସେ ପଲଙ୍କ ତ୍ୟାଗକରି ତା ପାଖକୁ ଗଲେ । ସେ ତାର ନୟନଯୁଗଳକୁ ସଣତ କାମାରେ ଚୁମିଦେଲେ ।

—'ଛି, ତୁମେ କାନ୍ଦୁଚ ? ନଭ, ମଙ୍ଗରାଜ ବଂଶର ବଧୂ ସେ କେବେ କାନ୍ଦେନା । ଯୁଗଯୁଗ ବିତିଯାଇଚି—ଏଇ ପ୍ରାସାଦ କୋଳରେ କେତେ

ହାସ୍ୟରୋଳର ଫୁଆରା ଛୁଟିଛି—କେତେ ବଧୂର ଅଳକ୍ତ ଚରଣ ବାଜି ଏଇ ପ୍ରାସାଦର ବକ୍ଷ ରସାଳ ହୋଇଉଠିଛି, କିନ୍ତୁ କେବେ କାହିଁ ଶୁଣାପାଇ ନାହିଁ ଏ ପ୍ରସାଦରେ ବିଷାଦ ସଙ୍ଗୀତ । ଏ ବଂଶର ବଧୂ କେବେ ନୟନ କୋଣରୁ ଝରାଇନାହିଁ ଦୁଃଖର ଲୋତକ—ଯାହା କିଛି ଲୋତକ ଝରିଛି ଏଠି, ସେ ଆନନ୍ଦର, ସେ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟର । ତମେ କଣ ଜାଣନାହିଁ, ନାରୀର ଲୋତକ, ଗୃହଲକ୍ଷ୍ମୀର ଲୋତକ ଏକ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ ଅମଙ୍ଗଳର ସୂଚନା ? ନଭା, ନୟନକୋଣରୁ ଦୁଃଖାଶ୍ରୁ ପୋଛି ଦେଇ ହସି ଉଠ । ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ ବିପଦର ହାତରୁ ଏ ବଂଶକୁ ରକ୍ଷାକର ।’

ନାରୀ ମନକୁ ପାପ ଛୁଇଁଲା । ନଭା ତ ସ୍ୱାର୍ଥପର ନୁହେଁ । ଦରିଦ୍ରବଂଶରେ ଜନ୍ମହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ଉଦାର ହେବାକୁ ଶିକ୍ଷା କରିଛି । ତା’ର ଲୋତକ ବର୍ଷଣରେ ଯଦି ଏତେବଡ଼ ବଂଶ ଉପରେ ବିପଦର ଝଡ଼ ବହିଆସେ, ସେ କେବେ ଲୋତକ ବର୍ଷା କରିବ ନାହିଁ । ଏହି ବଂଶର ଗୌରବ ସହିତ ସେ ତ ଘନିଷ୍ଠଭାବରେ ଜଡ଼ିତ । ନିଜ ନୟନରୁ ଲୋତକ ପୋଛି ଦେଇ ସେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ରହିଲା । ଆଖି ତଳେ ତାର ଉଦ୍ଦୀପ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଛି ଆଗାମୀ ଲକ୍ଷ ଯୁଗର ଆଶା । ନାରୀତ୍ୱର ସ୍ୱାଭାବିକ କୋମଳତା ନେଇ ସେ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିବାକୁ ବସିଛି—ବିଦ୍ରୋହାଗ୍ନି ସରିବଟେଁ ଦେଖା ଦେଇଥିଲା ଯେଉଁ ଅଭିମାନ ତାହା ମଉଳିଯାଉଛି ଧୀରେ ଧୀରେ । ମୀନକେତନ ତାର ହାତ ଧରି କହିଲେ—‘ପଲଙ୍କକୁ ଆସ ନଭା । ଆସ, ଏଇଠି ବସି ଆମ ସୁଖଦୁଃଖର ହିସାବ ନିକାଶ କରିବା ।’

ସେ ଶାନ୍ତଶିଷ୍ଟ ଶିଶୁଟି ପରି ଉଠି ଆସିଲା ପଲଙ୍କ ଉପରକୁ । କେତୋଟି ଫୁଲରେ ତାର ଗଣ୍ଡ ମଣ୍ଡନ କରିଦେଇ ମୀନକେତନ କହିଲେ—‘ତମର ମନସ୍ତାପର କାରଣ ଜାଣିପାରେ କି ? କଣ ତମର ଅଭାବ ? ପୂର୍ବର ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ନ ଥିଲେ ବି ଯାହା କିଛି ସମ୍ବଳ ଆମର ଅଛି ତା’ତ ଆମ ପକ୍ଷେ ଯଥେଷ୍ଟ । ତେବେ ଆଉ ଦୁଃଖ କେଉଁଥିପାଇଁ ?’

ଉତ୍ତର ଆଶାରେ ସେ ଚାହିଁ ରହିଲେ । ନିଭା କଣ୍ଠ ପରିଷ୍କାର କରି ବାଣାଜଣା କଣ୍ଠରେ କହିଲା—‘ଏଇ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ, ଧନରତ୍ନ, ପଦ ମର୍ଯ୍ୟାଦା, ଏଇସବୁ କ’ଣ

ଖାଲି ନାରୀର କାମ୍ୟ ? ତମେ ଅବବୋଧ ନୁହଁ, ତମକୁ ଆଉ ବୁଝାଇ କ'ଣ କହିବି ?'

ମୀନକେତନ କିଛି ସମୟ ଶାନ୍ତ ରହି କହିଲେ—'ହଁ, ବୁଝିପାରୁଛି ତୁମ ମନ କଥା । କିନ୍ତୁ, ସେ ତ ଆମ ହାତର କଥା ନୁହେଁ ନିଭା; ବିଶ୍ୱ-ସ୍ରଷ୍ଟାଙ୍କର ଖିଆଲ ଖେଳରେ ଆମେ ସଭିଏଁ ଶିକାର । ଆମ ଇଚ୍ଛା ଉପରେ ତ କିଛି ହୁଏନା । ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛାହିଁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ । ଏ ପରେ ବାହାଘର କେତୋଟି ବର୍ଷ ବା ଆମର ଯାଇଛି ଯେ, ତମେ ଏମିତି ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲଣି । ସେଦିନ ମହାପାତ୍ରେ ମୋ କୋଷ୍ଠୀ ବିଚାରକରି କହିଥିଲେ ଆମର ତିନୋଟି ପୁତ୍ର ସନ୍ତାନ ଓ ଦୁଇଟି କନ୍ୟା ହେବେ । ତମେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୁଅନାହିଁ —ଜନନୀ ହେବାର ଗୌରବ ନିଶ୍ଚୟ ଦିନେ ନା ଦିନେ ଆସିବ···।'

'କ'ଣ ତମେ କହୁଛ ? ପୁରୁଷତ୍ୱର ଅହଂକାର ନେଇ ତୁମେ ଯଦି ସ୍ତ୍ରୀର ମନ ବୁଝି ନ ପାର, ତେବେ ସେ ମୋ ଅଦୃଷ୍ଟର ଦୋଷ । ସନ୍ତାନପାଇଁ ମୁଁ ଆଦୌ ବ୍ୟସ୍ତ ନୁହେଁ ।'

'ତେବେ ତମର ଏ ବ୍ୟସ୍ତତା, ଏ ନୟନଲୋତକ କେଉଁଥିପାଇଁ ?

'କେଉଁଥିପାଇଁ ?' ଟିକିଏ ଉଚ୍ଚ କଣ୍ଠରେ କହିଲା ନିଭା—'କୌଣସି କାରଣ ନଥାଇ ବା କୌଣସି ଅଦ୍ଭୁତ କାରଣ ଥାଇ ସ୍ୱାମୀ ଯଦି ରାତି ରାତି ସ୍ତ୍ରୀ ପାଖରୁ ଅନୁପସ୍ଥିତ ରହେ, ତେବେ କେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଏହା ବରଦାସ୍ତ କରିବ ?'

'ହାଃ ହାଃ ହାଃ' ଖୁବ୍ ଉଚ୍ଚହାସ୍ୟରେ ଫାଟି ପଡ଼ିଲେ ମୀନକେତନ—'ଓ, ଏଇଥିପାଇଁ ଏତେ ଅଭିମାନ, ଏଇଥିପାଇଁ ଏତେ ଲୋତକ ଆଉ ଏଇଥିପାଇଁ ବକ୍ରୋକ୍ତି ? ତମେ ଜାଣିନାହଁ ନିଭା, ଏ ବଂଶର ପୂର୍ବ ଇତିହାସ । ମୋର ପିତୃ ପିତାମହଗଣ ସୁରାଭଳି ନିଜ ଜୀବନକୁ ରଙ୍ଗୀନ କରି ପାରୁଥିଲେ । ଏଇ ପ୍ରାସାଦର ପ୍ରତି କୋଣକୋଣର ଆଲୋକର ବର୍ତ୍ତିକା ଜଗୁଥିଲେ ରୂପ ରଞ୍ଜିତା—ଯୁବତୀ—ଶୋଭନା ନାରୀ । ସେମାନଙ୍କ କଣ୍ଠସଙ୍ଗୀତରେ ମୁଖରିତ ହେଉଥିଲା ଉପରର ଆକାଶ—ସେମାନଙ୍କ ପଦଚାଳନାରେ ପ୍ରସ୍ତର ଦେହରେ ଜାଗୁଥିଲା ବେପଥୁ । ଆଉ ଟିକିଏ ଆଗକୁ ଚାଲିଯାଅ ନିଭା, ଦୁଇଶତ ବର୍ଷ ତଳକୁ, ଧନରତ୍ନ ଭଣ୍ଡାରର ଆୟୁବ୍ୟୟର ଇତିହାସ ପଢ଼

ଖୋଲିବସ, ତୁମେ ଦେଖିବ ମଙ୍ଗରାଜ ଉଆସରେ ଅନ୍ଧକାରରେ ଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ ହେବାପାଇଁ ବ୍ୟଗ୍ରିତ ହେଉଥିଲା ଅମାପ ଧନରତ୍ନ । ନୀରବ ରାତି ମୁଖରିତ ହେଉଥିଲା ଅସଂଖ୍ୟ ବାରାଙ୍ଗନାର କଣ୍ଠ ସଙ୍ଗୀତରେ । ସୁରାର ସ୍ରୋତରେ ଜୀବନ ହେଉଥିଲା ଉଚ୍ଛଳ.....ଆମ୍ଭର ବହୁତ ଅଂଶ ମଉଜ ମହୋତ୍ସବରେ ବ୍ୟଗ୍ରିତ ହେଉଥିଲା......।'

'ଉଃ, ବନ୍ଦ କର ତୁମର ଏ ପୁରୁଣା କଥାର ପୁନରାବୃତ୍ତି ।' ନଭାର ମୁଣ୍ଡରେ ଉତ୍ତାପ । ସେ ଆଉ ଟିକିଏ ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ କହିଲା—'ଛି ଛି, ତୁମେ ଏହାକୁ ତୁମ ବଂଶର ଗୌରବ ବୋଲି ଭାବୁଛ ? ତମର ଏହି କାଳିମାମୟ ଇତିହାସ ମୁଁ ଜାଣିଥିଲେ, ଆଜି ହୁଏତ ମୋ ଜୀବନର ଦିଗ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ହୋଇଥାନ୍ତା । ମଦ୍ୟ ଆଉ ବେଶ୍ୟା ଯଦି ଉଚ୍ଚ ବଂଶର ମାନଦଣ୍ଡ ହୁଏ ତେବେ ସେ ଉଚ୍ଚ ବଂଶକୁ ମୁଁ କୋଟୀ ଜୁହାର କରି ଦୂରେଇ ଯାଇଥାନ୍ତି ତୁମେ ତମ ବଂଶର ଏଇ କୁକର୍ମକୁ କେମିତି ମୁକ୍ତ କଣ୍ଠରେ ଗାଇ ଯାଇପାରୁଚ ? ଏଇ ସବୁ କଣ ମନୁଷ୍ୟତାର ପ୍ରତୀକ ? ଏ କଣ ଉଚ୍ଚାଭିଳାଷୀ ଜୀବନର ପାଥେୟ ? ତୁମେ ଏହାକୁ ସମର୍ଥନ କର ? ନୁହେଁ ?'

ମୀନକେତନ ମୁହୂର୍ତ୍ତିକ ପାଇଁ କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବିମୂଢ଼ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ—କଣ୍ଠରୁ ତାଙ୍କର ବାକ୍ସ୍ଫୁର୍ତ୍ତି ହେଲା ନାହିଁ । ସେ ହୁଏତ ଆଶା କରିନଥିଲେ ତାଙ୍କର ଏହି ଅନର୍ଗଳ ବର୍ଣ୍ଣନାର ନଦୀ ହଠାତ୍ କେଉଁ ଗିରି ପ୍ରଦେଶରେ ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବ । ସେ ଆଶା କରି ନଥିଲେ ନଭା ଏହାକୁ ଏତେ ହୀନ ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖିବ ବୋଲି । ତାଙ୍କୁ ନୀରବ ଦେଖି ନଭା ପୁଣି କହିଲା—'ମଦ୍ୟପ, ବେଶ୍ୟାଶକ୍ତ, ଲମ୍ପଟମାନେ ଯେଉଁ ବଂଶକୁ ମଣ୍ଡନ କରିଥିଲେ ସେହି କଳଙ୍କିତ ବଂଶର ବଧୂ ହୋଇଆସିବା ମୋର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ, ମୋ ବଂଶର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ । ମୁଁ ଦରିଦ୍ର ହୋଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ମୋ ବଂଶର ପଶ୍ଚାତ ଦେଶରେ ଏଇ କଳଙ୍କମୟ ଇତିହାସ ନାହିଁ । ଆମେ ଶିଖିଛୁ ଆଦର୍ଶନାରୀ ହୋଇ କେମିତି ସ୍ୱାମୀସେବା କରିବାକୁ ହୁଏ, ଆମ ବଂଶର ପୁରୁଷମାନେ ଶିଖିଛନ୍ତି ଧର୍ମପତ୍ନୀର ନ୍ୟାଯ୍ୟ ପାଉଣା କେମିତି ଦେବାକୁ ହୁଏ । ତୁମେ ଜାଣ ବହୁପତ୍ନୀର ସମ୍ଭୋଗ ଆମ ଶାସ୍ତ୍ରାନୁମୋଦିତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ, ପରକୀୟା ସମ୍ଭୋଗ

ଆମ ଧର୍ମର ବାହାରେ । ଆମେ ତ ବୈଷ୍ଣବ ନୋହୁ, କିମ୍ବା ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ବଙ୍ଗଦେଶର ଅଧିବାସୀ ନୋହୁ । ପରକୀୟା ସମ୍ଭୋଗ ମହାପାପ ଭାବରେ ଗଣ୍ୟ ହେବାର କଥା......'

ମୀନକେତନ ବାଧା ଦେଇ କହିଲେ—'ସେମାନେ ତ ପରକୀୟା ନୁହନ୍ତି । ତୁମେ ଭୁଲ୍ ବୁଝିଲ ନନ୍ଦା, ସେମାନେ ଯେ ସମସ୍ତେ ଏଇ ବଂଶର ରକ୍ଷିତା ଥିଲେ ।'

'ମୁଁ ବେଶ୍ ବୁଝିଛି—ଯେଉଁମାନେ ଧର୍ମପତ୍ନୀ ନୁହନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଦେହର କ୍ଷୁଧା ମେଣ୍ଟାଇବା କୌଣସିମତେ ଅନୁମୋଦିତ ହୋଇ ନପାରେ । ତାହା ଏକ ଅକ୍ଷମଣୀୟ ଅପରାଧ ।'

'ହୋଇପାରେ ଅପରାଧ, ହୋଇପାରେ ଅନ୍ୟାୟ, ମହାପାପ, ସବୁକିଛି । ମାତ୍ର ସେମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନକୁ ଏମିତି ଭାବରେ ଉପଭୋଗ୍ୟ କରି ପାରୁଥିଲେ ।'

'ସେଇଥିପାଇଁ ତୁମେ ମଧ୍ୟ ତୁମର ଜୀବନକୁ ସେମିତି ଭାବରେ ଉପଭୋଗ୍ୟ କରିବାକୁ ଚାହିଁ !' ନନ୍ଦାର କଣ୍ଠରେ ଦୃଢ଼ତା, ମନରେ ଉତ୍ତେଜନାର ଭାବ । ସେ ଅତି ଗମ୍ଭୀର କଣ୍ଠରେ କହିଲା—'ତୁମର ମୋର ପ୍ରଥମ ପରିଚୟ ବେଳେ ଏ ସବୁର ବିନ୍ଦୁ ବିସର୍ଗ ମୁଁ ଜାଣି ନଥିଲି । ତୁମର ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଭିନୟରେ ମୁଁ ଭୁଲି ଯାଇଥିଲି ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ହତାହତ ଜ୍ଞାନ ହରାଇ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲି ଅନ୍ଧ । କିନ୍ତୁ ମୋର ଏଇ ଅବିବେକୀ କର୍ମର ଉଚିତ ଶାସ୍ତି ତମେ ଦେଇ ସାରିଲଣି । ନିଜର ଧର୍ମପତ୍ନୀକୁ ଛାଡ଼ି, ତମେ ବାହାରିଯାଉଛ ନୈଶ ଅଭିଯାନରେ; ନିଜର ପଶୁ ପ୍ରବୃତ୍ତିକୁ ଚରିତାର୍ଥ କରିବାପାଇଁ ତୁମେ ତୁମର ଜୀବନକୁ ବିପଦାପନ୍ନ କରୁଛ । ହୀନ ଜନ୍ତୁପରି ପ୍ରବୃତ୍ତିକୁ ହରାଇ ତମେ ହେଉଛ ବେଶ୍ୟାସକ୍ତ......'

'ନନ୍ଦା !' ଗର୍ଜି ଉଠିଲା ମୀନକେତନଙ୍କ କଣ୍ଠ—'କିଏ ତମକୁ ଦେଇଛି ଏ ଦୁଃସମ୍ବାଦ ? କେଉଁ ସାହସରେ ତମେ ଆଜି ମୋର ସ୍ୱାମୀତ୍ୱକୁ କ୍ଷୁଣ୍ଣ କରୁଛ—ଅପମାନିତ କରୁଛ ମୋର ପୁରୁଷତ୍ୱକୁ ? କାହାର ଇଙ୍ଗିତରେ ତୁମେ ଆଜି ମର୍ଯ୍ୟାଦାଜ ବଂଶ ମୁହଁରେ କଳଙ୍କର କାଳିମା ଲେପନ କରିବାକୁ

ପଶ୍ଚାତପଦ ହେଉନାହିଁ ? ତୁମର ଏ ବାକ୍ୟବାଣ ଅସହ୍ୟ । ନିଭା, ତୁମର ସରଳ ଶାନ୍ତ ପ୍ରକୃତି ଆଜି ଏମିତି ବିଷାକ୍ତ ହେଲା କେମିତି ? କେମିତି ତୁମେ ଭୁଲିଗଲ ଜୀବନ-ବସନ୍ତର କୁହୁରବ, ସୁରଭିତ ମଳୟର ମୃଦୁ ଗୁଞ୍ଜରଣ ?'

'ନିଭା କିଛି ଭୁଲି ନାହିଁ । ନିଃସଙ୍ଗ ରଜନୀର ଦୁଃଖଦ ପକ୍ଷତଳେ ଶୋଇରହି ସେ ଅନବରତ ଚିନ୍ତା କରିଚି ଗତ ଜୀବନର ସ୍ୱପ୍ନମୟ ମୁହୂର୍ତ୍ତିକୁ । ବିଗତ ବସନ୍ତର ହରିତ ସ୍ମୃତିରେ ସେ ହୋଇ ଉଠିଛି ଆତ୍ମବିଭୋର । କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତ ସ୍ୱପ୍ନ ତାର ବ୍ୟର୍ଥ ହୋଇ ଯାଇଛି । ତମେ ନିଷ୍ଠୁର, ତମେ ପାଷାଣ, ତୁମେ କଣ ଭାବିଚ, ଗୋଟିଏ ତରୁଣୀକୁ ବାନ୍ଧି ରଖିବାପାଇଁ ଏଇ ପଥରର ପ୍ରାସାଦ, ରତ୍ନଭଣ୍ଡାର, ସୁନାର ଖାପାଳି, ଗଜଦନ୍ତର ପଲଙ୍କହିଁ ଯଥେଷ୍ଟ ?'

'ହୁଁଃ, ଆଉ ତମେ କଣ ଭାବିଚ ନିଭା, ତୁମର ଏଇ କ୍ଷୟଶୀଳ ଯୌବନ, ରଙ୍ଗହୀନ ଅଧର, ନୟନକୋଣର କଟାକ୍ଷ ଗୋଟିଏ ଯୁବକକୁ ଚିରଦିନ ବାନ୍ଧି ରଖିବାପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ? ବିରାଟ ପୃଥିବୀ ତାର ଶୋଭାର ଭଣ୍ଡାର ଉନ୍ମୁକ୍ତ କରି ଦେଇଛି ଏଇ ମଣିଷର ଉପଭୋଗ ପାଇଁ । କ୍ଷଣିକ ଜୀବନର କେତୋଟି ମାତ୍ର ବର୍ଷ ଭିତରେ ଜୀବନକୁ ଉପଭୋଗ କରି ନ ପାରିଲେ ଏ ଜୀବନ ସିନା ତୁଚ୍ଛ ହୋଇଯିବ—ବୃଥା ହୋଇଯିବ ଜନ୍ମ ।'

'ତମେ ଭୁଲ କହୁଚ । ଅପଥରେ ଯାଇ ଜୀବନକୁ ଉପଭୋଗ କରିବାର ଅର୍ଥ ଧ୍ୱଂସ ପଥରେ ଆଗେଇ ଯିବା । ଧ୍ୱଂସର ତାଣ୍ଡବ ଭିତରେ ତମେ ଯଦି ଉପଭୋଗ କରିବାକୁ ଚାହିଁ, ତେବେ ସେ ଉପଭୋଗ କଣ ଉପଭୋଗ, ନା ସେ ଦୁଃଖାନୁଭୂତିର ସହଜ ସରଳ ପଥ ? ତମେ ଏମିତି ହେବ ବୋଲି ମୁଁ କଳ୍ପନା କରି ନଥିଲି । ସ୍ୱାମୀ ସ୍ତ୍ରୀର ପବିତ୍ର ବନ୍ଧନ ଭିତରେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷର ସମ୍ପର୍କ ରହି ନପାରେ ।'

ନିଭା ଚୁପ୍ ରହିଲା । ଯେଉଁ ବଂଶର ବଧୂ ହୋଇ ସେ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲା, ନିଜେ ଶିକ୍ଷିତା ଆଧୁନିକା ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଗତ କୁସଂସ୍କାରକୁ ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରି ନେଇଥିଲା, ସେହି ବଂଶ ଆଜି ତା ନିକଟରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ତୁଚ୍ଛ ମନେହେଲା । ମୀନକେତନଙ୍କ ସୁନ୍ଦର ମୁଖକୁ ଚାହିଁ କରିଁ କରିଁ ହୋଇ କାନ୍ଦି ଉଠିଲା ସେ ।

ନିଜ ନାରୀ—ନାରୀତ୍ୱର ପୂର୍ଣ୍ଣବିକାଶ ତା'ଠାରେ ॥

ମୀନକେତନ ମନ ଭିତରେ ନିଜକୃତ କର୍ମର ତର୍ଜମା କରୁଥିଲେ । ରାତିର ଶର୍ବରୀ ସହିତ ତାଙ୍କ ମନର ଗହ୍ୱରତାକୁ ତୁଳନା କରୁକରୁ ସେ ହୋଇ ପଡୁଥିଲେ ବ୍ୟସ୍ତ । ଗଭୀର ରାତିର ନିସ୍ତବ୍ଧତା ଭଙ୍ଗ କରି ବେଳେବେଳେ ଯଦି ପକ୍ଷୀର କାକଳି ଶ୍ରୁତିଗୋଚର ହୁଏ, ତଦ୍ୱାରା ରାତିର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ହ୍ରାସ ହୁଏ ନାହିଁ । ଯୌବନ ତରଙ୍ଗରେ ଗୋଟିଏ ଫୁଲ ଭାସି ନ ଉଠି ଯଦି ଅଧିକ ଫୁଲ ଭାସି ଉଠନ୍ତି ତେବେ ସେ ତ ଯୌବନର ଗୌରବ । ଜୀବନର ପରିତୃପ୍ତି ପାଇଁ ଏକାଧିକ-ନାରୀର ଯେ ପ୍ରୟୋଜନ, ସେ ଏହା ପ୍ରାଣେ ପ୍ରାଣେ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଧର୍ମପତ୍ନୀର ଅଶ୍ରୁଳୋତକ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଅସହ୍ୟ । ନିଭା କାନ୍ଦିଲେ ସେଇ କ୍ରନ୍ଦନର ଶବ୍ଦଛନ୍ଦ ତାଙ୍କ ହୃଦୟ ତନ୍ତ୍ରୀକୁ ଝଙ୍କୃତ କରେ । ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ନିଭାର ପ୍ରେମ, ଯୌବନ, ଚଞ୍ଚଳତା, ମଧୁରତା ସବୁ କିଛି ସତ୍ୟ । ପ୍ରେମ ଅନୁଭୂତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗାଢ଼ । ତାକୁ ସେ କାନ୍ଦିବାକୁ ଦେବେ ନାହିଁ ।

ପଲଙ୍କ ଉପରେ ସେ ଉଠି ବସିଲେ । ନିଭା ଦେହର ସ୍ପର୍ଶ ସୁରଭିତ କଲା ତାଙ୍କ ତନୁ ମନକୁ । ତାର ମୃଦୁ ଚଞ୍ଚଳ ନିଶ୍ୱାସ ଅସ୍ଥିର କଲା ତାଙ୍କ ଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସକୁ । ସେ ତାର ପୃଷ୍ଠ ଦେଶରେ ହସ୍ତ ସଞ୍ଚାଳନ କରି କହିଲେ—'ରାଣୀ, ତୁମରି ଶାନ୍ତି ପାଇଁ ମୁଁ ତୁମର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ମାନିବି । ଅପଯଶ ବଜ୍ର ପାତରେ ଆଜି ମୁଁ ମରଣ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଅନୁଭବ କରୁଛି । ତୁମର ଦୁଃଖାଶ୍ରୁ ମୋ ହୃଦୟ କନ୍ଦରରେ ବୁହାଇ ଦେଉଛି ଏକ ସ୍ରୋତ—ଯାହାର ତପ୍ତ ସ୍ପର୍ଶରେ ସର୍ବାଙ୍ଗ ମୋର ଉତ୍ତପ୍ତ । ତୁମେ ହସ, ତୁମରି ସେଇ ନିର୍ମଳ ହସରେ ପୁଣି ଉଠୁ ଏକ ସମୀରଣ—ନୀଳାଲୋକକୁ ନିର୍ବାପିତ କରୁ ତୁମ କନକ-ଦେହ-ଦୀପାଳିର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଲୋକରେ ଆଲୋକିତ କରିଦିଅ ଏଇ ବାସର ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ।'

କର ଲେଉଟାଇଲା ନିଭା । ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ଏଇ କାକୁତି ତା ଦେହ ମନରେ ଦେଲା ଚକିତ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାର ଶୀତଳ ସ୍ପର୍ଶ ।

'ତୁମେ ସତରେ ଭଲ, ଆଉ ମୋତେ ବିରକ୍ତ କରିବ ନାହିଁ ।'

ମୀନକେତନଙ୍କ ଚକ୍ଷୁ ଯୁଗଳ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହୋଇ ଉଠିଲା । ସେ କହିଲେ—'ନିଭା, ଯାହାକହିଛି ହେଲେମଧ୍ୟ ମୋ ମନ ମନ୍ଦିରର ଆସନ ତୁମରିପାଇଁ କେବଳ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ । ମୀନକେତନ ଲମ୍ପଟ, ବ୍ୟଭିଚାରୀ, ବେଶ୍ୟାଶକ୍ତ ସବୁକିଛି ହୋଇପାରେ କିନ୍ତୁ ସେ ମୁହୂର୍ତ୍ତିକ ପାଇଁ ହେଲେ ତୁମକୁ ଭୁଲି ପାରିବ ନାହିଁ ।'

ରାତ୍ରି ପ୍ରଭାତି ହୋଇ ଆସୁଥିଲା । ମୃଦୁ ଶୀତଳ ପବନ ଦେଇ ଯାଉଥିଲା ନୂତନ ସକାଳର ବାର୍ତ୍ତା । ନିଷ୍ପ୍ରଭ ହୋଇ ଆସୁଥିଲା ପ୍ରଦୀପଟିର ଆଲୋକ । ବୃକ୍ଷଲତାର ପତ୍ରେ ପତ୍ରେ ଜମି ଆସୁଥିଲା ମୁକ୍ତାବିନ୍ଦୁ ନିହାର । ଅଦୂର ମନ୍ଦିରରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଇଥିବା କେଉଁ ସନ୍ନ୍ୟାସୀର କଣ୍ଠରୁ ଶୁଭୁଥିଲା ଜୟଦେବ କବିଙ୍କ ରଚିତ ଲଳିତ ଦଶାବତାର କବିତା ।

ମୀନକେତନ ଆଉ ନିଭାଙ୍କ ନୟନରେ ଭରି ଆସୁଥିଲା ତନ୍ଦ୍ରା । ପୁଷ୍ପମାଳା ଶୋଭିତ ଉପାଧାନ ବକ୍ଷରେ ମସ୍ତକ ରଖି ନିଦ୍ରାଦେବୀଙ୍କ ଆରାଧନା କଲେ ଦୁହେଁଯାକ । ମୀନକେତନେ ଶୃଙ୍ଗାର କ୍ରୀଡ଼ାରେ କ୍ଳାନ୍ତହୋଇ ରାତିର ଶେଷ ପ୍ରହରରେ ଫେରି ଆସିଥିଲେ ଗୃହକୁ—ନିଭା ବିରହ-କାତର ନୟନରେ ରାତି ରହି କ୍ଳାନ୍ତ କରିଥିଲା ନିଜକୁ । ସେହି ଦୁଇଜଣଙ୍କର ଏକାନ୍ତ ଶୟନରେ ହସି ଉଠୁଥିଲା ପୃଥିବୀ···।

ପ୍ରଭାତ ଆସୁଥିଲା ରାତି···।

=ତିନି=

'କୁନ୍ତଳା, କୁନ୍ତଳା !'

କୁନ୍ତଳା ଏକାକିନୀ ତାର ଶୟନ କକ୍ଷରେ ଶୋଇରହି କୌଣସି ଏକ ଉପନ୍ୟାସ ପଠନରେ ରତ ଥିଲା । ତାକୁ ଡାକି ଡାକି ହଠାତ୍ ନିଭା ପଶି ଆସିଲା ଭିତରକୁ । ପଲଙ୍କ ଉପରୁ ଉଠି ପଡ଼ିଲା କୁନ୍ତଳା ।

'ନୂଆବୋଉ, ହଠାତ୍·····'

ହସିଲା ନିଭା—'ହଁ, ମୋ ଆସିବା ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ବୋଲି ଭାବୁଛ, ନା ? କିନ୍ତୁ ଏହା ଆଦୌ ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ନୁହେଁ । ତୁମରି କାମରେ ମୁଁ ତୁମ ପାଖକୁ

ଆସିଛୁ । ଅବଶ୍ୟ ଦାୟିତ୍ୱ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର । କିନ୍ତୁ, ଦାୟିତ୍ୱ ଆମର ହେଲେ ବି ତୁମର ମତାମତ ବହୁ ପରିମାଣରେ ପ୍ରୟୋଜନ ।'

କୁନ୍ତଳା ବୁଝିପାରିଲା—କୌଣସି ନା କୌଣସି ଏକ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ ବିପଦର ପ୍ରସ୍ତାବ ନେଇ ନୂଆବୋଉ ଆସିଛନ୍ତି । ତାର ବିବାହ ବୟସ ହେବା ଦିନଠୁ ତାକୁ ଏମିତି କେତୋଟି ପ୍ରସ୍ତାବରେ ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଛି । କିନ୍ତୁ ସବୁଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରସ୍ତାବ ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଛି । କେଉଁଠି ରୂପ ଅଛି ତ ବିଦ୍ୟା ନାହିଁ, ବିଦ୍ୟା ଅଛି ତ ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି ନାହିଁ, ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି ଅଛି ତ ରୂପନାହିଁ ଅଥବା ବିଦ୍ୟା ନାହିଁ । କାହାକୁ ଅବା କନ୍ୟାପାତ୍ରୀ ପସନ୍ଦ ହୋଇନାହିଁ ।

ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ଶ୍ରେଣୀ ଆଗରେ ବିବାହ ଏକ ଦୁରୂହ ସମସ୍ୟା ହୋଇ ଉଠିଛି । ସେଇ ସମସ୍ୟାର ଶୀକାର ହୋଇଛି କୁନ୍ତଳା । ତା ବିଭାଘର କେତୋଟି ବର୍ଷ ଆଗରୁ ହୋଇ ସାରିଥାନ୍ତା । ନନ୍ଦନପୁରର ମଙ୍ଗରାଜ ବଂଶ ଶାସ୍ତ୍ରାନୁମୋଦିତ କନ୍ୟାଦାନର ପୁଣ୍ୟ ଅର୍ଜ୍ଜନ କରି ଆସିଛି ଯୁଗେ ଯୁଗେ । କିନ୍ତୁ ଯୁଗର ପରିବର୍ତ୍ତନ ସହିତ ଏଇ ବଂଶର ଜୀବନ-ପ୍ରଣାଳୀ, ଗୃହ ଚଳଣି, ଅନ୍ୟର ବ୍ୟବହାର, କ୍ରିୟା କର୍ମରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖା ଦେଇଛି ।

କୁନ୍ତଳାର ବିବାହ ପ୍ରସ୍ତାବ ପୁଣିଥରେ ଉଠିଛି ।

'ନୂଆବୋଉ' ସେ କହିଲା—'ମତେ ଆଉ ସେ ସବୁ ଭିତରକୁ ଟାଣୁଛ କାହିଁକି ? ମୋର ଜ୍ଞାନ, ବୁଦ୍ଧିଠାରୁ ତମର ତ ଯଥେଷ୍ଟ ବେଶୀ । ତୁମେ ଅଭିଜ୍ଞ, ତୁମେ ତ ସବୁ କଥାର ନିଷ୍ପତ୍ତି କରି ପାରନ୍ତ !'

'ପାରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ କରିବି ନାହିଁ । ତୁମେ ପରା ଆଜିକାଲିର ଝିଅ । ପରେ ପୁଣି ଘର ଗୁରୁଜନଙ୍କୁ ଦୋଷଦେବ । ତେଣୁ ତୁମ ଭାଇଙ୍କ ଇଚ୍ଛା, ତୁମର ମତାମତ ଉପରେ ସବୁ ହେବ ।'

'ମା ଅଛନ୍ତି......'

'ମାଙ୍କ ମତ ସହିତ ଏକହୋଇ ପାରିଲେ ତ । ଆଉ ସେତ ସବୁ ଭାର ତୁମ ଭାଇଙ୍କ ଉପରେ ଛାଡ଼ି ଦେଇଛନ୍ତି ।'

'ତେବେ ତାହାହେଲେ ଭାଇ ଯାହା କହିବାର କରନ୍ତୁ ।'

'ଶୁଣ, କଟକ ସହରରେ ଯେଉଁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଥିଲା, ସେହି ଅନୁସାରେ ସେଠାରୁ ନିଜେ ତୁମ ଭାବୀ ବରଟି ତୁମକୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ ସାତ ସମୁଦ୍ର ତେର ନଈ ପାର ହୋଇ ଏଠାରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଛନ୍ତି । ତୁମକୁ ସେ ଦେଖିବେ—ଆଉ ତାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ତୁମେ ଦେଖିବ । ତମ ଭାଇ କହୁଥିଲେ ସେ ଲୁଆଡ଼େ ଜଣେ କବି—ତମେ ହେବ ତାଙ୍କର କବିତା ! ଏମ୍. ଏ. ପାସ୍ କରିଛନ୍ତି । ଘରେ ଆଉ କେହି ନାହାନ୍ତି । ଜମିଦାରୀ ଥିଲା ଚାଲି ଯାଇଛି । ଜମିବାଡ଼ି ବହୁତ ଅଛି । ବୟସ ତେଇଶି କି ଚବିଶ । ଦେଖିବାକୁ ଲୁଆଡ଼େ ଭାରି ସୁନ୍ଦର—ସ୍ୱର୍ଗପୁରର କାର୍ତ୍ତିକେୟ ପରି ଦେଖେଇ । କୋଷ୍ଠୀରେ ରାଜଯୋଟକ ହୋଇଛି ।'

'ନୂଆବୋଉ......'

'କୁହ କୁନ୍ତଳା, ଆଉ ତୁମେ କଣ ଚାହଁ ?'

'ତୁମ ମତରେ ମୋର ମତ । ତୁମେ ତ ମୋ ଅମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ କିଛି କରିବ ନାହିଁ ।'

'ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ କରୁ କରୁ ଅନେକ ସମୟରେ ଅମଙ୍ଗଳ ହୁଏ । ତୁମ ଭାଇଙ୍କ ବରାଦ—ଆଜି ସଂଧ୍ୟା ଛଅଟା ସମୟରେ ତୁମର ଭାବୀପତି ତୁମକୁ ଦେଖିବେ । ତା ପରେ ତୁମ ଉଭୟଙ୍କ ମତରେ ଯାହାକିଛି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କରାଯିବ । ତୁମେ ଥାଅ, ମୁଁ ଯାଏଁ...'

'ପୁଣି ଆସିବ ନୂଆବୋଉ !'

'ନିଶ୍ଚୟ ଆସିବ ଲୋ । ତୁମର ପରିପାଟୀ ରଚନା କରିବାର ଭାର ତ ମୋ ଉପରେ । ତୁମକୁ ଏମିତି ରୂପରେ ସଜାଇ ଦେବି, ଯେମିତି ଅତିଥିଙ୍କର ଚକ୍ଷୁ ଆଉ ଲେଉଟିପିବ ନାହିଁ...'

ନିଭା ସହାସ୍ୟ ବଦନରେ ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ଭିତରୁ ବାହାରି ଆସିଲା ।

କୁନ୍ତଳାର ଟିକି ଅନ୍ତର ପ୍ରାଣବନ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଲା । ଦେହରେ ତାର ଅଭିନବ ଅନୁଭୂତି—ହର୍ଷ ଆଉ ବିଷାଦ । ତପସ୍ୱିନୀର ଯୁଗ ଯୁଗର ତପସ୍ୟା କଣ ସଫଳ ହେବ ? ନିଦ୍ରା ଆଉ ଜାଗରଣରେ ସେ ଯେଉଁ ରାଜକୁମାରର ପରିକଳ୍ପନାରେ ବିଭୋର ହୋଇଛି, ସେ ସ୍ୱପ୍ନ କି ସତେ ତାର ସତ୍ୟ ହେବ ?

ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗର ବେତସ କୁଞ୍ଜ—ସହକାରର ଉଦ୍ୟାନ ସତେ କି ଢାଳିବ ଏକ ପ୍ରୀତିସ୍ନିଗ୍ଧ ରାଗିଣୀ—ଆକାଶର ସ୍ତରେ ସ୍ତରେ ମେଘ ଖଣ୍ଡର ନିଭୃତ ଶୀତଳ ସ୍ପର୍ଶରେ କଣ ରଙ୍ଗି ଉଠିବ ଜୀବନର କଦମ୍ବ ?

ମନରେ ଅହେତୁକୀ ଭୟ । କିଏ ଜାଣେ କଣ ହେବ ? ଆଗନ୍ତୁକ ଅତିଥି ଯଦି ତାର ଶାଣିତ କଟାକ୍ଷ, ରକ୍ତ ବିମ୍ବ ଅଧର, ହେମଗୌର ତନୁ, କାଳ-କୃଷ୍ଣ କବରୀ, ସ୍ମିତହାସ୍ୟ ବଦନକୁ ପାଦରେ ଆଡ଼େଇ ଦେଇ ଆସିଥିବା ପଥରେ ପୁଣି ଲେଉଟି ଯାଆନ୍ତି ? ତେବେ···ତେବେ···?

କଣ ହେବ ତେବେ ? ନବକୁମାରୀର କୋମଳ ପ୍ରାଣରେ ଉଠିବ ସିନା ବିଷାଦର ମୂର୍ଚ୍ଛନା—ଲଜ୍ଜାପତ୍ର ଝରିବ ନୟନରୁ ଲୋତକ । ଆଉ ଏଇ ବିରାଟ ପ୍ରାସାଦର ଦାସଦାସୀମାନଙ୍କ ଆଗରେ ସେ ହେବ ନିତାନ୍ତ ହେୟ ।

ହେ ଭଗବାନ ! ହେ ମା ଜନ୍ମଦୁର୍ଗା ! ହାତ ଯୋଡ଼ି ନମସ୍କାର କଲା ସେ । କୁମାରୀ ଜୀବନରେ କି ତୀବ୍ର ପରୀକ୍ଷା—ପ୍ରାଣାନ୍ତକ ଉତ୍କଣ୍ଠା । ଏ ଉତ୍କଣ୍ଠାର ଶେଷ କେତେବେ ପ୍ରଭୋ !

ଆଜି ସଂଧ୍ୟାରେ ସେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବ ପରୀକ୍ଷା କକ୍ଷରେ । ନ୍ୟାୟବାଦ ତାକୁ ମିଥ୍ୟା କହିଲନ୍ତି—ତାର ମତାମତଠାରୁ ଅପର ପକ୍ଷର ମତାମତ ଉପରେ ବେଶୀଟା ନିର୍ଭର କରେ । ଆଗନ୍ତୁକ କବି—କଳାପ୍ରେମିକର ବାଦୀ । କୁନ୍ତଳାର ଏଇ ରୂପର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ଢାଳି ପାରିବ ତ ଏକ ପ୍ରଣୟର ମନ୍ଦାକିନୀ ? କେଜାଣି ! ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ପରିମାପ ବିଭିନ୍ନ ଚକ୍ଷୁରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ହୋଇଥାଏ ।

କୁନ୍ତଳା ପଲଙ୍କ ତେଜି ପ୍ରସାଧନ କକ୍ଷରେ ପ୍ରବେଶ କଲା । ସମ୍ମୁଖରେ ବିରାଟ ସ୍ୱଚ୍ଛ ଦର୍ପଣ—ତାହାର ଆଗରେ କିଛିକ୍ଷଣ ଠିଆହୋଇ ନିଜେ ନିଜ ରୂପରେ ସେ ଚମତ୍କୃତ ହେଲା । ଏହା ପୂର୍ବରୁ ସେ କେବେ ନିଜକୁ ଏତେ ସୁନ୍ଦର କରି ଦେଖି ନ ଥିଲା । ବାସ୍ତବିକ ସେ ସୁନ୍ଦରୀ—ନିଜର ଚକ୍ଷୁ ଯୁଗଳର ମାପ-ଦଣ୍ଡରେ ସେ ନିଜରୂପ ସହିତ ତୁଳନା କଲା ତାର ପରିଚିତା ସଙ୍ଗିନୀ-ମାନଙ୍କୁ । ତାର କଳ୍ପନାରେ ସେ ସବୁଠୁ ସୁନ୍ଦରୀ ! ମାତ୍ର ତାର ଚିନ୍ତାଧାରା

ପୁଣି ପରାଭୂତ ହେଲା । ତା'ର ନୂଆବୋଉ ନିଭା—ନିଭାଠୁ କଣ ସେ ବେଶୀ ସୁନ୍ଦରୀ ? ନିଭାର ସମସ୍ତ ଅବୟବ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଦେବତାର ଯେମିତି ଏକ କମନୀୟ ସୃଷ୍ଟି—ତା' ପାଖରେ କୁନ୍ତଳାକୁ ପରାସ୍ତ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ସେ ନିଜର ଭବିଷ୍ୟତ ଚିନ୍ତାରେ ନିଜେ ବିହ୍ୱଳ ହୋଇ ଉଠୁଥିଲା ଯେମିତି । ପୁଣି ସେ ପାଉଥିଲା ତା ଦେହ ଉଦ୍ୟାନରେ ଅଜାଣ ମଳୟର ସ୍ପର୍ଶ । ବସନ୍ତର ଆଗମନରେ ପୁଲକିତ କୋକିଳ ବଧୂ ନିଜର ମଧୁ ନିନାଦିତ କଣ୍ଠରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗକୁ ନିନାଦିତ କଲାଭଳି, କୁନ୍ତଳାର କଣ୍ଠରୁ ଉଠୁଥିଲା ଫାଲ୍‌ଗୁନ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାର ମନୋମୁଗ୍ଧକର ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶୀ ରାଗିଣୀର ଛନ୍ଦ । ପାର୍ଶ୍ୱରେ ତାର ଅଭିରାମ ଭଙ୍ଗୀ—ଆକୁଳତାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଉଥିଲା ମନପ୍ରାଣ ।

ଅଧୀର ହୋଇ ସେ ଧାଇଁଗଲା ନିଭାର ଇନ୍ଦ୍ରଭୁବନନନ୍ଦିନୀ ପାଖକୁ । ନିଭା ସେତେବେଳେ କେଶବିନ୍ୟାସ ଶେଷକରି ସ୍ନାନପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିଲା । ଅସମ୍ଭାଳ ବେଶରେ କୁନ୍ତଳାକୁ ଦେଖି ସେ ପ୍ରଶ୍ନକଲା—'କଣହେଲା ତୁମର କୁନ୍ତଳା ? ତୁମେ ଯେ ଖୁବ୍ ବ୍ୟସ୍ତ ଦେଖା ଯାଉଛ !'

କୁନ୍ତଳା କଣ୍ଠ ସ୍ୱରକୁ ବିନମ୍ର କରି କହିଲା—'ନୂଆବୋଉ, ମତେ ଆଉ ଏ ଟାବ୍ ପରୀକ୍ଷା ଭିତରକୁ ନିଅନାହିଁ । ତୁମେ ମୋପାଖରୁ ଚାଲି ଆସିବାଠାରୁ ମୁଁ ଯେମିତି କେଉଁ ଏକ ଅଜଣା ଚିନ୍ତାରେ ଜର୍ଜର ହୋଇ ପଡ଼ୁଛି । କାହିଁକି ମୁଁ ବାହାହେବି ? କଣପାଇଁ ଏ ସବୁର ଆୟୋଜନ ? ନାରୀଜନ୍ମର ପରି-ପୂର୍ଣ୍ଣତା କଣ କେବଳ ବିବାହରେ ?

ନିଭା ବୁଝିପାରିଲା ନାହିଁ କୁମାରୀ କନ୍ୟାର ଏଇ ପ୍ରଶ୍ନର ସାରମର୍ମ । ହଠାତ୍ କେଉଁ ପରିସ୍ଥିତିରେ କୁନ୍ତଳା ଆଜି ଏପରି ଉକ୍ତି କରୁଛି ?

ବିବାହ ତ ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ଏକ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ପରିସ୍ଥିତି—କାମନାର ନିର୍ବାପନ ତ ଏକ ଶାରୀରିକ ଆବଶ୍ୟକତା । ସେ କହିଲା—'କୁନ୍ତଳା, ବିବାହ ଯଦି ମଧୁପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ, ତେବେ ସେ ବିବାହ ନିଶ୍ଚୟ ନାରୀଜୀବନର ଏକାନ୍ତ କାମ୍ୟ ।'

'ବେଶ୍, ତା ଯଦି ସତ୍ୟ ହୁଏ, ତେବେ ମୋ ବିବାହ ଯେ ମଧୁମୟ ହେବ, ଏଥିରେ କେଉଁ ନିଶ୍ଚିତତା ଅଛି ?' ସେ ପ୍ରଶ୍ନ କଲା ।

'ବିବାହ ନିଶ୍ଚୟ ମଧୁମୟ, କିନ୍ତୁ ତା ନ ହେବା ବ୍ୟତିକ୍ରମ ।'

କୁନ୍ତଳା ଅସଂଯତ ସ୍ୱରରେ ପ୍ରଶ୍ନ କଲା—'କୁହ ନୂଆବୋଉ, ତୁମେ ଯେ ବିବାହ କରିଛ, ତୁମ ବିବାହ କଣ ମଧୁମୟ ହୋଇଛି ?'

ବିସ୍ମୟ ବିସ୍ଫାରିତ ନେତ୍ରରେ ଚାହିଁ ରହିଲା ନଭ । ତା ମନ କାନନରେ ଯେଉଁ କଠିଣ ଶିଳାର ଆଘାତ ସେ ଏଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ପାଇଛି—ସେ ଆଘାତର ବ୍ୟଥା ପ୍ରକାଶିତ ନ ହେବା ଉଚିତ । ମୀନକେତନ କୁନ୍ତଳାର ଅଗ୍ରଜ । ତା' ପାଖରେ କୌଣସି କଥା ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ସେ ଚାହେଁନା । ଅରଣ୍ୟାନୀ ଯେତେବେଳେ ଅଗ୍ନିର ଧ୍ୱଂସ ଲୀଳାରେ ଦଗ୍ଧୀଭୂତ ହୁଏ; ସମସ୍ତେ ସେକଥା ଜାଣନ୍ତି—କିନ୍ତୁ ମନ କାନନର ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ଅଗ୍ନି କାହାରି ନୟନରେ ପଡ଼େ ନାହିଁ । ତଥାପି ତା' ମଧ୍ୟରେ ଭରି ରହିଥାଏ ଅସୀମ ଯନ୍ତ୍ରଣା—ବିଷାଦମୟ ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ ।

ନଭ ନିର୍ବାକ୍ ।

କୁନ୍ତଳା ପୁଣି କହିଲା—'କୁହ ନୂଆବୋଉ, ବିବାହର ଯେଉଁ ରଙ୍ଗୀନ କଳ୍ପନାରେ ମନପ୍ରାଣ ଭରାଇ ତମେ ବିବାହ ବନ୍ଧନରେ ବାନ୍ଧି ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲ, ସେ କଳ୍ପନା, ସେ ଭାବନା ବର୍ତ୍ତମାନ କଣ ଅଛି ? କୁହ ନୂଆବୋଉ ?'

'କୁନ୍ତଳା, ମିଥ୍ୟା, ତୁମେ ଯାହା କହୁଛ, ତା' ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଳୀକ । କିଏ କହେ ମୋ ବିବାହ ମଧୁମୟ ହୋଇନାହିଁ ? କିଏ କହେ ମୋ କୁମାରୀ ମନର ଅଭିଳାଷ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇନାହିଁ ?'

'ନୂଆବୋଉ, ସତ୍ୟ କେବେ ଲୁଚି ରହେନା—'

'ଭୁଲ୍, ମିଥ୍ୟା ମଧ୍ୟ ଅନେକ ସମୟରେ ଠିକ ସତ୍ୟଭଳି ବୋଧହୁଏ । ତମେ ମିଥ୍ୟା କହୁଛ କୁନ୍ତଳା । ନୟନପୁରର ମଙ୍ଗରାଜ ବଂଶର ବଧୂ କଣ କେବେ ଦୁଃଖିନୀ ହୋଇପାରେ ? ତା' କଣ ସମ୍ଭବ ? ତୁମେ ତ ନିଜେ ସେଦିନ କହୁଥିଲ...'

'ଆଉ ନୂଆବୋଉ, ମୁଁ ସେଦିନ ତୁମ ପ୍ରାଣରେ ଅନେକ ଆଘାତ ଦେଇଛି । ତୁମଙ୍କ ପ୍ରତି ମୋର ଅଚଳାଚଳ ଭକ୍ତି ହିଁ ମତେ ସେଦିନ ଏପରି କହିବାକୁ ସାହସ ଯୋଗାଇ ଥିଲା । ଆଜି ମୁଁ ବୁଝି ପାରୁଛି···ତୁମେ ଭାରି ରାଗ କରିଛ, ନା ?'

'ନା, ମୁଁ ତ ଛ'ଟି ଯାକ ରିପୁକୁ ଦମନ କରିଛି । ମୁଁ ନିର୍ବିକାର ।'

'ନୂଆବୋଉ, ତମ କଲ୍ୟାଣରୁ ଯଦି ମୋ ବିବାହ ସୁଖମୟ ହୁଏ, ବିବାହ କରିବାପାଇଁ ମୁଁ ରାଜି । କିନ୍ତୁ···'

'କିନ୍ତୁ ଆଉ କିଛି ନୁହେଁ । ତୁମକୁ ବିବାହ କରିବାକୁ ହେବ ।'

କୁନ୍ତଳା ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ନୀରବ ରହିବା ପରେ ନିଜ ପୁଣି କହିଲା—'ମୁଁ ସ୍ନାନପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ସାରିଥିଲି । ତମେ ଏବେ ଯାଅ । ସଂଧ୍ୟା ଛ'ଟା କଥା ପାଶୋରି ନ ଯାଅ ଯେମିତି । ମୁଁ କଲ୍ୟାଣ କରୁଛି କୁନ୍ତଳା, ତମ ବିବାହ ନିଶ୍ଚୟ ମଧୁମୟ ହେବ ।'

'ତୁମ ଦୟା ନୂଆବୋଉ !'

ନିଜ ସ୍ନାନ ନିମନ୍ତେ ସମସ୍ତ ସରଞ୍ଜାମ ଧରି ସ୍ନାନାଗାରରେ ପ୍ରବେଶ କଲା । ଚିନ୍ତାକ୍ରାନ୍ତ ମନ ନେଇ ଫେରିଲା କୁନ୍ତଳା । ବାରମ୍ବାର ଏପରି ପରିସ୍ଥିତିର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ସେ ଆଉ ଚାହେଁନା । ଯାହାକିଛି ଗୋଟାଏ ମୀମାଂସା ହୋଇଯିବା ଉଚିତ । ବିବାହର ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା ନିର୍ଭର କରେ ସ୍ୱାମୀ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମାନସିକ ଅବସ୍ଥା ଉପରେ । ପରସ୍ପର ସହିତ ପରସ୍ପରର ସହଯୋଗ, କ୍ଷମା, ତ୍ୟାଗ ପ୍ରଭୃତି ଦ୍ୱାରା ସଂସାର ସ୍ୱର୍ଗ ସମାନ ହୁଏ । ସେ ଚାହୁଁଥିଲା ଏମିତି ଏକ ସ୍ୱର୍ଗ, ଯେଉଁଠି ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ହୋଇଥିବ ସ୍ୱାର୍ଥପରତା, ନୀଚତା, ହୀନତା—ଯେଉଁଠି ଅନବରତ ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ ହେଉଥିବ ମନୋହାରୀ ଅନିନ୍ଦନୀୟ ପାରିଜାତ—ପ୍ରବାହିତ ହେଉଥିବ ପ୍ରୀତି-ସ୍ନିଗ୍ଧ ତଟିନୀର ସ୍ୱଚ୍ଛ ସଲିଳ । ଅନିଶ୍ଚିତ ସଂସାର କଳ୍ପିତ ରୋମାଞ୍ଚ ଆଉ ଭଲଲାଗେ ନାହିଁ । କଳ୍ପନା ଯଦି ଖାଲି କଳ୍ପନାରେ ରହେ, ସେ କଳ୍ପନା ବରଂ ଭୟଙ୍କର । ଏହି ବିରାଟ ନଗର ପତନୋନ୍ମୁଖୀ ଅଭିଜାତ୍ୟର ସ୍ତୂପ ଉପରେ ଠିଆହୋଇ ନିଜ ହେଉ-

ଥିଲା ନିର୍ଗୁଣ । ତାର ଏଇ ଆନିତମ୍ବଲମ୍ବୀ କେଶର ଭୁରୁ ଭୁରୁ ଗନ୍ଧରେ ଆମୋଦିତ ହେଉଥିଲା ଦିଗ୍‌ବିଦିଗ ।

• • • • • • • • • •

ଇସ୍, କି ରୂପ, କି ନୟନ, କି କାନ୍ତି ! କୁନ୍ତଳା ଉଚ୍ଛ୍ୱସିତ ହେଲା । ଏହି ଅନିନ୍ଦ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ଯୁବା ତା ଜୀବନସାଥୀ ହୋଇ ପାରିଲେ ସେ ନିଜକୁ ମହା ଭାଗ୍ୟବତୀ ମଣିବ ।

ସନ୍ଧ୍ୟା ଛ'ଟାର ଆଟମ୍ସ'ଫିଅର କକ୍ଷ—ନିର୍ଜ୍ଜନ, ନିଭୃତ । କୁନ୍ତଳାର ପ୍ରଣୟପ୍ରାର୍ଥୀ ଯୁବକ ଅଶୋକ ଖଣ୍ଡିଏ ଚେୟାର ଉପରେ ଉପବେଶନ କରିଛନ୍ତି । ଠିକ ତାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ପଡିଥିବା ଚେୟାରରେ ନିଭା—ଆଉ ଟିକିଏ ଦକ୍ଷିଣକୁ କୁନ୍ତଳା ।

ଅଶୋକ ବେଶ ମିଷ୍ଟଭାଷୀ—ଆକାଶର ପୃଷ୍ଠ ଦେଶରେ ଘନକୃଷ୍ଣ ମେଘ ଦେହରେ ବିଜୁଳିର ଚଇଁଲତା ପରି ଭ୍ରୂଯୁଗଳ ନଚାଇ ସେ କହିଲେ—'କୁନ୍ତଳା, ମୁଁ ଭାବ ରୂପ, ସଭିଏଁ କହନ୍ତି ମୁଁ ଭାରି ଜିଦ୍‌ଖୋର, ତୁମେ ମତେ ବାହାହୋଇ ସୁଖୀ ହୋଇ ପାରିବ ତ ?'

ନୂଆଲୋକ ସମ୍ମୁଖରେ ଏ ପ୍ରକାର ପ୍ରଶ୍ନରେ ଆତଙ୍କିତ ହୋଇ ଉଠିଲା କୁନ୍ତଳା—ସେ କି ଉତ୍ତର ଦେବ ତା' ପାଟିକୁ ଭାଷା ଆସିଲା ନାହିଁ ।

ନିଭା ସ୍ମିତ ହସି କହିଲା—'ପରୀକ୍ଷକଙ୍କର ପ୍ରଶ୍ନ ବଡ଼ କଠିନ......।'

'ପରୀକ୍ଷକ ମଧ୍ୟ ସେମିତି କଠିଣ—'କହିଲେ ଅଶୋକ ।

ନିଭା ପୁଣି କହିଲା—'ଦେଖନ୍ତୁ ଅଶୋକବାବୁ, କୁନ୍ତଳାଠୁ ଯେଉଁ ଉତ୍ତର ଆପଣ ପାଉନ୍ତୁ ନା କାହିଁକି, ସେ ଉତ୍ତର କଣ ସତ୍ୟର ଆଭାସ ଦେବ ?...' ଅଶୋକ ନୀରବ ରହିଲେ । ନୀରବତା ମଧ୍ୟରେ କିଛିକ୍ଷଣ ଅତିବାହିତ ହୋଇଗଲା । ନିଭା ପୁଣି ନୀରବତା ଭଙ୍ଗକରି କହିଲା—'ଅଶୋକବାବୁ, ଜୀବନ ଯଦି କ୍ଷଣଭଙ୍ଗୁର ହୁଏ ମନୁଷ୍ୟର ରୂପ ଆହୁରି କ୍ଷଣଭଙ୍ଗୁର । ଏହି ଭଙ୍ଗୁରତା ନିଶ୍ଚିତ ଜାଣି ରୂପର ଗର୍ବ କରିବାର ମୂଲ୍ୟ କିଛିନାହିଁ । ଆପଣ କବି, ତେଣୁ ଦାର୍ଶନିକ । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଅଧିକ ବା କଣ କହିବ ?

ବିବାହିତ ଜୀବନରେ ସବୁଠାରୁ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ହେଉଛି ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ପରସ୍ପରର ସହାନୁଭୂତି-ସ୍ନେହ-ପ୍ରେମ-କ୍ଷମା ପ୍ରଭୃତି ଏବଂ ଏସବୁ ନିର୍ଭର କରେ ମାନସିକ ଅବସ୍ଥା ଉପରେ । ଆପଣ ନିଶ୍ଚୟ ଜାଣିଥିବେ ଏ ସଂସାରରେ ଅନେକ ପୁରୁଷ ଅଛନ୍ତି ଯେଉଁମାନେ କୁତ୍ସିତା ସ୍ତ୍ରୀ ବିବାହ କରି ମଧ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ଦାମ୍ପତ୍ୟ ଜୀବନ ଯାପନ କରୁଛନ୍ତି—ଆଉ ଅନ୍ୟ କେତେକ ଅଛନ୍ତି ସେମାନେ ଉର୍ବଶୀ-ସମା ସ୍ତ୍ରୀ ପାଇ ମଧ୍ୟ ବେଶ୍ୟାଶକ୍ତ ଲମ୍ପଟ ହୀନଜୀବନ ଯାପନ କରୁଛନ୍ତି । ତେଣୁ ସବୁଠା ନିର୍ଭର କରୁଛି ମନର ଦମ୍ଭ ଉପରେ.....'

ତା'ର ଏ ପ୍ରକାର ଉକ୍ତିରେ କୁନ୍ତଳା ଲଜ୍ଜିତ ହେଉଥିଲା—ମନେ ମନେ ସେ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲା ତାକୁ ଯେମିତି ଅପରସୀମ ଲଜ୍ଜିନା ଘଉଁ ଯାଉଛି । ଅଶୋକ ଏଇ ଅନନ୍ୟ ସୁନ୍ଦରୀ ଯୁବତୀ ନିଭିର ଯୁକ୍ତିରେ କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ ହୋଇ ପଡ଼ୁଥିଲେ । ଜୀବନ ଦର୍ଶନ ଚର୍ଚ୍ଚା କରିବା ପାଇଁ ସେ ହୁଏତ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନ ଥିଲେ ।

ନିଭି ପୁଣି କହିଲା—'କୁନ୍ତଳା ସୁନ୍ଦରୀ, ଗୃହ କର୍ମରେ ସୁନିପୁଣା, ସୁଗାୟିକା...'

କୁନ୍ତଳା ନିଜର ପ୍ରଶଂସା ଶୁଣି ଆହୁରି ଅପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିଲା । ମୁଣ୍ଡ ଉପରୁ ତାର ସ୍ପ୍ରିଂ ଆସୁଥିଲା ବିନ୍ଦୁ ବିନ୍ଦୁ ଝାଳ । ନିଜର ପ୍ରଶଂସା ନିଜ ମୁହଁରେ କହି ଅନ୍ୟଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିବା ତାକୁ ଲଜ୍ଜାକର ବୋଧ ହେଉଥିଲା । ସେ ଉଠି ଠିଆ ହେଲା । ନିଭି ଏବଂ ଅଶୋକଙ୍କର ଗୃଦ୍ଧଦୃଷ୍ଟିପାକ ଆଖି ଏକ ସମୟରେ ତା ଉପରେ ଯାଇ ପଡ଼ିଲା ।

ନିଭି କହିଲା—'ବସ କୁନ୍ତଳା, ଉଠିଲ ଯେ—'

ଏତକ କହି ଉତ୍ତରକୁ ଅପେକ୍ଷା ନ କରି ସେ ଗୁଲପିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଲା । ଅଶୋକ କହିଲେ—'ହିଁ, ଶରୀରର ଅସୁସ୍ଥତା ଉପରେ ତ କାହାର ହାତ ନ ଥାଏ ?'

ନିଭି ନିରୁତ୍ତର !

କୁନ୍ତଳା ଗୁଲଗଲା !

ଅଶୋକ ପୁଣି କହିଲେ—'ବୁଝିଲେ, ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସହିତ କେମିତି କଥାଭାଷା କରିବାକୁ ହୁଏ, ସେ ବିଷୟରେ ମୁଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନଭିଜ୍ଞ । ମୋ ଅଜ୍ଞାତରେ ବୋଧହୁଏ ମୁଁ କୁନ୍ତଳା ଦେବୀଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ବହୁତ ଆଘାତ ଦେଲି ।'

'ସେ କିଛି ନୁହେଁ ଅଶୋକବାବୁ, ଆପଣଙ୍କ କଥାର ଆଘାତଠୁ, ମୋ କଥାର ଆଘାତ ବୋଧହୁଏ ତାକୁ ବେଶୀ ଲାଗିଲା ।'

'ଆପଣଙ୍କ କଥାର ଆଘାତ ?'

'ହିଁ ତାକୁ ସମ୍ମୁଖରେ ବସାଇ ତା ବିବାହ ବିଷୟରେ ଆପଣଙ୍କ ସହିତ କଥାଭାଷା କରିବା—ବୋଧହୁଏ ତାକୁ ଭଲ ଲାଗିଲା ନାହିଁ ।'

ଅଶୋକଙ୍କ ଯୁବକ ପ୍ରାଣରେ ଉଦ୍‌ବେଳିତ ହେଉଥିଲା ତାରୁଣ୍ୟର ନବୀନ ଅନୁଭୂତି । ଏ ପ୍ରକାର ପରିବେଶ ମଧ୍ୟରେ କଥାଭାଷା କରିବା ଖୁବ୍ ଶାନ୍ତିପ୍ରଦ ମାତ୍ର କୁନ୍ତଳାର ପ୍ରାଣରେ ଯଦି ଆଘାତ ଲାଗିଥାଏ, ସେଥିପାଇଁ ସେ ନିଜକୁ ଦୋଷୀ କରିବେ । କୁସୁମପରି କୋମଳମତି ବାଳିକାକୁ ଆଘାତ ଦେବା କେବେହେଁ ତାଙ୍କର ଅଭିପ୍ରାୟ ନଥିଲା ।

ସେ କହିଲେ—'ଯଦି ମୋ ଅଜାଣତରେ ମୁଁ କୁନ୍ତଳାଦେବୀଙ୍କ ପାଖରେ କୌଣସି ଅପରାଧ କରିଥାଏ ତେବେ ତାଙ୍କୁ କହିବେ ମତେ କ୍ଷମା ଦେବାକୁ ।'

ହସିଲା ନିଳୁ—'ଏ ଅପରାଧ ପାଇଁ ତ କ୍ଷମା ନାହିଁ ଅଶୋକବାବୁ ।'

'ନାହିଁ ?'

'ନା ।'

ଅଶୋକ କଥାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣମାତ୍ରାରେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି କହିଲେ—'ଯଦି ନାହିଁ, ମୋ କଥା ମୁଁ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିନେବି ।'

'ବେଶ୍, ସେଇଆ ହେଲେ ହେଲା ।'

ଦୁଇଜଣଙ୍କ ଉଚ୍ଛ୍ୱସିତ ହାସ୍ୟରୋଳରେ ପୂରି ଉଠିଲା କକ୍ଷ ।

ନିଳୁ ପ୍ରଶ୍ନକଲା—'କ'ଣ, କୁନ୍ତଳା ଆପଣଙ୍କ ମନକୁ ଆସିଲା ତ ?'

'ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ସହଜ ନୁହେଁ । ତଥାପି ଆପଣ ଯାହାର ନୂଆବୋଉ, ସେ ଝିଅ ମନକୁ ପାଇଯିବାହିଁ ସ୍ୱାଭାବିକ ।'

ଏ ପ୍ରକାରର ଉତ୍ତରରେ ଜସ୍ୱର ମୁଖମଣ୍ଡଳ ଆରକ୍ତ ହୋଇଉଠିଲା । 'ଆପଣ ଯାହାର ନୂଆବୋଉ, ସେ ଝିଅ ମନକୁ ପାଇଯିବାହିଁ ସ୍ୱାଭାବିକ ।' ଏହା ଭିତରେ ଯେଉଁ ଗୂଢ଼ ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ ତତ୍ତ୍ୱ ନିହିତ ରହିଛି ତାର ଆଭାସ ପାଉଥିଲା କବି । ମନରେ କୁଣ୍ଠିତ ସାହସ ଠୁଳ କରି ସେ କହିଲା—'ଆପଣ କବି, ତେଣୁ ସେଇ ଆଖିରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜିନିଷକୁ ଦେଖନ୍ତି ।'

'ମୁଁ ତ କବି, କିନ୍ତୁ ଏଠାକୁ ଆସି ଅକବି ମଧ୍ୟ କବି ପାଲଟିଯିବ ।'

କଥାବାର୍ତ୍ତାର ଗତି ରୁଦ୍ଧ ହୋଇଗଲା ହଠାତ୍ । ପାଚକ ଆସି ଅଶୋକଙ୍କୁ ଜଳଖିଆ ଖାଇଯିବାର ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଜଣାଇ ଦେଇଗଲା ।

ଅଗତ୍ୟା ଦୁଇଜଣଯାକ ଉଠି ଭୋଜନାଳୟକୁ ଚାଲିଲେ । ବାହାରର ପ୍ରକୃତି ବେଶ୍ ଶାନ୍ତ କମନୀୟ । ଆକାଶରେ ଉଦିତ ହୋଇଛି ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର-ଶୀତଳ ଚନ୍ଦ୍ରିକାର ଉଚ୍ଛ୍ୱାସରେ ହସୁଛି ପୃଥିବୀ ।

ଅଶୋକ ସ୍ତବ୍ଧ ହେଉଥିଲେ । ଆଜି ସଂଧ୍ୟାର ଏ ଅନନୁଭୂତ ଅନୁଭୂତିରେ ରୋମାଞ୍ଚିତ, ପୁଲକିତ ହୋଇ ଉଠୁଥିଲା ତାଙ୍କର ମନପ୍ରାଣ ।

=ଚାରି=

ମଧୁ ମାସ ସହିତ କାମଦେବଙ୍କର ନିବିଡ଼ ସମ୍ପର୍କ ରହିଛି । ବସନ୍ତ ଋତୁରେ ଲତାବଧୂ ହୁଏ ପୁଷ୍ପିତ-କୋକିଳବଧୂ ଗାଏ ଅନ୍ତରସ୍ପର୍ଶୀ ସଙ୍ଗୀତ । ଫଗୁଲ ହୁଏ ଧରଣୀ । ଉଦ୍ୟାନ, କାନନ, ପ୍ରାନ୍ତର ସବୁଠାରେ ଉଦ୍‌ଭାସିତ ହୁଏ ନୂତନ ଏକ ଜୀବନର ପ୍ରତିବିମ୍ବ, ଅଭିମାନିନୀ ବାଳୁର ସମସ୍ତ ଦମ୍ଭ ଅଭିମାନ ଭାଙ୍ଗିପଡ଼େ ବସନ୍ତ ସମୀରଣ ସ୍ପର୍ଶରେ । ମନପ୍ରାଣରେ ଜାଗେ ମିଳନର ଆକାଂକ୍ଷା । ନୟନପୁରର ମଙ୍ଗରାଜ ହଉସ ବସନ୍ତ ଋତୁରେ ବିଶେଷ ସଜପାଟିରେ ଶୋଭିତ ହୋଇଛି ।

ହାତୀଦାନ୍ତର ଟେବୁଲ ସମୀପରେ ଠିଆହୋଇ ଦୁଇଟି ଖାଲି ବୋତଲକୁ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ନିଜର ନୟନଯୁଗଳ ଲୋତକାପ୍ଲୁତ ହେଉଥିଲା । ଉତ୍କଟ ମଦ ଗନ୍ଧରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିଲା ଗୃହର ବାୟୁମଣ୍ଡଳ । ମୀନକେତନଙ୍କ ମାତ୍ସ୍ୟାଙ୍କିତ ମୁଖମଣ୍ଡଳ ତା' ଆଖିରେ ହୋଇ ଉଠୁଥିଲା ଧୂସର ।

ଜୀବନ ବସନ୍ତର ସେ ଦିନ ଆଉ ଆସେ !

ସେଦିନ ପରି ଆଜି ମଧ୍ୟ ପୃଥିବୀବକ୍ଷକୁ ପରିଶୋଭିତ କରି ଧରାକୁ ଆସିଛି ଋତୁରାଜ ବସନ୍ତ । ମୀନକେତନ ଅଛନ୍ତି—ଅଛି ସେ । କିନ୍ତୁ ତାର ମାନସ ପ୍ରତିମା ଆଜି ଶୀର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ—ଭଗ୍ନ ହୋଇଛି ସତେ ମୁକ୍ତ ବିହଙ୍ଗୀର ସ୍ୱଚ୍ଛ ପକ୍ଷ; ଠିକ୍ ଆଜିର ଏଇ ସମାଜବାଦ ଯୁଗରେ ସାମନ୍ତବାଦର ପକ୍ଷ ଛିନ୍ନ ହେଲାପରି । ପ୍ରାସାଦର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଭଗ୍ନମୁଖୀ ପ୍ରସ୍ତର ଖଣ୍ଡପରି ତାର ମାନସ ମନ୍ଦିର ଆଜି ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇପାଇଛି । ସେ ବିଶ୍ୱାସ କରିପାରୁନାହିଁ ମାନବ ଚରିତ୍ରର ବହିଃପ୍ରକାଶକୁ—ସବୁ ହୁଏତ ମିଥ୍ୟା—ପ୍ରବଞ୍ଚନା । ମନୁଷ୍ୟ ବାହାରକୁ ଯାହା ଦେଖାଏ ଭିତରେ ବୋଧହୁଏ ତାହାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିପରୀତ । ହୁଏତ ମାନବତାର ଏଇ ମୂଲ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବାକୁ ଯାଇ ସେ ପରାସ୍ତ ଲଭିଛି—ପ୍ରବଞ୍ଚିତ ହୋଇଛି ।

ମନେପଡ଼େ ତାର ଛାତ୍ରୀ ଜୀବନର ଅସରନ୍ତି ପ୍ରୀତିସ୍ନିଗ୍ଧ ମୁହୂର୍ତ୍ତ । ଛାତ୍ରୀ ନିବାସରେ ଆଜିପରି ହୁଏତ ଜଳୁ ନଥିଲା ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଦୀପାଳି—ଶୟନକକ୍ଷରେ ଗନ୍ଧ ଦାନ କରୁ ନଥିଲା ଅପାଂକ୍ତେୟ ହେନା, ବକୁଳ ଅବା ଚମ୍ପା କେତକୀ । କିନ୍ତୁ ଛାତ୍ରୀ ଜୀବନର ସେଇ ନିଃସ୍ୱତା ମଧ୍ୟରେ ସେ ପାଉଥିଲା ପ୍ରଚୁର ଆନନ୍ଦ । ମୀନକେତନଙ୍କ ସୌମ୍ୟଲଭ ଆଣି ଦେଉଥିଲା ଉନ୍ମାଦନା । ଗୋଟିଏ ଦିନର କଥା—କଲେଜର ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାନ୍ତରରେ ବସିଥିଲେ ସେ ଆଉ ମୀନକେତନ......ଦେବଦାରୁ ଓ ଝାଉଁକୁଞ୍ଜର ଛାୟାତଳେ । ଫାଲ୍ଗୁନ ପ୍ରହରର ସୁରଭିସ୍ନିଗ୍ଧ ଅମ୍ଳାନ ସମୀରଣ ତା ଦେହର ପରିଧାନକୁ ଅସଂଯତ କରି ଦେଉଥିଲା ବେଳେବେଳେ—ମୀନକେତନ ଗୋଟିଏ ସଙ୍ଗୀତ ଗାଇଲେ—ତାଙ୍କ କଣ୍ଠର ଛନ୍ଦେ ଛନ୍ଦେ ଯେମିତି ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ ହେଉଥିଲା ଅଗଣିତ ସୁଗନ୍ଧିରାଜି—ସେ ଛନ୍ଦର ଲହରି ଅଦ୍ୟାବଧି ତାର କର୍ଣ୍ଣକୁହରରେ ଶବ୍ଦାୟିତ ହୁଏ ।

"କେତେ ଦୂରେ ଆଉ ନେବ ମତେ, ସଖି;
କାହିଁ ଗୋ ପଥର ପ୍ରାନ୍ତ,
ଠିକଣା ବିହୀନ ଚରଣର ଗତି
ହୋଇନି କି ତବ କ୍ଳାନ୍ତ......?"

ଏହା ନିଷ୍ଠୁର ସତ୍ୟ । ଜୀବନର ଛନ୍ଦା ଚରଣର ଛନ୍ଦମୟ ଗତି ସେତେବେଳେ କ୍ଳାନ୍ତହୋଇ ନଥିଲା । ଆଜି କିନ୍ତୁ ସେ ଅନୁଭବ କରେ ସହସ୍ରପ୍ରାଣରେ କ୍ଳାନ୍ତି । ମୀନକେତନ ଆଜି ମଦ୍ୟପ । ସମ୍ମୁଖରେ ରହିଥିବା ଶୂନ୍ୟ ମଦ ବୋତଲ ଯୋଡ଼ିକୁ ସେ ନିଃଶେଷ କରିଦେଇ ବସନ୍ତବିହାର ଉଦ୍ୟାନରେ ଫିଙ୍ଗି ଦେଇଥିଲେ । ଦାସୀ ଚମ୍ପିଲା ତାହା ପାଇ ଆଣି ନିଜ ପାଖରେ ଜମା କରିଦେଇଛି ।

ପ୍ରଥମ ଜୀବନର ରୋମାଞ୍ଚକର ଅନୁଭୂତି ଆଜି ଯେମିତି ବାଷ୍ପାକାରରେ ଉପରକୁ ଉଡ଼ିଯାଇ ଅନନ୍ତ ଅସୀମ ଆକାଶର ଦିଗନ୍ତପ୍ରସାରୀ ବକ୍ଷଦେଶରେ ନିଶ୍ଚିହ୍ନ ହୋଇଯାଇଛି ।

ମୀନକେତନ ଆଜି ସକାଳେ ସୁଦୂର କଲିକତା ଯାତ୍ରା କରିଛନ୍ତି—କୁନ୍ତଳାର ବିବାହପାଇଁ ଅଳଙ୍କାର, ଆସବାବ ପତ୍ରାଦି ଖରିଦ ନିମନ୍ତେ । ସେ ଆଜି ପାଖରେ ଥିଲେ ନିଶ୍ଚି ହୁଏତ ତାଙ୍କ କାନ୍ଧରେ ତାର ଦୁଇଟି ହସ୍ତଲତିକା ଛନ୍ଦାଇ କହିଥାନ୍ତା—ଆଗୋ, ତୁମେ ଲମ୍ପଟ ହୁଅ, କିନ୍ତୁ ମଦ୍ୟପ ହୁଅନାହିଁ । ମୁଁ ତୁମର ରତିକ୍ରିୟାକ୍ଳାନ୍ତ ଗଳିତ ନୟନ ଦେଖି ସହ୍ୟ କରିପାରିବି, କିନ୍ତୁ ତୁମର ମଦ୍ୟାଳୁ ଚକ୍ଷୁ ମୋ ପାଖରେ ଅସହ୍ୟ । ତୁମେ କ'ଣ ଜାଣିଛ ? ତୁମ ଅଲକ୍ଷ୍ୟରେ ସର୍ବନାଶର ଦାବାଗ୍ନି ଜଳାଇ ଦେଉଛ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ । ମଦ୍ୟପାନ କରିବାରେ କ'ଣ ଏହି ବରିଷ୍ଠ ବଂଶର ମର୍ଯ୍ୟାଦା-ସୌଧ ଟଳା ହୋଇପାରିବ ? କୋଣାର୍କର ଗୌରବକୁ ପଦଦଳିତ କରି ବାଲୁକା ରେଣୁରେ ପରିଣତ କରିଦିଅ ନାହିଁ......।

ଅତୃପ୍ତିରେ ସେ ନିଃଶେଷିତ ମଦବୋତଲ ଯୋଡ଼ିକୁ ନେଇ ଆଲ୍‌ମିରାରେ ରଖିଦେଲା । ମୀନକେତନ କଲିକତାରୁ ଫେରିଲେ ସେ ହୁଏତ ଦାବି କରିବେ କୈଫିୟତ ।

'ବୋହୂ ସାଆନ୍ତାଣି...'

କାହାର ଭୟମିଶ୍ରିତ କଣ୍ଠରେ ସେ ଚମକି ଚାହିଁଲା । ଦ୍ୱାର ଦେଶରେ ବୃଦ୍ଧ ଗୋମାସ୍ତା ନବାରୁଣ ପୁରାତନ ଲଣ୍ଠନ ବତୀଟିକୁ ହାତରେ ଧରି ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି । ଅଙ୍ଗରେ ଫତୁଆ—ଦେହର ପରିଧାନ ସାମନ୍ତବାଦର

ଅଯୋଗଜ ସହୃତ ତାଲରଙ୍ଗ କ୍ରମଶଃ ମଳନ-ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଉଠିଛି । ପଳିତ କେଶରେ ଜୀବନ ସନ୍ଧ୍ୟାର ସ୍ପଷ୍ଟ ସୂଚନା ।

ଏହି ବୃଦ୍ଧ ଗୋମସ୍ତା—ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ ମଙ୍ଗଳିକ ଉଆସରେ ତାଙ୍କର ଏଇ ଗୃହବୀ । ଘରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଦୈନ୍ୟର କୁହାଟ । ବୃଦ୍ଧଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ-ସନ୍ତାନସନ୍ତତି ଆଦି କ୍ରମଶଃ ତାଙ୍କ ଗୃହକୁ ମଣ୍ଡନ କରିଛନ୍ତି । ମାସିକ ବେତନ ମାତ୍ର କୋଡ଼ିଏଟି ଟଙ୍କା—ସେଥିରେ ପୁଣି ଦୁଇବର୍ଷ ହେଲା ସେ ବେତନ ପାଇ ନାହାନ୍ତି । ମୀନକେତନଙ୍କୁ ବହୁବାର ସେ ଏ କଥା ଜଣାଇଛନ୍ତି ମାତ୍ର ସେ ଏଥିପ୍ରତି ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ କରିନାହାନ୍ତି । ଆଜି ସେ ଲକ୍ଷ୍ମୀପ୍ରତିମା ବୋହୂସାଆନ୍ତାଣୀଙ୍କ ପାଖକୁ ଧାଇଁ ଆସିଛନ୍ତି ତାଙ୍କ ଦୁଃଖ ଜଣାଇବେ ବୋଲି । ନନ୍ଦା ତାଙ୍କୁ ପଚାରିଲା—'ଗୋମାସ୍ତାବାବୁ, ମୋ ପାଖରେ କ'ଣ କିଛି କାମ ଅଛି ?'

ନିବାରଣ କହିଲେ—'ସାଆନ୍ତାଣି, ଏ ବୃଦ୍ଧ ଏଇ ଘରେ କାମ କରି କରି ତାର କେଶରଙ୍ଗ ଧଳା ହେଲା । ଏ ଦେହର ପ୍ରତି ବିନ୍ଦୁ ରକ୍ତ ଏଇ ଘରର ହାଡ଼ଭଙ୍ଗା ପରିଶ୍ରମରେ ପାଣିହେଲା । ଘରେ ଜେତେଣେ ଖାଇବାକୁ ବହୁତ କୁଟୁମ୍ବ । ଦୁଇବର୍ଷ ହେଲା ବେତନ ମିଳନାହିଁ—ଆଉ ମିଳିବାର ଆଶା ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ତେଣୁ ମୁଁ ସ୍ଥିର କରିଛି ଏବେ ଗୃହବୀରୁ ବିଦାୟ ନେବି ।'

'ବେତନ ବାକି ଥିଲେ ତାହା ଦିଆଯିବ ଗୋମାସ୍ତାବାବୁ, କିନ୍ତୁ ଏଥିପାଇଁ ଆପଣ ଗୃହବୀରୁ ବିଦାୟ ନେବେ କାହିଁକି ? ଆପଣଙ୍କର ପ୍ରଭୁ କଲିକତାରୁ ଫେରିଲେ······'

'ନା ତାଙ୍କ ଫେରିବା ଉପରେ ମୋ ପିବା ନିର୍ଭର କରୁନାହିଁ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଏ ବିଷୟ ବହୁଥର ଜଣାଇଛି । ସେ ତ ଘରର କୌଣସି କଥାରେ ମନ ଦେଉନାହାନ୍ତି । ଜମିଦାରୀ ଉଚ୍ଛେଦପରେ ବିଭିନ୍ନ ଇଲକାରେ ଯେଉଁସବୁ ଭୂସମ୍ପତ୍ତି ରହିଅଛି, ତାର କୌଣସି ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହେଉନାହିଁ । ଅବାଧ ପ୍ରଜାମାନେ ଯେ ଯେଉଁଠି ପାରନ୍ତି ସେ ସେଇଠି ଜମି ଉପରେ ଦଖଲ ଅଧିକାରକରି ବସି ଯାଉଛନ୍ତି । ଆଇନ ହେଲା କଠିଣ । ଦଖଲରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଉଚ୍ଛେଦ କରିବାପାଇଁ କୌଣସି ପ୍ରତିକାର ହେଉନାହିଁ । ମୁଁ ବହୁତ

କହୁଛି । ମାଲିକ ଯଦି ନିଜ ଜମିବାଡ଼ିର ତତ୍ତ୍ୱ ନ ନିଅନ୍ତି, ତାହାସବୁ ରହିବ କିପରି ?'

'ନିବାରଣବାବୁ, ସେ ଏଥର କଲିକତାରୁ ଫେରିଲେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ସବୁକଥା ବୁଝାଇଦେବି । ଆପଣ ବ୍ୟସ୍ତ ହୁଅନ୍ତୁ ନାହିଁ ।'

'ଘରେ ଖାଇବାକୁ ଗୁଣ୍ଡଲ ନାହିଁ । ମୁଁ ଏଠି ପରାନ୍ନଭୋଜୀ ହୋଇ ପଡ଼ି ରହିଥିବି, ଆଉ ସେମାନେ ଉପବାସରେ ହନ୍ତସନ୍ତ ହେଉଥିବେ, ମୁଁ ମୁଁ ଦେଖି ପାରିବି ନାହିଁ ଆଉ ମତେ ମୁକ୍ତି ଦିଅନ୍ତୁ ।'

'ଯେ ଆପଣଙ୍କୁ ମୁକ୍ତି ଦେବେ, ସେ ଫେରି ଆସନ୍ତୁ ଗୋମାସ୍ତାବାବୁ !'

'ମୁଁ ହୁଏତ ତାଙ୍କ ଫେରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅପେକ୍ଷା କରିପାରିବି କିନ୍ତୁ ମୋର ଉପବାସୀ ସନ୍ତାନମାନେ କେତେଦିନ ଅପେକ୍ଷା କରିବେ ? ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମୋତେ ଅନ୍ନ ସନ୍ଧାନ କରିବାକୁ ହେବ । ମୋ ବଡ଼ ପୁଅକୁ ବହୁତ କଷ୍ଟରେ ମାଟ୍ରିକ୍ ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ାଉଛି । ଦୁଇମାଣ ଜମି ସେଥିନିମିତ୍ତ ବିକ୍ରୀ କରି ସାରିଲିଣି । ତାର ପରୀକ୍ଷା ଫିସ୍ ଦେବାପାଇଁ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଖର୍ଚ୍ଚ ପାଇଁ କାଲି ମୋତେ ଯେ କୌଣସିମତେ ପାଠିଏଟି ଟଙ୍କା ପଠାଇବାକୁ ହେବ । ତିନିବର୍ଷର ଅନାବୃଷ୍ଟି ଫଳରେ ଘରେ ଧାନ ନାହିଁ । ସେଇଁଠୁ ହେଲେ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିବାକୁ ହେବ ।'

ଏହି ବୃଦ୍ଧ ପ୍ରତି କିଷ୍ଟ ମନରେ ସ୍ୱତଃ ଦୟା ଜାତ ହେଉଥିଲା । ଯାହାଙ୍କର ସେବା କରି କରି ଏମାନେ ତାଙ୍କର ଭାଲିକ ବଡ଼ାଇ ଦିଅନ୍ତି—ଦେହର ରକ୍ତ ପାଣି କରନ୍ତି, ସେହି ତାଙ୍କର ଭାଗ୍ୟବିଧାତାମାନେ କେବେହେଲେ ଏଇମାନଙ୍କ କଥା ଭାବନ୍ତି କି ? ମରୁଭୂମିର ଉଦ୍ଭିଦପରି ଏମାନଙ୍କ ଜୀବନୀଶକ୍ତି କେଉଁ ମରୁ ପ୍ରଦେଶର ଅସମ୍ଭବ ସୂର୍ଯ୍ୟ ତାପରେ ଲୋପ ପାଇଯାଏ । ଚନ୍ଦ୍ରିକା ବିଧୌତ ବିଳାସିନୀ ଶର୍ବରୀ, ବର୍ଷଣମୁଖର ଆଷାଢ଼ ସନ୍ଧ୍ୟା, ସୁରଭି ସିକ୍ତ ଫାଲ୍‌ଗୁନର ମନ୍ଦ ସମୀରଣ ସଙ୍ଗେ ଏମାନଙ୍କର କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ନଥାଏ । ଏମାନେ ପଥର ଅବା କୂର୍ମ । ନୂତନତ୍ୱର ନବ ସ୍ପର୍ଶରେ କେବେହେଲେ ପଲ୍ଲବିତ ହୁଏନାହିଁ ଏମାନଙ୍କ ଅନ୍ତର—ଅନ୍ୟର ସେବାରେ ଜୀବନ ଉତ୍ସର୍ଗ କରି ଏମାନେ ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତିନାହିଁ ଇତିହାସ । ପ୍ରଭୁର ଲାଭ ପାଇଁ ଶତ

ହୃଦୟରେ ଏମାନେ ଜଳନ୍ତ ସର୍ବନାଶର ଅଗ୍ନି—ମିଥ୍ୟା ଜାଲିଆତି ପ୍ରଭୃତି ନାନାବିଧ ଅପକର୍ମରେ ହାତ କଳୁଷିତ କରି ଏମାନେ ଧାର୍ମିକତାର ଧ୍ୱଜା ଉଡ଼ାଇଲେ ମଧ୍ୟ ଏମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଅନବରତ ନୃତ୍ୟକରେ ଅଗ୍ନିବର ଶିଖା । ଏମାନେ ନାନାବିଧ ଉପାୟରେ ଅର୍ଥୋପାର୍ଜନ କରନ୍ତି କିନ୍ତୁ ତାର ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର ହୋଇପାରେନା । ଅସାଧୁ ଉପାୟରେ ଲବ୍‌ଧଧନ କେବଳ ଅସଦୁପାୟରେହିଁ ଖର୍ଚ୍ଚ ହୁଏ ।

ନବାରଣ କହିଲେ—'ସମସ୍ତ ଜୀବନକାଳ ମଧ୍ୟରେ ମୁଁ ବହୁ ଲୋକଙ୍କୁ ଦୁଃଖଦେଇ କରିଛି—ନିରୀହ ପଶୁ ପ୍ରତିମ ପ୍ରଜାଦଳର ପିଠିରେ ଚାବୁକ୍ ମାରି ମାରି ଏଇ ହାତ ମୋର ଲୁହାପରି ଶକ୍ତ ହୋଇଛି । ଆଜି ମୁଁ ଅନୁତପ୍ତ । ବୁଝିପାରୁଛି ପ୍ରଭୁର ଲାଭ ପାଇଁ ମହାପାପ କରି ମୋ ନିଜର ଇହକାଳ ପରକାଳ ମୁଁ ଭସ୍ମସାତ୍ କରିଦେଇଛି ।'

'ସେଥିରେ ଆପଣଙ୍କର ଦୋଷ କ'ଣ ? ଆପଣଥିଲେ ବେତନଭୋଗୀ କର୍ମଚାରୀ—ହୁକୁମର ଚାକର । ଯାହାକିଛି କାମ ଆପଣ କରିଛନ୍ତି ତାହାତ ଆପଣଙ୍କ ପାଇଁ ନୁହେଁ, ତାହା ଅନ୍ନଦାତାଙ୍କ ପାଇଁ । ସେଥିରେ ଆପଣଙ୍କର ପାପ କ'ଣ ଗୋମାସ୍ତାବାବୁ ? ସେ ସବୁ ଏଇ ବଂଶର ପ୍ରାପ୍ୟ—ସୁକୃତ କର୍ମର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲାଣି । ଆପଣତ ଦେଖୁଛନ୍ତି···ଦେଖିବେ ମଧ୍ୟ ଏଇ ବିରାଟ ସୌଧର ଜୀର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି । ଅଶ୍ରୁ ନିର୍ମିତ ସୌଧ ବୁଦବୁଦ୍-ପରି କ୍ଷଣଭଂଗୁର ।'

'ଆହା ମା, ଏମିତି ଅମଂଗଳ କଥା ମୁହଁରେ ଧରନ୍ତି ? ମୁଁ ଦେଖିଛି ଏଇ ବଂଶର ଗୌରବାନ୍ୱିତ ଇତିହାସ, ସିଂହଦ୍ୱାରରେ ହାତୀ ଘୋଡ଼ା ଓଟର ଖେଳ । ଆଉ ଆଜି ମଧ୍ୟ ଦେଖୁଛି ସେ ଅତୀତର ଗୌରବ ଅନ୍ତଃସାରଶୂନ୍ୟ ହୋଇପଡ଼ୁଛି ।'

'ତେବେ··· । ଆପଣ ଯାହା ଅନୁଭବ କରୁଛନ୍ତି, ମୁଁ ତାହା ପ୍ରକାଶକରୁଛି କିପାରେ । ତେଣୁ କେଉଁଠି ?'

'ମା, ମୁଁ ଅର୍ଥର ଚାକର । ମୁଁ ଯାହାକିଛି ଅନୁଭବ କରେ ସେଥିରେ କିଛି ଯାଏ ଆସେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଆପଣ ଏ ଗୃହର ବଧୂ—ଲକ୍ଷ୍ମୀ ।' ବୃଦ୍ଧ ହସିଲେ—'ତୋପାଡ୍ ମା ଏଇଠି ।'

ନିଭି କହିଲା—'ମୁଁ ଗୃହର ବଧୂ ହେଲେ ମଧ୍ୟ, ସାଧାରଣ ମଣିଷପରି ଜଣେ ମଣିଷ ।'

ତାମ୍ବୂଳ ରଞ୍ଜିତ ଦନ୍ତପଂକ୍ତି ଦେଖାଇ ବୃଦ୍ଧ କହିଲେ—'ନାହିଁ ମା, ଏ ଗୃହର ବଧୂ କେବଳ ସାଧାରଣ ମଣିଷପରି ମଣିଷ ହୋଇ ନପାରେ—ସେ ଅସାଧାରଣ । ମୁଁ ନିଜେ ଦେଖିଛି, ସାଆନ୍ତାଣୀ ରହସ୍ରଭି—ଆପଣଙ୍କର ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କର ସ୍ନେହମୟୀ ମା'ଙ୍କୁ । ତାଙ୍କ ଚରଣର ଛନ୍ଦେ ଛନ୍ଦେ ବର୍ଷିହୋଇ ପଡୁଥିଲା ପଦ୍ମଗନ୍ଧ—ଦାନଧ୍ୟାନରେ ସେ ଥିଲେ ଅକାତର ହସ୍ତା । ପ୍ରତ୍ୟେକ କାର୍ତ୍ତିକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ପ୍ରାତଃକାଳରେ ପବିତ୍ର ସ୍ନାନକରି ପିତାମ୍ବରୀ ପାଟପିନ୍ଧି ସେ ଯେତେବେଳେ ଦାନ ପାଇଁ ପାର୍ବଣ ମଣ୍ଡପକୁ ଯାଉଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ମନେ ହେଉଥିଲା ମା, ସ୍ୱୟଂ ଲକ୍ଷ୍ମୀଦେବୀ ଯେପରି ଗଜଗମନ ଗତିରେ ଚାଲି ଯାଉଛନ୍ତି । ଅପେକ୍ଷା କରିଥିବା ବହୁ ଅତିଥି ଅଭ୍ୟାଗତଙ୍କ ମୁଖ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହୋଇ ଉଠୁଥିଲା ଏହି ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପ୍ରତିମାଙ୍କର କମନୀୟ ମୁଖ ଦର୍ଶନ କରି...... ।'

'ସୁନ୍ଦର । ଯାହାର ଅତୀତ ଗୌରବମୟ, ତାହାର ଭବିଷ୍ୟତ ସେ ଗୌରବମୟ ହେବ ଏଥିରେ କଣ କିଛି ନିଶ୍ଚିତତା ଅଛି ?'

'ଆପଣ ଚାହିଁଲେ ଭବିଷ୍ୟତ ଗୌରବମୟ ହୋଇପାରିବ । ପୂର୍ବକାଳରେ ସମ୍ପତ୍ତି ଥିଲା ଅମାପ । ତେଣୁ ପ୍ରଚୁର ଖର୍ଚ୍ଚ ପରେ ମଧ୍ୟ ବହୁ ଟଙ୍କା ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତ ରହୁଥିଲା । ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ଆୟ କମିଯିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଖର୍ଚ୍ଚ ଯଦି ନ କମେ, ଅକାରଣରେ ଯଦି ବହୁ ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟିତ ହୁଏ, ତେବେ ସେ ଗୌରବ ଧ୍ୱଜାକୁ ଅଟଳ ରଖି ହେବନାହିଁ ।'

'ଗୋମସ୍ତାବାବୁ, ଆପଣ ତ ବୃଦ୍ଧ; ଆପଣଙ୍କର ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ କହୁ ନାହାନ୍ତି ନିଜର ଭୋଗବିଳାସର ଖର୍ଚ୍ଚର ମାତ୍ରା କମାଇ ଦେବାପାଇଁ ।'

'କହୁଛି ମା, ବହୁତ ଥର କହୁଛି । ଆୟ କମିଯିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୁଁ ଚେତାବନୀ ଶୁଣାଇ ଦେଉଛି । କିନ୍ତୁ ଭୋଗବିଳାସ ଏ ବଂଶର ଅସ୍ଥିମଜ୍ଜାଗତ । ବାବୁ କଲେଜରେ ପଢୁଥିବାବେଳେ ତାଙ୍କର କୌଣସି ମନ୍ଦ ଅଭ୍ୟାସ ନଥିଲା—ମାତ୍ର......'

'ମାଅ……'

ବୃଦ୍ଧ ଅପ୍ରତିଭ ହେଉଥିଲେ । ହୁଏତ ଏଇ ବିଗତ ଘଟଣା ଲକ୍ଷ୍ମୀରୂପିଣୀ ବଧୂର ପ୍ରାଣରେ ଆଘାତ ଦେବ । ନଭା କିନ୍ତୁ ପୁଣି ପ୍ରଶ୍ନକଲା—'ବନ୍ଦ କଲେ କାହିଁକି ଗୋମାସ୍ତାବାବୁ, କୁହନ୍ତୁ, ତା'ପରେ କଣ ହେଲା ?'

'ନାହିଁ ମା, କିଛି ନୁହେଁ । ମୁଁ ଯାଏଁ, ମୋତେ ପୁଣି ଉପବାସ ରହି ବାବୁଙ୍କର ଫେରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।'

ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ବୃଦ୍ଧ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିଲେ । ନଭା ପୁଣି କହିଲା—ରହନ୍ତୁ ଗୋମାସ୍ତାବାବୁ, ଆପଣଙ୍କ ପୁଅ ନିମନ୍ତେ ପରୀକ୍ଷା ଫି ଦାଖଲ କରିବାପାଇଁ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଖର୍ଚ୍ଚପାଇଁ ନେଇଯାଆନ୍ତୁ ଶହେଟି ଟଙ୍କା ।'

ନିଜ ଲୁହାର ସିନ୍ଦୁକ ଫିଟାଇ ଖଣ୍ଡିଏ ନୋଟ ଆଣି ବୃଦ୍ଧଙ୍କ ହସ୍ତରେ ଦେଲା । ବୃଦ୍ଧ ପ୍ରତିବାଦ ସ୍ୱରରେ କହିଲେ—'ଦୋହି, ସାଆନ୍ତାଣି, ଆପଣଙ୍କର ଏ ଦାନ ମୁଁ ଗ୍ରହଣ କରିବ ନାହିଁ । ବାବୁ ଫେରି ଆସିଲେ……'

'ନା ନା, ଆପଣ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତୁ । ବାବୁଙ୍କ ଦେବା ଓ ମୋ ଦେବା ଭିତରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ତ କିଛିନାହିଁ ।'

ବୃଦ୍ଧ ତାହା ଗ୍ରହଣକରି ଚାଲିଯିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଲେ । ମାତ୍ର ନଭା ପୁଣି ତାଙ୍କର ପଥରୋଧ କରି ପ୍ରଶ୍ନକଲା—'କହିପାରିବେ ଗୋମାସ୍ତାବାବୁ, ବାବୁଙ୍କର ଏ ଅଧୋଗତିପାଇଁ ଦାୟୀ କିଏ ?'

ନିବାରଣ ହସିଲେ—'କାହାକୁ ଦାୟୀ କରିବି ମା ? ବାବୁ ତ ଦୁଗ୍ଧପୋଷ୍ୟ ଶିଶୁ ନୁହନ୍ତି ।'

ଦୀର୍ଘନିଃଶ୍ୱାସ ମେଲିଲା ନଭା । ତାର ଶତ ସଦ୍‌ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ଆଜି ବ୍ୟର୍ଥ ହୋଇ ଯାଇଛି । ମୀନକେତନଙ୍କ ଜୀବନକୁ ଯଦି କୌଣସି ନଦୀ ସହିତ ତୁଳନା କରାଯାଏ, ତାହାହେଲେ ନଦୀର ନିମ୍ନଗତିପରି ତାଙ୍କ ଜୀବନ ମଧ୍ୟ ନିମ୍ନମୁଖରେ ପ୍ରଧାବିତ । ସମସ୍ତେ କହୁଛନ୍ତି ସେ ବିବାହ ପୂର୍ବରୁ ଭଲଥିଲେ । ସେ ଦିନ କୁନ୍ତଳା ଠିକ୍ ଏହିକଥା କହୁଥିଲା । ଆଜି ପୁଣି ବୃଦ୍ଧ ନିବାରଣ ଠିକ୍ ସେହି କଥା କହୁଛନ୍ତି ।

ନବାରଣ ପୁଣି କହିଲେ—'ସାଆନ୍ତାଣି, ତାରୁ ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର ପ୍ରକୃତିର ଲୋକ । ତାଙ୍କର ନଷ୍ଟ ଜୀବନ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି ମାତ୍ର । ଆପଣ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ସେ ପୁଣି ସତ୍‌ପଥକୁ ଫେରିଆସି ପାରିବେ ।'

ବୃଦ୍ଧ ଦୀର୍ଘନିଃଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ି ଫେରି ପଡ଼ିଲେ । ନିଜ ପ୍ରାଣରେ ଦାଂଶନ କରୁଥିଲା ଅକସ୍ମାତ୍ ନାଗପାଶ । ପ୍ରାଣାନ୍ତକ ଯନ୍ତ୍ରଣା ସେ ମର୍ମେ ମର୍ମେ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲା । ତାର ଚିନ୍ତା ଧାରା ସମସ୍ତ ଯେମିତି ଅନ୍ଧକାରର ନିବିଡ଼ ଗହ୍ୱରରେ ଲୁକ୍କାୟିତ ହୋଇ ଯାଉଥିଲା । ଅଦୃଶ୍ୟ କେଉଁ ଅପଦେବତାର ଦୁରନ୍ତ ଅଭିଶାପରେ ତାର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଗୌର ଭବିଷ୍ୟତ ଯେମିତି ଛିନ୍ନବିଛିନ୍ନ ହୋଇ ଯାଉଥିଲା ।

ନୟନତାରାକୁ ଲୁହ ଆସିଲା ଦୁଇଟି ବିନ୍ଦୁ ଉଷ୍ଣଲୋତକ—ସେ ଦୋହ୍ଲା ଦେଖାଇ ଆଣିଲା । ମୀନକେତନ ସେଦିନ ରାଗରେ କହିଥିଲେ ମଙ୍ଗରାଜ ବଂଶର ବଧୂ-ନୟନର ଲୋତକ ଲକ୍ଷଣ ଅମଙ୍ଗଳ ସୂଚକ ।

ନା, ଆଉ କାନ୍ଦିବ ନାହିଁ । ସେ ମଙ୍ଗଳମୟୀ; ଏକ ଗୌରବୋଜ୍ଜ୍ୱଳ ବଂଶର ବଧୂ ।

=ପାଞ୍ଚ=

କୁନ୍ତଳାର ବିବାହ ସରି ଯାଇଛି । କୁନ୍ତଳା ସ୍ୱାମୀ ଅଶୋକଙ୍କ ସହିତ ଯାଇଛି କଟକ । ବିବାହର ଆଡ଼ମ୍ବରମୟ କୋଳାହଳ ପରେ ମଙ୍ଗରାଜଙ୍କ ଆବାସ ଶାନ୍ତ ହୋଇ ଯାଇଛି । କ୍ଷଣକପାଇଁ ବାଜି ଉଠିଥିଲା ଯେଉଁ ଅଗଣିତ ବାଦ୍ୟ, ଜଳି ଉଠିଥିଲା ଯେଉଁ ଆଲୋକ-ତୋରଣ ତାହା ଆଜି ଅନ୍ଧାରର ଗର୍ଭ ହୋଇ ପଡ଼ିଲାଣି । କୁନ୍ତଳାର ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ନିଜ ସଙ୍ଗୀହୀନା ହୋଇ ପଡ଼ିଛି । ତା'ର କର୍ମ ବ୍ୟସ୍ତତାରେ ପରର କଥା କହିବାକୁ ବେଳ ନାହାନ୍ତି ।

ପ୍ରାସାଦରେ ଯେତେଗୁଡ଼ିଏ ଦାସଦାସୀ ଥିଲେ ନିଜର ନବୋଢ଼ ମୁକ୍ତାବଳୀ ଓ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକ ବିଦାୟ ହୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି । କେବଳ ଚଳିବା ମୁଣ୍ଡାବଳ ସାମାନ୍ୟ କେତେ ଜଣ ରହି ଯାଇଛନ୍ତି ।

ପଞ୍ଚମୁକ୍ତି

ଚମ୍ପିଲା ସେଦିନ ଆସି ଖବର ଦେଲା—'ବୋହୁ, ଶୀଆନ୍ତାଣି, ଗୋମାସ୍ତା-ବାବୁ ଆଜଠାରୁ ବିଦା ହୋଇଗଲେ । ବାବୁ ତାଙ୍କୁ ଛୁଟିଦେଇ ତାଙ୍କ ସ୍ଥାନରେ ଜନ୍ମେଜୟଙ୍କୁ ରଖିଲେ ।'

'ଜନ୍ମେଜୟ ?'···ପ୍ରାଶ୍ନିକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଗୃହିଁ ବହ୍ଲ ନସ୍ତ ।

'ହଁ, ଗୋମସ୍ତାବାବୁଙ୍କ ପୁଅ—ଇଙ୍ଗରେଜ ପାଠ କରୁଥିଲେ ନା କଣ, ସେଇ ଆସି ରହୁଲେ ।'

'ଭଲହେଲା । ନିବାରଣବାବୁ ତ ବୟସ ଯୋଗୁଁ ବଦାସ୍ତୁ ଗୃହୁଁଥିଲେ । ବାବୁ ତାଙ୍କୁ ଅବସର ଦେଇ ଭଲ କରିଛନ୍ତି । ଚମ୍ପିଲା, ବାବୁ ବର୍ତ୍ତମାନ କେଉଁଠି ଅଛନ୍ତି ?'

'କଚେରି ପରସ୍ତରେ ଥିଲେ । ଖବର ନେବି ?'

'ନା, ବର୍ତ୍ତମାନ ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ତୁ ମୋ ଘର ଭଲକରି ପରିଷ୍କାର କରି ରଖ । ମଙ୍କ ଦେହପରା ଅସୁସ୍ଥ ହୋଇଥିଲା କାଲି ରାତିରେ ?'

'ହଁ, ବାହାଘର ରାତି ଜଗାରର ଯୋଗୁ ଜ୍ୱର ହୋଇଥିଲା କାଲି ରାତିରେ ।'

'ବର୍ତ୍ତମାନ ଭଲ ଅଛନ୍ତି ?'

'ହଁ, ଟିକିଏ ଭଲ ଅଛନ୍ତି । ବାବୁ ସକାଳେ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇ ଥିବାର ଦେଖିଥିଲି ।'

'ହଉ, ମୁଁ ଦେଖିଆସେ । ତୁ ଘରଦ୍ୱାର ସଜାଡ଼ି ଦେ ।'

ନିଜ ଶାଶୁଙ୍କର ରହିଥିବା ପରସ୍ତକୁ ଚାଲିଗଲା ।

ମୀନକେତନଙ୍କ ମା ହରପ୍ରିୟା—ବୟସ ସତାବନ କି ଅଠାବନ ହେବ । ତଥାପି ଦେଖିଲେ ମନେହୁଏ ସେ ଅତି ମାତ୍ରାରେ ବୁଢ଼ୀ ହୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ଲୋକେ କହନ୍ତି, ଏହା ହେଉଛି ଜମିଦାରୀ ଉଚ୍ଛେଦର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା । ଯେଉଁ-ଦିନ ଖବର କାଗଜରେ ଜମିଦାରୀ ଉଚ୍ଛେଦବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରଗୃହିତ ହେଲା, ସେଦିନ ବୁଢ଼ୀ ତିନିଥର ମୂର୍ଚ୍ଛିତା ହୋଇ ପଡ଼ି ଯାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଜୀବନ କାଳ ମଧ୍ୟରେ ସେ ବହୁତ କଷ୍ଟ କରିଛନ୍ତି ଜୀବ କରିଛନ୍ତି । ମୀନକେତନଙ୍କ ବାପା ମକରକେତନ ଦୁର୍ବଳ ପ୍ରକୃତିର ଲୋକ ଥିଲେ । ଏତେବଡ଼ ଜମିଦାରୀ ପରିଚାଳନା କରିବା ତାଙ୍କ ପକ୍ଷେ ସହଜ ବ୍ୟାପାର ନ ଥିଲା । ଗଳ ପ୍ରକୃତିର

ଲୋକମାନେ ଥିଲେ ତାଙ୍କର ଚିର ସହଚର । ଆଜିର ଏହି ବୁଢ଼ୀ ସେତେ-ବେଳେ ଏହି ଗୃହର ଯୁବତୀ ବଧୂ । ଉତ୍ତର ବାଲେଶ୍ୱରର ବିଖ୍ୟାତ ଚୌଧୁରୀ ବଂଶର କନ୍ୟା । ଶୈଶବ କାଳରୁ ସେ ଜମିଦାରୀ ପରିଚାଳନାରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । କାରଣ ତାଙ୍କ ପିତାଙ୍କର ପୁତ୍ର ସନ୍ତାନ ନ ଥିଲେ । ତେଣୁ ଚୌଧୁରୀଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ଥିଲା ତାଙ୍କର ଭାବୀ ଜାମାତାଙ୍କୁ ଘରଜୋଇଁ କରି ରଖିବେ । କିନ୍ତୁ ତାହା ସମ୍ଭବ ହେଲାନାହିଁ । ହରପ୍ରିୟା ମଙ୍ଗରାଜ ବଂଶର ବଧୂହୋଇ ଆସିଲେ । ମକରକେତନ ନଷ୍ଟ ଚରିତ୍ର, ଦୁର୍ବଳ ପ୍ରକୃତିର ଲୋକ ଥିବାରୁ ବସ୍ତୁତଃ ସମସ୍ତ ଜମିଦାରୀର ପରିଚାଳନା କଲେ ହରପ୍ରିୟା । ଗୋମାସ୍ତାମାନେ ତାଙ୍କର ଇଙ୍ଗିତରେ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ କଲେ ।

ହରପ୍ରିୟା ଆଜି ବୃଦ୍ଧା-ରୋଗଗ୍ରସ୍ତା ।

ନିଭା ଯାଇ ତାଙ୍କ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ପହଞ୍ଚି ଦେଖିଲା ବୃଦ୍ଧ ଗୋମାସ୍ତା ନିବାରଣ ମଳିନ ମୁଖରେ ଅଶ୍ରୁ ବିସର୍ଜନ କରୁଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ଏକ ସୁଦର୍ଶନ ଯୁବକ । ଅନୁମାନ—ନିବାରଣଙ୍କ ପୁତ୍ର ଜନ୍ମେଜୟ ହେବ । ନିଭାକୁ ଦେଖି ବୃଦ୍ଧ ଠିଆହୋଇ ପଡ଼ିଲେ—'ଆସନ୍ତୁ ମା, ବୁଢ଼ୀ ସାଆନ୍ତାଣୀ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆପଣଙ୍କ କଥାହିଁ କହୁଥିଲେ ।'

ନିଭା ଶାନ୍ତିତା ବୁଢ଼ୀଙ୍କର ପାଦ ଦେଶରେ ଯାଇ ବସିଲା ।

'ନିଭା...?' ବୁଢ଼ୀ ପ୍ରଶ୍ନକଲେ ।

'ହଁ, ମା !'

'ନିବାରଣ ଆଜିଠାରୁ ଚାକିରିରୁ ଅବସର ନେଇ ଯାଉଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ସ୍ଥାନରେ ତାଙ୍କ ପୁଅ ଜନ୍ମେଜୟ ନିଯୁକ୍ତ ପାଇଛି ।

'ଶୁଣିଛି ମା...'

'ମୁଁ ତ ବୋହୂ ସାଆନ୍ତାଣି, ଆପଣଙ୍କୁ ଦେଖା କରିବାକୁ ଯାଇଥିଲି । ଆପଣ ଆସିଗଲେ କାଲି । ଏଇ ଘରର ଅନ୍ନରେ ଚିରଦିନ ଆମେ ପ୍ରତି-ପାଳିତ । ତେଣୁ ମୋର ଅବସର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବାବୁଙ୍କୁ କହି ଜନ୍ମେଜୟକୁ ରଖି ଯାଉଛି । ସେଇଥିରେ ମୋର ପରମ ଶାନ୍ତି ।'—ନିବାରଣ କହିଲେ ।

ବୁଢ଼ୀ ପୁଣି କହିଲେ—'ନିଭା, ମୁଁ ଦିନୁଦିନ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇ ପଡ଼ୁଛି । ଆଉ ବୋଧହୁଏ ବେଶୀଦିନ ବଞ୍ଚିବି ନାହିଁ । ବଞ୍ଚିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ମଧ୍ୟ ନାହିଁ

ଏଥିକି ସବୁ ଦାୟିତ୍ୱ ତୋ'ର । ମୀନକେତନକୁ ସତ୍‌ପଥରେ ନେଇ ପାରିଲେ ତୋର ମଙ୍ଗଳ ହେବ ମା ! ଭବିଷ୍ୟତ ବଂଶଧରମାନେ ତୋତେଇ ପୂଜା କରିବେ ।'

ନିସ୍ତ ଦୀର୍ଘ ନିଃଶ୍ୱାସ ତେଜିଲେ । ମୀନକେତନଙ୍କ ଅଧୋଗତି ବିଷୟରେ ସମସ୍ତେ ସଚେତନ । ହୁଏତ ଏଇ ପ୍ରାସାଦର ମୂକ ନିର୍ଜୀବ ପଥର ଖଣ୍ଡ ମଧ୍ୟ ମର୍ମେ ମର୍ମେ ଆଜି ଅନୁଭବ କରୁଛି ଏଇକଥା । କିନ୍ତୁ ଉପାୟ ? ମାନସ-ଦେବତା ତାର ହନ୍ଧ୍ୟ ସ୍ୱିନ କଣ୍ଠରେ କହୁଛି—ଉପାୟ ଆବିଷ୍କାର କରିବାକୁ ହେବ ।

ନବାରଣ କହିଲେ—'ମା, ବାବୁଙ୍କର ବର୍ତ୍ତମାନ ମଦ୍ୟପାନର ମାତ୍ରା ବଢ଼ି ଯାଇଛି । ବସନ୍ତ ବିହାରର ଲେକ ମନ୍ଦିରରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ବହୁ ମଦ୍ୟଭର୍ତ୍ତି ପାତ୍ର ରହିଅଛି । ବାବୁ କଲିକତାରୁ ଏଗୁଡ଼ିକ ଆଣି ଗୁପ୍ତରେ ସେହିଠାରେ ରଖିଛନ୍ତି । ପ୍ରତିଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାପରେ ସେଠାକୁ ଯାଇ ଗୋଟିଏ ପରେ ଗୋଟିଏ ପାତ୍ର ନିଃଶେଷ କରୁଛନ୍ତି । ଆହୁରି ଅନେକ କଥା ଅଛି ମା, ଯାହା କଥାରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା ଲଜ୍ଜାଜନକ ।'

'ତାଙ୍କୁ ସତ୍‌ପଥକୁ ଆଣିବା ପାଇଁ ମୁଁ ସବୁ ପ୍ରକାର ଚେଷ୍ଟା କରିବି ମା...' ଅନୁଚ୍ଚ ସ୍ୱରରେ ନବୀ କହିଲା ।

ବୃଦ୍ଧା ଶୁଷ୍କ ମୁହଁରେ ସାମାନ୍ୟ ହସିଲେ—'ଏତକମାନ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେବାପାଇଁ ବହୁ ଦିନରୁ ମନସ୍ଥ କରି ମୁଁ ତତେ କହିପାରି ନ ଥିଲି ନବୀ ! ସ୍ୱାମୀ ଦେବତା, ତାଙ୍କୁ ସତ୍‌ପଥକୁ ଆଣିବାକୁ ହିଁ ହେବ । ସେଥିପାଇଁ ଯଦି ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼େ ତୋତେ ଲକ୍ଷ୍ମୀପରି ଶକ୍ତ ହେବାକୁ ହେବ । ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରଥମେ ଏ ଘରକୁ ବଧୂ ରୂପରେ ଆସିଲି, ସେତେବେଳେ ଏଠିକାର ଅବସ୍ଥା ଠିକ ଏହିପରି ଥିଲା ମାତ୍ର ମୁଁ ସବୁ ସୁଧାରି ନେଲି । ନୋହିଲେ ମା, ଏ ଜମିଦାରୀ, ଏ ପ୍ରାସାଦ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନ ଥାନ୍ତା ।'

ନବାରଣ କହିଲେ—'ଆପଣଙ୍କ ସବୁ ରଖିଛନ୍ତି ।'

'ତୁମେ ଏ ସବୁ କଥା ଜାଣ ନବାରଣ !'

'ସବୁତ ମୋର ଆମଳର କଥା ।'

ବନ୍ଧ୍ୟାଳଣ୍ଡି

'ତୁମର ମନେଅଛି, ମୀନକେତନର ବାପା ଯେଉଁଦିନ ପୂର୍ଣ୍ଣ ମାତାଲ ହୋଇ ମୋତେ ପ୍ରହାର କରିଥିଲେ, ମୁଁ ହସ ହସ ମୁହଁରେ ସବୁ ସହି ନେଇଥିଲି; କିନ୍ତୁ ପର ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଏଇ ପ୍ରାସାଦରେ ଜଗାଇ ଦେଇଥିଲି ଏକ ନୂତନ ବିପ୍ଳବ । ତାଙ୍କର ଅଜ୍ଞାନତା କଟିଯିବା ପରେ ପ୍ରାସାଦର ସମସ୍ତ ଦାସଦାସୀ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇ କହିଥିଲେ—ମୋର ସ୍ପଷ୍ଟ ମନେଅଛି ଠିକ ଏହିପରି ଭାବରେ ସେମାନେ ଯାଇ କହିଥିଲେ—ପ୍ରଭୁ ଯେଉଁଠି ମଦ୍ୟପ ହୋଇ, ହତାହତ ଜ୍ଞାନ ହରାଇ ନିଜର ଧର୍ମପତ୍ନୀକୁ ମୁଣ୍ଡା ପ୍ରହାର କରିବାକୁ ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଦ ହୁଏ ନାହିଁ, ସେଠାରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଜୀବନ ନିରାପଦ ନୁହେଁ । ଏ ପ୍ରାସାଦରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଆଉ ଚାକିରୀ କରି ପାରିବୁ ନାହିଁ ।'

'ମୁଁ ଜାଣିଥିଲି ମା ! ବାବୁ ସେତେବେଳେ କଚେରୀ ଘରସ୍ଥରେ ପଲଙ୍କ ଉପରେ ଶୋଇରହି ପୋଷା ହରିଣୀର ପିଠିରେ ହାତ ବୁଲଉଥିଲେ ।' ନିବାରଣ କହିଲେ ।

ବୁଢ଼ୀ ପୁଣି ଆରମ୍ଭ କଲେ—'ନିଲାମ ତାରିଖ ଥାଏ ସପ୍ତ ପରେ । ସରକାରଙ୍କୁ ଦେବାପାଇଁ କିଛିତ ରାଜସ୍ୱ ବାକିଥାଏ । ଠିକ୍ ସମୟରେ ରାଜସ୍ୱ ପରିଶୋଧ ନ କରାଗଲେ ଜମିଦାରୀ ନିଲାମ ହୋଇଯିବ । ପ୍ରାସାଦର ଗୋମାସ୍ତାଗୁଡ଼ର ଦାସଦାସୀମାନେ ଯଦି ଚାଲିଯିବେ, ଖଜଣା ଆଦାୟ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ମୀନକେତନର ବାପା କହିଲେ—ଅଚ୍ଛା ତୁମ୍ଭେମାନେ ଯାଅ, ଏଣିକି ସବୁ ଠିକ ହୋଇଯିବ । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଗଲେନାହିଁ ।'

'ତା' ପରେ...'

'ହଁ, ତା' ପରେ କଣ ହେଲା ଜାଣିଚୁ ନିବା ? ସେ କଚେରୀ ଘରସ୍ଥରୁ ସିଧା ଶୟନକକ୍ଷକୁ ଆସିଲେ । ମୁଁ ସେତେବେଳକୁ ପ୍ରହାରର ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ କାନ୍ଦୁଥାଏ । ସେ ଡାକିଲେ—'ପ୍ରିୟା'—ସେ ଏପରି ନରମରେହିଁ ମତେ ଡାକନ୍ତି । ମୁଁ କର୍ଣ୍ଣପାତ କଲିନାହିଁ । ସେ ଆସି ମୋ ପାଖରେ ବସିଲେ । ମୋ ପିଠିରେ ହାତ ବୁଲାଇ କେତେ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଲେ । ତଥାପି ମୁଁ ଅଟଳ—ଦୁଇ ନୟନରୁ ମୋର ଛୁଟି ଚାଲିଥାଏ ଅଶ୍ରୁ ସ୍ରୋତ—ସେ ଯେମିତି ବନ୍ଦ ହେବାର ନୁହେଁ ।'

ତା ପରେ ହଠାତ୍ ମୁଁ ଦେଖିଲି ସେ ମଧ୍ୟ କାନ୍ଦୁଛନ୍ତି ଠିକ ଅବୋଧ ଶିଶୁ ଯେମିତି କାନ୍ଦେ । ମୁଁ ତରଳିଗଲି—ମୋ କୃତ୍ରିମତା ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ଯେତେହେଲେ ସେ ତ ମୋର ସ୍ୱାମୀ । ମୁଁ କହିଲି—'ତମେ ମୋର ଦେହ ଛୁଇଁ ଶପଥ କର ଆଜିଠୁ ଆଉ ମଦ୍ୟସ୍ପର୍ଶ କରିବ ନାହିଁ ।

ସେ ଶପଥ କଲେ । ତା'ପରେ ମୁଁ କହିଲି—ତମେ ଯଦି ଏଣିକି ଆଉ କୌଣସିଦିନ ଏସବୁ ହୀନ କର୍ମରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୁଅ, ସେହିଦିନ ମୁଁ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବି । ସେ ଶାନ୍ତ କଣ୍ଠରେ ନିଜକୃତ ଅପରାଧ ପାଇଁ କ୍ଷମା ଚାହିଁଲେ । ନାରୀ ହେଉଛି କ୍ଷମାର ଆଧାର । ମୁଁ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ ପୁଣି ନିଜ ନିଜ କର୍ମରେ ଯୋଗ ଦେବାପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲି । ସେହିଦିନଠାରୁ ସେ ଆଉ ମଦ୍ୟସ୍ପର୍ଶ କରି ନାହାନ୍ତି ।'

ଅତୀତ ଘଟଣାବଳୀର ଏଇ ଜୀବନ୍ତ ବିଶ୍ଳେଷଣ ନିବାରଣଙ୍କ ଚକ୍ଷୁରେ ଭରି ଦେଇଥିଲା ଅଶ୍ରୁ । ସେ କହିଲେ—'ଥାଉ, ଆଉ ଏ ସବୁ କଥା କହନ୍ତୁ ନାହିଁ । ସେ ଅମଳର କଥା ମନେ ପଡିଲେ ଛାତି ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଯାଉଛି । ଆଜି କାହାନ୍ତି ସେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର, କାହିଁ ବା ସେ ଅଯୋଧ୍ୟା ? ସବୁ କିନ୍ତୁ ସ୍ମୃତି ପଥରେ ଏଇ କାଲିକାର ଘଟଣା ଭଳି ମନେ ହୁଏ ।'

ବୃଦ୍ଧାଙ୍କ ଚକ୍ଷୁ ମଧ୍ୟ ସଜଳ ହୋଇ ଉଠିଥିଲା । ନିଖିଲ କହିଲା—'ମା, ଆପଣ ଅସୁସ୍ଥ, ଟିକିଏ ବିଶ୍ରାମ କରନ୍ତୁ ।'

'ଟିକିଏ କାହିଁକି, ମୁଁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ରାମ ଚାହୁଁଛି ମା, ଭଗବାନଙ୍କୁ ସତତ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଛି; ମତେ ଏଇ ଯନ୍ତ୍ରଣାମୟ ସଂସାର ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତ ଦେବାପାଇଁ । ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ମୁଁ ଶେଷକରି ସାରିଛି । ନିବାରଣ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଶେଷକରି ଆଜି ବିଦାୟ ନେଉଛନ୍ତି । ତୁମେମାନେ ରହିଲ, ଏଣିକି ସଂସାର କେମିତି ଚଳିବ, ତା ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ।' ବୃଦ୍ଧା ନୀରବ ରହିଲେ । କିଛିକ୍ଷଣପାଇଁ ନୀରବତା ବିରାଜମାନ କଲା ।

ଶେଷରେ ନିବାରଣ ଉଦ୍ବେଳିତ କଣ୍ଠରେ କହିଲେ—'ବାବା ଏ ହେଉଛନ୍ତି ଗୃହର ଲକ୍ଷ୍ମୀ । ତାଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ମାନି ତୋ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ତୁ ସଂପାଦନ କରିଯିବୁ ।'

[illegible]

ନନ୍ଦ ଉଠିଲା—'ମା, ମୁଁ ଏବେ ଯାଏ...'

'ହଁ'—ଧୀର ଉତ୍ତର ଦେଲେ ବୁଢ଼ା ।

ନନ୍ଦ ଆସିଲାବେଳେ ଇନ୍ଦ୍ରଜୟଙ୍କୁ ତା ସହିତ ଆସିବାପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶଦେଲା । ଇନ୍ଦ୍ରଜୟ କାପୁରୁଷଙ୍କ ପରି ତାର ଅନୁଗମନ କଲା । ନବାରଣ ବୁଢ଼ାଙ୍କ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ବସି ରହିଲେ ଆଉ କିଛିକ୍ଷଣ ।

=ଛଅ=

ସନ୍ଧ୍ୟା ।

ମୀନକେତନ ସାନ୍ଧ୍ୟ ସ୍ନାନସାରି ଶାନ୍ତିପୁରୀ ଧୋତି ପରିଧାନ କଲେ । ସିଲ୍କର ପଞ୍ଜାବୀଟିଏ ଦେହରେ ଲଗାଇ ସୁବାସିତ ଅତର ବୋଳି ହାରମୋନିୟମ ଖୋଲି ଭୁଲି ଯାଇଥିବା କେଉଁ ଏକ ଗୀତର ସ୍ୱର ସହିତ ହାରମୋନିୟମ ସ୍ୱର ମିଳାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଟିକିଏ ଦୂରକୁ ବସି ରହିଛି ନନ୍ଦ । ମୁଖମଣ୍ଡଳ ତାର ରାହୁଗ୍ରସ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରପରି ମଳିନ ।

ଗୀତ ଶେଷରେ ମୀନକେତନ କହିଲେ—'ମୁଁ ଖୁବ କ୍ଷୁଧା ପାଇଛି ନନ୍ଦ, ତୁମେ ଶୀଘ୍ର କିଛି ଖାଦ୍ୟ ନେଇଆସ ।'

ସେ କୌଣସି ଉତ୍ତର ନ ଦେଇ ଯନ୍ତ୍ରଚାଳିତ ପରି ରନ୍ଧନଶାଳା ଅଭିମୁଖରେ ଚାଲିଗଲା । ପାଚକକୁ ଜଳଖିଆ ଆଣିବା ପାଇଁ ବରାଦ ଦେଇ ସେ ପୁଣି ଫେରି ଆସିଲା ।

ମୀନକେତନ କହିଲେ—'ନନ୍ଦ, ଆଜି ନବାରଣ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ଅବସର ନେଲେ । ବେଶ୍ ଅଭିଜ୍ଞ ଲୋକ । ତାଙ୍କ ଚାଲିଯିବାରେ ମୁଁ ବାସ୍ତବିକ ଦୁଃଖିତ ।'

ନନ୍ଦ ଈଷତ୍ ହସି କହିଲା—'ଯାହାପାଇଁ ଦୁଃଖିତ ହେବାର କଥା, ତାହାପାଇଁ ତ କେବେ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରୁନାହିଁ ।'

ଯେଉଁଠି ଯେଉଁଠି ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ହୁଏ, ସେଇଠି ସେଇଠି ମୁଁ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରୁଛି । ଯଦି କେହି ଦୁଃଖିତ ହେବାର କାରଣ ନଥାଇ

ଅନ୍ଧାରରେ ଦୁଃଖକୁ ବରଣକରେ, ଯେଉଁଠି ନ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ଛୁଟିନାହିଁ । ଯଦି କରିପାଏ ସେ ହେବ ମୂର୍ଖତା ।'

ଖାଦ୍ୟର ପ୍ଲେଟ୍ ଧରି ଯାଦବ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ନନ୍ଦ ତା ହାତରୁ ପ୍ଲେଟ୍ ଓ ଜଳଗ୍ଲାସ ନେଇ ତାକୁ ବିଦାୟ କରିଦେଲା । ମୀନକେତନ ଖାଇବା ଟେବୁଲ ପାଖକୁ ଉଠିଗଲେ ।

'ନନ୍ଦ, ତମେ ମତେ ସବୁବେଳେ ଭୁଲ୍ ବୁଝୁଛ । କେବେହେଲେ ତମପ୍ରତି କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ମୁଁ ହେଳା କରିନାହିଁ । ଅତୀତ ଜୀବନରେ ତୁମପ୍ରତି ମୋର ଯେତେତକ ଅନୁରାଗ ଥିଲା, ବର୍ତ୍ତମାନ ଜୀବନରେ ତାହା ବରଂ ଦ୍ୱିଗୁଣିତ ହୋଇଛି ।'

'ମୁଁ ଜାଣେ.....' ଗମ୍ଭୀରସ୍ୱରରେ କହିଲା ନନ୍ଦ ।

'ନା ତମେ ଜାଣନାହିଁ । ସେଇଥିପାଇଁ ମୋ ପ୍ରତି ତମେ ବେଳେବେଳେ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ହୁଅ । କଲିକତାରୁ ଫେରିଲାପରେ ସେଦିନ ରାସ୍ତାରେ ତମେ ମତେ ଶପଥ କରାଇ ନେଇଥିଲ ମଦ୍ୟ ସ୍ପର୍ଶ ନ କରିବାପାଇଁ । ସେହିଦିନଠାରୁ ମୁଁ ତ ଆଉ ମଦ୍ୟ ସ୍ପର୍ଶ କରୁନାହିଁ ।'

'ମୁଁ ତ ତୁମକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଛି । ତୁମେ ସତ୍ପୁରୁଷ—କିନ୍ତୁ ମୋ ବିବେଚନାରେ ତମେ ବିବେକହୀନ......'

'ନନ୍ଦା !' ଚିତ୍କାର କରିଉଠିଲେ ମୀନକେତନ ।

'ହଁ, କଲେଜ ଜୀବନର କୌଣସି କଥା କ'ଣ ତୁମର ଆଜି ମନେ ପଡ଼ୁନା ନିଷ୍ଠୁର । ସେଇ ସବୁ ପ୍ରୀତିଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ମୁହୂର୍ତ୍ତଗୁଡ଼ିକ ଆଜି ମତେ ଅସହ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦେଉଛି । ତୁମେ ମୋ ମନର କଥା କେବେ ହେଲେ ତ ବୁଝୁନାହଁ । ତୁମେ କହିଥିଲ, ତୁମ ଶିଳ୍ପୀ ଜୀବନରେ ମୁଁ ହେବି ତୁମର ମାନସୀ ।'

'ନନ୍ଦ, ତୁମେ ଯଦି ମୋ ଅନ୍ତର ଚିରି ଦେଖନ୍ତ, ତାହାହେଲେ ବେଶ୍ ଦେଖି ପାରନ୍ତ ତୁମର ଏଇ ପଦ୍ମମୁଖର ପ୍ରତିବିମ୍ବ ମୋ ପ୍ରାଣରେ ଅଛି କି ନା ?'

ନନ୍ଦ ଯାଇ ତାଙ୍କ ପଶ୍ଚାତ୍ ଦେଶରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ ମସ୍ତକରେ ହାତ ରଖି କହିଲା—'ତୁମେ ଭାରି ନିଷ୍ଠୁର.....' ଏକପ୍ରକାର ସିନେମାଟିକ୍ ଭାବ ଭଙ୍ଗୀ । ଛୁଏତ ଏଇମିତି ଗୃହିଣୀରେ କେବେ ପୂର୍ବକାଳରେ ଶକୁନ୍ତଳା

ଗୃହିଁ ଥିଲା କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଆଡ଼େ—ଉର୍ବଶୀ ଗୃହ ଥିଲା ପୁରୁରବାଙ୍କ ଆଡ଼େ । ଆଜି ସେଇ ଗୃହାଙ୍ଗିଣରେ ଯୁବକ ମୀନକେତନଙ୍କ ପ୍ରାଣ ଉଦ୍ୟାନରେ ବିକଶିତ ହେଲା ରକ୍ତଜବା । ସେ ଖାଇବା ଶେଷକରି ହସ୍ତ ପ୍ରକ୍ଷାଳନ କରି ନିଜର ବେଣୀରେ ଗୋଟିଏ ସୁରମ୍ୟ ଚମ୍ପାକଢ଼ି ଖୋସିଦେଲେ ।

‘ତୁମେ ଆଜି ଭାରି ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଛ ରାଣି ! ଇସ୍, ତୁମର ଆଜି ଏ କି ରୂପ । ଏମିତି ରୂପରେ ମୁଁ ତ ଆଗେ ତୁମକୁ କେବେ ଦେଖି ନଥିଲି । ତୁମର ଗୌରତନୁକୁ ଏଇ ମେଘ-ନୀଳ ରଙ୍ଗର ଶାଢ଼ୀ ଅପୂର୍ବ ମାନିଛି । ତୁମର କଟାକ୍ଷର ତୀକ୍ଷ୍ଣତା ପ୍ରାଣକୁ ମୋର ବିଦ୍ଧ କରୁଛି ଅହରହ ।’

‘ଥାଉ ତୁମର କବିତ୍ୱ । ତୁମେତ କେବେ ମତେ ତୁମର କଳ୍ପନା-ଦେବତାର ଆସନରେ ବସାଇ ନାହିଁ । ଆଜି କାହିଁକି ? ମୁଁ ଆଜି ପୁରୁଣା ହୋଇପଡ଼ିଛି; ନୁହେଁ ?’

‘ମିଥ୍ୟା, ଏ ତୁମ ମନର ଅଳୀକ କଳ୍ପନା । ତୁମର ରୂପଶ୍ରୀ ମୋ ଆଖିରେ ଚିର ନୂତନ । ଆସ ରାଣି, ତୁମର ଏଇ ନୂତନ ରୂପର ମଦ୍ୟ ମୁଁ ଆଜି ପାନକରେ···’

ମୀନକେତନ ତାଙ୍କର ଭୁଜବାହୁ ପ୍ରସାରିତ କରି ନଭାକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ ପାଶରେ ବନ୍ଦିନୀ କରିବାକୁ ଚାହିଁଲେ । ମାତ୍ର ନଭା ଟିକିଏ ଦୂରେଇଗଲା—‘ଯଦି ମୁଁ ଆଜି ନୂତନତ୍ୱର ପରିବେଶ ନେଇ ତୁମ ସମ୍ମୁଖରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଛି, ତେବେ ଏଇ ପୁରାତନ କକ୍ଷରେ କେଳି-ରଚନା କରିବା ଅଗୌରବର କଥା ହେବ ।’

ମୀନକେତନଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ପ୍ରଣୟର ଉତ୍ତେଜନା । ସେ କହିଲେ—‘ତୁମର ଇଚ୍ଛା କହ, ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦିଅ, କେଉଁ ସ୍ଥାନ ଆଜି ବାସରକକ୍ଷର ଗୌରବରେ ଗୌରବାନ୍ୱିତ ହେବ ?’ ନଭା ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ଦେଲା—‘ମୋର ଇଚ୍ଛା, ଆଜି ଏଇ ସନ୍ଧ୍ୟାକୁ ବସନ୍ତବିହାରର କେଳି ମନ୍ଦିରରେ ଉପଭୋଗ କରିବା ପାଇଁ । ଚାଲ······’

ମୀନକେତନଙ୍କ ନୟନରେ କୌତୁକ ହଠାତ୍ ଯେମିତି ଜମିଗଲା । ସେ ଭୟ ଶଙ୍କିତ ମୃଗପରି ଅଟକି ଗଲେ—ସର୍ବାଙ୍ଗରେ ତାଙ୍କର ବେପଥୁ ।

ଫଡ଼ଗୃଜଷ୍ଟି

'ମୋ ବିବେଚନାରେ କେଳି ମନ୍ଦିରହିଁ ଅଭ୍ଯ ଯଘାପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ ।'
ସେ ପୁଣିଥରେ କହିଲା ।

'କିନ୍ତୁ...'

'କିନ୍ତୁ ଆଉ କଣ ? ମୋର ଏଇ ରୂପର ଉନ୍ମାଦନା—ଅଙ୍ଗର ଜ୍ୱାଳା ଏଇ ନୂତନ ପରିବେଶ ମଧ୍ୟରେ ନିର୍ବାପିତ ହେବ । ତୁମେ ମୋର ଏ ଅନୁରୋଧ ରକ୍ଷା କରିବ ନାହିଁ ନିଷ୍ଠୁର ? ତୁମର ପୂର୍ବପୁରୁଷଗଣ ସେମାନଙ୍କ ଅବସର ସମୟ ପ୍ରତ୍ୟହ କେଳି ମନ୍ଦିରରେ କଟାଉଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ରୂପେ ବେଳେବେଳେ ଆମେ ତାର ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର କରିବା ତ ଉଚିତ ।'

ମୀନକେତନ କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ ।

'ଶୁଭ ନିଶି, ତୁମର କୌଣସି ଅନୁରୋଧର ଅନ୍ତରାୟ ହେବା ଆଜି ମୋ ପକ୍ଷେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ।'

ଈଶ୍ୱରୀର ମୁଖମଣ୍ଡଳ ନବୀନ ଜ୍ୟୋତିରେ ଉଦ୍‌ଭାସିତ ହୋଇ ଉଠିଲା ।

• • • • • • • • • •

ବସନ୍ତ-ବିହାର ଉଦ୍ୟାନର ମଧ୍ୟଦେଶରେ କେଳି ମନ୍ଦିର ଅବସ୍ଥିତ । ମଙ୍ଗରାଜ ବଂଶର କେଉଁ ଐତିହାସିକ ପୁରୁଷ ନାନାରସ, ନାନାଛନ୍ଦରେ ଜୀବନକୁ ଉପଭୋଗ କରିବା ପାଇଁ ଏହାକୁ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ଏହାର ଚଟାଣ ମାର୍ବଲ ପଥରରେ ତିଆରି । ଅଗଣାରେ ପୂର୍ବେ ବହୁପ୍ରକାର ଗୋଲାପ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଫୁଲଗଛ ରହିଥିଲା—ବସନ୍ତ ଋତୁରେ ଏହା ଏକ ଅଭିନବ ରୂପ ଧାରଣ କରୁଥିଲା । ଆଜି ଯତ୍ନାଭାବରୁ ଏହାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ହ୍ରାସ ହୋଇଛି—ଏଠି ସେଠି ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଗୋଲାପ, ମଲ୍ଲୀଗଛ ବିଦ୍ୟମାନ । ଅଗଣାରେ ଏକ ସିମେଣ୍ଟ ତିଆରି କୁଣ୍ଡରେ ପୂର୍ବେ ରଙ୍ଗ ବିରଙ୍ଗ ମାଛମାନେ ରହୁଥିଲେ—ଆଜି ସେହି କୁଣ୍ଡ ଅପରିଚ୍ଛନ୍ନ ମୃତ୍ତିକାରେ ଭରପୂର —ତା' ଉପରେ ବଣୁଆ ବହୁଆଡ଼ ଲତିକା ମାଡ଼ି ଯାଇଛି । କୁଣ୍ଡର ଠିକ୍ ଦୂରକୁ କାଠ ନିର୍ମିତ ଏକ ଦୋଳି ଜରାଜୀର୍ଣ୍ଣ ଅବସ୍ଥାରେ ଆଜି ବି ରହିଛି । ଏହି ଦୋଳିକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ମୀନକେତନ କହିଲେ—'ଦେଖ ନିଶି, ମୋର

ପିତାମହ ହରହର ତାଙ୍କର ଅବସର ସମୟରେ ଇନ୍ଦୁପ୍ରଭାଙ୍କ ସହିତ ଏଇ ଦୋଳିରେ ବସି କ୍ରୀଡ଼ା କରୁଥିଲେ । କାଳର କୁଟୀଳ ଗତିରେ ସେମାନେ ଆଜି ତୃଣଭଳି ଭାସି ଯାଇଛନ୍ତି—ଏଇ ଜରାଜୀର୍ଣ୍ଣ ଦୋଳି ସେମାନଙ୍କ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନର ସ୍ମୃତି ବହନ କରି ଆଉ କେତେଦିନ ପରେ ମାଟିରେ ମିଶିଯିବ । ଜଗତରେ ସବୁ ତ ଅସାର—ଏଇ ଅସାର ଜୀବନକୁ ଦୁଇଦିନପାଇଁ ଉପଭୋଗ କରିପାରିଲେ ସେଇଥିରୁହିଁ ମିଳିବ ପରମ ଶାନ୍ତି—ଅସୀମ ତୃପ୍ତି ।'

କାମନାକୁଳ ନୟନରେ ସେ ଚାହିଁରହିଲେ ନିଜର ଉନ୍ନତ ବକ୍ଷଦେଶକୁ । ନିଜେ କହିଲେ—'କିନ୍ତୁ ଉପଭୋଗ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ନୁହେଁ ତ ଜୀବନକୁ ନଷ୍ଟ କରିଦେବା । ଯେଉଁ ଉପଭୋଗରେ ଜୀବନପାତ୍ର ନିଃଶେଷ ହୋଇଯାଏ ସେତ ଉପଭୋଗ ନୁହେଁ, ତାହା ଅପମୃତ୍ୟୁ ।'

ଏଇ ସୁସଜ୍ଜିତ ଉଦ୍ୟାନର ଶୋଭା, ପରିବେଶ ତଥାପି ମନରେ ଆଣୁଥିଲା ପରମଶାନ୍ତି । କୋଳାହଳଶୂନ୍ୟ, ଶାନ୍ତ, ଗମ୍ଭୀର ଅଥଚ ମନୋମୁଗ୍ଧକର ଏଇ ଉଦ୍ୟାନ । କେଳିମନ୍ଦିରର ଦକ୍ଷିଣ ଭାଗରେ ଥିବା ଏକ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ଦୁହେଁଯାକ ଯାଇ ଉପବେଶନ କଲେ । ସନ୍ଧ୍ୟାପୂର୍ବରୁ ମାଳୀ ଜାଳି ଦେଇ ଯାଇଛି ଏଇ ଘରର ଆଲୋକ । କାନ୍ଥ ଦେହରେ ରହିଛି ମଙ୍ଗରାଜବଂଶର ପୂର୍ବାଧିକାରୀମାନଙ୍କର କେତୋଟି ଅସ୍ପଷ୍ଟ-ଅପରିଚ୍ଛନ୍ନ ତୈଳଚିତ୍ର । ଆଜି ଯେମିତି ସେଗୁଡ଼ିକ ଅଦରକାରୀ—ଏଇ ମର ସଂସାରରେ ଆବିର୍ଭୂତହୋଇ ନାନା ରଙ୍ଗରେ ହସିଖେଳି ଜୀବନକୁ ଉପଭୋଗ କରି ସେମାନେ ବିଦାୟ ନେଇଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ ସ୍ମୃତି ନିଶ୍ଚିହ୍ନ ହେବାକୁ ବସିଲାଣି । ଜୀର୍ଣ୍ଣ ତୈଳଚିତ୍ର ଆଉ କେତେଦିନ ରହିପାରନ୍ତା ? ଶିଶୁକାଠ ନିର୍ମିତ ଏକ ଆରାମ ଚୌକିରେ ଆଉଜି ପଡ଼ିଲେ ମୀନକେତନ—ନିଜେ ବୁଲି ବୁଲି ସେହି ତୈଳଚିତ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ ନିରୀକ୍ଷଣ କରୁଥାଏ ।

'ଆସ ରାଣି, ବିଳମ୍ବ ଅସହ୍ୟ ହୋଇ ଉଠୁଛି । ତୁମ ଜବାଧରର ରକ୍ତ ରଙ୍ଗରେ ରଞ୍ଜିତ କରିଦିଅ ମୋର ଓଷ୍ଠଯୁଗଳ । ତୁମ ସୁକୁମାରତନୁର ଭୁଜ ବନ୍ଧନ

କରିବାକୁ କମ୍ପିତ ହୋଇ ଉଠିଲଣି ମୋର ଅଙ୍ଗ । ଆସ, ମୋ କୋଳରେ ବିଶ୍ରାମ କର ।'

'ଅସ୍ଥିରତା କାପୁରୁଷକୁ ଶୋଭାପାଏ, ତୁମକୁ ନୁହେଁ......' ହସି ହସି କହିଲା ନିଭା ।

ଏଇ ଗୃହର ଗୋଟାଏ କୋଣରେ ରହିଛି ଟିକ୍ କାଠ ତିଆରି ଏକ ଆଲମିରା । ନିଭା ଯାଇ ତାକୁ ଖୋଲିଦେଲା । ମୀନକେତନ ତାକୁ ସେଥିରୁ ନିବୃତ୍ତ କରିବାପାଇଁ ସହସା ଉଠିଗଲେ—ମାତ୍ର......ଏ କଣ ? ନିଭା ଦେଖିଲା ଆଲମିରାଟି ମଦ୍ୟପାନରେ ଭରପୂର । କେତୋଟି ପାତ୍ର ନିଃଶେଷ ହୋଇଛି ମଧ୍ୟ ।

ମୀନକେତନ କାଷ୍ଠପୁତ୍ତଳିକା ପରି ବାକ୍‌ଶକ୍ତିବିହୀନ ଅବସ୍ଥାରେ ସ୍ଥାଣୁ ପାଲଟିଗଲେ । ନିଭା କହିଲା—'ବିଶ୍ୱାସଘାତକ, ଏଇଥିରୁ କ'ଣ ମିଳୁନାହିଁ ତୁମ ଅପକର୍ମର ସୂଚନା ? ମୋତେ ପ୍ରତାରିତ କରି କେବଳ ନିଭୃତରେ ତୁମେ ତୁମର ମନସ୍କାମନା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରୁଛ ।'

'ନିଭା, ମତେ ବିଶ୍ୱାସ କର । ମୁଁ ଆଉ ଏସବୁ ଖାଏନାହିଁ ।'

'ତେବେ ନିଜେ ସବୁ ନଷ୍ଟ କରି ନ ଦେଇ ସାଇତି ରଖିଛ କାହାପାଇଁ ?'

'ଯାର ମୂଲ୍ୟ ବହୁତବେଶୀ । କେତେବେଳେ କାହାକୁ ଉପହାର ଦେବାପାଇଁ ଏଗୁଡ଼ିକ ମୁଁ ରଖିଛି ।'

'ନା ନା, ଏସବୁ କଦାପି ରହିପାରିବ ନାହିଁ । ମୁଁ ଏଗୁଡ଼ିକୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଢାଳିଦେବି ।'

ସେ ଉତ୍ତେଜିତ ଅବସ୍ଥାରେ ଗୋଟିଏ ବୋତଲ ଖୋଲି ତଳେ ଢାଳିଦେଲା । ମୀନକେତନ ଯାଇ ତା'ର ହାତ ଧରିନେଇ ତାକୁ ବାରଣ କଲେ—'ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ବୋତଲର ଦାମ ଚାଳିଶି ଟଙ୍କା ନିଭା, ତୁମେ ଏହାକୁ ନଷ୍ଟ କରନାହିଁ । ବରଂ ମୁଁ ଏଗୁଡ଼ିକ ନେଇ ବିକ୍ରୀ କରିଦେବି ।'

'ମୁଁ କିଛିକଥା ଶୁଣିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନୁହେଁ ।'

'ଶୁଣିବାକୁ ତୁମେ ବାଧ୍ୟ ନିଭା, ଏହା ମୋର ତୁମ ପ୍ରତି ଆଦେଶ ।' ଅରଣ୍ୟବାସୀ ସିଂହଗର୍ଜ୍ଜନ ପରି ଗର୍ଜ୍ଜି ଉଠିଲେ ମୀନକେତନ—'ତୁମେ ମୋର ସ୍ତ୍ରୀ,

ତୁମର ଯେତିକି ଅଧିକାର ତା'ଠୁ ବେଶୀ ଦାବୀ କରିବା ଆଦୌ ତୁମ ପକ୍ଷରେ ଶୁଭଲକ୍ଷଣ ନୁହେଁ ।'

ନଭ୍ର କୌଣସିପ୍ରତି ଭ୍ରୁକ୍ଷେପ ନକରି ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ ବୋତଲ ଶୂନ୍ୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା—ଏକ, ଦୁଇ, ତିନି, ଚାରି, ପାଞ୍ଚ, ଛ......

ମୀନକେତନ ପୁଣି ଗର୍ଜିଉଠିଲେ—'ନଭ୍ର, ମୋର ଆଦେଶ, ଏ ସବୁ ପାଗଳାମି ବନ୍ଦକର । ଯଦି ତୁମେ ଅବାଧ୍ୟ ହୁଅ, ମୁଁ ବଳପ୍ରୟୋଗ କରିବି ।'

ତଥାପି ନଭ୍ର ନିରୁତ୍ତର—ସେ ଯେମିତି ଏଇ ସବୁ ବୋତଲକୁ ଶୂନ୍ୟ କରିଦେବାପାଇଁ ଦୃଢ଼ ପ୍ରତିଜ୍ଞ । ମୀନକେତନଙ୍କ ଧୈର୍ଯ୍ୟବନ୍ଧ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ସେ ଅଗ୍ରସରି ଯାଇ ନଭ୍ରକୁ ଆକର୍ଷି ଆଣି ଦୂରକୁ ଠେଲିଦେଲେ—ନଭ୍ର କିଛିଦୂରରେ ଭୂତଳଶାୟିନୀ ହେଲା ।

'ନଭ୍ର, ତୁମର ଯୋଗ୍ୟପ୍ରାପ୍ୟ ତମେ ପାଇଲ ତ ? ଅବାଧ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀକୁ କେମିତି ଶାସନ କରିବାକୁ ହୁଏ, ତା' ମଙ୍ଗରାଜବଂଶର ସନ୍ତାନକୁ ଶିକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଡ଼େନାହିଁ ।'

ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗର ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ଅଶାନ୍ତ । ମୀନକେତନ ଆଲମିରା ପାଖକୁ ଯାଇ କହିଲେ—'ମୁଁ ପିଇବି—ମନପ୍ରାଣ ଭରି ପିଇବି, ଏ ପୃଥିବୀରେ କୌଣସି ଶକ୍ତି ନାହିଁ ଯେ ମୋତେ ଏ ପଥରୁ ବିଚ୍ୟୁତ କରିପାରିବ ।'

ଏକ୍—ଦୁଇ—ତିନ୍......

ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ତିନୋଟି ବୋତଲ ସେ ନିଃଶେଷ କରିଦେଲେ—'ହାଃ,ହାଃ,ହାଃ, କେମିତିକା ମଜା, ବଦ୍‌ମାସ ଔରତ୍......ଆ, ମୁଁ ତୋତେ ଉପଭୋଗ କରିବି ଆଜି......।' ହସ୍ତ ପ୍ରସାରିତ କରି ସେ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ । ତାଙ୍କର ଭୀମ ରୂପ ଦେଖି ଶଙ୍କିତା ହେଲେ ନଭ୍ର...ଧୀରେ ଧୀରେ ଉଠି ସେ ପଳାଇ ଯିବାର ପଥ ଖୋଜୁଥିଲା ।

'ଯାଇ ପାରିବୁନାହିଁ......ହାଃ, ହାଃ, ହାଃ ।'

ଇସ୍ କି ବିକଟାଳ ହସ !

ନଭ୍ର ଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ପଡ଼ିଗଲା ।

=ସାତ=

ସୁରଧୁନୀ ସୀତାରରେ ଛନ୍ଦେ ଛନ୍ଦେ ଗାଉଥିଲା ସଙ୍ଗୀତ । ତା'ର ଚିତ୍ତଶୃଙ୍ଖଳକାରୀ ଭ୍ରୂବିଳାସ ମୀନକେତନଙ୍କ ଯୁବକ ପ୍ରାଣକୁ ଅସ୍ଥିର କରୁଥିଲା । ତା'ର ବଳିଷ୍ଠ ଅଂଗର ଆସ୍ୱାଦନ ପାଇଁ ସେ ପାଗଳ ହୋଇ ପଡ଼ୁଥିଲେ । ଏଇ କଟେଶ୍ୱରୀ ତା'ର ସର୍ବମନୋହର ରୂପନେଇ ଯେକୌଣସି ଧ୍ୟାନମଗ୍ନ ତପସ୍ୱୀର ଧ୍ୟାନ ଭଂଗ କରିବାପାଇଁ ସମର୍ଥ । ମୀନକେତନ ଏକ ଦୃଷ୍ଟି-ଏକଲମ୍ବରେ ଚୁହିଁ ରହୁଥିଲେ ତାହାରିଆଡ଼େ । ସୀତାର ସହିତ କଣ୍ଠର ଲହର ଖେଳାଇ ସେ ଗାଉଥିଲା ମେଘମଲ୍ଲାର । ବାହାରେ ବର୍ଷଣ ସନ୍ଧ୍ୟାର କାନ୍ତ-କମନୀୟ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ।

ନୟନପୁର ଗ୍ରାମର ଶେଷଭାଗରେ ଏଇ ସୁରଧୁନୀର ଘର । ତା'ର ପିଉସୀ ମନ୍ଦାକିନୀ ଥିଲା ବନାରସବାସିନୀ । ମୀନକେତନଙ୍କ ପିତା ଥରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ଉପଲକ୍ଷ୍ୟରେ ବନାରସ ଯାଇ ସେଠାରେ ଏଇ ମନ୍ଦାକିନୀର ସାକ୍ଷାତ ପାଇଥିଲେ······ବନାରସର କୌଣସି ଏକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବେଶ୍ୟାପଡ଼ାରେ ତା'ର ଘର ଥିଲା । ମକରକେତନ ତାଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ଆସିଥିଲେ ନୟନପୁର । ଏଠାରେ ତା ପାଇଁ ଜମିବାଡ଼ି ଖଞ୍ଜି ଦେଇଥିଲେ । ସେ ଏଠାକୁ ଆସିବାବେଳେ ସୁରଧୁନୀ ମାତ୍ର ଦୁଇବର୍ଷର ଶିଶୁ । ତା'ର ବାପ ମାଙ୍କ ଅକାଳ ବିୟୋଗରେ ମନ୍ଦାକିନୀର ଆଶ୍ରୟରେ ସେ ଥିଲା । ମନ୍ଦାକିନୀ ଏଠାକୁ ଯେତେବେଳେ ଆସିଲା ଏଇ ଦୁଇବର୍ଷର ଶିଶୁକୁ ମଧ୍ୟ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଆସିଥିଲା ।

ମନ୍ଦାକିନୀ ଏଠାକୁ ଆସିବାର ଦୀର୍ଘ ପନ୍ଦରବର୍ଷ ପରେ ମକରକେତନ ଇହ ସଂସାରରୁ ବିଦାୟ ନେଲେ । ତା'ପରେ ମନ୍ଦାକିନୀ ସୁରଧୁନୀକୁ ନେଇ ଶ୍ରାଦ୍ଧଦାନ ପାଇଁ ବନାରସ ଯାତ୍ରା କରିଥିଲା । ତତ୍ପରେ ପୁଣି ନୟନପୁରକୁ ଫେରିଆସିଛି । ସୁରଧୁନୀର ବର୍ତ୍ତମାନ ବୟସ ବାଇଶ୍ ହେବ । ଉତ୍ତମ ରଙ୍ଗର ଦେହ—କେଶ୍ ମାଂସଳ ଓ କମନୀୟ ।

ମୀନକେତନ ତାଙ୍କ ସ୍ୱଳ୍ପ ଜୀବନରେ ଏଭଳି ଲୋଲୁପ ବହୁବାର ଦେଖିଥିଲେ, ମାତ୍ର ଏହି ବିଳାସିନୀ ନାରୀର ଗୃହ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ନୂତନ ଥିଲା ।

ମନ୍ଦାକିନୀ ଏଠାକୁ ପୁଣି ଫେରି ଆସିଛି—ତାର ସମସ୍ତ ଜମି ବିକ୍ରୟ କରି ପୁଣି ବନାରସକୁ ଫେରିଯିବ—ସୁରଧୁନୀର ଦେହ ଗନ୍ଧରେ ବିଖ୍ୟାତ ବନାରସ ସହର ହୁଏତ ଆମୋଦିତ ହୋଇଉଠିବ । ମୀନକେତନ ଏହି ରୂପସୀ ସୁରଧୁନୀର ରୂପପାୟୀ ଲମ୍ପଟ ଭ୍ରମର—ଉନ୍ମତ୍ତ, ପାଗଳ ।

ସୁରଧୁନୀ କନ୍ଦର୍ପ-ପତ୍ନୀ ରତି ସହିତ ତାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ତୁଳନା କରାଯାଇ ପାରେ । ଗୌରାଙ୍ଗୀର ଦେହକୁ ମୟୂରକଣ୍ଠୀ-ବନାରସୀ ଅପୂର୍ବ ମାନଥାଏ; କୁଞ୍ଚିତ କେଶଦାମରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଖଚିତ ରତ୍ନର ଅଳଙ୍କାର, ନୟନରେ ସୁରମାର ଦାଗ, କପାଳରେ ଚନ୍ଦନାଙ୍କିତ ବିନ୍ଦୁ, କଣ୍ଠଦେଶରେ କର୍ପୂରହାର, ବକ୍ଷରେ ଚୀନାଂଶୁକର କଠୋର ବନ୍ଧନ, ସ୍ତନାଗ୍ରରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଭ ଦୀପ୍ତି...... କଟୀରେ କାଞ୍ଚି ଦୁକୂଳ...ସୁରଧୁନୀ ଛନ୍ଦବିହୋର—ଗଣିକାଗର୍ବିର କାମୁକୀ ପ୍ରହର ପରି ସ୍ଫୁରିତ ତାର ବକ୍ଷ ।

ମୀନକେତନ ସବୁଜ କାଚ ପାତ୍ରରେ ସୁରା ଢାଳି ପାନ କଲେ ।

'ନିଅ ସୁନ୍ଦରି, ଏଇ ମଦ୍ୟପାତ୍ରରେ ଭରିଦିଅ ଆହରି ମଦ୍ୟ—ତୁମର କମ୍ପିତ କରପଦ୍ମରେ ମତେ ପିଆଇଦିଅ । ବହୁଦିନରୁ ମୁଁ ତୃଷିତ ଅଛି । ତୁମରି ହାତରେ ମୋ ତୃଷା ମେଣ୍ଟିବ ।'

ସୁରଧୁନୀ ନୟନରେ ଅପୂର୍ବ ଭଙ୍ଗୀ ଖେଳାଇ ମଦ୍ୟପାତ୍ରକୁ ମୀନକେତନଙ୍କ ଅଧରରେ ଛୁଆଁଇଦେଲା । ଏଇ ଅବସରରେ ତାର ଦେହ ମୀନକେତନଙ୍କ ଦେହକୁ ସ୍ପର୍ଶ କଲା ; ରୋମାଞ୍ଚିତ ହୋଇଉଠିଲା ତାଙ୍କର ସର୍ବାଙ୍ଗ । ସେ ଦେହ ମଳୟଗୀର ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଚନ୍ଦନରେ ନିଜର ହସ୍ତ ଲେପ କରି ଦେବାପାଇଁ ଚାହୁଁଥିଲେ ।

'ସୁରଧୁନୀ, ତୁମେ ବି ଟିକିଏ ପିଅ......ମତେ ଏକା ମାତାଲ କରି ଛାଡ଼ିବ, ଆଉ ତୁମେ ପିଇବନାହିଁ ? ନା, ନା ଏକଥା ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ତୁମେ ବି ପିଅ । ଆଉ ମନ୍ଦାକିନୀ କାହିଁ, ତାକୁ ବି ପିଆଅ......।'

ଦେପନ

ସୁରଧୁନୀ ମଦ୍ୟପାତ୍ରରୁ ଟିକିଏ ମଦ୍ୟ ଗଡ଼ାଇ ଗ୍ଲାସଟାକୁ ବଢ଼ାଇଦେଲା ମୀନକେତନଙ୍କ ହାତକୁ—'ତୁମେ ମତେ ପିଆଇଦିଅ ।'

'ବେଶ୍ ବେଶ୍ ତୁମେ ମୋର ରାଣି, ଆସ ମୋ ନିଜ ହାତରେ ତମକୁ ମୁଁ ମଦ ପିଆଇଦେବି ।'

କମ୍ପିତ ହସ୍ତରେ ସୁରଧୁନୀକୁ ସେ ଟିକିଏ ମଦ ପିଆଇଦେଲେ । ସୁରଧୁନୀର ମନ ଚଞ୍ଚଳ ହୋଇ ଉଠିଲା । ରଙ୍ଗୀନ ନିଶାର ଜାଦୁକରୀ ସ୍ପର୍ଶରେ ସେ ହୋଇଉଠିଲା ଅଦ୍ଭୁତ ସୁନ୍ଦର—ସର୍ବାଙ୍ଗରେ ତାର ଜାଗିଉଠିଲା ବିଦ୍ୟୁତର ଶିହରଣ ।

'ସୁରଧୁନି, ତମେ ଆଉ ବନାରସ ଯିବ କାହିଁକି ? ମୋର ସବୁ ସମ୍ପତ୍ତି ତମ ନାଁରେ ମୁଁ ଉଇଲ୍ କରିଦେବି । ତୁମେ ଏଇଠି ରହିଯାଅ । ମୁଁ ଯଦି ଚାହିଁବି ତମପାଇଁ ଏଇଠି ତୋଳିଦେବି ତାଜ୍‌ମହଲ । ତମେ ତାଜ୍ ଦେଖିଛ ? ସାହାଜାହାନ ତାକୁ ତିଆରି କରିଥିଲା । ଆଚ୍ଛା, ସେ ସାହାଜାହାନ କଣ ମୋ'ଠୁ ବଡ଼ ଥିଲା ? ମମତାଜ୍ କ'ଣ ତମଠୁ ସୁନ୍ଦରୀ ଥିଲା ? ମିଥ୍ୟାକଥା··· ଆରେ ତମେ ଠିଆହୋଇ ରହିଲ କାହିଁକି ? ମୁଁ ଆଉ ବସି ପାରିବି ନାହିଁ, ଆସ ମୋ ପାଖକୁ ।'

ମଦ୍ୟନିଶାରେ ସେ ଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ । ରକ୍ତ-ନୀଳ ହେଲାଣି ତାଙ୍କର ଚକ୍ଷୁ । ବାହାରର କୌଣସି କଥା ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଭ୍ରୂକ୍ଷେପନାହିଁ ।

ସୁରଧୁନୀ ଏକ ନୀଳ ଆଲୋକ ଜଳାଇଦେଇ ଜଳୁଥିବା ବତୀକୁ ନିର୍ବାପିତ କରିଦେଲା । ଧୂପ ଗନ୍ଧରେ ଆମୋଦିତ ହୋଇ ଉଠିଲା ସମଗ୍ର ପ୍ରକୋଷ୍ଠ । ଗାଜିପୁର ଅତରର ତୀବ୍ର ଗନ୍ଧରେ ଉଚ୍ଛ୍ୱଳ ହୋଇ ଉଠିଲା ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ?

ମୀନକେତନ ପ୍ରଶ୍ନକଲେ—'ସୁରଧୁନି, ତମେ ନୃତ୍ୟ ଶିଖିଛ ?'

'ହଁ'—ହାସ୍ୟୋଚ୍ଛ୍ୱଳ ମୁଖରେ ଉତ୍ତର ଦେଲା ସେ ।

'ନାଚ, ନାଚ, ମୁଁ ନାଚକୁ ବହୁତ ଭଲ ପାଏଁ ।'

ସୁରଧୁନୀର ଯୁଗ୍ମପାଦ ନୂପୁରର ଛନ୍ଦେ ଛନ୍ଦେ ତାଳ ଦେଇ ନାଚି ଉଠିଲା । ପ୍ରତି ଚରଣପାତରେ ଫୁଟିଉଠିଲା ଅଜସ୍ର ଅଶୋକ ମଞ୍ଜରୀ । ମୀନକେତନଙ୍କ ନୟନ ଅତିକ ଆରକ୍ତ ହେଲା । ସେ ଅଧୀର ରହିପାରିଲେ ନାହିଁ ।

ବସିଥିବା ସ୍ଥାନରୁ ଉଠି ଅଗ୍ନିର ଦେହରେ ସେ ମଧ୍ୟ ନୃତ୍ୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

'ସୁରଧୁନୀ ମୋ ପାଦରେ ମଧ୍ୟ ନୂପୁର ବାନ୍ଧିଦିଅ, ମୁଁ ଆଜ ସୁନ୍ଦର ନାଚି-ପାରୁଛି, ନୁହେଁ ?'

'ହଁ, କାମଦେବ ମଦନ କେବେ ଏମିତି ନାଚିଥିଲେ......'

ସୁରଧୁନୀ ତାଙ୍କ ଚରଣରେ ବନ୍ଧନ କଲା ନୂପୁର ମାଳିକା । ତାଙ୍କର ଚରଣ ଆହୁରି ଦ୍ୱିଗୁଣ ବେଗରେ ଚଞ୍ଚଳ ହୋଇ ଉଠିଲା ଛନ୍ଦହୀନ ଗତିରେ ।

କ୍ଳାନ୍ତ । ପରିଶ୍ରାନ୍ତ ବଦନରୁ ତାଙ୍କର ଝରିପଡ଼ିଲା ସ୍ୱେଦବର୍ଷା । ପୁଷ୍ପରଞ୍ଜିତ ଶଯ୍ୟା ଉପରେ ପୁଣି ଶୟନ କଲେ । ସୁରଧୁନୀ ଶଯ୍ୟାଧାରରେ ବସି ବ୍ୟଜନ-କଲା ଧୀରେ ଧୀରେ । ଶୀତଳ ପବନ ସ୍ପର୍ଶରେ ବେଶ୍ ଆଶ୍ୱସ୍ତି ଲାଗିଲା ତାଙ୍କୁ । ନୟନ ବେନି ମୁଦ୍ରିତ ହେଲା । ସୁରଧୁନୀ ତାର ଚମ୍ପାଙ୍ଗୁଳିରେ ତାଙ୍କ କପାଳ ଉପରେ ଲଘୁ ଚୁମ୍ବ ଦେଲା । ସେ ହଠାତ୍ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲେ—
'ମୁଁ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ, ମତେ ସ୍ପର୍ଶ କରନା ସୁନ୍ଦରୀ ! ମୁଁ ମଦ୍ୟପ, ମାତାଲ ।'

ସୁରଧୁନୀ ତାଙ୍କର ପ୍ରସାରିତ ବକ୍ଷ ଉପରେ ଆଉଜିପଡ଼ି ଚିବୁକରେ ଚିବୁକ ଲଗାଇ କହିଲା—'ତମେ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଚ ?'

'ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଛି—ନା ତ, ତୁମେ ପୁଣି ଏଠି କାହିଁକି ?'

'ମତେ ତୁମେ ଚିହ୍ନିପାରୁଛ ?'

'ହଁ, ନା, ତମକୁ ତ ମୁଁ ଚିହ୍ନି ପାରୁନାହିଁ । ତମେ କିଏ ?'

'ମୁଁ ସୁରଧୁନୀ... ।'

'ହଁ, ହଁ, ତମେ ସୁରଧୁନୀ । ଅଚ୍ଛା, କହିପାରିବ, ମୁଁ ଏଠିକି କେମିତି ଆସିଲି ? ମତେ କିଏ ଏଠିକି ଆଣିଲା ? ମୋର ବା ଏଠି କାମ କଣ ? ଆକାଶରେ ତାରା ଅଛି ବର୍ତ୍ତିମାନ ?'

'ହଁ; ବାକି ଅଛି ଆଉରି ବହୁତ ରାତି, ବର୍ତ୍ତିମାନ ମାତ୍ର ଦ୍ୱିତୀୟ ପ୍ରହର ।'

'ମୁଁ ଯିବି କେମିତି ସୁରଧୁନୀ ? ମୋତେ ଅଚିରେ ଜନୈକଙ୍କୁ ବରଖାସ୍ତ କରିବାକୁ ହେବ । ମୋ'ର ଅନ୍ନ ଖାଇ ସେ ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ କରୁଛି

ଚକ୍ରାନ୍ତ । ଅଚ୍ଛା, ସୁରଧୁନି, ଇଣ୍ଟରଭ୍ୟୁରୁ କରଖାସ୍ତ କରିଦେଲେ ତମେ ମୋର ପ୍ରାଇଭେଟ୍ ସେକ୍ରେଟାରୀ ହେବ ?'

'ନିଶ୍ଚୟ ହେବ । ମାତ୍ର ଏମିତିକା କେଉଁ ଏକ ଅର୍ଦ୍ଧ'ଘଣ୍ଟରେ ମୋତେ ବି ଯଦି ବରଖାସ୍ତ କରିଦିଅ ।'

'ନା ନା, ମୁଁ ତା କରିବି ନାହିଁ । ତୁମ ନାଁଟା କ'ଣ ମୁଁ ଭୁଲିଗଲି ।'

'ଥାଉ, ନାଁରେ ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ । ତୁମେ ବିଶ୍ରାମ କର ।'

'କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଯେ ଶୋଇ ପାରୁନାହିଁ ସୁନ୍ଦରୀ । ଏଇ ଦେଖ, ତମର ନରମ ହାତରେ ଅନୁଭବ କର, ଛାତି ତଳେ ମୁଁ କେମିତି ଯନ୍ତ୍ରଣା ଅନୁଭବ କରୁଛି । ମୁଁ ମଦ ଖାଇଛି ନା ?'

'ହଁ, ଖାଇଛ ।'

'ଆଉ, ତୁମେ ଖାଇଛ ?'

'ନା, ମଦ ତ ବଡ଼ଲୋକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ।'

'ମତେ ଠକାଉଛ ସୁନ୍ଦରୀ; ମୁଁ ତ ବଡ଼ଲୋକ ନୁହେଁ । କେବେ ଜମିଦାର ଥିଲି—ବଡ଼ଲୋକ ଥିଲି । ମାତ୍ର ଆଜି ମୁଁ ଆଉ ବଡ଼ଲୋକ ନୁହେଁ । ନିଭା କହୁଥିଲା—ମୁଁ ବହୁତ ବଦ ଖର୍ଚ୍ଚ କରୁଛି । ନା, ମୁଁ ଏଥର ଭଲ ମଣିଷ ହେବି । ତମେ ଏଠି ଚାଲିଯାଅ ସୁନ୍ଦରୀ·····ଯାଅ ନା ।'

ପ୍ରଳାପ । ସୁରଧୁନୀ ନମ୍ରଲଜ୍ଜିତ କଣ୍ଠରେ କହିଲା—'ତମେ ଟିକିଏ ବିଶ୍ରାମ କର । ଅତ୍ୟଧିକ ନିଶାପାନ ଯୋଗୁ ତୁମର ମୁଣ୍ଡ ବିଭ୍ରମ ଘଟିଛି । ମୁଁ ପଙ୍ଖା କରିଦେଉଛି । ତମେ ଶୋଇପଡ଼ ।'

'ମୁଁ ଆଉ ଶୋଇବି ନାହିଁ । ବହୁତ ଶୋଇଛି ମୁଁ । ମୋତେ ଏଥର ଉଠିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ତମେ କହୁଥିଲ ନା, ରାତି ଆହୁରି ଢେର ଅଛି । ମୁଁ ଏବେ ଯାଏଁ·····'

ସର୍ବାଙ୍ଗ ତାଙ୍କର ଅବସନ୍ନ—ତଥାପି ସେ ଧୀରେ ଧୀରେ ପଲଙ୍କରୁ ଉଠି ଠିଆହେଲେ । ଶୀତାର୍ତ୍ତଙ୍କ ପରି କମ୍ପୁଛି ତାଙ୍କର ସମୁଦାୟ ଅବୟବ । ସୁରଧୁନୀ ଯାଇ ତାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହେଲା—'କୁଆଡ଼େ ଯିବ ଏତେ ରାତିରେ ?'

'ହୁଁ'—ହସିଲେ ସେ, 'ଯେଉଁଆଡ଼ୁ ମୁଁ ଆସିଥିଲି, ସେହିଆଡ଼କୁ ଚାଲିଯିବି ।'
'କିନ୍ତୁ ତୁମେ ଯେ ଚାଲି ପାରୁ ନାହିଁ… ।'
'ଯାଃ, ବେଶ ମୁଁ ଚାଲି ପାରୁଛି । ହଟ୍ ଯାଓ ।'

ସୁରଧୁନୀକୁ ପାଦରେ ଠେଲିଦେଇ ସେ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ । ବାହାରେ ତମସାଚ୍ଛନ୍ନ ରଜନୀ, ପ୍ରଖର ନିଃଶ୍ୱାସ ତାର କାଳସର୍ପର ନିଃଶ୍ୱାସପରି । ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାନ୍ତରର ଭଗ୍ନାଙ୍ଗି ବକ୍ଷରେ ଅମଙ୍ଗଳର ସୂଚନା ଦେଇ ଚିତ୍କାର ଛାଡ଼ୁଛି ଶୃଗାଳ—ପେଚକ କଣ୍ଠରେ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ ହେଉଛି ନୀଳାକାଶ ।

ବଟବୃକ୍ଷର ଗହଳ ପତ୍ରତଳେ ସେ ଠିଆହେଲେ । ପ୍ରାସାଦରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଦିଶୁଛି ଆଲୋକ । ବାତାୟନ ଦେଇ ଦୁଇଟି କ୍ରୁଦ୍ଧ ନୟନର ଜ୍ୟୋତି ଯେମିତି ପ୍ରସରି ଆସୁଛି—ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଶର ପରି ସେ ଯେମିତି ବିଦ୍ଧ କରିବ ତାଙ୍କର ଶଙ୍କିତ ପ୍ରାଣକୁ ।
ସେ ରମ୍ଭାପତ୍ର ପରି କମ୍ପି କମ୍ପି ଭୂମିକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ—ରାତି ହେଲା ଆହୁରି ଗମ୍ଭୀର, ଆହୁରି ଭୟାବହ ।

==ଆଠ==

କୁନ୍ତଳା ପତ୍ର ଲେଖିଛି ବାପା ପାଖକୁ । ବିଷଣ୍ଣ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସେ ସେହି ପତ୍ର ପାଠ କରୁଥିଲା ଶୋଇ ଶୋଇ । 'ଚିର ହାହାମୟ ଏ ଛାର ଜୀବନ, ଜୀବନ ନୁହଇ ଜୀବନ୍ତ ମରଣ ।' ଉକ୍ତିର ସତ୍ୟତା ସେ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲା ମର୍ମେମର୍ମେ । ପଦ୍ମପତ୍ରର ଜଳବିନ୍ଦୁ ପରି କ୍ଷଣସ୍ଥାୟୀ ଏହି ଜୀବନ—ତହିଁରେ ପୁଣି ସୁଖାନୁଭୂତି ଆହୁରି ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ…ଆହୁରି କ୍ଷଣିକ । ବିବାହର ଅବ୍ୟବହିତ ପୂର୍ବରୁ କୁମାରୀ-କନ୍ୟା ଯେଉଁ ସ୍ୱପ୍ନ-ସବୁଜିମା ଭିତରେ ନିଜର କଳ୍ପନା-ପକ୍ଷୀକୁ ଛୁଟାଇ ଦେଇଥାଏ, ବିବାହପରେ ସେ ଦେଖେ, ସେ ଭ୍ରାନ୍ତ, ସ୍ୱପ୍ନ ମିଥ୍ୟା, କଳ୍ପନା କେତେବେଳେ ବାସ୍ତବରେ ପରିଣତ ହୁଏନାହିଁ । ସୃଷ୍ଟିର ଅନନ୍ତ କାଳରୁ ମାନବ ଯାହା ଚାହୁଁଛି, ପାଉଛି ତାର ଠିକ ବିପରୀତ । ଶ୍ରବଣ

ଚାହୁଁଥିଲା ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଲଙ୍କାରେ ମହାସତୀ ବୈଦେହୀର ସଙ୍ଗସୁଖ କିନ୍ତୁ ପରିଣାମରେ ତାର ସେ କଳ୍ପନା ବାଷ୍ପାକାରରେ ପରିଣତ ହେଲା—ପୃଥିବୀଜୟର ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ ସ୍ୱପ୍ନ ସେମିତି ଧ୍ୱଂସର ଏକ ତାଣ୍ଡବ ରଚି ମିଳାଇଗଲା ଅନନ୍ତ ଆକାଶର ମହାଶୂନ୍ୟତା ଭିତରେ । କୁନ୍ତଳା ପତ୍ର ଲେଖିଛି, ସେ ମହାଦୁଃଖିନୀ । କଟକ ଯାଇ କବି ଅଶୋକଙ୍କ ବିଷୟରେ ସେ ବହୁ ତଥ୍ୟ ଆବିଷ୍କାର କରି ପାରିଛି । କବି ହିସାବରେ ସେ ବିପୁଳ ଖ୍ୟାତି ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେହେଁ—ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଚରିତ୍ର ପବିତ୍ରର କିଛି ଅର୍ଥନାହିଁ । ବିଶ୍ୱବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡକୁ ସେ ଦେଖନ୍ତି ସବୁଜ ଚକ୍ଷୁରେ । ପର୍ସି ବାଇରନ ତାଙ୍କର ଆଦର୍ଶ । ଗୃହୀକ, ଓମରଖୟାମ ତାଙ୍କର ଦାର୍ଶନିକ ଗୁରୁ । ସେ କୁଆଡ଼େ କହନ୍ତି—ଇନ୍ଦ୍ରିୟର ପରିତୃପ୍ତି ଏକ ଶାରୀରିକ ଆବଶ୍ୟକତା; ନୂତନତ୍ୱର ସ୍ୱପ୍ନବିନା ପ୍ରଗତି ଅସମ୍ଭବ । ସୁଦୂରର ଯାତ୍ରୀ କାପ୍ତାନମାନେ ବେଳାଭୂମିର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଉପଭୋଗ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଯାହା ପୁରୁଣା ଦେହଘଷା ହୋଇଯାଏ; ସେଥିରେ ଥାଏ କି ଆଉ ଉନ୍ମାଦନା ?

ତାଙ୍କର ବହୁ ସଙ୍ଗିନୀ—ସମସ୍ତଙ୍କ ପରି କୁନ୍ତଳା ମଧ୍ୟ ଜଣେ ।

କୁନ୍ତଳାର ମହାଦୁଃଖ । ଧର୍ମପତ୍ନୀ ହିସାବରେ ତାର ଯାହା ପାଇବା କଥା ସେତକ ସେ ପାଉନି । ତାର ଯେତିକି ଅଧିକାର, ସେଥିରୁ ସେ ବଞ୍ଚିତା । ମଙ୍ଗରାଜ ବଂଶର କନ୍ୟା ପକ୍ଷରେ ଏହା ନୂତନ ନ ହେଲେହେଁ ସେ ଏହାକୁ ପ୍ରଥମକରି ଅଙ୍ଗେ ନିଭଉଚି । ସେ ଏତେଦିନ ଅନ୍ୟର ଜୀବନକୁ ଦେଖିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ନିଜ ଜୀବନରେ ତାହାର ପୁନରାବୃତ୍ତି ତାକୁ ଅତିଷ୍ଠ କରି ଦେଉଛି । ନାରୀ, ବଡ଼ଲୋକର କନ୍ୟା ହେଉ ଅବା ଦରିଦ୍ରର କନ୍ୟା ହେଉ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ତା'ର । ସେ ଗୃହରେ ନାରୀତ୍ୱର ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିକାଶ—ସ୍ୱାମୀ ଉପରେ ତା'ର ଏକଛତ୍ର ଅଧିକାର । ସେତକ ପୂର୍ଣ୍ଣ ନ ହେଲେ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ ଅଶାନ୍ତି—ବିପ୍ଳବ ।

ନିଭା କୁନ୍ତଳାର ପତ୍ର ପାଠକରି କହୁଥିଲା—ଏଇ କଟଗାଣ୍ଠି ଅନୁଢ଼ା ଥିବାବେଳେ କେତେ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଉଥିଲା ତାକୁ । ଲମ୍ପଟ ହେବା ପୁରୁଷ ଚରିତ୍ରର ଏକ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ବିଶେଷତ୍ୱ ବୋଲି ବହୁପ୍ରକାର ବାଢ଼ୁଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଆଜି, ସେ

ମଧ୍ୟ ଅନୁଭବ କରୁଛି ତା' ନିଜ ଯୁକ୍ତିର ଅସାରତା । ହାୟ୍, ବିଚିତ୍ର ପୃଥିବୀରେ ଅସମ୍ଭବ କଣ ? ମୀନକେତନ ଲମ୍ପଟ—ଅଶୋକ ଲମ୍ପଟ, ସାରା ସଂସାର ଲମ୍ପଟ । ଲମ୍ପଟ ଜଗତରେ ମହାସତୀ ଖୋଜିବା ଏକ ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ କଥା ବିଶ୍ୱବିଖ୍ୟାତ ସାହିତ୍ୟିକ ବର୍ଣ୍ଣାର୍ଡ଼ ଶ' କହିଛନ୍ତି—" Chastity is lack of oppertunity " । ଚରିତ୍ରବତ୍ତା, ସତୀତ୍ୱ ପ୍ରଭୃତି କେବଳ ଅଭିଧାନର ବିଷୟବସ୍ତୁ । ଯେଉଁମାନେ ବିଶ୍ୱବନ୍ଦ୍ୟ, ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଏହି ମତ ପୋଷଣ କରିଛନ୍ତି । ମହାକବି କାଳିଦାସ କହିଛନ୍ତି—'ଜିହ୍ୱାସ୍ୱାଦମ୍ ବିନ୍ଦନ୍ ଜଘନାମ୍ କୋ ବିହାତୁମ୍ ସମର୍ଥଃ ?' ନିଭାର ଚିନ୍ତାଧାରା ଚକ୍ରାକାରରେ ଆବର୍ତ୍ତିତ ହେଉଥିଲା ।

ତେବେ ଚରିତ୍ରହୀନତା କଣ ସଂସାରର ଏକ ଧରାବନ୍ଧା ନିୟମ ? ଯୀଶୁ, ମହମ୍ମଦ, ଶଙ୍କର କଣ ମିଥ୍ୟାର ଅବତାର ?

ମୃତ୍ୟୁର କରାଳ ଲହରୀରେ ମାନବ ଜୀବନ ଏକ କ୍ଷଣ ପରି । ଅନିଶ୍ଚିତ ଜଗତରେ ବର୍ତ୍ତମାନହିଁ ସବୁଠାରୁ ମୂଲ୍ୟବାନ । ସବୁଠାରୁ ସତ୍ୟ । ମନଗହିଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଇନ୍ଦ୍ରିୟର ପରିତୃପ୍ତି, କ୍ଷତି କେଉଁଠି ?

ନିଭା ପାଗଳିନୀ । ଜୀବନର ଦର୍ଶନକୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରୁକରୁ କୌଣସି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ସେ ପହଞ୍ଚି ପାରୁନାହିଁ । ନାରୀ ଯଦି ପୁରୁଷର ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗିନୀ ହୁଏ, ପୁରୁଷ ଯାହା କରୁଛି, ନାରୀ ମଧ୍ୟ ତାହା କରିବା ପାଇଁ ହକ୍‌ଦାର । ସେଥିରେ ଦୋଷ କେଉଁଠି ?

କୁନ୍ତଳା ଦୁଃଖିନୀ, ନିଭା ମଧ୍ୟ ଦୁଃଖିନୀ । ମୀନକେତନ ମଦ୍ୟପ, ଲମ୍ପଟ, ପଶୁଠାରୁ ହୀନ, ନିଷ୍ଠୁର, ଅବିବେକୀ, ହୃଦୟହୀନ । ଆଉ ନିଭା···?

ସେ ଏ ଦେଶର ସୀତା, ସାବିତ୍ରୀ, ଅହଲ୍ୟା, ଦ୍ରୌପଦୀ ପରି ଏକନାରୀ ।

ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଏ ଦେଶର ଅଗଣିତ ପିଅରୀବାଈ, ଫୁଲବାଈ, କୁନ୍ଦୁବାଈଙ୍କ ପରି ତାର ଯୌନବାସନା ବିଦ୍ୟମାନ । ସୀତା ସାବିତ୍ରୀର ଆଦର୍ଶ ସତ୍ୟ ନା ବନାରସ ବେଶ୍ୟାପଡ଼ାର ଗ୍ରନ୍ଥ ସତ୍ୟ ?

ତାର ଚକ୍ଷୁଯୁଗଳ ଲୋତକାପ୍ଳୁତ ହେଉଥିଲା । ବିଧ୍ୱସ୍ତ ଏକ ନଗରୀର ଶେଷ ସ୍ମୃତିପରି ମୀନକେତନଙ୍କ ପ୍ରାଣହୀନ ଛବି ନିଷ୍ପ୍ରଭ ହୋଇ ଆସୁଥିଲା । ପ୍ରେମର

ଅଙ୍ଗର ଦେହରେ ଆଉ କଣ ଜାଗ୍ରତ ହେବ ନୂତନ ଜୀବନର ଅଫୁରନ୍ତ ରସ ?

ଚମ୍ପିଲା ଆସି ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହେଲା ଘରର ମଧ୍ୟ ଦେଶରେ । ନଭ୍ର ଶଠି ଉପରୁ ଟିକେ ଟେକିଲ ଗ୍ରୀବାଭଙ୍ଗି ଗୃହିଁଲା ତା ଆଡ଼େ—'କଣ କହୁଛୁ ?'

'ବାବୁ ଆସୁଛନ୍ତି ।'

'ଆସନ୍ତୁ ।'

ଚମ୍ପିଲା ଚୁଲିଗଲା ।

କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ମୀନକେତନ ଗୃହ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ—'ନଭ୍ର, ତୁମପ୍ରତି ମୁଁ ଖୁବ୍ ଅବିଚାର କରିଛି ବୋଲି ତମେ ଭାବୁଛ ନା ?'

ନଭ୍ରର କଣ୍ଠରେ ଭାଷା ନାହିଁ । ଏକ ଲକ୍ଷ୍ୟରେ ସେ ସିଲିଂରେ ଝୁଲୁଥିବା କାଚଝାଡ଼ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ରହିଛି ।

ମୀନକେତନ ପୁଣି କହିଲେ—'ଜୀବନ-ଉଦ୍ୟାନର ବୃକ୍ଷଲତା ଯେତେବେଳେ ପୁଷ୍ପିତ ହୁଏ, ତାର ଗନ୍ଧ ପ୍ରସରିଯାଏ ବହୁଦୂରକୁ । ସେହି ଗନ୍ଧର ତରଙ୍ଗଗତିକୁ ଏଡ଼ାଇ ଦେବା ମନୁଷ୍ୟ ସାଧ୍ୟର ବାହାରେ ।'

ତଥାପି ନଭ୍ର ନିରୁତ୍ତର । ସେ ଶୋଇଥିବା ପଲଙ୍କର ଏକ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ମୀନକେତନ ଉପବେଶନ କଲେ । ସେ ଉଠି ବସିଲା ।

'ନଭ୍ର, ଉଦାରତା ନାରୀର ଭୂଷଣ । କ୍ଷମା ନାରୀର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସମ୍ପଦ । ସ୍ୱାମୀର ତୃପ୍ତିପାଇଁ ସଜାଗ ନ ରହି ତୁମେ ମହା ଅପରାଧ କରୁଛ । ରାଣି, ମୁଁ ଆଜି ତୃଷାତୁର । ତୁମର ଏଇ ଲଳିତ ଅଙ୍ଗର ଜୀବନ୍ତ ସ୍ପର୍ଶପାଇଁ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି । ମାନ ଭଙ୍ଗକରି ପଦେ କଥା କୁହ ।'

ହସ୍ତଦ୍ୱୟ ପ୍ରସାରିତ କରି ମୀନକେତନ ତାକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଜଣାଇଲେ । ତାଙ୍କର ଅସ୍ଥିର ଉତପ୍ତ ନିଃଶ୍ୱାସରେ ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ବକ୍ଷ ହୋଇ ଉଠିଛି ।

'ବିଳମ୍ବ ଅସହ୍ୟ ହେଉଛି ରାଣି, କଥା କୁହ, ନିଷ୍ଠୁର ହୁଅନାହିଁ ।'

ନଭ୍ରର ଦକ୍ଷିଣ ହସ୍ତକୁ ନିଜ ହସ୍ତରେ ଧରିନେଲେ ସେ । ନଭ୍ର ଭୟତ୍ରସ୍ତା ମୃଗିଣୀ ପରି ଚମକି ଉଠିଲା ।

'ତୁମେ କଣ ପାଷାଣୀ କି ? ସ୍ୱାମୀର ଅନୁନୟ କଣ ତୁମ ପାଖରେ ସର୍ବଦା ବ୍ୟର୍ଥ ହେବ ?'

କଠୋର ପର୍ବତର ବୁକ ଚିରି ଦେଲାବେଳେ ବାହାରି ଆସି କ୍ଷୁଦ୍ର ଗିରିନଦୀ ପ୍ରଥମ ସୂର୍ଯ୍ୟ କିରଣ ଦେଖିଲା ଭଳି ଜିଆର କଣ୍ଠ ଦେଲାବେଳେ ସ୍ଫୁରିଲା ପ୍ରଥମ ଭାଷା ।

'ତମେ କଣ ଶୁଣିବ ?'

ହସିଲେ ମୀନକେତନ—'ସ୍ୱାମୀ ସ୍ତ୍ରୀ ପାଖରୁ କଣ ଶୁଣିବ, ତା କଣ ବୁଝାଇ କହିବାକୁ ପଡ଼େ ?'

'ପଡ଼େ ସମୟ ସମୟରେ !'

'କିନ୍ତୁ ତୁମେ ତ ଅବୋଧ ନୁହଁ । ତୁମେ ଶିକ୍ଷିତା, ବୁଦ୍ଧିମତୀ...'

'ଅଚ୍ଛା, କହି ପାରିବ, ସ୍ୱାମୀ ପାଖରେ ଆତ୍ମ ନିବେଦନ କରି ତାର ସନ୍ତୋଷ ବିଧାନ କରିବା କଣ ନାରୀ ଜୀବନର ଏକମାତ୍ର ଲକ୍ଷ୍ୟ ? ସ୍ତ୍ରୀର ଆଶା, ଆକାଂକ୍ଷା, ମାନସିକ କ୍ଷୁଧା ସବୁକିଛିର ଅନ୍ତ କଣ ସ୍ୱାମୀର ପଶୁ ପ୍ରବୃତ୍ତିକୁ ଚରିତାର୍ଥ କରିବା ? ସ୍ତ୍ରୀର ଦୀର୍ଘ ଜୀବନର ସଫେଦ ପୃଷ୍ଠାଟି କଣ କେବଳ ଶୃଙ୍ଗାର ଇତିହାସ ରଚନା କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ? ତୁମେ ଯଦି ଏ ପ୍ରକାର ଚିନ୍ତାଧାରାର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ତୁମର କାମନା ନିବେଦନ କରୁଥାଅ, ତୁମକୁ ନିରାଶ ହେବାକୁ ହେବ । ସ୍ୱାମୀ ସ୍ତ୍ରୀର ସମ୍ପର୍କ କେବଳ ଯୌନକ୍ରିୟାର ସମ୍ପର୍କ ବୋଲି ତୁମେ ଯଦି ଭାବୁଥାଅ, ତେବେ ତୁମର ମତ ଭ୍ରାନ୍ତ ହୋଇଛି ବୋଲି ମୁଁ କହିବି ।' ଏତକ କହି ସେ ମୁହଁ ଫେରାଇ ନେଲା ।

ମୀନକେତନ କହିଲେ—'ସ୍ୱାମୀ ସ୍ତ୍ରୀର ସମ୍ପର୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଯୌନ ସମ୍ପର୍କକୁ କଣ ବାଦ୍ ଦିଆଯାଇ ପାରେ ? ବିବାହ ବନ୍ଧନର ଏକମାତ୍ର ମୂଳ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ତ ହେଲା ଯୌନ-ବାସନା ଚରିତାର୍ଥ କରିବା । ପୁତ୍ରାର୍ଥେ କ୍ରିୟତେ ଭାର୍ଯ୍ୟା...'

'ଭୁଲ, ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀ ତଳର ଏଇ ଜୀର୍ଣ୍ଣବାକ୍ୟ ଆଜି ଅନ୍ତଃସାର ଶୂନ୍ୟ । ନୂତନ ଭାରତର ନୂତନ ସମ୍ବିଧାନ ନାରୀକୁ ଦେଇଛି ସମାନ ଅଧିକାର । ସମୟର ସ୍ରୋତରେ ପୁରାତନ ନୀତିବାକ୍ୟ ଅକର୍ମଣ୍ୟ ହୁଏ—ନୂତନ ଚିନ୍ତାଧାରା ମାନବ ମନକୁ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ କରେ । ମାର୍କ୍ସଙ୍କ ସାମ୍ୟବାଦ ତ ଆଜି ପୁଣି ପୁରାତନ ହୋଇ ଗଲାଣି; ଆଉ ତୁମର ପୁତ୍ରାର୍ଥେ କ୍ରିୟତେ ଭାର୍ଯ୍ୟା । କେଉଁ

ଏକ ସ୍ୱାର୍ଥପର ପୁରୁଷ ହୃଏତ ରଚନା କରିଥିଲେ ଯେଉଁ ଶ୍ଳୋକ, ତାକୁ ଆଜି ସମ୍ମାନ ଦେବାପାଇଁ ନାରୀଜାତି ପ୍ରସ୍ତୁତ ନୁହେଁ ।'

'ନାରୀ କଣ ପୁରୁଷର ସମକକ୍ଷ ହୋଇ ପାରିବ ନନ୍ଦି ? ଏହା ଖାଲି ତୁମର ଉତ୍ତେଜନା ଜନିତ ଚପଳତା ।'

'ତୁମେ ନୀଚ, ସ୍ୱାର୍ଥପର । କେବଳ କାମନାକୁଳ ନୟନରେ ତମେ ଦେଖିଚ ନାରୀର ବକ୍ଷଦେଶ । କିନ୍ତୁ ତୁମେ ତାର ନାରୀତ୍ୱର ପରିଚୟ ପାଇନାହିଁ ! ତୁମେ ଦେଖିନାହିଁ, ତାର ଉନ୍ନତ ବକ୍ଷତଳେ ଲୁଚିକି ପ୍ରସାରି ରହିଛି ବ୍ୟଥାର ଅତଳ-ସମୁଦ୍ର...'

'ବ୍ୟଥା ? ରାଣି, ମୁଁ ତ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ପୁରୁଷ ନୁହେଁ ତୁମର ମନ ତଳର କଥା ଜାଣି ପାରିବି । କୁହ, କେଉଁ ବ୍ୟଥାରେ ତୁମେ ବ୍ୟଥିତ ? କେଉଁ ଦୁର୍ଶ୍ଚିନ୍ତା ତୁମର କୁସୁମ-କୋମଳ ମନକୁ ଅହରହ ଦଂଶନ କରୁଛି ?'

'ମୁଁ କିଛି ଆଜି କହିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନୁହେଁ । କହିବାର ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ମୁଁ ହରାଇ ବସିଛି । ମୁଁ ଆଜି ବୁଝି ପାରୁନାହିଁ, ଯେଉଁ ସ୍ୱାମୀ ସ୍ତ୍ରୀର ବ୍ୟଥା ବୁଝି ନ ପାରେ, କେଉଁ ମୁଖରେ ସେ ପୁଣି ତାର ସ୍ୱାମୀତ୍ୱ ଜାହିର କରିବାକୁ ଧାଇଁଆସେ ?'

'ନନ୍ଦି.....'

'କିଛି ତ ହେବାର କିଛି ନାହିଁ । ତୁମେ ମୋ ସହିତ କି ସମ୍ପର୍କ ରଖିଛ ?'

'ନାନା କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟସ୍ତଥାଇ କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ତ୍ରୁଟି କରିବା ତ ଅକ୍ଷମଣୀୟ ଅପରାଧ ନୁହେଁ ।'

'କର୍ତ୍ତବ୍ୟ—' ବ୍ୟଙ୍ଗ ହାସ୍ୟରେ ଉଚ୍ଛୁଳି ଉଠିଲି ନନ୍ଦି—'ମଂଗରାଜ ବଂଶର ପୁରୁଷମାନଙ୍କର କଣ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଜ୍ଞାନ ଥାଏ ?'

'ସୀମା ବାହାରକୁ ତୁମେ ଗୁଲି ଯାଉଚ ନନ୍ଦି । ମତେ ଲାଞ୍ଛିତ କରିବାର ଅଧିକାର ତୁମର ଥାଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ମୋ ପିତୃ ପିତାମହଙ୍କ ପବିତ୍ର ନାମରେ କାଳି ଲେପନ କରିବାର ଅଧିକାର ତୁମର ନାହିଁ ।'

'ଉତ୍ତେଜିତ ନ ହୋଇ ଶାନ୍ତ ମନରେ ତୁମେ ବିଚାର କର । ସ୍ୱାମୀ ଯେବେ ଅହରହ ସୀମା ବହିର୍ଭୁତ କର୍ମ କରୁଥାଏ, ସ୍ତ୍ରୀ ଥରେମାତ୍ର ସୀମା ବାହାରକୁ

ଯିବାରେ ଆପଣଙ୍କ ରହସ୍ୟ କେଉଁଠି ? ମିଳନ ରାତ୍ରିର ବହୁ ପବିତ୍ର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ତୁମେ ଭଂଗ କରୁଛ !

'ଯୁକ୍ତ କରିବାକୁ ମୁଁ ଚାହେଁନା । ତୁମେ ବୋଧହୁଏ ଜାଣିଥିବ, ଏହି ପବିତ୍ର ବଂଶରେ କେହି କେବେ ତା' ସ୍ତ୍ରୀ ସହିତ ଯୁକ୍ତ କରିନାହିଁ ।'

ପ୍ରଶାନ୍ତ ନୟନରେ ଚାହିଁଲେ ମୀନକେତନଙ୍କ ଆଡ଼େ—'ସେ କୁସଂସ୍କାରପୂର୍ଣ୍ଣ ସଭ୍ୟତାର ଆଜି ଅବସାନ ଘଟିଛି । ନୂତନ ଆଲୋକର ଅଖଣ୍ଡ ଜ୍ୟୋତିରେ ସମଗ୍ର ଦେଶ ଯେତେବେଳେ ଉଦ୍ଭାସିତ, ସେତେବେଳେ ଆଉ ଏ ସ୍ୱାର୍ଥପରତା କାହିଁକି ? ସ୍ତ୍ରୀ ସହିତ ଯୁକ୍ତ କରିବା ଯଦି ତୁମ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ହାନିକର, ତେବେ ଯୁକ୍ତ ନକର ତୁମେ ଫେରିଯାଅ ।'

'କେଉଁଠାକୁ ଫେରିଯିବି ମୁଁ ? ବିଳାସିନୀ ରାତିର ମନହାରିଣୀ କଣ୍ଠରୁ ଫେରିଯିବା ପାଇଁ ମୁଁ ଆସିନାହିଁ । ମୁଁ ମଦ୍ୟପ ହୋଇପାରେ, ତଥାପି ମୁଁ ତୁମର ସ୍ୱାମୀ । କୋକିଳ-ବଧୂର ବିରକ୍ତିକର ମୁଖ ଦେଖି ବସନ୍ତ କ'ଣ କେବେ ଫେରିଯାଏ ? କାହାକୁ ତୁମେ ଫେରାଇ ଦେଉଛ ରାଣି ? ମୋ ବକ୍ଷର ସର୍ବଗ୍ରାସୀ ଅନଳକୁ ତୁମକୁହିଁ ନିର୍ବାପିତ କରିବାକୁ ହେବ । ତୁମେ କ'ଣ ପାଷାଣ-ରୂପିଣୀ ଅହଲ୍ୟା ନା ତୁମର ମତିଭ୍ରମ ଘଟିଛି ?'

'ପାଷାଣକୁ ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାପାଇଁ ଆଉ ଏକ ପାଷାଣରହିଁ ଆବଶ୍ୟକତା ହୋଇଥାଏ ।'

'ମୁଁ ପାଷାଣ ନୁହେଁ ରାଣି, ଅନ୍ତର ଚିରି ଦେଖ । ପ୍ରେମର ଅଭିନବ ଫଲ୍‌ଗୁ ପ୍ରବାହିତ ।'

'ପାଶବିକ କାମନା କେବେ ପ୍ରେମର ଆଖ୍ୟା ପାଇ ନପାରେ ।'

'ତୁମେ ତ ଫ୍ରଏଡ଼ ପଢ଼ିଛ । ପ୍ରେମଠାରୁ ପାଶବିକ କାମନା କେବେ ଭିନ୍ନ ହୋଇପାରେ ? ଦୁଇଟିଯାକ ଅଙ୍ଗାଙ୍ଗୀ ଭାବରେ ଜଡ଼ିତ ।'

'ଇଡିପ ହୋଇପାରେ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରେମର ଅର୍ଥ ନୁହେଁ କେବଳ ଆଦିମ ଆକାଂକ୍ଷାର ପରିତୃପ୍ତି ।'

'ପ୍ରେମର ବହୁବିଧ ଅର୍ଥ ମଧ୍ୟରୁ ମୁଁ ଏହି ଅର୍ଥକୁହିଁ ସତ୍ୟବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରୁଛି । ସ୍ୱାମୀ ସ୍ତ୍ରୀର ସମ୍ପର୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭୋଗବାସନା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ସବୁ

କିଛି ସମ୍ପର୍କହିଁ ଛଳନା । ବିବାହ ତ ଆଇନାନୁମୋଦିତ ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତି । ତୁମେ କ'ଣ ଏହାକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କର ।'

'ବିବାହପରେ ସ୍ତ୍ରୀ ହୁଏ ପୁରୁଷର ସହ ଧର୍ମିଣୀ, ସହଗାମିନୀ...... । ପୁରୁଷର ପ୍ରତ୍ୟେକ କର୍ମପାଇଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଦାୟୀ, ଆଉ ସ୍ତ୍ରୀର ପ୍ରତ୍ୟେକ କର୍ମପାଇଁ ପୁରୁଷ ଦାୟୀ । ସୃଷ୍ଟିର ଚିରନ୍ତନ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ଉଭୟଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । କୁପଥ ପରିହାର କରି ସତ୍ପଥରେ ଚାଲିବା ଉଭୟଙ୍କ ପକ୍ଷେ ବାଞ୍ଛନୀୟ । ଜଣକର ଜୀବନ ସହିତ ଅନ୍ୟ ଜଣକର ଯଦି କାମ-ସମ୍ପର୍କ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ନ ରହେ, ତାହାହେଲେ ବୁଝିବାକୁ ହେବ ବିବାହ ସେଇଠି ବ୍ୟର୍ଥ ହୋଇଛି—ନିରର୍ଥକ ହୋଇଛି ବରଣ-ମାଲ୍ୟ ।'

'ରାଣି, ତୁମେ ଯୌବନବତୀ—ମୁଁ ତରୁଣ । ଆଜି ଏଇ ଶୁଭ ଲଗ୍ନରେ ତୁମ ମୁଖରୁ ଏସବୁ ସାଜେନା । ସମସ୍ତ ମାନ ଅଭିମାନ ତ୍ୟାଗକରି ମିଳନର ଶଙ୍ଖ ବଜାଅ । ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାସ୍ନାତ ଶାରଦୋତ୍ଫୁଲ୍ଲ ରଜନୀର ସନ୍ଧିକ୍ଷ ଝ୍ଞବ ଭଙ୍ଗି ଯାଉ ।'

'ମୁଁ ଆଜି ତୁମର କୌଣସି କଥା, କୌଣସି ଅନୁରୋଧ ରକ୍ଷାକରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନୁହେଁ । କ୍ରନ୍ଦନ ଯାହାର ଚିରସାଥୀ, ସମ୍ଭୋଗ ତା ପାଖରେ ଅପମାନ । ଦରିଦ୍ର ପିତାମାତାଙ୍କର ସନ୍ତାନ ହୋଇ କୌଣସି ଦରିଦ୍ରଗୃହର ବଧୂ ହୋଇଥିଲେ ମୁଁ ଆଜି ଏତେ ମନସ୍ତାପ ଭୋଗ କରୁ ନ ଥାନ୍ତି । ଭୂମାତାର ସର୍ବଂସହା ନାମ ଆଜି ସାର୍ଥକ ହୋଇଛି । କୁନ୍ତଳା ମୋ ପାଖକୁ ଆଜି ପତ୍ର ଲେଖିଛି, ତାର ସ୍ୱାମୀ ଅଶୋକ ମଧ୍ୟ ତୁମରି ପରି ଚରିତ୍ରହୀନ—ସେ ମହା ଦୁଃଖିନୀ ।'

'କୁନ୍ତଳା ପତ୍ର ଲେଖିଛି ?'

'ହଁ, ତୁମର ଅଳଅଳ ସ୍ନେହଶୀଳା ଭଗ୍ନୀ ଆଜି ଦାରୁଣ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଅନୁଭବ କରୁଛି । ତୁମେ ଯଦି ନାରୀ ହୋଇଥାନ୍ତ, ତାର ମନୋଭାବ ବୁଝିପାରନ୍ତ । କିନ୍ତୁ......'

ମୀନକେତନଙ୍କ ମୁଖ ବିବର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା—ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାସ୍ନାତ ରଜନୀକୁ ହଠାତ୍ ଯେମିତି ଗ୍ରାସ କଲା କେଉଁ ଏକ ତାମସ-ବହ୍ନି ।

ନଭ୍ର କହିଲା—'ତୁମ ଦର୍ଶନରେ ସର୍ବାଙ୍ଗ ମୋର ଜଳନ୍ତ ଅଗ୍ନିରେ ଦଗ୍ଧିଭୂତ ହେଉଛି । ତୁମକୁ ଅନୁରୋଧ—ମତେ ତୁମେ କ୍ଷମା କରି ଫେରିଯାଅ । ଇନ୍ଦ୍ରପୁରର ପରିତୃପ୍ତି ପାଇଁ ଧରଣୀର ବକ୍ଷରେ ଉପାଦାନର ଅଭାବ ନାହିଁ । ମତେ ଆଉ ତୁମେ ବାରକ୍ତ କରନାହିଁ । ଯଦି ଚାହଁ, ମୁଁ ତୁମର ଏଇ ପ୍ରାସାଦ ଛାଡ଼ି ମୋର ଦରିଦ୍ର ପିତାମାତାଙ୍କ କୋଳକୁ ଫେରିଯିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି । ସେଇଠି ହୁଏତ ମତେ ମିଳିବ ଶାନ୍ତି ।'

ଖରେସ୍ତୀର ଓଷ୍ଠ ଯୁଗଳ ଶୁଷ୍କ ହୋଇ ଆସିଲା । ଭୟକ୍ରାନ୍ତ ନୟନରେ ତାର ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଭାବ । ମୀନକେତନ ଆଉ ବାକ୍ୟବ୍ୟୟ ନ କରି କକ୍ଷ ମଧ୍ୟରୁ ବାହାରି ଆସିଲେ । ନଭ୍ର ଏକ ଗୁରୁ ନିଃଶ୍ୱାସ ତ୍ୟାଗକଲା । ସେ ନିଃଶ୍ୱାସ ଆଶ୍ୱସ୍ତିର ନା ଅସ୍ୱସ୍ତିର ? ଗ୍ରୀଷ୍ମର ନିସ୍ତେଜ ଲତିକାପରି ଶୀର୍ଣ୍ଣ ହେଲା ତାର ପ୍ରାଣ ।

ସେ ବାହାରକୁ ଆସିଲା—'ଜନ୍ମେଜୟ, ଜନ୍ମେଜୟ !'

ତଣ୍ଟିଲ ପ୍ରବେଶ କରି ଆଦେଶ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲା । ଜନ୍ମେଜୟଙ୍କୁ ତୁରନ୍ତ ଡାକିଦେବାପାଇଁ କହି ନଭ୍ର ପୁନଶ୍ଚ ଶୟନ କକ୍ଷରେ ପ୍ରବେଶ କଲା । କେତୋଟି ମୁହୂର୍ତ୍ତପରେ ଜନ୍ମେଜୟ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ସେ ତାକୁ ଆର୍ଦ୍ର କଣ୍ଠରେ ପଚାରିଲା—'ଜନ୍ମେଜୟ ! ବାବୁ କୁଆଡ଼େ ଗଲେ ?'

ଜନ୍ମେଜୟ କହିଲା—'ଏଇ ତ ବାହାରିଗଲେ ।'

'ବାହାରକୁ ଗଲେ ?'

'ହଁ ।'

'ତୁମେ ଭଲକରି ଦେଖିଆସ ସେ କୁଆଡ଼କୁ ଗଲେ ।'

'ହଉ—' ଜନ୍ମେଜୟ ବିଦାୟ ନେଲା । ନାନା ଚିନ୍ତାର ଘାତ ପ୍ରତିଘାତ ମଧ୍ୟରେ ସେ ଶଯ୍ୟାକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲା । ଝିଲାମିଳିତ ତକିଆରୁ କେତୋଟି ଗନ୍ଧ ପୁଷ୍ପ ଝରିପଡ଼ିଲା ତଳେ । ସେ ଅନୁଭବ କଲା ନିରାଶ ପ୍ରାଣରେ ତାର କାମନାର ସ୍ପନ୍ଦନ । ସମସ୍ତଙ୍କ ପରି ତାର ମଧ୍ୟ କାମନା ଅଛି—ବିଳାସ ବାସନା ଅଛି । ମନେ ପଡ଼ିଲା ତାର ଅତୀତ ଗ୍ରହିର ଏକ ନିସ୍ପନ୍ଦ ମୁହୂର୍ତ୍ତର ପ୍ରାଣଭରା ଆଲିଙ୍ଗନ—ଉର୍ମିଳ କଟୀରେ ଶକ୍ତ ହାତର କଠିଣ ବନ୍ଧନ । ଜୀବନର

କଙ୍କରମୟ ପଥରେ କେତେ ଗସ୍ତା ଅତିକ୍ରମକରି ସେ ଆଜି ପୁଣି ଗୃହକୁ ବାସର କକ୍ଷର ମିଳନ ଲଗ୍ନ ।

ମୀନକେତନ ଫେରି ଆସନ୍ତୁ । ଆଜିର କାମନାକୁଳ ରାତିରେ ତାଙ୍କରହିଁ ପ୍ରୟୋଜନ ।

ମାତ୍ର ନିଷ୍ଫଳ ଆକାଂକ୍ଷା । ଜନ୍ମେଜୟ ଫେରି ଆସି ଖବର ଦେଲା—ମୀନକେତନ ସୁରଧୁନୀର ମଧୁମୟ କକ୍ଷରେ ରାତିଯାପନ ପାଇଁ ଚାଲି ଯାଇଛନ୍ତି ।

ସୁରଧୁନୀ ?

ତେବେ ନଭ ଯେଉଁ ଜନରବ ଶୁଣିଥିଲା ତାହା ସତ୍ୟ । ସୁରଧୁନୀ ଗଣିକା—ମୀନକେତନ ତାର ନିଷ୍ଠିତ ଗ୍ରାହକ ।

'ଜନ୍ମେଜୟ, ତୁମେ ନିଜେ ଦେଖିଛ ?'

ମ୍ଳାନମୁଖରେ ସେ ଉତ୍ତର ଦେଲା—'ହଁ, ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁରଧୁନୀର ଘର ନିକଟରୁ ଫେରୁଛି ।'

ହଠାତ୍ ଏକ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲା ନଭ । ଚଈଲା ଧାଇଁ ଆସିଲା—'କଣ ହେଲା ବୋହୂ ସାଆନ୍ତାଣି ?......'

'କଣ ହେଲା ?' ଜନ୍ମେଜୟ ମଧ୍ୟ କଣ୍ଠ ମିଳାଇ ପ୍ରଶ୍ନ କଲା ।

'ସୁରଧୁନୀର ଘର ଏଠୁ କେତେଦୂର ?' ପ୍ରଶ୍ନକଲା ନଭ ସ୍ୱାଭାବିକ କଣ୍ଠରେ !

ଜନ୍ମେଜୟ ଉତ୍ତର ଦେଲା—'କାଲି ରାତିର ମୁକ୍ତ ବକ୍ଷରେ ପଦ ଗୁଳନା କରି ଗଣିକା ପୁରକୁ ଯିବା ଆପଣଙ୍କ ପକ୍ଷେ......'

'ଅସମିଚୀନ, ନା ?'

ନୀରବରେ ଜନ୍ମେଜୟ ଏହି ଉକ୍ତିକୁ ସମର୍ଥନ ଜଣାଇଲା । ନଭ ପୁଣି କହିଲା—'ଆଚ୍ଛା ତୁମ୍ଭେମାନେ ଯାଅ । ଚଈଲା ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ବିଶ୍ରାମ କରିବ । ରାତିରେ ଆଉ କିଛି ଆହାର କରିବ ନାହିଁ । ମୋର ନିଦ୍ରାଭଙ୍ଗ କରି ତୁ ଯେମିତି ଆଉ ବିରକ୍ତ ନ କରୁ ।'

ଚଈଲା ଓ ଜନ୍ମେଜୟ ଦୁଃଖର ନିଃଶ୍ୱାସ ତ୍ୟାଗକରି ଅପସରି ଆସିଲେ । ନଭ ଦ୍ୱାର ରୁଦ୍ଧ କରିଦେଲା । ତାର ଉଗାତ୍ତି ମାନସ କକ୍ଷରେ ବ୍ୟାକୁଳ

ବାସନାର କ୍ଷିପ୍ର ଆବର୍ତ୍ତ । ହାୟ୍, ହାୟ୍, ଭାଗ୍ୟର ଏ କି ବିଚିତ୍ର ପ୍ରହସନ । ଏକ ବିରାଟ ବଂଶର ଐତିହ୍ୟ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ବିଚୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଧୂଳିସାତ୍ ହେଉଛି । ତା ସହିତ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ୁଛି ଏକ କିଶୋରୀ ଜୀବନର ସ୍ୱପ୍ନ ମହଲ ।

ନିଭା—ସଦ୍ୟ ଶରାହତ ପକ୍ଷିଣୀ—ରାତ୍ରିର ବକ୍ଷରେ ଅଶାନ୍ତ ଝଡ଼ର ସୂଚନା ।

=ନଅ=

ମହାନଗରୀ । ରଙ୍ଗୀନ ରାଜପଥରେ ଅଦମ୍ୟ କର୍ମର ସ୍ରୋତ—ଧାବମାନ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକଲେ ଆଳସ୍ୟ କଥାଟା ମନରୁ ସ୍ୱତଃ ଭୁଲି ହୋଇଯାଏ ବିଜୁଳିବତୀର ତୀବ୍ର ଆଲୋକ—ରିକ୍ସା, ମଟରଗାଡ଼ିର ଅହରହ ବିରକ୍ତିକର ଶବ୍ଦ—ବାଉଁଶ ତିଆରି ବଂଶୀବିକାଳିର ଚମତ୍କାର ବଂଶୀବାଦନ—ଭିକ୍ଷୁକ କନ୍ୟାର ଅର୍ଦ୍ଧନଗ୍ନ ଦେହରେ ଅନାଟନର ଜୀବନ୍ତ ନୃତ୍ୟ—ରେଡ଼ିଓରେ ସୁପ୍ରୀତି ପଟ୍ଟନାୟକ କିମ୍ବା ସଂଯୁକ୍ତା ଦାଶଙ୍କର ଅନବଦ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତ—ଘାଟ ପାଖରେ ଧର୍ମଘଟକାରୀ ମାନଙ୍କର ସଭା—ଅଗ୍ନିବର୍ଷୀ ବକ୍ତୃତା—କଲେଜ ଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଅପରୂପ ପରିପାଟୀ—ରାଜପଥରେ ବିଚିତ୍ର ରୂପ ଦେଖି ନିଭା କ୍ଷଣକାଳ ପାଇଁ ଚକ୍ଷୁ ବନ୍ଦ କରିଦେଲା ।

ମାତ୍ର କେତୋଟି ଦିନର ବ୍ୟବଧାନ କଟକ ନଗରୀର ଏହି ରାଜପଥରେ ବହୁ ସଂଧ୍ୟା ସେ ବିତାଇ ଦେଇଛି । ଆଜି କିନ୍ତୁ ସବୁ ନୂତନ ଭଳି ପ୍ରତୀୟମାନ ହେଉଛି । କଲେଜର ନାଲିକୋଠା ଦେଖି ହୃତ୍କମ୍ପ ହେଉଛି ତା'ର । ରାଜପଥର ଏଇ ସରଳ, ସମତଳ, ପ୍ରଶସ୍ତ ବକ୍ଷ ଭଳି ଥିଲା ତା' ବକ୍ଷ—ଆଜି କିନ୍ତୁ କଙ୍କରମୟ ଅନ୍ଧକାରାଚ୍ଛନ୍ନ ବନପଥ ପରି ହୃଦୟ ତା'ର ସଙ୍କୁଚିତ ହୋଇ ଯାଇଛି ।

ପିତାଳୟକୁ ସେ ଫେରିଆସିଛି ଗତକାଲି । ପିତାମାତା ତାର ଶୁଷ୍କ ବଦନ ଦେଖି ପ୍ରଥମେ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ । ମାତା ଅତ୍ୟଧିକ ସ୍ନେହରେ କନ୍ୟାର ଶିରଚୁମ୍ବନ କରି ପଚାରିଥିଲେ—'ମା ନିଭା, ତୋର ଶରୀର ଭଲ ନାହିଁ କି ? ଗୋରା ଦେହ କଳାକାଠ ହୋଇଯାଇଛି କାହିଁକି ?'

ନଭ ଆତ୍ମବସକୀ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଜନନୀଙ୍କୁ ଗୃହିଁ ଦ୍ୱିତୀୟା ଚନ୍ଦ୍ର ସଦୃଶ ସାମାନ
ହସି କହିଥିଲା—'ଭଲ ଅଛି । ଆଜି ପଥକ୍ଲାନ୍ତ ଯୋଗୁ ମୁଁ ଖୁ
ଅବସନ୍ନ···'

ରାଜପଥର କର୍ମମୟ ଜୀବନକୁ ଦେଖି ସେ ଅଶାନ୍ତ ବୋଧ କରୁଥିଲା
କେତୋଟି ବର୍ଷ ମୋଫସଲର ଅନ୍ତଃପୁରରେ ରହି ସେ ଆସିଛି—ସେଠାକା
କର୍ମବିହୀନ ଜୀବନ ତାକୁ ଦେଇଛି ଆଳସ୍ୟ ଉପହାର । ଆକାଶକୁ ଗୃହିଁଲ
ସେ—ତାରାଗୁଚ୍ଛ ସସ୍ନେହ ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରି କେଉଁ ଅବ୍ୟକ୍ତ ବାର୍ତ୍ତା ଦେଇ
ଯାଉଛନ୍ତି, ସେ ବୁଝି ପାରିଲା ନାହିଁ ।

ବାହାରେ ସବୁ ତ ସୁନ୍ଦର । ଏହି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଠୁ ଦୂରରେ ବନ୍ଦିନୀ ରହି ତା
ନିଃଶ୍ୱାସ ଯେମିତି ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ଆଜି ସେ ମୁକ୍ତ ବିହଙ୍ଗୀ—
କେତୋଟି ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ଦିନ ଏଇଠି କଟେଇବ ସେ ।

କୁନ୍ତଳା କଥା ଦଂଶନ କରୁଥିଲା ତା' ମନକୁ । ସେ କେମିତି ଅଛି ? ଆଉ
ଅଶୋକ ? କବି-କଳ୍ପନା ବିଳାସୀ ?

ଖଣ୍ଡିଏ ରିକ୍ସା ଭଡ଼ାକରି ସେ କୁନ୍ତଳା ଗୃହାଭିମୁଖେ ଗଲା । ସହର
ପରିକ୍ରମା ଓ ବନ୍ଧୁ ଦର୍ଶନ ଏକସଙ୍ଗେ ହେବ ।

ସାମନାରେ ସେହି ବିଖ୍ୟାତ ଗଳି—ସ୍ଫୀତ ବିପୀତ ଦେହେରୀ ନେଇ ପ୍ରସରି
ଯାଇଛି ଆଗକୁ । ନଗରର ଏହି ଅଂଶରେ ଯେମିତି ସମସ୍ତ ଅନ୍ଧକାର
ପୁଞ୍ଜିଭୂତ ହୋଇ ରହିଛି । ସେ ଯାଇ ଅଶୋକ ବାବୁଙ୍କ ବାସଗୃହର ସାମନା
ଦୁଆରେ ଆଘାତ କଲା ।

ଆଲୁଳାୟିତ କେଶା ଏକ ମହିଳା ଦ୍ୱାର ଉନ୍ମୁକ୍ତ କରିଦେଇ ପ୍ରଶ୍ନକଲା—
'କାହାକୁ ଗୃହାନ୍ତି ଆପଣ ?'

ଅନ୍ଧକାରର କଳାପର୍ଦ୍ଦା ତଳେ କେହି କାହାର ମୁଖ ଦେଖି ପାରୁ ନ ଥିଲେ
କଂଠସ୍ୱରରୁ ମହିଳା ଜଣକ କୁନ୍ତଳା ବୋଲି ନଭ ଜାଣି ପାରିଲା ।
'ତୁମର ପାଖରେ କାମ ଅଛି, ଗୃଲ ଭିତରକୁ ଗୃଲ ।'

ଦୁଇଜଣଯାକ ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ବିଜୁଳି ଆଲୋକରେ
ଉଦ୍ଭାସିତ । କୁନ୍ତଳାର ବିଷଣ୍ଣ ମୁଖ ଦେଖି ନଭର ଦୁଃଖ ହେଲା । ସେ

କହିଲା—'କୁନ୍ତଳା, ତମେ ମନେ ହେଉଚ ଯେମିତି ଦଶବର୍ଷ ବିତେଇ ସାରିଲଣି ୟା' ଭିତରେ ।'

'ନୂଆବୋଉ, ସବୁକଥା ତମକୁ ପତ୍ରରେ ଲେଖିଥିଲି । ତୁମର ଆଦରର କୁନ୍ତଳା ମରି ଯାଇଛି । ଯାହାକୁ ଦେଖୁଚ, ସେ ତାର ପ୍ରେତାତ୍ମା ।' ଅବଶ ହୋଇ ଆସିଲା ତାର ଚକ୍ଷୁ ଯୁଗଳ । ହଠାତ୍ ନଭାକୁ ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଉଥିଲା ସେ । ପଚାରିଲା—'ନୂଆବୋଉ, କେବେ ଆସିଲ ବାପଘରକୁ ? କାହିଁ ଆଗରୁ ତ କିଛି ଲେଖି ନ ଥିଲ ? ଭାଇ କିପରି ଅଛନ୍ତି ?'

'ଭଲ ଅଛନ୍ତି । ଆସିବାର ମୋର ନ ଥିଲା । ତୁମେ ତ ଜାଣିଚ ମଙ୍ଗରାଜ ବଂଶର ବଧୂ ହୋଇ ଗଲେ ସଂସାର ସହିତ ସପର୍କ ତୁଟାଇ ଦେବାକୁ ହୁଏ । ପିତ୍ରାଳୟକୁ ଆସିବା ଅସମ୍ଭବ ବ୍ୟାପାର ହୋଇପଡ଼େ । ମାତ୍ର ହଠାତ୍ ଏକ ପରିସ୍ଥିତିରେ ମତେ ଆସିବାକୁ ପଡ଼ିଲା ।'

ଅଶୋକଙ୍କ ଶୟନ କକ୍ଷରେ ଉପବେଶନ କରି ନଭା ପଚାରିଲା—'ଅଶୋକବାବୁ କାହାନ୍ତି କୁନ୍ତଳା ? ତାଙ୍କ ଖବର କଣ ?'

'ସେ ବାହାରକୁ ଯାଇଛନ୍ତି । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଭବନରେ କଣ ସାହିତ୍ୟ ସଭା ଅଛି । ସେ ସେଠି ବକ୍ତୃତା ଦେବେ ।'

ଅଶୋକଙ୍କ ଶୟନକକ୍ଷ ବେଶ ମନୋରମ । ପାଖକୁ ଲାଗି ତାଙ୍କ ପୁସ୍ତକାଗାର ବହୁ ଦେଶୀ ଓ ବିଦେଶୀ ବହିରେ ଆଲମିରା ସବୁ ସୁସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ରହିଛି । କେତେ ମହାମନୀଷିଙ୍କର ଫଟୋଗ୍ରାଫ୍ ଝୁଲୁଛି କାନ୍ଥରେ । ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରେ ଅଶୋକ ଓ ଆଉ ଏକ କିଶୋରୀର ଫଟୋ ଦେଖି ନଭା ପଚାରିଲା—'ଏ ଝିଅଟି କିଏ କି କୁନ୍ତଳା ?'

ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କୁନ୍ତଳାର ମୁଖମଣ୍ଡଳ ବିବର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଉଠିଲା । ନୂଆବୋଉର ଏ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବ ବୋଲି ସେ ଯେମିତି ଭାଷା ପାଉ ନ ଥିଲା । ତାର ମନ-କଥା ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ନଭା କହିଲା—'ଜାଣିଛି, ତେବେ ୟାଙ୍କର ନାଁ କଣ ? ସେ ଏଠାକୁ କେବେ ଆସିଛନ୍ତି ?'

ସେ କହିଲା—'ହଁ ନୂଆବୋଉ, ତେରଥର ସେ ଏଠିକି ଆସିଛି । ତା' ନାଁ ହେଉଛି ପ୍ରୀତିଲେଖା—ସେ ଜଣେ ଲେଖିକା—ଅଶୋକ ବାବୁଙ୍କର ଘନିଷ୍ଠ ବନ୍ଧୁ ।'

'ଦୁନିଆ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ଘନିଷ୍ଠତାର ମୂଲ୍ୟ କଣ କୁନ୍ତଳା ? ମଧୁଶଯ୍ୟା ରାତ୍ରିରେ ଯୁବକ ଅଶୋକଙ୍କର କେତେ ଘନିଷ୍ଠ ତୁମେ ନ ଥିଲ ? ତୁମ ଭାଇଙ୍କ ସହିତ ମୋର କେତେ ଘନିଷ୍ଠତା ନ ଥିଲା ? ପ୍ରୀତିଲେଖା ସହିତ ଆଜି ଯେଉଁ ଘନିଷ୍ଠତା ରହିଛି, ତାହା ହୁଏତ କାଲିକି ବିଷାକ୍ତ ସମ୍ପର୍କରେ ପରିଣତ ହେବ । ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ଜଗତରେ ସବୁ ପଦାର୍ଥର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଉଛି । ମଣିଷର ମନ ତ ଲବଣୀ ଭଳି କୋମଳ—ଅହରହ ପକ୍ଷ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରେ...'

'କିନ୍ତୁ ଅଶୋକ ବାବୁଙ୍କ ଭଳି ଚରିତ୍ରହୀନ ଲୋକ ତମେ ଦେଖି ନ ଥିବ । ସ୍ତ୍ରୀ ଦର୍ଶନ ମାତ୍ରେ ସେ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି ! ଅତି ମାତ୍ରାରେ କାମୁକ ।'

'ହୁଁ...' ହସିଲା ନିଭା—'କବି ମାତ୍ରେଇ ତ ଦୁର୍ବଳ—କବିତ୍ୱର ଏହା ଏକ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ଅଙ୍ଗ ।'

'ତୁମେ ଏ କଥା ଜାଣି ମତେ ମୃ' ଭିତରକୁ ଠେଲି ଦେଲ କାହିଁକି ନୂଆବୋଉ ? ବିବାହ ନ କରି ମୁଁ ତ ଖୁବ ଭଲ ଥିଲି । ତୁମ ସ୍ନେହ, ଭାଇଙ୍କ ସ୍ନେହ ମୋ ପାଖରେ ଥିଲା ଅତ୍ୟନ୍ତ ମୂଲ୍ୟବାନ । ସେଥିରୁ ବଞ୍ଚିତ କରି ଏ ଯେଉଁ ଯନ୍ତ୍ରଣାମୟ ଜୀବନ ମତେ ତୁମେ ଉପହାର ଦେଲ ତା' ମୋ ପାଖରେ ଅସହ୍ୟ । ମୁଁ ଭାବି ପାରୁନାହିଁ ଦୀର୍ଘ ଜୀବନ କିପରି ବିତେଇବି ।'

'କୁନ୍ତଳା, ଅଶୋକବାବୁ ମଦ୍ୟପାନ କରନ୍ତି ?'

'ନା, ସେତିକି ରକ୍ଷା...'

'ଅନୁମାନ କର ମୋ ଅବସ୍ଥା—ତୁମ ଭାଇ ନିଭନ୍ୟରେ ଆସକ୍ତ । ନାରୀ ଜୀବନ ଯେମିତି ଦଗ୍ଧ ହେବାପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ । ପୁରୁଷର ଖେଳନା-ସାମଗ୍ରୀ ।'

ଅତ୍ୟଧିକ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ କୁନ୍ତଳା କାନ୍ଦୁଛି କହିଁ କହିଁ ହୋଇ ନିଭାର ସାନ୍ନିଧ୍ୟ ଲଭି ପ୍ରାବୃଟ-ତଟିନୀ ଭଳି ହୃଦୟ ତା'ର ଉଚ୍ଛୁଳି ପଡ଼ୁଛି ।

ନିଭା ସମଦୁଃଖିନୀ । କିନ୍ତୁ ଦୁଃଖ ଭାର ସହ୍ୟ କରିବାରେ ସେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଗଲାଣି । ତେଣୁ ତାର ଦମ୍ଭ ଅଛି—ସେ କୁନ୍ତଳାକୁ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଉଛି ।

ପ୍ରୀତିଲେଖା—ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଶାରେ ଜଣେ ପ୍ରଗତିଶୀଳା ଲେଖିକା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମାସିକ ପତ୍ର ପୃଷ୍ଠାରେ ତାର ରଚନା ଶୋଭାପାଏ । ଜୀବନରେ ପଚିଶଟି

ଗ୍ରୀଷ୍ମ-ବସନ୍ତ କଟି ଯାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆଜିସୁଦ୍ଧା ସେ କୁମାରୀ ରହି ଯାଇଛି । ହୁଏତ ବିବାହ କରି ପୁତ୍ରକନ୍ୟା ମେଳରେ ସଂସାର ବାନ୍ଧିବା ଅଭିପ୍ରାୟ ଆଉ ତାର ନାହିଁ । ଚିତ୍ର ଜଗତରେ ନରଗୀସ୍‌ଙ୍କ ସହିତ ବହୁ ଅଂଶରେ ତାର ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ରହିଛି ।

ସାତବର୍ଷ ତଳେ ମହିଳା କଲେଜରୁ ବି. ଏ. ଡିଗ୍ରୀ ପାଇବା ପରେ ବହୁ ବିବାହ ପ୍ରସ୍ତାବ ଆସିଥିଲା । ମାତ୍ର ସ୍ପଷ୍ଟ ବାଦିନୀ ପ୍ରୀତିଲେଖା ସମସ୍ତ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରି ଦେଇଥିଲା । କାରଣ ସେତେବେଳେ ସେ ଆଉ ଏକ ଯୁବକ-କବି ନିର୍ମଳ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରେମପାଶରେ ଆବଦ୍ଧ ଥିଲା । ପରସ୍ପର ପରସ୍ପରଙ୍କୁ ଯେ ଜୀବନ ସାଥୀ ରୂପରେ ବରଣ କରିନେବେ ଏ ବିଶ୍ୱାସ ଉଭୟଙ୍କର ଥିଲା । ମାତ୍ର ନିର୍ମଳଚନ୍ଦ୍ର ଇତିହାସରେ ଏମ୍. ଏ. ପାସ୍ କରି ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ପାଇଁ ବିଲାତ ଯାତ୍ରା କଲେ; ସେଠାରୁ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କଲେ ବିବାହ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେବ । କୁମାରୀ ପ୍ରୀତିଲେଖା ତାଙ୍କର ଅପେକ୍ଷାରେ ରହିଲା ।

କିନ୍ତୁ ବିଧିର ବିଧାନ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର । ନିର୍ମଳଚନ୍ଦ୍ର ଇତିହାସରେ ଡକ୍ଟରେଟ ପାଇ ବିଲାତ-ବାସିନୀ ଶ୍ୱେତକାୟା ମାର୍ଗାରେଟଙ୍କୁ ବରଣମାଲ୍ୟ ଦେଇ ଜୀବନ-ସଙ୍ଗିନୀ ରୂପରେ ବରଣ କରି ଆଣିଥିଲେ । ପ୍ରୀତିଲେଖା ଆଉ ବିବାହ ନ କରି ଅବିବାହିତା ରହି ଯାଇଛି । ତା'ପରେ ତାର ଘନିଷ୍ଠତା ବଢ଼ି ଉଠିଛି ଯଶସ୍ୱୀ କବି ଅଶୋକଙ୍କ ସହିତ ।

ଅଶୋକ କହନ୍ତି—ପ୍ରୀତିଲେଖା ତାଙ୍କର କବିତା-କଳ୍ପନା-କାମଧେନୁ ।

ପରକୀୟା ପ୍ରେମ ସପକ୍ଷରେ ସେ ବହୁତ ଯୁକ୍ତି ବାଢ଼ନ୍ତି । ଏହା ଏକ ମାରାତ୍ମକ ଅପରାଧ ନୁହେଁ । ତା'ର ପ୍ରତିବଦଳରେ ସେ ଯଦି ବିପୁଳ ଯଶ ଅର୍ଜ୍ଜନ କରନ୍ତି, ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀର ସାହିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି, ତେବେ କ୍ଷତି ତୁଳନାରେ ଲାଭର ମାତ୍ରା ବେଶୀ ହେଲା । ଏ ପ୍ରକାର ପ୍ରେମତ ଆଜିକାଲି ଦୈନନ୍ଦିନ ବ୍ୟାପାର । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ଏହା ଏକ ନିତ୍ୟ ନୈମିତ୍ତିକ ଘଟଣା । ପ୍ରଗତିଶୀଳ ମାନବ ଆଜି ଉଦାର ହେବାକୁ ଶିଖିଛି—କୁସଂସ୍କାରାଚ୍ଛନ୍ନ ଅନ୍ଧ ଗଳିର ତମିସ୍ର ପ୍ରାଚୀର ଡେଇଁ ସେ ଆଜି ଆବିଷ୍କାର କରିଛି ଏକ ନୂତନ ସୃଷ୍ଟିର ଦେଶ ।

କୁନ୍ତଳା ଅବଶ୍ୟ ଅଶୋକଙ୍କର ଏ ପ୍ରକାର ଦର୍ଶନ ଓ ଯୁକ୍ତି ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ପାରେ ନାହିଁ । ସେ ଖାଲି ପାଏ ଅବଶ୍ରାନ୍ତ ଲୋତକ ।

ଦେଉଡ଼ୀଘର ଘଣ୍ଟାରେ ଠଂ ଠଂ କରି ନଅଟା ବାଜିଲା । ନିଭା ବ୍ୟସ୍ତହୋଇ ପଡ଼ିଲା ଯିବାପାଇଁ । 'ରୁହ ନୂଆବୋଉ, ତାଙ୍କର ଫେରି ଆସିବାର ବେଳ ହୋଇଗଲାଣି ।'—କୁନ୍ତଳା କହିଲା ।

ବସିଲା ପୁଣି ନିଭା । ଅଧଘଣ୍ଟାଏ ପରେ ଅଶୋକ ଫେରି ଆସିଲେ । ସମ୍ମୁଖରେ ନିଭାକୁ ଦେଖି ବିସ୍ମିତ ହେଲେ ।

'ଅଶୋକବାବୁ, ମୁଁ ଆଜି ରାତିରେ ଅତିଥି ।...' ହସିଲା ନିଭା ।

'ମୋର ଏହା ପରମ ସୌଭାଗ୍ୟ ନିଭାଦେବୀ । ଆପଣଙ୍କ ଭଳି ଅତିଥି ଅଳ୍ପ ଭାଗ୍ୟରେ ମିଳେ ।' ପୋଷାକପତ୍ର ବାହାର କରି ସୋଫା ଉପରେ ବସି ସେ ପୁଣି କହିଲେ—'କେମିତି ଆଜି ଆମ ଦୁଆରେ ପାଦ ପଡ଼ିଲା ? ଆଉ, ଘରେ ସବୁ ମଙ୍ଗଳ ତ ?'

'ଆପାତତଃ ସବୁ ମଙ୍ଗଳ । କିନ୍ତୁ ଆପଣଙ୍କ ଖବର କହନ୍ତୁ ତ । କୁଆଡ଼ୁ ବୁଲି-ବୁଲି ଆସିଲେ ?'

'ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଭବନରେ ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟ ଉପରେ ଏକ ଆଲୋଚନା ସଭା ଥିଲା । ମୁଁ ଥିଲି ପ୍ରଧାନ ବକ୍ତା ।'

'ସଭାପତି ?'

'ସଭାପତି ଥିଲେ କୁମାରୀ ପ୍ରୀତିଲେଖା ପଟ୍ଟନାୟକ । ତାଙ୍କ ଲେଖା ଆପଣ ବହୁ ପତ୍ର ପତ୍ରିକାରୁ ପଢ଼ିଥିବେ । ତାଙ୍କଭଳି ନାରୀ ଲେଖିକା ଓଡ଼ିଶାରେ ବିରଳ ।'

ନୀରବ ରହିଲେ ସେ । ପାଖରେ କୁନ୍ତଳା ଦଣ୍ଡାୟମାନ ରହି ଅନ୍ୟ ଏକ ମହିଳାର ପ୍ରଶଂସାରେ ମ୍ରିୟମାଣ ହୋଇ ପଡ଼ୁଥିଲା ।

ନିଭା କହିଲା—'ମୁଁ ପଢ଼ିଚି ତାଙ୍କ ଲେଖା । ନିରସ୍ତେ ପାଦପେ ଦେଶେ ଏରଣ୍ଡୋପି ଦ୍ରୁମାୟତେ ।'

'ନା, ନା, ଆପଣଙ୍କର ଏ ପ୍ରକାର ମନ୍ତବ୍ୟ ସତ୍ୟ ନୁହେଁ । ବାସ୍ତବିକ ସେ ଯଶସ୍ୱିନୀ-ସୁଲେଖିକା ।'

'ଆପଣଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଲେଖା ଭଲ ଲାଗିପାରେ କିନ୍ତୁ ଆପଣଙ୍କର ମନନେଇ ସମସ୍ତେ ତ କବିତା ପଢ଼ନ୍ତି ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଦେଶରେ ଆଜିଯାଏ ନାରୀ

ପୃଷ୍ଟପର ବିଳାସ ସାମଗ୍ରୀ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହୁଏ, ସେ ଦେଶରେ ମୋର ମନ୍ତବ୍ୟ ନିଷ୍ଫଳ । ଅନେକତ ଭାଗ ନାରୀ ଆଜି ଅନ୍ତଃପୁରର ଅନ୍ଧକାରରେ ଅସଂଖ୍ୟ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ଭୋଗ କରୁଛନ୍ତି, ଯେଉଁ ଏକଭାଗ ଲୋକଲୋଚନକୁ ଆସିଛନ୍ତି ସେହିମାନଙ୍କୁ ମହାଦ୍ରୁମ ବୋଲି ବିବେଚନା କରି ଯାଉଛି । କିନ୍ତୁ ଲୋକଲୋଚନ ଅନ୍ତରାଳରେ ଯେଉଁସବୁ ଅମୂଲ୍ୟରତ୍ନ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ରହିଛି ସେମାନଙ୍କ କଥା ଆପଣ କେବେ ବିଚାରକୁ ଆଣନ୍ତି କି ?’

ଅଶୋକ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ନ ଦେଇ ବସି ରହିଲେ । ନିଭା ପୁଣି କହିଲା—‘ହଉ ଅଶୋକବାବୁ, ରାତ୍ରି ଅଧିକ ହେଲାଣି, ମୁଁ ଏବେ ଯାଏ ।’

‘ନା ନା, ମୁଁ’କଣ ହୋଇପାରେ ନିଭାଦେବୀ ? ଆପଣ ଏମିତି ଚାଲିଯିବେ ?’

ତା’ପରେ କୁନ୍ତଳା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରି ସେ କହିଲେ—‘ଯାଅ, ତମ ନୂଆବୋଉଙ୍କ ପାଇଁ ଆଉ ମୋ ପାଇଁ ଖାଇବାର ଯୋଗାଡ଼ କର ।’

ପ୍ରତିବାଦ କଲା ନିଭା—‘ନା କୁନ୍ତଳା, ଘରେ ବାପା ମା ଚାହିଁ ବସିଥିବେ । ମୁଁ ଖାଇବି ନାହିଁ ଏଠି ?’

କୁନ୍ତଳା କହିଲା—‘ନା ନୂଆବୋଉ, ତମେ ନ ଖାଇ ଚାଲିଯିବ କେମିତି ? ତମକୁ ଆମେ ଛାଡ଼ିବୁ ନାହିଁ ।’

‘ଆଉ ଡେରି କରନାହିଁ । ଯାଅ କୁନ୍ତଳା, ଖାଇବା ପ୍ରସ୍ତୁତ କର ।’ କହିଲେ ଅଶୋକ ।

କୁନ୍ତଳା ଚାଲିଗଲା ଅପର କକ୍ଷକୁ । ନିଭା ବସି ରହିଲା ବସିଥିବା ସ୍ଥାନରେ । ବିସ୍ଫାରିତ ନେତ୍ରରେ ସେ ଅଶୋକଙ୍କ ମୁଖକୁ ଚାହିଁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରୁଥିଲା ତାଙ୍କୁ । ମାର୍ଜିତ କଥାଭାଷା, କିନ୍ତୁ ଚକ୍ଷୁର ଭାଷାରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୁଷ୍ଟାମୀ ।

ସେ କହିଲା—‘ଅଶୋକବାବୁ, କୁନ୍ତଳାର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟପ୍ରତି ଟିକିଏ ଦୃଷ୍ଟି ଦିଅନ୍ତୁ ।’ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅଶୋକ କହିଲେ—‘ତା’ ମୁଁ ଦେବି । କିନ୍ତୁ ଆପଣତ ଆପଣଙ୍କ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦେଉଥିବା ଭଳି ମନେ ହେଉ ନାହିଁ ।’

‘କାହିଁକି, କଣ କିଛି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି ?’

'ବହୁଁତ କିଛି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଛି ନଭିଦେବୀ—ଆପଣଙ୍କ ସୁନାଦେହ ଚୁନା ହୋଇ ଯାଇଛି ।'

'ହୁଏତ ଏହା ଆପଣଙ୍କର ଚକ୍ଷୁର ଦୋଷ ।'

'ନା-ନା,'—ଉଠି ପଡ଼ିଲେ ଅଶୋକ । ନଭିର ସନ୍ନିକଟକୁ ଯାଇ ତା'ର ଦକ୍ଷିଣ ହସ୍ତକୁ ନିଜ ହସ୍ତରେ ଧରି କହିଲେ—'କଣ ହୋଇ ଯାଇଚି ଆପଣଙ୍କ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ? ଏଇ ହାତର ମାଂସ ସବୁ ଗଲା କୁଆଡ଼େ··?' ନଭି ସଶଙ୍କିତରେ ନିଜର ହସ୍ତ ସଂକୁଚିତ କରିନେଲା ।

ରାତ୍ରି ଭୋଜନ ପରେ ଖଣ୍ଡିଏ ରିକ୍ସା ଡାକି ନଭିର ହିମାଳୟରେ ତାକୁ ଛାଡ଼ି ଦେବାପାଇଁ ଅଶୋକ ବାହାରି ପଡ଼ିଲେ । ଅନ୍ଧକାର ରାତ୍ରିର ସୀମାରେଖ ଡେଇଁ ରାଜପଥରେ ଗଡ଼ି ଚାଲିଚି ରିକ୍ସା । ପାଖ ପାଖ ଲାଗି ବସିଛନ୍ତି ନଭି ଏବଂ ଅଶୋକ । ଅଶୋକଙ୍କ ମାନସ-ସରୋବରରେ ବିକଶିତ ହେଉଛି ଅସଂଖ୍ୟ ରକ୍ତ କୋକନଦ । ନୀରବତା ଭଙ୍ଗକରି ସେ କହିଲେ—'ନଭିଦେବି, ଆପଣଙ୍କୁ ଦେଖି ମନେହୁଏ ଯେମିତି କେଉଁ ଏକ ଗୁରୁ ବେଦନାରେ ହୃଦୟ ଆପଣଙ୍କର ଜର୍ଜରିତ ।'

ଶୁଷ୍କ ହାସ୍ୟ ଖେଳାଇ ସେ ଉତ୍ତର ଦେଲା—'ବେଦନା କାହାକୁ ଛାଡ଼ି ଯାଇଛି ? ଏଥିରେ ନୂତନତ୍ୱ କିଛି ନାହିଁ ।'

'ଅଛି ଅଛି, ନୂତନତ୍ୱ ନିଶ୍ଚୟ ଅଛି । ରାଜ ପ୍ରାସାଦର ଅନ୍ତରାଳରେ ରହି ଦୁଃଖିନୀ ହେବାରେ ନୂତନତ୍ୱ ନାହିଁ ବୋଲି ଆପଣ କହୁଛନ୍ତି ?'

'ଅଶୋକ ବାବୁ, ରାଜ ପ୍ରାସାଦ କଣ ସର୍ବଦୁଃଖ ହାରକ ? ରାଜପ୍ରାସାଦ ବୋଲି ରୋଗ ଯନ୍ତ୍ରଣା ବ୍ୟାଧିର କଣ ସେଠରେ ପ୍ରବେଶ ନିଷେଧ ?'

'କିନ୍ତୁ ରାଜପ୍ରାସାଦର ପ୍ରତି ରେଣୁରେ ମଧ୍ୟ ଲାଗି ରହିଥାଏ ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ ଆଉ ଭୋଗ ବିଳାସର ଛଟା । ବିଳାସ ଆଉ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଏକ ସଙ୍ଗରେ ତିଷ୍ଠି ପାରେନା ।'

'ପାରେ । ଦୁଃଖକୁ ବଳପୂର୍ବକ ତଡ଼ିଦେବା ପାଇଁ ବୋଧହୁଏ ମନୁଷ୍ୟ ଭୋଗ-ବିଳାସର ଆଶ୍ରୟ ଖୋଜେ ।'

ଚଉସ୍ତରୀ

'କିନ୍ତୁ ପ୍ରତ୍ନତାତ୍ତ୍ୱିକର ଦୃଷ୍ଟି କୋଣରେ ମୁଁ ଦେଖିଛି, ପରୀକ୍ଷା କରିଛି ପ୍ରାସାଦର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଥର ଖଣ୍ଡକୁ—ସେଠାରେ ଯେମିତି କଳଂକ ଅମର । ମହଲର କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ, ବହିରାକୃତି ସମୃଦ୍ଧି ଦେଖି କେହି କଣ ବିଶ୍ୱାସ କରିବ ଯେ ତା' ଭିତରେ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ଭାବେ ଜଡ଼ିତ ରହିଛି ହୃଦୟର ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ ?'

'ଅଶୋକବାବୁ, ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ନ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ରଙ୍ଗର ଧାତୁ ଅନେକ ସମୟରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଭଳି ପ୍ରତୀୟମାନ ହୁଏ ।'

କରୁଣାନ୍ତକ ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସରେ ଭରି ଉଠୁଥିଲା ନଭିର ଅନ୍ତର । ପ୍ରାସାଦର ଦୁଗ୍ଧ-ଫେନନିଭ ଶଯ୍ୟାଗୃହ ସେ ଆଜି ପିଞ୍ଜରାଳୟକୁ ପଳାଇ ଆସିଛି କାହିଁକି ? କାହିଁକି ? ରିକ୍‌ସା ଆସି ରାଣୀହାଟ ଛକରେ ପହଞ୍ଚିଛି । ସମ୍ମୁଖରୁ ପବନ-ବେଗରେ ଧାଇଁ ଆସୁଛି ଏକ ବିରାଟକାୟ ମାଲବୁହା ଟ୍ରକ୍—ଇସ୍ ତୀବ୍ର ଆଖି ଝଲସା ଆଲୋକ । ସାଇଲେନ୍‌ସର ବିହୀନ ଟ୍ରକଟି ଅସମ୍ଭବ ଗର୍ଜନ କରି ରାତିର ନୀରବତାକୁ ଭଙ୍ଗ କରୁଛି ।

କଡ଼ାକ୍—

ଟ୍ରକ୍‌ର ସଂଘର୍ଷରେ ରିକ୍‌ସାଟି କୟୃତ ଦୂରକୁ ଛିଟିକି ପଡ଼ିଲା । ରିକ୍‌ସାବାଲା ସମେତ ଆରୋହୀଦଳ ରକ୍ତାକ୍ତ କଳେବରରେ ଚୈତନ୍ୟ ହରାଇଲେ । କବି ଅଶୋକ, ନଭି ଏବଂ ତେଲଙ୍ଗା-ରିକ୍‌ସାବାଲା ଅସହାୟ ଅବସ୍ଥାରେ କଠିନ ରାଜପଥକୁ ରକ୍ତ ରଞ୍ଜିତ କଲେ । ରିକ୍‌ସାଟି ଟ୍ରକ ଆଘାତରେ କେତେ ଖଣ୍ଡରେ ପରିଣତ ହୋଇଗଲା ।

ଆଉ ଟ୍ରକ୍ ?

ଅପରାଧୀ ମନୋବୃତ୍ତି ନେଇ ଡ୍ରାଇଭର ଟ୍ରକ ସହିତରେ ପଳାୟନ କଲା ।

● ● ● ● ● ● ● ● ● ●

ନଭିର ଚୈତନ୍ୟ ଫେରିବା ବେଳକୁ ସେ ଦେଖେ ତା ଦେହର ବହୁ ସ୍ଥାନରେ ବେଣ୍ଡେଜ୍ ବନ୍ଧା ହୋଇଛି—ସେ ଶୟନ କରିଛି ମେଡ଼ିକାଲ କଲେଜର ଫିମେଲ ଓ୍ୱାର୍ଡ଼ରେ । ସ୍ମୃତିଶକ୍ତି ତାର ବିଲୀନ ପ୍ରାୟ । ମନେ ପଡ଼ୁନାହିଁ କେଉଁ

ଦୁର୍ଘଟଣାର ଶୀକାର ହୋଇ ସେ ଏଇ ୱାର୍ଡରେ ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରିଛି । ଖାଲି ମନେ ପଡ଼ୁଛି ଅଶୋକଙ୍କ ଘରେ ରାତ୍ରି ଭୋଜନ, ତାପରେ ରିକ୍ସାରେ ଫେରିବା । ତା' ପରେ ? ତା' ପରେ···?

ଅଶୋକ ତ ତା' ସହିତରେ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର କଣ ଘଟିଲା ?

କବି ଅଶୋକ । ତାଙ୍କ ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗରେ ଆଘାତ ଲାଗିଥିଲା । ଦୁର୍ଘଟଣା ଜନିତ ଶକ୍‌ରେ ତାଙ୍କର ଚୈତନ୍ୟ ଲୋପ ପାଇଥିଲା । ଜ୍ଞାନ ଫେରି ଆସିବା ପରେ ସେ ସ୍ପ୍ରିଙ୍ଗ୍ ଦିଆ ଖଟ ଉପରେ ଶୋଇରହି ଚିନ୍ତା କରୁଥିଲେ ନିଜ କଥା—କଣହେଲା ତା'ର ?

ରାତ୍ରିର ବାଟରେ ଯେ ଯାହାର ବେଡ଼ରେ ଶୋଇ ପରସ୍ପରକୁ ସ୍ମରଣ କରୁଥିଲେ ।

• • • • • • • • • •

ପରଦିନ ପ୍ରଭାତରେ କୁନ୍ତଳା ଏବଂ ନଭର ପିତାମାତା ହସ୍ପିଟାଲରୁ ଆସି ଦୁର୍ଘଟଣାର ସମସ୍ତ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଶୁଣିଲେ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ରକ୍ତସ୍ରାବ ଫଳରେ ନଭର ଦେହ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି—ଦକ୍ଷିଣ ପାଦରେ ଲାଗିଛି ଶକ୍ତ ଆଘାତ । ଡାକ୍ତରମାନେ ମତଦେଲେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆରୋଗ୍ୟ ହେବାକୁ ପ୍ରାୟ ଦୁଇମାସ ସମୟ ଲାଗିବ । ସେହିଦିନ ମୀନକେତନଙ୍କୁ ଟେଲିଗ୍ରାମ ଦ୍ୱାରା ସମସ୍ତ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଜଣାଇ ଦିଆଗଲା ।

=ଦଶ=

ଫାଲ୍‌ଗୁନର ଫଗୁଲ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସମଗ୍ର ନନ୍ଦନପୁର ରକ୍ତରଙ୍ଗ ଧାରଣ କରିଥିଲା । ବହୁ ପୂର୍ବକାଳରୁ ପ୍ରଚଳିତ ହୋଇ ଆସୁଥିବା ଦୋଳଯାତ୍ରା ଉତ୍ସବ । ମଙ୍ଗରାଜ ବଂଶର ଜମିଦାରୀ ଥିଲାବେଳେ ଏହି ଗ୍ରାମରେ ଦୋଳଯାତ୍ରା ଏକ ସର୍ବାଙ୍ଗ ସୁନ୍ଦର ପର୍ବରୂପେ ପାଳିତ ହେଉଥିଲା ।

ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ରାଜଦାଣ୍ଡରେ ମେଳଣ । ପ୍ରାସାଦର ଦକ୍ଷିଣ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ରାଜରାଜେଶ୍ୱରୀଙ୍କର ମନ୍ଦିର । ସୁନାର ପ୍ରତିମା । ଦୋଳ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାର ସାତଦିନ

ଆଗରୁ ଠାକୁର ଠାକୁରାଣୀଙ୍କୁ ନାନାବିଧ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଅଳଙ୍କାରରେ ବିଭୂଷିତ କରି ଦିଆଯାଏ । ଜମିଦାର ଘରର ଝିଅ, ପ୍ରିୟପ୍ରୀତି, କୁଟୁମ୍ବ ଓ ବନ୍ଧୁବର୍ଗ ଦିନେ ଦିନେ ସେମାନଙ୍କର ନିମନ୍ତ୍ରଣ ପଠାନ୍ତି । କମନୀୟ ବିମାନରେ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ରାଜ ରାଜେଶ୍ୱରୀ ବିଗ୍ରହ ଶୋଭିତ ହୋଇ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି । ବିମାନ ସହିତ ଛତ୍ରୀ, ପତାକା, ଆଲୋକ, ବାଦ୍ୟ, ଚାମରର ଶୋଭାଯାତ୍ରା । ସଂକୀର୍ତ୍ତନ ଦଳ ମନ୍ଦିର ପ୍ରସାଦ ଖାଇ ଖୋଳ କରତାଳର ତାଳେ ତାଳେ ନାଚି ନାଚି ଅଧା ବଙ୍ଗଳା, ଅଧା ଓଡ଼ିଆରେ ନବଦ୍ୱୀପର କୀର୍ତ୍ତନ ଗାନ କରି କରି ବିମାନ ସହିତ ଯାତ୍ରା କରନ୍ତି ।

ଜଳବୃଷ୍ଟି ପରି ଅବିରତ ବର୍ଷା ହୁଏ—ଗୋଲାପଦାନୀରୁ ସୁଗନ୍ଧ ଅତର ଢଳାଯାଏ । ତାମ୍ବୁଳ ପାତ୍ର ହସ୍ତରେ ଧରି ସେବକ ଚାଲିଥାଏ ଆଗେ ଆଗେ । ସମଗ୍ର ଗ୍ରାମ ଜାଗ୍ରତ ଥାଇ ଦେଖୁଥାଏ ଏହି ଯାତ୍ରା । ବିମାନ ଯିବା ପଥରେ ପୁର ନାରୀମାନେ ଶଙ୍ଖ ହୁଳହୁଳି ଦେଇ ଠାକୁର ଠାକୁରାଣୀଙ୍କୁ ସ୍ୱାଗତ ଜଣାନ୍ତି ।

ସାତରାତି ଏହିପରି ଚାଲେ । ତାପରେ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ହୁଏ ରାଜମେଳଣ । ରାତି ଥାଉଁ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ରାଜରାଜେଶ୍ୱରୀଙ୍କୁ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ବେଶରେ ସଜ୍ଜିତ କରି ବିମାନରେ ବିଜେ କରାଇ ଦିଆଯାଏ । ଶଙ୍ଖ, ହୁଳହୁଳି, ବାଦ୍ୟ ଏବଂ ନାନାପ୍ରକାର ବାଣ ଶବ୍ଦରେ ଫାଟିପଡ଼େ ଆକାଶ । ମଝିରେ ରହେ ରାଜରାଜେଶ୍ୱରୀଙ୍କ ବିମାନ—ଦକ୍ଷିଣପାର୍ଶ୍ୱରେ ଅଧିକାରୀ ଘର ବିମାନ ଓ ବାମ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଦାଶ ଘର ବିମାନ ସକାଳ ହେଲାବେଳକୁ ଏହି ତିନୋଟି ବିମାନ ପ୍ରାସାଦରୁ ବାହାରି ଆସେ—ସାମନା ଦାଣ୍ଡରେ ଆସି ମିଳନ୍ତି ଆହୁରି କେତେ ବିମାନ । ବିମାନର ଶୋଭାଯାତ୍ରା, ଶତାଧିକ ବିମାନ ଏକ ସଙ୍ଗରେ ମେଳଣ ପଦାକୁ ଯାଆନ୍ତି ।

ମେଳଣ ପଦାରେ ନାନାବିଧ ଦୋକାନ ବସିଥାଏ । ମଧ୍ୟ ଦେଶରେ ଚନ୍ଦ୍ରାତପ ତଳେ ଆୟୋଜିତ ହୋଇଥାଏ ମଜଲିସ । ଗାଲିଚା, ଉପରେ ତକିଆ ପଡ଼ି ଜମିଦାରଙ୍କ ଆସନ ପୂର୍ବରୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କରା ଯାଇଥାଏ । ଗୋଟିପୁଅ, ଯାତ୍ରା-ପିଲାଙ୍କ ନାଚ, ବାଈନାଚର ଆୟୋଜନ ହୋଇଥାଏ । ଜମିଦାର ଠିକ୍ ସମୟରେ ମଜଲିସ ସ୍ଥାନକୁ ଆସନ୍ତି, ତା'ପରେ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ଗାନ ବାଜଣା—

ପ୍ରଥମେ ବନ୍ଧୁ ସ୍ଥାନରୁ ଉପନୀତ ହୋଇଥିବା ଗାୟକମାନେ ଓସ୍ତାଦି ଢଂଗରେ ସେମାନଙ୍କ ବାହାଦୁରି ଦେଖାନ୍ତି । ତତ୍ପରେ ନାଚ, ଅଙ୍ଗଭଂଗୀ, ଚକ୍ଷୁର କଟାକ୍ଷ । ଜମିଦାରଙ୍କ ପାଖରେ ତାଙ୍କର ଦେହଲଗା ଲୋକେ ବସିରହି ଜମିଦାରଙ୍କ ଅନୁଭୂତି ସହିତ ନିଜର ଅନୁଭୂତିକୁ ମିଳାଇ ଦେବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଥାନ୍ତି । ନାଚପ୍ରତି ସେମାନଙ୍କର ବିଶେଷ ଦୃଷ୍ଟି ନ ଥାଏ—ସେମାନେ ଚାହିଁ ରହିଥାନ୍ତି ଜମିଦାରଙ୍କ ମୁହଁକୁ—ସେ ହସିଲେ ସେମାନେ ହସିବେ, ସେ ବିରକ୍ତି ପ୍ରକାଶ କଲେ ସେମାନେ ମୁହଁ ବଙ୍କା କରିବେ ।

ନାଚ ଶେଷରେ ଠାକୁରଙ୍କୁ ଭେଟି ଦିଆଯାଏ । ନାଲି ରଂଗର ପିଚ୍‌କାରୀରେ ଆକାଶମଣ୍ଡଳ କ୍ଷଣକାଳ ପାଇଁ ଲାଲହୁଏ ।

ଆସିଥିବା ମେହମାନ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ବିଦାୟୀ ଦେବାରେ ପ୍ରାୟ ଏକ-ସହସ୍ର ମୁଦ୍ରା ବ୍ୟୟିତ ହୁଏ । ରାତିରେ ହୁଏ ଯାତ୍ରା—ନୂତନ ପଞ୍ଜିକା ପାଠ । ବସନ୍ତ ବିହାରର କେଳିମନ୍ଦିରରେ ବାଈମାନଙ୍କ ସହ ରାତିରେ ହୁଏ ବସନ୍ତୋତ୍ସବ । ମହା ସମାରୋହ ଓ ରାତି ଜାଗରଣର କ୍ଳାନ୍ତିରେ ଶେଷହୁଏ ଦୋଳୋତ୍ସବ । ବର୍ତ୍ତମାନ କିନ୍ତୁ ଏହି ଉତ୍ସବରେ ଏତେଟା ଜାକଜମକ ନାହିଁ । ଅର୍ଥନାଟନ ଯୋଗୁଁ ସବୁକିଛି ହ୍ରାସ ହୋଇ ଯାଇଛି ।

ଦୋଳପୂର୍ଣ୍ଣିମା । ଜନ୍ମେଜୟ ଏହି ଉତ୍ସବଟିକୁ ଯତ୍‌ପରୋନାସ୍ତି ସର୍ବାଂଗ ସୁନ୍ଦର କରିବାରେ ତତ୍ପର । ମାତ୍ର ମୀନକେତନଙ୍କ ମନରେ ଉତ୍ସାହ ନାହିଁ । ବହୁ ତାଙ୍କ ଉପରେ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ପିତ୍ରାଳୟକୁ ଚାଲି ଯାଇଛି । ଜନନୀ ହରପ୍ରିୟା ଶକ୍ତ ବେମାର । ଗଣିକା ସୁରଧୁନୀର ଅତ୍ୟଧିକ ଖର୍ଚ୍ଚଦାବୀ ତାଙ୍କୁ ଅସ୍ଥିର କରି ଦେଉଥିଲା ।

ଗତ ରାତି; ସୁରଧୁନୀର ବିଳାସ କକ୍ଷରେ ସେ ଯାପନ କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାତିପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ସୁରଧୁନୀ ହସ୍ତରେ ଏକଶତ ରୌପ୍ୟମୁଦ୍ରା ଦେଇ ଆସିବାକୁ ପଡ଼ୁଛି । ଆୟର ପନ୍ଥା ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଜମି ତାଙ୍କର ଅଛି, ସେ ସବୁଥିରେ ଭାଗଚାଷ ଗଣ୍ଡଗୋଳ । ଆଇନର ଶକ୍ତ ବେଷ୍ଟନୀ ଭିତରେ ସାମନ୍ତବାଦ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ବିଚୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇପାରି ମର୍ମାନ୍ତିକ ପରିସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ଜମିଦାରୀ ଉଚ୍ଛେଦ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସରକାରଙ୍କ ଦେବୋତ୍ତର ବିଭାଗ

ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ରାଜରାଜେଶ୍ୱରୀ ମନ୍ଦିରର ପରିଚାଳନା ପାଇଁ ମୀନକେତନଙ୍କୁ ଟ୍ରଷ୍ଟି ନିଯୁକ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ମନ୍ଦିର ଆୟର କୌଣସି ଅଂଶରେ ତାଙ୍କର କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱଗତ ଅଧିକାର ନାହିଁ । ଖର୍ଚ୍ଚ ପରେ ବଳକା ଟଙ୍କାର ଗୋଟିଏ ଅଂଶ ଦେବୋତ୍ତର ବିଭାଗକୁ ଚାଲିଯାଏ । ପ୍ରତିବର୍ଷ ବଜେଟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାକୁ ହୁଏ— ଦେବୋତ୍ତର ବିଭାଗର ସ୍ୱୀକୃତି ବିନା କିଛି ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ସରକାରଙ୍କର ଦେବାଦେବୀଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବାର ପ୍ରୟାସ ।

ଏସବୁ ଫଳରେ ମଧ୍ୟବିତ୍ତଶ୍ରେଣୀର କଙ୍କାଳ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଛି । ମୀନକେତନ ପଲଙ୍କ ଉପରେ ପଡ଼ିରହି ଚିନ୍ତା କରୁଛନ୍ତି । ବାହାରେ ଦୋଳୋତ୍ସବର ନହବତ ।

ଟେଲିଗ୍ରାମ । କଟକରୁ ଟେଲିଗ୍ରାମ୍ ଆସିଛି ନଭିର ଦୁର୍ଘଟଣା ବିଷୟରେ । ଖବର ପାଇ ମୀନକେତନ ମୁହୂର୍ତ୍ତେପାଇଁ ସ୍ତମ୍ଭିତ ହୋଇଗଲେ ।

ଜନ୍ମେଜୟ ନୟନରୁ ଅଶ୍ରୁ ଝରି ପଡ଼ିଲା । ଦୋଳଯାତ୍ରାର ଉତ୍ସବ କ୍ଷଣକାଳ ଛନ୍ଦହୀନ ହୋଇଉଠିଲା ।

ସବୁକିଛି ରାଗ ମନରୁ ପୋଛିହୋଇ ଯାଇ ମୀନକେତନ କହିଲେ—'ମୋତେ ଆଜିରେ କଟକ ଯିବାକୁ ହେବ ଜନ୍ମେଜୟ । ବିଳମ୍ବ କଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ ।'

ଜମିଦାର ସାଆନ୍ତେ ମଙ୍ଗଳସଙ୍କ ନପାଇ କଟକ ଯିବାର ଆୟୋଜନରେ ଲାଗି ପଡ଼ିଲେ । ସ୍ୱାମୀ ସ୍ତ୍ରୀର ସମ୍ପର୍କ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ସମ୍ଭବତଃ ଥାଏ । ଦାମ୍ପତ୍ୟ ଜୀବନର ନାନା ଘାତପ୍ରତିଘାତ, ବାଦବିସମ୍ବାଦ, କଳି କେବଳ ସଂଘଟିତ ହୁଏ ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ତାହା ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଷଣିକ । ସବୁକିଛିର ଅନ୍ତରାଳରେ ଥାଏ ଏକ ବିଚିତ୍ର ଆକର୍ଷଣ ।

ନଭିର ଦୁର୍ଘଟଣା । ମୀନକେତନଙ୍କ ହୃଦୟ ପ୍ରାଣତନ୍ତ୍ରୀ ବିଷାଦ ସଙ୍ଗୀତରେ ଭରପୂର ହୋଇ ଉଠୁଚି । କେତେ ଅଶୁଭ ପରିକଳ୍ପନାରେ ସେ ଭୟଭୀତ ହୋଇ ପଡ଼ୁଛନ୍ତି । ନଭିକୁ ସେ ବହୁବାର ଆଘାତ ଦେଇଛନ୍ତି । ଯୁଗୁପିଛିର ମୋହରେ ଅନେକ ଅକର୍ମ କରିଛନ୍ତି । ଆଜି କିନ୍ତୁ ସେ ଚାହାନ୍ତି ନଭିର ଆଶୁ ରୋଗମୁକ୍ତି । 'ହେ ଭଗବାନ, ଥରେ ତାକୁ ସୁସ୍ଥ କରିଦିଅ ।'

ଅଣାଅଶୀ

ନିଭାର ରୋଗପାଣ୍ଡୁର ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖ ତାଙ୍କର ମନକୁ ଦଂଶନ କରୁଛି । ତାଙ୍କ ଅପକର୍ମ ପାଇଁ ସେ ହୁଏତ ଦୁଇହାତ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ଟେକି ଢାଳିଦେବ ସହସ୍ର ଅଭିଶାପ । ତେବେ, ସେ ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗିନୀ । ପୁରୁଷର ମଙ୍ଗଳକାମନା ଏକମାତ୍ର ସ୍ତ୍ରୀ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କିଏ କରେ ? ସେହି ଅଭିଶାପ ମଧ୍ୟରେ ରହିଥାଏ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ଆଶୀର୍ବାଦ—ସେହି ଭର୍ତ୍ସନା ମଧ୍ୟରେ ଥାଏ ସଦୁପଦେଶର ସଙ୍କେତ ।

ସେ ମୁହୂର୍ତ୍ତି ମୁହୂର୍ତ୍ତି ଅସ୍ଥିର ହୋଇ ଉଠୁଥିଲେ । ଭାରତୀୟ ମନୋବୃତ୍ତି ନେଇ ଯେତେବଡ଼ ଅଶାନ୍ତ ସ୍ୱାମୀ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀର ଦୁଃସମ୍ବାଦରେ ନିଶ୍ଚୟ ଅନୁଭବ କରିବ ବେଦନା । ହିନ୍ଦୁ ବିବାହ ଏକ ସଂସ୍କାର—ଇହକାଳ ପରକାଳ ପାଇଁ ଏକ ଅଚ୍ଛେଦ୍ୟ ବନ୍ଧନ । ଚୁକ୍ତି ବିବାହ ପାଇଁ ନୂତନ ଆଇନ ପ୍ରଚଳିତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଆମର ଚିନ୍ତାଧାରା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର । ମୀନକେତନ ପ୍ରାଣେ ପ୍ରାଣେ ଉପଲବ୍ଧି କରୁଥିଲେ ଅସୀମ ଯନ୍ତ୍ରଣା ।

ସେହି ଦିନହିଁ ସେ କଟକ ଅଭିମୁଖେ ଯାତ୍ରାକଲେ ।

• • • • • • • • •

'ନିଭା—'

ଦିବସର କାକଳୀ ଶାନ୍ତ ହୋଇଛି—ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି ମୁଖର ରାତ୍ରିର କର୍ମଚଞ୍ଚଳ ଜୀବନ । ତାହାପୁଣି ମେଡ଼ିକାଲ ଭିତରେ । ଡାକ୍ତର, ନର୍ସ କାହାରିକି ତର ନାହିଁ । ଇମରଜେନ୍‌ସି ୱାର୍ଡ଼ରେ ଜୀବନ ଠିକ୍ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଭଳି । ପ୍ରତିଟି ମୁହୂର୍ତ୍ତି ଆଶଙ୍କାମୟ । ଜୀବନ ସେଠି ପାଣିର ଗାର । ଏପାଖ ନୋହିଲେ ସେ ପାଖ । ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ କ୍ଷତଜନିତ ଆର୍ତ୍ତ ଚିତ୍କାର—ଇଷ୍ଟ ଦେବତାଙ୍କର ନାମୋଚ୍ଚାରଣ । ଅପରେସନ ରୁମରେ କାହାର ପାଦ କାଟି ଦିଆଯାଉଛି—କାହାର ହାତ କାଟି ଦିଆ ଯାଉଛି । ବଞ୍ଚି ରହିବାପାଇଁ ଆପ୍ରାଣ ସଂଗ୍ରାମ ।

ନିଭା ଚକ୍ଷୁ ମୁଦ୍ରିତ କରି ଶୟନ କରିଛି । ମୁଖମଣ୍ଡଳ ଉପରେ ବିଛୁଡ଼ି ହୋଇ ପଡ଼ିଛି ଆଲୁଳାୟିତ କେଶରାଶି । ଅବସନ୍ନ ମୁଖରେ ତାର ହସିଗୁଣ୍ଡିଏ

ହୋଇଛି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ । ରକ୍ତକ୍ଳାନ୍ତା ରକ୍ତପଙ୍କ ସେ ହୋଇ ଉଠିଛି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟମୟୀ ।

ମୀନକେତନ ବେଡ଼ପାଖରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ ଅନୁଚ୍ଚ କଣ୍ଠରେ ଡାକିଲେ, 'ନଭ...'

ଚପଳ ବେଗରେ ତାର ନଇ ସଞ୍ଚାଳନ କରୁ କରୁ ସେ ଜାଗ୍ରତ ହେଲା ।

'ନଭ ମୁଁ ଆସିଛି ।'

ଚକ୍ଷୁକୋଣରେ ସେ ଚାହିଁଲା ସମ୍ମୁଖରେ ମୀନକେତନ ।

'ଖୁବ୍ କଷ୍ଟ ହେଉଛି ନା ?' ସେ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ ।

'ନା'—ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ ଉତ୍ତର ଦେଲା ସେ । କଣ୍ଠସ୍ୱର ଦମ୍ଭମାତ୍ର—ଅଚ୍ଛମାତ୍ରାରେ କ୍ଷୀଣ ।

'ତୁମେ ଚାଲିଆସିଲ ନଭ, ମୋ ଜୀବନର ଛନ୍ଦ ଲୋପ ପାଇଗଲା । ଶୟନେ, ସ୍ୱପନେ, ଜାଗରଣେ ତୁମରି ସ୍ୱପ୍ନ—ତୁମରି କଳ୍ପନା ମତେ କଲା ଅନ୍ଧ—ଆନନ୍ଦମୟ ଦୋଳୋତ୍ସବ ନିରାନନ୍ଦମୟ ବିଷାଦୋତ୍ସବରେ ପରିଣତ ହେଲା ।'

ସେ ନୀରବ ରହିଲେ । କରିଡରରେ ଥିବା ନର୍ସ ଆସି ନଭ ହସ୍ତରେ ଗୋଟିଏ ଇଞ୍ଜେକ୍ସନ୍ ଫୋଡ଼ି ଦେଇଗଲା—'ଉଃ' କମ୍ପି ଉଠିଲା ତାର ଶରୀର ।

'ଉଃ' ସ୍ୱତଃ ବାହାରି ଆସିଲା ମୀନକେତନଙ୍କ କଣ୍ଠରୁ । ଜଣକର ଦୁଃଖାନୁଭୂତିର ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଶିହରଣରେ ବିଷାଦିତ ହେଲା ଅନ୍ୟ ଜଣକର ପ୍ରାଣ ।

ପାଖ ବେଡ଼ରୁ ହଠାତ୍ କ୍ରନ୍ଦନର ରୋଳ ଉତ୍ଥିତ ହେଲା । କାର୍ ଦୁର୍ଘଟଣାରେ ଶିକାର ହୋଇଥିବା ଜନୈକ ଧନୀ ମାରୱାଡ଼ି ଯୁବକ ଜୀବନ ଲୀଳା ସାଙ୍ଗ କଲେ । ପାଖରେ ନବ ବିବାହିତା ବଧୂ, ବୃଦ୍ଧା ଜନନୀ ଆଉ ଜନକ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦୁଃଖର ଅତଳ ସାଗରରେ ନିକ୍ଷେପ କରିଦେଇ ସେ ଚାଲିଗଲେ । ନଭ ଆଉ ମୀନକେତନ ଉଭୟେ ତେଜିଲେ ଦୀର୍ଘ ନିଃଶ୍ୱାସ । ଶଙ୍କିତା ପ୍ରିୟାର କୋମଳ ହସ୍ତକୁ ନିଜ ହସ୍ତରେ ଧରି ମୀନକେତନ ତାଙ୍କୁ ଅଭୟ ଦେଉଥିଲେ ।

ମଚ ମଚ ମଚ । ଶ୍ୱେତଦ୍ୱୀପ ପ୍ରତ୍ୟାଗତ ତରୁଣ ଡାକ୍ତର ଜଣେ ଚାଲିଗଲେ ।

'ଡକ୍ଟର'—ଡାକିଲା ନନ୍ଦ ।

ଫେରି ଆସିଲେ ଡାକ୍ତର ।

'ଖୁବ କଷ୍ଟ ହେଉଛି ?'

'ନା……'

'ଶୋଇ ରହନ୍ତୁ ।'

'କେତେଦିନ ଏଠି ରହିବାକୁ ହେବ ଡକ୍ଟର ? ଏଠିକାର ଦୃଶ୍ୟ ମୁଁ ସହ୍ୟ କରିପାରୁ ନାହିଁ ।'

ତରୁଣ ଡାକ୍ତର ଜଣକ ହସିଲେ—'ତା' ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନାହିଁ । ଯେତେଶୀଘ୍ର ଆପଣଙ୍କର ଚାଲିବାର ଶକ୍ତି ହେବ, ସେତେଶୀଘ୍ର ଆମ୍ଭେମାନେ ଆପଣଙ୍କୁ ବିଦାୟ ଦେଇଦେବୁ ।'

ଚାଲିଗଲେ ସେ ।

ମୀନକେତନ ପୁଣି ଡାକିଲେ—'ନନ୍ଦ ।'

'କାହିଁକି ଆଜ ଆସିଲ ? ଟ୍ରକ ଦୁର୍ଘଟଣାରେ ମୋର ଯଦି ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଯାଇଥାନ୍ତା, ମୁଁ ନିସ୍ତାର ପାଇଥାନ୍ତି ।'

'ଥାଉ, ଏ ସବୁ ଅଶୁଭଚିନ୍ତା ମନକୁ ଆଣନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦୋଷ ପାଇଁ ତ କ୍ଷମାର ବିଧାନ ରହିଛି । ମୁଁ ଦୋଷୀ, ନା ?

'ଭାଗ୍ୟ, ଭାଗ୍ୟହିଁ ସବୁର ମୂଳରେ । ମୋର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ।'

'ଭଗବାନ ତୁମର ମଙ୍ଗଳ କରନ୍ତୁ ନନ୍ଦ ! ତୁମେ ଅଚିରେ ସୁସ୍ଥ ହୁଅ ।' ଆଉ କିଛି ସମୟ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରି ମୀନକେତନ ଅପର ରୁମକୁ ଉଠିଗଲେ ଅଶୋକବାବୁଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ କରିବା ପାଇଁ ।

କବି ଅଶୋକଙ୍କ ଶଯ୍ୟାପାର୍ଶ୍ୱରେ ଉପବେଶନ କରିଛି ପ୍ରୀତିଲେଖା । ମୀନକେତନଙ୍କୁ ଦେଖି ଉଭୟ ସଶଂକ ଦୃଷ୍ଟି ନିକ୍ଷେପ କରି ବାକ୍‌ଶୂନ୍ୟ ହୋଇଗଲେ । କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ମୀନକେତନ ପ୍ରଥମେ ପଚାରିଲେ—'ଭଲ ଲାଗୁଛି ?'

'ହୁଁ'—ଉତ୍ତର ଦେଲେ ଅଶୋକ ।

ଟେଲିଗ୍ରାମ ପାଇ ମୁଁ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଆସିଛି ।

ଭଗ୍ନାଉଣୀ

'ନନ୍ଦଦେବଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ?'

'ଭଲ !'

'ଓଃ' ଅଶୋକ କହନ୍ତେ—'ସେ ସ୍ମୃତି ଗୋଟାଏ କାଳସ୍ୱପ୍ନ । ଦୁର୍ଘଟଣା ହେବାର ଦୃଶ୍ୟ ମନେ ପଡ଼ିଲେ ସର୍ବାଙ୍ଗ ମୋର ଥରି ଉଠେ । କି ଭୀଷଣ ଗର୍ଜନ କରି ଧାଇଁ ଆସୁଥିଲା ଟ୍ରକଟା !'

'ଯାହା ଯେତେବେଳେ ଘଟିବାର କଥା, ତାହା ନିଶ୍ଚୟ ଘଟିବ । ଅନ୍ଧକାରାଚ୍ଛନ୍ନ ଭବିଷ୍ୟତ ହସ୍ତରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ସମସ୍ତେ କାଷ୍ଠ ପୁତୁଳିକା । ମାନବ ଜନ୍ମ ଏକ ବିରାଟ ଦୁର୍ଘଟଣା, ଏକ ବିରାଟ ଛଳନା !'

'ଆପଣ ଠିକ କହୁଛନ୍ତି ଭାଇ ! ମୁଁ ଦେଖୁଛି ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱ ଛଳନାର ଭଣ୍ଡାର । ମନୁଷ୍ୟର ହୃଦୟ ସହିତ ମୁଖର ମେଳ ନ ଥାଏ—ମନ ସହିତ ସମାନ ତାଳ ରଖି ଗତି କରେନାହିଁ ଚରଣ । ଜୀବନପଥ ଧୂସର ମରୁର ସିକତା ପ୍ରାନ୍ତର ଭଳି ନିଃସଙ୍ଗ ଛନ୍ଦହୀନ । ଆଜି ଯେଉଁ ପୁଷ୍ପ ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ ହୋଇ କାନନ ପ୍ରାନ୍ତରକୁ ସୁରଭିତ କରେ, ଆଗାମୀ କାଲି ସେ ଶବରେ ପରିଣତ ହୁଏ । ଅଳ୍ପାୟୁ ଜୀବନ ପୂର୍ଣ୍ଣତା ଲଭିବା ପୂର୍ବରୁ ସମାପ୍ତ ହୋଇ ଯାଇଥାଏ !'

'ସୃଷ୍ଟିର ଏଇ ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ ନିୟମ ଆବହମାନ କାଳରୁ ବିଦ୍ୟମାନ । ଏହି ନିୟମର ପରିବର୍ତ୍ତନ ନାହିଁ, ବ୍ୟତିକ୍ରମ ନାହିଁ । ଜୀବନ ଚକ୍ରର ଘୂର୍ଣ୍ଣନରେ ଧନୀ ଦରିଦ୍ର ହେଉଛି, ଦରିଦ୍ର ଧନୀ ପାଲଟୁଛି, ସମ୍ରାଟ ଗ୍ରହଣ କରୁଛି ଭିକ୍ଷୁକର ବେଶ ଆଉ ବା କାହିଁ ଭିକ୍ଷୁକ ପାଲଟି ଯାଉଛି ଧନ କୁବେର । କିନ୍ତୁ ମରଣଶୀଳ ମନୁଷ୍ୟ କଣ ଅମରତ୍ୱ ପାଉଛି ? ସେ ଗୋଟିଏ ନିୟମର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଜନ୍ମ ଲଭିବା ଠାରୁ ମୃତ୍ୟୁ ସିନ୍ଧୁର କରାଳ ଲହରୀ ସହିତ ଭେଟହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ ହୋଇ ଧାଇଁ ଚାଲୁଛି ନିଃଶଙ୍କରେ, ସେ ଗତିର ବିରାମ ନାହିଁ !'

'ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅସାର ଏବଂ କ୍ଷଣିକ ଏହି ଜୀବନ !'

'ତାହାରି ମଧ୍ୟରେ ସାର ହେଉଛି କଣ ଜାଣ ଅଶୋକ ? ସତ୍କର୍ମ...'

ଅଶୋକ ଚିନ୍ତା କରୁଥିଲେ ତାଙ୍କର ମେଡିକାଲ ମଧ୍ୟରେ ବନ୍ଦୀ ହେବାର ଜୀବନ ମଧ୍ୟରେ ଜଗତ କଣ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇ ଯାଇଛି ? ସେଇ

ମୀନକେତନଙ୍କ ଦାର୍ଶନିକ ଚିନ୍ତାର ଭୂରି ବିବରଣ ସେ କୁନ୍ତଳାଠାରୁ ପାଇ-ଥିଲେ, ସେହି ମୀନକେତନ ଆଜି ସତ୍କର୍ମର ଉପଦେଶ ଦେଉଛନ୍ତି ।

ପ୍ରୀତିଲେଖା ଅସ୍ଥିରତା ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲା । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଣେ ଅପରିଚିତ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ନିର୍ବାକ ଭାବେ ବସି ରହିବା ତା' ପକ୍ଷରେ ହେଉଥିଲା ଅସହ୍ୟ ।

ମୀନକେତନ କହିଲେ—'ମୁଁ ଶନିଚର ଦିନ ରହିବି । ଏବେ ଯାଏ ।'

'ହଉ'—ଅଶୋକ ହସ୍ତତଳେ ନମସ୍କାର କଲେ ।

ମୀନକେତନ ପୁନର୍ବାର ନିଭାର ରୁମ୍‌ରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ସେ ସେତେବେଳକୁ କୌଣସି ଏକ ଓଡ଼ିଆ [illegible] ପାଠ କରୁଥାଏ ।

ସେ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ—'ନିଭା, ଅଶୋକ ନିକଟରେ ଯେଉଁ ଭଦ୍ର ମହିଳା ବସିଛନ୍ତି, ସେ କିଏ ?'

'ସେ ଅଛନ୍ତି କି ?'

'ହଁ, ସେ କିଏ କହିଲ ?'

ନିଭା ଚୁମ୍ବକରେ ପ୍ରୀତିଲେଖାର ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କଲା । ଏଇ ପ୍ରୀତିଲେଖା ଯେ ନିଜ ପ୍ରାଣ ପ୍ରିୟ ଭଗ୍ନୀର ସମସ୍ତ ସୁଖ ଲୁଣ୍ଠନ କରି ନେଇଛି, ଏହା ବୁଝିବାକୁ ବାକି ରହିଲା ନାହିଁ ।

ରାତି ଦଶ ବାଜିଲା । ମୀନକେତନ ବିଦାୟ ନେଇ କୁନ୍ତଳାର ଗୃହକୁ ଯାତ୍ରା କଲେ । ପ୍ରିୟଜନର ବିଦାୟରେ ନିଭାର ହୃଦୟ ବେଦନା ସିକ୍ତ ହେଲା ।

ରାତିର ଶାନ୍ତ ବକ୍ଷରେ କୋଳାହଳମୟ ମେଡ଼ିକାଲ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଶାନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି । ନିଭା ନୟନ ଦେନି ମୁଦ୍ରିତ କରି ଶୋଇ ପଡ଼ିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା

—ଏଗାର—

ମାନବ ଜୀବନ କଣ ? କେହି ଯଦି ତାର ମୂଲ୍ୟକୁ ବସି ବିଶ୍ଳେଷଣ କରେ ତେବେ ସେ ଶେଷରେ ନିରାଶ ହିଁ ହେବ । ବେଦାନ୍ତର ମହାନ୍ ବାକ୍ୟ ବାସ୍ତବିକ ସତ୍ୟ । ଜଗତରେ ସବୁଠାରୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କଣ ? ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ମରଣଶୀଳ ମାନବ ଯମ ମନ୍ଦିରକୁ ଗମନ କରୁଛି, ଏହା ଦର୍ଶନ କରି ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟମାନେ ଅମରତ୍ୱ ଆଶା କରୁଛନ୍ତି—ଭୋଗ ବିଳାସରେ ନିମଜ୍ଜିତ ହୋଇ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଜ୍ଞାନ ଭୁଲି ଯାଉଛନ୍ତି—ସଂସାରରେ ଏହାଠାରୁ ବଳି ଆଉ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କଣ ଅଛି ? ମୁହୂର୍ତ୍ତିକ ପାଇଁ ଶ୍ମଶାନ ବୈରାଗ୍ୟ ଆସେ । ପର ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଉଭେଇ ଯାଏ ସମସ୍ତ । ମଣିଷ ପୁଣି ନୂତନ ଆକାଂକ୍ଷା, ନୂତନ ସାହସ ସଞ୍ଚୟ କରି ନର୍କ ପଥରେ ଅଗ୍ରସର ହୁଏ

ଦୁଇଦିନ ତଳେ ମୀନକେତନ କଟକରୁ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କରିଛନ୍ତି । ସେଦିନ ସଂଧ୍ୟାରେ ନନ୍ଦନପୁର ଗ୍ରାମର ଶେଷଭାଗକୁ ସେ ଯାଇଥିଲେ । ସମ୍ମୁଖରେ ସୁରଧୁନୀର ଗୃହ—ଅନ୍ଧକାର ନୀରବ । ଗତ କେଇଦିନ ଧରି ସେ ଆଉ ତାର ଦ୍ୱାରଦେଶରେ ପାଦ ଦେଇ ନାହାନ୍ତି—ସୁନ୍ଦରୀ ସୁରଧୁନୀର ବୀଣା-ତାରର ମୂର୍ଚ୍ଛନା ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣ ତନ୍ତ୍ରୀକୁ ଦୋହଲାଇ ନାହିଁ । ଆଜି ହଠାତ୍ ତା ପୁରକୁ ଯିବାର ଲୋଭ ସମ୍ବରଣ କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଗତ କେତେ ଦିନର ଅଶାନ୍ତି ପରେ ସେ ହୁଏତ ଗୃହୀ ଥିଲେ ଟିକିଏ ବିଳାସ—ସାମାନ୍ୟ ମଜଲିସ

'ସୁରଧୁନୀ'—ଖୁବ ଧୀର କଣ୍ଠରେ ସେ ଡାକିଲେ

ସମସ୍ତ ନୀରବ ।

ଅନ୍ଧକାରର ବକ୍ଷରେ ହଠାତ୍ ସେ ଚମକୃତ ହେଲେ । ନିଷ୍ଠୁର ରୋଗ ପାଣ୍ଡୁର ମୁଖମଣ୍ଡଳ ତାଙ୍କ ବିବେକକୁ ଦଂଶନ କରୁଛି

'କିଏ ?'—ସୁରଧୁନୀ ଦ୍ୱାର ମୁକୁଳିତ କରି ପ୍ରଶ୍ନକଲା

ମୀନକେତନଙ୍କ ଉତ୍ତରାଧାର [illegible] । [illegible] ?

ସୁରଧୁନୀ ଅନ୍ଧାର ସନ୍ଧିକଟକୁ ଆସିଲା—'କିଏ ? ମୀନକେତନ ?'

ମୀନକେତନ ନିରୁତ୍ତର ।

ସୁରଧୁନୀ ତାଙ୍କର ହସ୍ତ ଧାରଣ କରି ଭିତରକୁ ନେଇଗଲା ।

'ମନେ ପଡ଼ିଲା ଏତେ ଦିନେ ? ଆମେ ବନାରସ ଚାଲିଯିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ସାରିଛୁ ।'

'ତୁମେ ଚାଲିଯିବ ସୁରଧୁନୀ ?' ବିସ୍ମୟରେ ପ୍ରଶ୍ନକଲେ ସେ ।

'ହଁ, ଏଠାରେ ଆଉ ରହିବାର ପନ୍ଥା କଣ ? ଜମିବାଡ଼ି ତ ବିକ୍ରୟ ସରିଚି ।'

ସେ ବୁଝି ପାରିଲେ । ତାଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତି ହିଁ ଏହି ପ୍ରସ୍ଥାନ ପାଇଁ ଦାୟୀ କିନ୍ତୁ······। ସେ ଆଉ ଚିନ୍ତା କରି ପାରୁ ନ ଥିଲେ । ଗୋଟିଏ ଗଣିକା ପାଇଁ ତାଙ୍କ ଅନ୍ତରରେ ସହାନୁଭୂତି ଯେ ନିଶ୍ଚୟ ଥିଲା ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ସୁରଧୁନୀ କହିଲା—'ତୁମେ ପୁରୁଷଜାତି ଖୁବ ନିଷ୍ଠୁର—ନିର୍ମମ ।'

ତାର ଶାଣିତ କଟାକ୍ଷ ମୀନକେତନଙ୍କ ଅନ୍ତରରେ ଛୁରୀକାପରି ବିନ୍ଧି ହେଉଥିଲା—ତାର ସମ୍ପୃକ୍ତ କେଶର ପରିପାଟୀ ତାଙ୍କୁ ବିହ୍ୱଳିତ କରୁଥିଲା

ସେ ପୁଣି କହିଲା—'ଶେଷ ବିଦାୟ ନେବାପାଇଁ ଆଜି ତୁମେ ଆସିଲ ନା ? ନ ଆସିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଚଳିଥାନ୍ତା । ମୁଁ ଗଣିକା—ମୋ ପାଇଁ ତ କେହି ଚିନ୍ତା କରେନା । ମତେ ବର୍ତ୍ତମାନ କେଉଁ ଏକ ଅନ୍ଧକାରମୟ ଗଳି ମଧ୍ୟକୁ ଚାଲିଯିବାକୁ ହେବ । ତୁମର ଏଇ ଜଗତ ଆଉ ହୁଏତ ମୋ ସମ୍ବାଦ ପାଇବ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ତୁମର ଏଇ ଗ୍ରାମ, ଏଇ ପ୍ରକୃତି, ଏଇ ସନ୍ଧ୍ୟାକୁ ମୁଁ ଚିରଦିନ ମନେ ରଖିବି ।'

'ସୁରଧୁନୀ, ଭାବନା ତୁମେ ମୀନକେତନ ଏତେ ନୀଚ । ତୁମେ ଗଣିକା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ନାରୀ । ମୋ ଜୀବନ ବସନ୍ତର ତୁମେ କୁହୁ ରବର ଝଙ୍କାର ତୋଳିଚ । ମୁଁ ତା' ତ ଭୁଲିଯାଇ ପାରେନା । କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ଅନୁରୋଧରେ ଏ କେତେଦିନ ଅବଶ୍ୟ ମୁଁ ଆସିପାରି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ତୁମେ ଜାଣନା ସୁରୁ, ସ୍ୱପନେ ସପନେ ଜାଗରଣେ ମୁଁ ଦେଖିଚି ତମରି ଛବି—ନିଦ୍ରାର କୋମଳ ଅଙ୍କରେ ତମକୁ ହିଁ ମୁଁ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଛି ।'

ଛାୟାପଥୀ

ସୁରଧୁନୀ ତାଙ୍କ କେଶରେ ହସ୍ତ ସଞ୍ଚାଳନ କରି କହିଲା—'ଆଜି ମୁଁ ଏଇସବୁ ଭଲି ବିନିଦ୍ର ଭାବେ କଟାଉଛି ।'

ମୀନକେତନ ପଲଙ୍କ ଉପରେ ଶୟନ କରି କହିଲେ—'ଆଜ ମୁଁ ବଡ଼ ଅଶାନ୍ତ......'

'ଅଶାନ୍ତ ନ ଥିଲେ ଏଠାକୁ ଆସିଥାଆନ୍ତ କାହିଁକି ? ଏଇ ତ ଶାନ୍ତିର ସ୍ୱର୍ଗ । କିନ୍ତୁ ସତରେ କଣ ତୁମେ ଏଠି ଶାନ୍ତି ପାଅ ? ମୁଁ ତ ଭାବେ ଏସବୁ ଛଳନା । ନୋହିଲେ...'

'ସେହି କଥାର ପୁନରାବୃତ୍ତି କାହିଁକି ପୁଣି ? କହିଲି ପରା କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ଅନୁରୋଧରେ ଆସିବାର ଅବସର ପାଇନାହିଁ ।'

'ସତ କହୁଚ ତୁମେ—ସର୍ବଦା ମୁଁ ତୁମର ମନେପଡ଼େ ?'

'ବାରମ୍ବାର ଏପରି ଅବାନ୍ତର ପ୍ରଶ୍ନକରି ମତେ ତମେ ବିରକ୍ତ କର କାହିଁକି ? ତୁମେ କଣ ଏ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଜାଣିନାହିଁ ? ଜନନୀ, ଧର୍ମପତ୍ନୀ, ବନ୍ଧୁ ପରିଜନଙ୍କ କ୍ରୁଦ୍ଧ ନୟନ ଏଡ଼ାଇ ମୁଁ ବାରବାର ଧାଇଁ ଆସିଛି ଏଠିକି—ମୁଁ ଆଜ ଉପଲବ୍ଧି କରୁଛି—ତୁମ ବିନା ଜୀବନ ଧାରଣ କରି ପାରିବି ନାହିଁ ।'

ସୁରଧୁନୀ ତାଙ୍କ କଣ୍ଠ ଦେଶରେ ହସ୍ତ ବନ୍ଧନକରି ମୁଖରେ ମୁଖ ଲଗାଇ କହିଲା—'ପ୍ରତ୍ୟେକଥର ତମେ ମୋ ଆଖିରେ ଆହୁରି ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଚ । ବହୁଦିନର ବିଚ୍ଛେଦ ପରେ ଆଜ ରାତି ହେଉ ଆମର ପୁନର୍ମିଳନର ପ୍ରଥମ ମଧୁଶଯ୍ୟା ରାତି ।

ପ୍ରଥମ ମଧୁଶଯ୍ୟା ରାତି ? ହଠାତ୍ ଭୟଶଂକିତ ନୟନରେ ଚାହିଁଲେ ମୀନକେତନ । ଅତୀତ ବିକଟରୂପ ଧାରଣ କରି ତାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଭାସି ଯାଉଛି । ମେଡ଼ିକାଲରେ କଲ୍ଭିନ ରୋଗ ସାମ୍ଭୁର ଆନନ ପୁନର୍ବାର ମନେ ପଡ଼ୁଚି ତାଙ୍କର ।

ସମ୍ମୁଖରେ ଶତଶଯ୍ୟାର ନାୟିକା ସୁରଧୁନୀ ହସ୍ତଠାରି ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଜଣାଉଛି— ଆସ ପ୍ରିୟତମ, ଆସ ସୁନ୍ଦର ମୋର ଏଇ ଅଙ୍ଗଲତିକା ସ୍ୱପ୍ନଭାରରେ ଆଜି ଭାରକ୍ରାନ୍ତ—ଏଇ ପୀଡ଼ାରୁ ମୋତେ ଆଜ ମୁକ୍ତକର । ବକ୍ଷର ସୁକଠିଣ ବନ୍ଧନ ମୁକ୍ତ କରିଦିଅ । ବିମୁକ୍ତ ଆକାଶତଳେ ପକ୍ଷୀ ପକ୍ଷିଣୀ ପରି ଆମେ

ଫୁଟେହିଁ ଜୀବନକୁ ଉପଭୋଗ କରିବା । ଭୁଲଯାଅ ପୁରାଣର ଉପଦେଶ, ସଂସାରରେ ଉପଦେଶ ଦେବାର ଲୋକ ବହୁତ ଅଛନ୍ତି—ଉପଦେଶର ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟରୁ ଅବ୍ୟାହତି ନ ପାଇଲେ ବଞ୍ଚି ରହିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଆଉ ନାରୀ—ଧର୍ମପତ୍ନୀର ପ୍ରାପ୍ୟ ତାକୁ ଦେଇଦେଲେ ତୁମ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଶେଷ । ପ୍ରିୟା-ପ୍ରଣୟିନୀ ତମକୁ ଯେଉଁ ଶାନ୍ତି ଦେଇ ପାରିବ, ଧର୍ମପତ୍ନୀ ତହିଁର ଶତାଂଶରୁ ଏକାଂଶ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ମୀନକେତନ; ତୁମେ ଜାଗ୍ରତ ହୁଅ— ।

ସୁରଧୁନୀ ! ତୁମର ସଙ୍ଗଲାଭ କରିବା ମହା ପୁଣ୍ୟର ଫଳ ।

ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲେ ମୀନକେତନ—'ଆସ, ଆସ ରାଣି, ତୁମର ବକ୍ଷ ଦେଶରେ ଆଶ୍ରୟ ଦେଇ ମୋର କ୍ଳାନ୍ତି ଅପନୋଦନ କର ।'

ଅଦୂରର ତଟିନୀ କଳକଳ ନାଦରେ ଅନନ୍ତ ସିନ୍ଧୁର କରାଳ ଲହରରେ ନିଜକୁ ମିଶାଇ ଦେବାପାଇଁ ଧାଇଁ ଯାଉଛି । ସମୟ ସ୍ରୋତରେ ମାନବ ଜୀବନ କ୍ଷଣଭଙ୍ଗ । ମୀନକେତନଙ୍କ ମନରୁ କଟି ଯାଉଛି ବୈରାଗ୍ୟ ଭାବ । ନୂତନ ଉନ୍ମାଦନାରେ ଭରି ଉଠିଛି ତାଙ୍କର ଅନ୍ତର । ଦ୍ରାକ୍ଷାରସର ମଧୁର ସ୍ପର୍ଶପାଇଁ ତୃଷାତୁର ହୋଇ ଉଠୁଛି ତାଙ୍କର ଅଧର ।

ସୁରଧୁନୀ ଆସବ-ପାତ୍ର ବଢ଼ାଇ ଦେଲା ତାଙ୍କ ହାତକୁ । ରଙ୍ଗୀନ୍ ହୋଇ ଉଠୁଛି ତାଙ୍କର ମୁହଁ ।

ହାୟ ନାରୀ—ହାୟ ମଙ୍ଗରାଜ ବଂଶର ବଧୂ ! ଯେଉଁ ପତିପରମ ଗୁରୁର ମଙ୍ଗଳପାଇଁ ତୁମେ ଆଜୀବନ ସାଧନା କରି ଆସିଥିଲ, ତାର ପରିବର୍ତ୍ତନ କାହିଁ ? ଅଥବା ତୁମେ ଆଜି ସାଧନାଚ୍ୟୁତ ହୋଇଛ !

'ସୁର, ତମେ ବନାରସ ଗୁଲ୍ଫିକ ? କାହିଁକି ମୁଁ କଣ ଆଉ ତୁମର ପସନ୍ଦ ନୁହେଁ ?'

'ଅଭାବଗ୍ରସ୍ତା ମୁଁ । ଜୀବନ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଛି ମତେ । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତି କରୁଛି ।...'

'ଛାଡ଼, ଏ ସବୁ ଅବାନ୍ତର କଥା । ଆସ ମୋ ବକ୍ଷ ଉପରେ ମସ୍ତକ ରଖି ଶୟନ କର ।'

ଅଳସ ହାସ୍ୟରେ ଦେହ ଢଳାଇ ସେ କହିଲା—'ଆସୁ...'

କିନ୍ତୁ ଆଉ କଣ ? ଦେଖୁଚ, ବସନ୍ତର ଆଗମନ ବାହାରକୁ କିପରି କରିଚି ରମଣୀୟ—କିପରି ସୁନ୍ଦର । ଖୁବ୍ ମଧୁର ତାର ସ୍ପର୍ଶ—ଆଉ ବିଳମ୍ବ କାହିଁକି ?'

'କିନ୍ତୁ ମୋର ପ୍ରାପ୍ୟ ?'

'ପ୍ରାପ୍ୟ ? ଆଉ କଣ ପାଇବାକୁ ବାକୀଅଛି ସୁରଧୁନୀ ? ମୋର ଏଇ ମୂଲ୍ୟବାନ ଦେହ ମୁଁ ତମକୁ ସମର୍ପଣ କରୁଛି ।'

'ତୁମର ଦେହ ମୋର କ୍ଷୁଧା ମେଣ୍ଟାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ମୀନକେତନ—'

'ଆଉ ?'

'ତୁମେ କଣ ଜାଣନି, ମୁଁ ଗଣିକା । ନା ଏଇ କେତୋଟି ଦିନର ବ୍ୟବଧାନରେ ତୁମେ ସମସ୍ତ ଭୁଲି ଯାଇଚ ?'

'ଓ, ଏକଶତ ମୁଦ୍ରାହିଁ ତମର କ୍ଷୁଧା ନାଶ କରିବ । ନୁହେଁ ?'

ହସି ହସି କହିଲା ସୁରଧୁନୀ—'ତମେ ମୋ ମନକଥା ଧରିପାରିଛ ।'

'କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଯେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଶୂନ୍ୟ ହସ୍ତରେ ଆସିଚି ସୁର ।'

'ଅସମ୍ଭବ, ମୀନକେତନ କେବେହେଲେ ଶୂନ୍ୟହସ୍ତରେ ଆସିପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।'

'ବିଶ୍ୱାସ କର, ମୋ ନିକଟରେ କିଛି ନାହିଁ । ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ନିଃସ୍ୱ ଦରିଦ୍ର ।'

'ମୀନକେତନ ! ସୁରଧୁନୀର କକ୍ଷରେ କୌଣସି ଦରିଦ୍ର କେବେ ପ୍ରବେଶ କରିନାହିଁ । ଦରିଦ୍ରମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମୋ ଗୃହର ପ୍ରବେଶ ପଥ ରୁଦ୍ଧ ।'

'ନା ତୁମର ଦାବୀ ମୁଁ ଆଜି ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାକୁ ଅକ୍ଷମ ।'

'ତେବେ ତୁମକୁ ଫେରିଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।'

'କଣ ତୁମେ କହୁଚ ସୁରଧୁନୀ ? ମୁଁ ଆଜି ଫେରିଯିବାକୁ ଆସିନାହିଁ । ପ୍ରାର୍ଥୀ ମଧ୍ୟରେ ତୁମେ ମୋଠାରୁ ବହୁଳ ଭାବରେ ପୁରସ୍କୃତ ହୋଇଛ, ଆଜି ଅଭାବରେ ଶୂନ୍ୟହସ୍ତରେ ମୁଁ ମୋର ପ୍ରାପ୍ୟ ଆଦାୟ କରିବି ।'

'ମୀନକେତନ, ତମେ ମହା ଭ୍ରମ କରୁଛ । ସୁରଧୁନୀ ଅର୍ଥ ପ୍ରତିଦାନରେ ଆଜି ଗଣିକା । ମାଂସର ବ୍ୟବସାୟୀ ସେ । ଅର୍ଥ ନ ପାଇଲେ ସେ ତୁମକୁ ତା' ଅଙ୍ଗ ସ୍ପର୍ଶ କରିବାକୁ ଦେବନାହିଁ ।'

'ସୁରଧୁନୀ !' ଗର୍ଜିଉଠିଲା ମୀନକେତନଙ୍କ କଣ୍ଠ—'ତୁମ ମୋର ନୁହେଁ, ତୁମର । ତୁମର ଋଣ ହୃଦୟ ବୋଲି କହୁନାହିଁ । ପ୍ରାପ୍ୟ କେମିତି ଆଦାୟ କରିବାକୁ ହୁଏ, ତା' ମତେ ବେଶ ଜଣା ।'

'କ୍ଷମାକର ବନ୍ଧୁ ! ମୁଁ ତୁମର ବିବାହିତା ପତ୍ନୀ ନୁହେଁ, ତୁମେ ଜବରଦସ୍ତ ମୋଠୁ ତୁମର ପ୍ରାପ୍ୟ ଆଦାୟ କରିବ ! ମୋ ସହିତ ତୁମର ସମ୍ପର୍କ କଣ ? ଯାହା କିଛି ସମ୍ପର୍କ ତାହା କେବଳ ଅର୍ଥର ସମ୍ପର୍କ । ଆମର ଏହି ସମ୍ପର୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଯଦି ଅର୍ଥକୁ ବାଦ ଦିଆଯାଏ, ତେବେ ଅବଶେଷ ଯାହା ରହିବ, ତାହା କିଛି ନୁହେଁ । ସମ୍ପର୍କ ଆଉ କିଛି ରହିବ ନାହିଁ । ବିନା ଅର୍ଥରେ ଅନ୍ୟଜଣେ ନାରୀର ଅଙ୍ଗ ଭୋଗ କରିବା ତୁମ ପକ୍ଷରେ ବିଡ଼ମ୍ବନା । ଏହା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ— ଅନୁମୋଦିତ ନୁହେଁ.....'

'ବନ୍ଦକର ସୁରଧୁନୀ, ତୁମର ଏହି ଉପଦେଶ । ମୀନକେତନ ଜଣେ ଗଣିକାଠାରୁ ଉପଦେଶ ଶୁଣିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନୁହେଁ । ମୁଁ ସ୍ପଷ୍ଟ ବୁଝୁଛି ଗଣିକାର ପ୍ରେମ ଏକ ବୁଦ୍‌ବୁଦ୍ ।'

'ଗଣିକାର ପ୍ରେମ ଆସିବ କୁଆଡୁ ? ତୁମେ ଭ୍ରାନ୍ତ । ଗଣିକାର ଏକମାତ୍ର ପ୍ରେମ ଅର୍ଥପ୍ରେମ ।'

'ବେଶ୍, ଅର୍ଥକୁ ନେଇ ତୁମେ ରୁହ ସୁରଧୁନୀ.....ମୁଁ ଏଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ବିଦାୟ ନେଲି ।'

ସେ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ସୁରଧୁନୀର କକ୍ଷରୁ ବାହାରି ଆସିଲେ । ବୃଦ୍ଧା ଜନନୀର ଅଶ୍ରୁବିଗଳିତ ମୁଖମଣ୍ଡଳ, ମେଡ଼ିକାଲ୍‌ରେ ନିଭୁର ରକ୍ତହୀନ ଆନନ ତାଙ୍କର ସ୍ମୃତିକୁ ବାରବାର ଦଂଶନ କରୁଛି । ତୀବ୍ର ତାର ଜ୍ୱାଳା । ପଦକ୍ଷେପ ତାଙ୍କର ଆହୁରି ଦ୍ରୁତ ହେଲା ।

ପଶ୍ଚାତ୍‌ଦେଶର ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ସୁରଧୁନୀର ତପ୍ତ ନିଃଶ୍ୱାସରେ ଅତିଷ୍ଠ ଉତ୍ତପ୍ତ ହେଉଥିଲା—ହେଉଥିଲା ଅହୁରି ଚଞ୍ଚଳ ।

ଜୀବନ-ଜଗତ ସବୁପ୍ରତି ତାଙ୍କ ମନରେ ଆସୁଥିଲା ବୈରାଗ୍ୟଭାବ ।

—ବାର—

ମଙ୍ଗରାଜ ଉଆସରେ ବିପଦର ବାତ୍ୟା । ଦେବୋତ୍ତର, ଖିର୍ଖଗଡ଼ି ଦେୟମୁକ୍ତଆ ନ ହୋଇଥିବାରୁ କୋଡ଼ିଏମାଣ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଜମି ନିଲାମରେ ଉଠିଥିଲା । ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେୟ ଅନାଦାୟ ରହିବାରୁ ତାହା ନିଲାମ ହୋଇଗଲା । ମୀନକେତନଙ୍କ ଗ୍ରାମର ମଦନଦାସ ଏହି ଜମିଗୁଡ଼ିକ ନିଲାମରେ କ୍ରୟ କଲା ।

ପ୍ରାସାଦଠାରୁ ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ମଦନଦାସର ଘର । ତାର ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନେ ଜମିଦାରଙ୍କର ଦେହଲଗା ଲୋକ ଥିଲେ । ସେହିମାନଙ୍କ ଉପରେ ମୀନକେତନଙ୍କ ପିତୃପିତାମହଙ୍କର ଅକୁଣ୍ଠ ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରାସାଦ ମଧ୍ୟକୁ ଅବାରିତ ଗତିଥିଲା ।

ମଦନ ଦାସର ପିତାମହ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଦାସ, ଖୁବ୍ ବଳିଷ୍ଠ, ହସ୍ତୀ ସଦୃଶ ବପୁ । ମୀନକେତନଙ୍କ ପିତାମହ ତାକୁ ପହଲମାନ ବୋଲି ଡାକୁଥିଲେ । ଜମିଦାର ଏବଂ ପହଲମାନ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଦାସ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନ ପ୍ରତ୍ୟୁଷରେ କୁସ୍ତି କସରତ୍ କରୁଥିଲେ । ପ୍ରାସାଦର ଏକ ଅପରିଚ୍ଛନ୍ନ ବ୍ୟବହୃତ ନ ହୋଇ ବନ୍ଦ ରହିଥିବା ଘରେ ଅଦ୍ୟାପି ପଡ଼ି ରହିଛି ମୁଦ୍‌ଗର—ଗଦା ପ୍ରଭୃତି । ଏହିସବୁ ମୁଦ୍‌ଗରକୁ ସେମାନେ ହାତରେ ବୁଲାଉଥିଲେ ।

କାଶୀଧାମରୁ ଥରେ ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ ନାମଧେୟ ଏକ ପହଲମାନ ନୟନପୁରକୁ ଆସିଥିଲା । ଜମିଦାରଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ଲକ୍ଷଣ ଦାସ ସହିତ ତାର ମଲ୍ଲଯୁଦ୍ଧ ହେଲା । ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ଦେଖିବା ପାଇଁ ନୟନପୁର ଦୋଳ ପଡ଼ିଆରେ ସହସ୍ରାଧିକ ଲୋକ ସମାଗମ ହୋଇଥିଲା । ବାଦ୍ୟ, ତୂରୀ, ଭେରୀ, କାହାଳୀ ଶବ୍ଦରେ ଉଚ୍ଛୁଳି ଉଠିଥିଲା ପ୍ରାନ୍ତର ।

ମଲ୍ଲଯୁଦ୍ଧରେ ବିହାରୀ ପହଲମାନକୁ ଓଡ଼ିଆ ପହଲମାନ ଲକ୍ଷ୍ମଣଦାସ ପରାସ୍ତ କରିଥିଲା । ଜମିଦାର ଅତ୍ୟନ୍ତ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ତାକୁ ପନ୍ଦରମାଣ ଜମି ଦାନ

ଦେଇଥିଲେ । ମଦନଦାସ ସେହି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଦାସର ପୌତ୍ର । କ୍ଷୟିଷ୍ଣୁ ପ୍ରାସାଦ ସହିତ ସେମାନଙ୍କର ଆଉ ସଂପର୍କ ନାହିଁ ।

ମୀନକେତନଙ୍କ ଭାଗ୍ୟର ବିପର୍ଯ୍ୟୟ । ତାଙ୍କର ବଂଶର ଅନ୍ନରେ ସର୍ବଦା ପ୍ରତିପାଳିତ ହୋଇ ମଦନଦାସ ଗ୍ରାମରେ ଆଜି ଧନାଢ୍ୟ ଶ୍ରେଣୀରେ ଗଣ୍ୟ ହୁଏ । ଦଶ ସହସ୍ର ମୁଦ୍ରା ଦେଇ ତାଙ୍କ ପରିବାରର ଜମିକୁ ନିଲାମରେ କ୍ରୟ କରିପାରେ । ତାଙ୍କର ବେଶ୍ ମନେ ପଡୁଛି—ଜନ୍ମେଜୟଙ୍କ ପିତା ବୃଦ୍ଧ ନିବାରଣଙ୍କ ଚେତାବନୀ—'ଖର୍ଚ୍ଚର ମାତ୍ରା କମ କରିଦିଅନ୍ତୁ । ନୋହିଲେ ସବୁ ଧୂଳିସାତ୍ ହୋଇଯିବ ।'

ଜନ୍ମେଜୟ କହୁଥିଲା—ରାଜକୋଷ ଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ଆସୁଛି । ନିଜ ଦଖଲି ଜମିର ସରକାରଙ୍କ ପ୍ରାପ୍ୟ କର ଆଦାୟ ଦିଆ ହୋଇନାହିଁ ।

କିନ୍ତୁ...

ମହାନ୍ତ ମୀନକେତନ କୌଣସିଥିରୁ କର୍ଣ୍ଣପାତ କରି ନାହାନ୍ତି । ଗଣିକା ସୁରଧୁନୀର କଣ୍ଠରେ ନୃତ୍ୟଗୀତର ସମାରୋହରେ ବୃତ୍ତରତ୍ନ ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାତିରେ ସେ ତାକୁ ଦାନ କରି ଆସିଛନ୍ତି ଏକଶତ ରୌପ୍ୟମୁଦ୍ରା—ଭଣ୍ଡାରଘର ତ କାମଧେନୁ ନୁହେଁ—ଇଚ୍ଛା କଲାମାତ୍ରେ ଦାନ କରିପାରିବ ଅଜସ୍ର ଧନରତ୍ନ ।

ଆଜି ତାଙ୍କ ମନରେ ଭାବାନ୍ତର । ଇତର ଲୋକଠାରୁ ମଧ୍ୟ ସେ ନିଜକୁ ହେୟ ମନେ କରୁଛନ୍ତି । ଜନନୀ ହରିପ୍ରିୟା ଏହି ସଂବାଦ ଶୁଣି ଅସୁସ୍ଥ ଶରୀରରେ ଘନ ଘନ ମୂର୍ଚ୍ଛା ଯାଉଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ତାଙ୍କର ଅଳଙ୍କାର ବିକ୍ରୟକରି ଏହି ଜମିକୁ ସେ ମୁକ୍ତ କରିଦେବେ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ଜନ୍ମେଜୟ ହସ୍ତରେ ନିବାରଣଙ୍କୁ ଡକାଇ ପଠାଇଥିଲେ । ନିବାରଣ ହିଁ ଏହି କର୍ମ ସୁଚାରୁରୂପେ ସମ୍ପନ୍ନ କରିପାରିବେ ।

ବୃଦ୍ଧାଙ୍କର ଡାକରା ପାଇ ନିବାରଣ ଯଥା ସମୟରେ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ।

'ନିବାରଣ, ଆମର ଦୁଃସମ୍ବାଦ କଥା ତମେ ବୋଧହୁଏ ଶୁଣିଥିବ ।' ହରିପ୍ରିୟା କହିଲେ ।

'ହଁ ସବୁ ଶୁଣିଛି । ଭାଗ୍ୟ ଚକ୍ରର ଆବର୍ତ୍ତନେ—ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି ସୁଖଦୁଃଖ ଜନେ । ବିପନ୍ନ ସମୟର ଗତି । ମଦନଦାସ କାହା ଅର୍ଥରେ ସେ ଜମି ଖରିଦ କରିଛି ? ସବୁ ତ ଭଗବାନଙ୍କ ଲୀଳା ।'

'କିନ୍ତୁ ନିବାରଣ, ତମକୁ ମଦନଦାସ ପାଖକୁ ଯିବାକୁ ହେବ । ମୋର ସମସ୍ତ ଅଳଙ୍କାର ପତ୍ର ବିକ୍ରୟ କରି ମୁଁ ସେ ଜମି ଉଦ୍ଧାର କରିବାକୁ ଚାହେଁ ।'

'ସେ କଣ ରାଜି ହେବ ?'

'ତାକୁ ରାଜି କରାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ ନିବାରଣ ! ତୁମେ ଚେଷ୍ଟାକର ।'

ଅସୁସ୍ଥତା ବଶତଃ ବୁଢା ଆଉ ବାକ୍ୟାଳାପ କରିବାକୁ ଚାହୁଁ ନ ଥିଲେ । ନିବାରଣ ଅନ୍ନଦାତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା ପାଇଁ ମଦନଦାସର ଗୃହାଭିମୁଖେ ଯାତ୍ରାକଲେ ।

ମାତ୍ର ନିଷ୍ଫଳ ସେ ଯାତ୍ରା । ଚତୁର୍ଗୁଣ ଅର୍ଥ ପ୍ରତିଦାନରେ ମଧ୍ୟ ମଦନଦାସ ସେ ଜମି ଫେରସ୍ତ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନୁହେଁ ।

ନୈରାଶ୍ୟର ଘନଚ୍ଛାୟା ସମଗ୍ର ପ୍ରାସାଦକୁ ଆଚ୍ଛାଦିତ କରି ରହିଥିଲା ମୀନକେତନ ନିଜକୁ ଶତବାର ଅପମାନିତ ମନେ କରୁଥିଲେ । ମାତ୍ର ମଣିହରା ଫଣୀ ସଦୃଶ ସମସ୍ତ ନିର୍ଯାତନା ତାଙ୍କୁ ମସ୍ତକପାତି ସହ୍ୟ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା ନିଜ ହସ୍ତରେ ଯେ ନିଜର ଜିହ୍ୱା ଛେଦନ କରିସାରିଛି ସେ ଆଉ ଅନ୍ୟକୁ ଦୋଷ ଦେଇ ଲାଭ କଣ ?

ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଅଶୁଭ ଶକୁନ । କୌଣସି ଏକ ଭୃତ୍ୟ ଆସି ଖବର ଦେଲା— ପ୍ରାସାଦ ଉପରେ ଦ୍ୱିପ୍ରହରରେ ପେଚକ ଆଉ ଶ୍ୟେନପକ୍ଷୀ କ୍ରୀଡ଼ା କରୁଛନ୍ତି । ଅମଙ୍ଗଳର ସୂଚନା ।

ହରପ୍ରିୟା ପୁରୋହିତଙ୍କୁ ଡାକି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦେବପୂଜା ଏବଂ ଦାନର ବ୍ୟବସ୍ଥା କଲେ । ପ୍ରାସାଦରେ ନାମ ସଂକୀର୍ତ୍ତନ ହେଲା ।

ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ପୁଣି ନିବାରଣଙ୍କୁ ଡାକି ବୁଢା କହିଲେ—'ନିବାରଣ, ଦେଖୁଛ ତ ବିପଦ ଉପରେ ବିପଦ ଆସି ପଡୁଛି । ମନେ ହେଉଛି ମୁଁ ଆଉ ବେଶୀଦିନ ବଞ୍ଚିବି ନାହିଁ । ଏହି ସବୁ ଅଶୁଭ ସୂଚନା ମୋର ମୃତ୍ୟୁର ସଙ୍କେତ ଦେଉଛି......'

କ୍ରମଶଃ

ବୁଢ଼ୀ ଶିଥିଳ ହାତ ଉଠିଲେ—

'ନବାରଣ, ଏ ବଂଶର ସର୍ବନାଶ ମୁଁ ଦେଖି ପାରିଲି ନାହିଁ । ବହୁତ ଚେଷ୍ଟା ସତ୍ତ୍ୱେ ମୀନକେତନ ମଣିଷ ହେଲାନାହିଁ । ମୁଁ ଆଉ କାହିଁକି ବଞ୍ଚିବ ? ତୁମେ ବୋଧହୁଏ ଜାଣ, କୁନ୍ତଳା ଖୁବ୍ ଦୁଃଖିନୀ । ତାହାରିପାଇଁ ସର୍ବଦା ମୁଁ ନୟନରୁ ଲୁହ ଝରାଉଛି । ମୋର ଇଚ୍ଛା, ଯାହାକିଛି ଅଳଂକାର ପତ୍ର ମୋର ଅଛି, ସବୁ ମୁଁ ତାକୁଇ ଦେଇଯିବ ।'

ରୁଗ୍ଣ ଶରୀରରେ ଆପଣ ବେଶୀ କଥା କହିବା ଠିକ୍ ହେଉନାହିଁ ।'

'କାହିଁକି ମୋର ଆଜି କଥା କହିବାପାଇଁ ଭାରି ଇଚ୍ଛା ହେଉଛି । ଆଉ ବୋଧହୁଏ କଥା କହି ପାରିବି ନାହିଁ । ମୀନକେତନର ବାପା ସ୍ୱର୍ଗପୁରରେ ରହି ମତେ ଡାକୁଛନ୍ତି, ଆଜି ମୁଁ ତାଙ୍କର ସ୍ପର୍ଶ ପାଉଛି । ମତେ ଯେମିତି ଲାଗୁଛି ନବାରଣ, ସେ ଏଇଠି ମୋର ପାଖରେ ଆଜି ଅଛନ୍ତି । ମୁଁ ଆଉ କାହିଁକି ରହିବ ? ମୋ ପାଇଁ ଆସୁଛି ପୁଷ୍ପକ ରଥ—ଦେଖ ଦେଖ ନବାରଣ ସ୍ୱର୍ଗର ଦେବତା ମତେ ଡାକୁଛନ୍ତି··· ।'

ବୁଢ଼ୀ ପୁଣି ମୂର୍ଚ୍ଛାଗଲେ ।

ନବାରଣଙ୍କ ନୟନ ଯୁଗଳ ଲୋତକସିକ୍ତ ହେଉଥିଲା । ଜନୈକଜଣ ଦ୍ରୁତପଦରେ ଯାଇ ମୀନକେତନଙ୍କୁ ଡାକିଆଣିଲା ।

'ମା—ମା' ମୀନକେତନ ବୁଢ଼ୀଙ୍କ ଶ୍ୱେତକେଶଯୁକ୍ତ ମସ୍ତକ ଉପରେ ହାତ ବୁଲାଇ ଆଣିଲେ ।

'ତାଙ୍କର ମସ୍ତିଷ୍କ ଭ୍ରମ ହେଉଛି'—କହିଲେ ନବାରଣ ।

'ମା—ମା' ମୀନକେତନଙ୍କ କଣ୍ଠରେ ବ୍ୟସ୍ତତା ।

ବୁଢ଼ୀ ନୟନ ଖୋଲିଲେ—'ମୀନକେତନ, ମତେ ଆଉ ଧରି ରଖିପାରିବୁ ନାହିଁ । ଭାରି ଦୁଃଖ ହେଉଛି ଶେଷ ସମୟରେ ନଳୁକୁ ମୁଁ ଦେଖିପାରୁନାହିଁ । ତାକୁ ବହୁତଗୁଡ଼ିଏ କଥା କହିବାର ଥିଲା । ବହୁତ ଉପଦେଶ ଦେବାକୁ ଥିଲା । ଛାଡ଼ ।'

'ମା, ଭଗବାନ ପୁଣି ସୁଦିନ କଲେ କେତେ ଜମି ଆମେ କରିପାରିବା । ସାମାନ୍ୟ ଟୋକାଟିଏ ମାଣ ଜମିପାଇଁ ତୁମେ ଏମିତି ହେଉଛ !' ମଣ୍ଡନକାଶ

ଉତ୍ସମରେ

ଆଣିକୁ ନବାରଣଙ୍କୁ ପଠାଇ ଅକାରଣରେ ଲୁଚିନା ଯାଇଲ । ସେମାନେ ତ ଆମପରି ଉଡାଇ ନୁହଁନ୍ତି ମା ।'

'ବାବା, ତୁ ତ କଣ୍ଟ ବୁଝିଲୁ ନାହିଁ । କଣ କେଉଁଠି ହେଉଛି, କଣ କେଉଁଠି ହେବ ସେ ସବୁକୁ ତୁ ନିଜେ ନଜର ନ ଦେଲେ ଚଳିବ କିପରି ? ଭୋଳା ମନ ତୋର, ପିଲାବୁଦ୍ଧି ଏବେବି ଯାଇନାହିଁ । ସେଇ ଦାୟିତ୍ୱ ତୋ'ଉପରେ ପଡ଼ିଛି, ତାକୁ ଯଦି ତୁ ତୁଲାଇ ନ ପାରୁ ସେ ନିନ୍ଦା ତୋ'ର । ଲୋକେ କହିବେ—ମଙ୍ଗରାଜ ବଂଶରେ ଅକର୍ମାଟାଏ ଜନ୍ମିଥିଲା ।'

ବୁଢ଼ୀଙ୍କ ଆଖିରୁ ଝରୁଥିଲା ଧାର ଧାର ଲୁହ ।

ଜନନୀର ଅକୃତ୍ରିମ ସ୍ନେହ ନିକଟରେ ମୀନକେତନ ନିଜକୁ ହଜାଇ ବସିଲେ । ନିଜକୁ ସମ୍ଭାଳି ନ ପାରି ସେ କହିଲେ—'ମା, ସତରେ ତୁମର ପୁଅ ଅକର୍ମୀ । ଏହି ବଂଶର ଗୌରବ ଗାରିମା ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ସେ ଅକ୍ଷମ । ଅଭିଶାପ ଦିଅ ମା !'

'ପାଗଳ ! ମା କେବେ ପୁଅକୁ ଅଭିଶାପ ଦିଏ ? ଦେଖୁଚ ନବାରଣ, ପିଲା-ବୁଦ୍ଧି ତଥାପି ଯାଇନାହିଁ । ତୋତେ ମୁଁ ଆଶୀର୍ବାଦ କରିବି ବାପା; ତୁ ଏ ବଂଶର ମର୍ଯ୍ୟାଦାକୁ ଅକ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣ ରଖ ।'

'ଜନନୀ ଜନ୍ମଭୂମିଶ୍ଚ, ସ୍ୱର୍ଗାଦପି ଗରୀୟସୀ—ମାତୃବାକ୍ୟ ଆପଣଙ୍କୁ ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ପାଳନ କରିବାକୁ ହେବ ।' ନବାରଣ କହିଲେ ।

'ମା, ମୁଁ ଆଜି ରାତିରେ ଯାଇ ନିରୁକୁ ନେଇ ଆସୁଛି ।'

'ସେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆରୋଗ୍ୟ ହେଲାଣି ତ ?'

'ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଚାଲବୁଲ କରି ପାରିଲାଣି ।

'ନା, ସେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆରୋଗ୍ୟ ହେଉ । ତୁ ବ୍ୟସ୍ତ ହ'ନା । କିନ୍ତୁ ଏ ବଂଶର ଯୋଗ୍ୟ ବଧୂ—ତୁ ତାକୁ କେବେହେଲେ ଅବହେଳା କରିବୁ ନାହିଁ । ସେ ଏ ଗୃହର ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ସେ ଯଦି ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୁଏ, ତେବେ ଏ ଗୃହର ମଙ୍ଗଳ ହେବନାହିଁ । ତୁ ବୁଦ୍ଧିମାନ, ତୋତେ ମୁଁ କଣ କହିବି ବାପା; ଗୃହ ଲକ୍ଷ୍ମୀର କ୍ରୋଧ ବହ୍ନିରେ ସୁଖଶାନ୍ତି ଜଳିପୋଡି ଯାଏ—ସୁଖଶାନ୍ତି ନଷ୍ଟ ହେଲେ ମନୁଷ୍ୟ ଅଳ୍ପାୟୁଷ ହୁଏ ।

କ୍ରମଶଃ

—'ନଭଦେବ, ଆପଣଙ୍କର ଜୀବନ ଝୁଙ୍କି ଯାଉଛି ବୋଲି ଆପଣ ଭାବୁଛନ୍ତି କାହିଁକି ?'

'ଆପଣ ଭଲ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦାର୍ଥ ଆପଣଙ୍କ ସ୍ପର୍ଶରେ ଏକ ନୂତନ ଭାବରେ ଦେଖାଦିଏ । ଆପଣ ତ କଳ୍ପନା କରି ପାରିବେ ନାହିଁ ଅନ୍ୟକଥା । ଜୀବନର ଇତିହାସ ଖୋଲି ରୋମାଞ୍ଚକର ଯଣ ହୋଇଥାନ୍ତା—କିନ୍ତୁ ସେ ବିଯୋଗାନ୍ତ ଦୁଃଖଦ ଇତିହାସର ତଳେ ଧନ୍ୟ ପୃଷ୍ଠରେ ନ ଥାନ୍ତା ।'

'ଗୋଟିଏ ଭାବିଥିଲି, ମୁଁ ଅଙ୍କଣ କବିତା ଲେଖି ଆପଣଙ୍କ ପାଦତଳେ ଉପହାର ଦେବାକୁ ଚାହେଁ—କିନ୍ତୁ......'

'କିନ୍ତୁ ଆଉ କଣ କଲ ?'

'ନଭଦେବ, ମୋ ଜୀବନକୁ ଏମିତି ଭାବରେ ଭାଙ୍ଗି ଦେବାରେ, ଆପଣ ଦୋଷୀ ନୁହନ୍ତି କି ?'

'ଆପଣଙ୍କ ଜୀବନକୁ ଭାଙ୍ଗି ଦେବାରେ ମୁଁ ଦୋଷୀ ! କଣ କହୁଛନ୍ତି ଆପଣ ?'

'ମୁଁ ଠିକ କହୁଛି । କୁନ୍ତଳାକୁ ମୁଁ ବିବାହ କରିଥିଲି ସତ......' କଣ୍ଠରୁଦ୍ଧ ହୋଇଗଲା ତାଙ୍କର । ସମସ୍ତ ଚିନ୍ତାଧାରାକୁ ବ୍ୟକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ସେ ଅକ୍ଷମ ହେଲେ ।

ନଭ କହିଲା—'କୁହନ୍ତୁ, କିପରି ଭାବରେ ମୁଁ ଦୋଷୀ ? ଆଉ କଣ ହୋଇଛି ଆପଣଙ୍କର ?'

'କଣ ନ ହୋଇଛି ମୋର ? ଆପଣ ତ ଜାଣିଛନ୍ତି, ମୁଁ କଳ୍ପନା ବିଳାସୀ, କବି । ମୋର ସଙ୍ଗିନୀ ହେବାପାଇଁ କବିତାରହିଁ ଯୋଗ୍ୟା । କିନ୍ତୁ ଆପଣଙ୍କ କୁନ୍ତଳା—କବିତା ବୁଝନ୍ତି ନାହିଁ, ସାହିତ୍ୟ ଠାରୁ ଏକସହସ୍ର ଯୋଜନ ଦୂରରେ ସେ ଥାଆନ୍ତି ।'

'ଓଃ, ଏଇକଥା—'ନଭ ସ୍ୱଭାବ ସୁଲଭ ଭାବରେ ହସି କହିଲା—'ସମସ୍ତେ କଣ ସାହିତ୍ୟିକ ହୋଇ ପାରିବେ ନା କବିତା ଲେଖି ପାରିବେ କି ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ? ତାହା ତ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଦାନ । କୁନ୍ତଳା କିନ୍ତୁ ସୁଗୃହିଣୀ ।'

'ଆକର୍ଷଣ ଅପେକ୍ଷା'—କହି ଚାଲିଲେ ଅଶୋକ—'ମୁଁ ତାଙ୍କଠାରେ କବିତାର ଗନ୍ଧସୁଦ୍ଧା ପାଇପାରୁ ନାହିଁ । ସେଥି ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଢଙ୍ଗରେ ସ୍ୱପ୍ନକନ୍ୟା ନେଇ ଗୃହ ସଂସାର କରିବାର ମନୋବୃତ୍ତି ଅନ୍ତତଃ ମୋର ନାହିଁ । ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମ ବିବାହିତ ଜୀବନରେ ଏକ ଆକସ୍ମିକ ଘଟଣା ହେବା ଉଚିତ । ସେଥି ଲକ୍ଷ୍ୟରେ ଜୀବନ ଯାପନ କରିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ପାଶବିକ ।'

'ଅଶୋକବାବୁ, କୁନ୍ତଳା ଆପଣଙ୍କୁ ଯାହା ନ ଦେଇ ପାରିଛି ତାହା ତ ଆପଣ ପ୍ରୀତିଲେଖାଠୁ ପାଉଛନ୍ତି । ନୁହେଁ ?'

ଅଶୋକଙ୍କ ମୁଖମଣ୍ଡଳକୁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ରାହୁଗ୍ରାସ କଲା—ସେ କହିଲେ—
'ମତେ ଆଉ ପରିହାସ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ପ୍ରୀତିଲେଖାର ସ୍ମୃତି-ସାନ୍ନିଧ୍ୟ ମୋ ଜୀବନରେ ଏକ ବିରାଟ ଦୁର୍ଘଟଣା··· ।'
'କାହିଁକି ?' ବିସ୍ମିତ ହେଲା ନିଭା ।
'ଆପଣ ହୁଏତ ଜାଣି ନାହାନ୍ତି ନିଭାଦେବି, ପ୍ରୀତି ମତେ ପ୍ରତାରିତ କରିଛି । ମୁଁ ଜାଣି ନ ଥିଲି, ତାକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ମୋ ସହିତ ଗୁଡ଼ିଏ ଛୁଆ ଘୂରି ବୁଲୁଥିଲେ । ପ୍ରୀତି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରେମିକରେ ବୋଲି ଛଳନା କରି କେଉଁ କ୍ରୀଡ଼ା କରୁଥିଲା । କିନ୍ତୁ ତାର ସମସ୍ତ ଛଳନା ଧରା ପଡ଼ିଗଲା । ସତ୍ୟ କେତେଦିନ ଲୁକାୟିତ ରହିବ ? ଏକମାସ ହେବ ମୁଁ ତା ସହିତ ସମସ୍ତ ସମ୍ପର୍କ ଛିନ୍ନକରି ଦେଇଛି ।'
'ତା' ପାଇଁ ମୋର ଦୁଃଖହୁଏ ଅଶୋକବାବୁ ।'
'ଏ' କଣ ଆପଣ କହୁଛନ୍ତି ନିଭାଦେବି ? ବରଂ ଏଥିରେ ଆପଣ ଖୁସିହେବା ଉଚିତ ।'
'ନା, ମୁଁ ଖୁବ୍ ଦୁଃଖିତ ।'
'କୁନ୍ତଳା ପ୍ରତି ଆପଣଙ୍କର କଣ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନାହିଁ ?'
'କୁନ୍ତଳା, ପ୍ରୀତି, ମୁଁ ସଭିଏଁ ନାରୀ ।'

'ଓ, ସମଗ୍ର ନାରୀ ଜାତିର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରୁଛନ୍ତି ଆପଣ ! ତାହାହେଲେ ତ ଖୁବ ଭଲ । ମୋର କର୍ମକୁ ଆପଣ ଅପରାଧ ବୋଲି ମନେ କରିବେ ନାହିଁ ।'
'ହୁଁ...' ହସିଲା ନିଭା—'ଆପଣ ଯେଉଁ ଅପରାଧ କରିଛନ୍ତି ତାହା

ଅମାର୍ଜନୀୟ । ପରକୀୟା ପ୍ରେମରେ ପଡ଼ି ବିବାହିତା, ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଉପେକ୍ଷା କରିବା କଣ ଅପରାଧ ନୁହେଁ ?'

'ମୋତେ ଆପଣ ଶାସନ କରନ୍ତୁ, ଶାସ୍ତି ଦିଅନ୍ତୁ, ମସ୍ତକପାତି ସବୁ ମୁଁ ସହିନେବି ।'

'ମୁଁ କଣ ଶାସ୍ତିଦେବି କବି ? ମୋର କ୍ଷମତା କଣ ଅଛି ? ଆପଣ ନିଜେ ଦେଖୁଛନ୍ତି, ମୁଁ ନିଜେ ବିପଦଗ୍ରସ୍ତା—ଲାଞ୍ଛିତା ।'

'ମୁଁ ସବୁ ଦେଖୁଛି, ଆଉ ସେଥିପାଇଁ ଆଜି ଅସୀମ ସାହସରେ ଆପଣଙ୍କ ସହିତ ହସିହସି କଥା କହି ଯାଉଛି । ନୋହିଲେ...'

'ଆପଣ ବଡ଼ ଦୁର୍ବଳ ଅଶୋକବାବୁ ! ନା, ନା, ଆପଣ ଏକା କାହିଁକି, ଭଦ୍ର ମାନେଇ ଦୁର୍ବଳ ।'

'ମଙ୍ଗରାଜ ବଂଶର ବଧୂଙ୍କର ଏହି ଉକ୍ତି ମୁଁ ସ୍ୱୀକାର କରିନେଲି ।'

'ତପ୍ତରେ ନିଜ କୁକର୍ମର ଅପରାଧ ପାଇଁ ଶାସ୍ତି ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ସମ୍ମତ ।'

'ଆପଣଙ୍କ ମୁଖ ନିଃସୃତ ସମସ୍ତ ଆଦେଶ ମୁଁ ପାଳନ କରିବି ।'

'ଆଦେଶ ନୁହେଁ, ଅନୁରୋଧ ।'

'କହିଦେବି, ମୋ ସମ୍ମୁଖରେ ଆପଣ ନିଜକୁ ଉଚ୍ଚରୁ ଉଚ୍ଚତର କରି ନେଇ ପାରିଛନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ ଦେହକାନ୍ତିରେ ସମଗ୍ର ଗୃହ ମୋର ଆଲୋକିତ । ଅନୁରୋଧ କରନ୍ତୁ...'

ବିଭା ସହାସ୍ୟବଦନ ଦେହାରେ ନିକ୍ଷେପ କଲା ବକ୍ରଦୃଷ୍ଟି । ଅଶୋକଙ୍କ ପ୍ରାଣତନ୍ତ୍ରୀ ଆବେଗରେ ଶିହରି ଉଠିଲା । ଦୁର୍ବଳ ଅଶୋକ—ସମ୍ମୁଖରେ ଅତୃପ୍ତା ନାରୀ । ପରାଜୟ ନା ବିଜୟ ?

ଗଳିପଥରେ ହଠାତ୍ ଉଚ୍ଚରୋଳ କ୍ରନ୍ଦନ ଗୋଚର ହେଲା । କେଉଁ ଏକ ନାରୀ କଣ୍ଠର ପ୍ରାଣସ୍ପର୍ଶୀ କ୍ରନ୍ଦନ । ଅଶୋକ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ବାହାରି ଆସିଲେ ।

ଅସହାୟା ନାରୀମୂର୍ତ୍ତି ଏକ—କେଉଁ ଏକ ଦୁର୍ବୃତ୍ତ କବଳରେ ପଡ଼ିଥିଲା । ଯାହାହେଉ ଲୋକ ସମାଗମ ଦେଖି ସେ ପଳାୟନ କରିଛି । ନାରୀଟିକୁ ମନ ପ୍ରଶ୍ନକରି ଅଶୋକ ବୁଝିଲେ ଯେ—ସ୍ୱାମୀ ସହିତ କଳହ କରି ସେ ଟ୍ରେନଯୋଗେ ଜେନାପୁର ଷ୍ଟେସନକୁ ପଳାଇ ଆସିଛି । କଟକ ଷ୍ଟେସନରେ ଦୁର୍ବୃତ୍ତ ଜଣକ

ତାକୁ ଖୁବ ବିଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମାଇ ନେଇଆସି ତାର ସମସ୍ତ ଅଳଂକାର ସବ ହରଣଗୃଳ କରିବାର ଚେଷ୍ଟାରେ ଥିଲା ।

ଅଶୋକ ସେହି ନାରୀଟିକୁ ନିକଟସ୍ଥ ଥାନାକୁ ପଠାଇ ଦେଲେ ।

ନିଭା ସମସ୍ତ ଶୁଣି ଦୀର୍ଘନିଃଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ିଲା । ପାରିବାରିକ ଜୀବନ ଯାହାର ଦୁଃଖମୟ, ଅନ୍ୟ ନାରୀର ଦୁଃସହ ଜୀବନ ଦେଖିଲେ ସ୍ୱତଃ ତା'ପାଇଁ ମନରେ ତା'ର ଆସେ ସହାନୁଭୂତି । ଅଶୋକ କହିଲେ—'ନିଭାଦେବି, ଆପଣଙ୍କ ଯନ୍ତ୍ରଣାମୟ ଜୀବନର ଯନ୍ତ୍ରଣାକୁ ମୁଁ ଲାଘବ କରି ପାରିଲେ ନିଜକୁ ମହା ଭାଗ୍ୟବାନ ମନେ କରିବି ।'

'ପାରିବେ ?' ନିଭାର ପ୍ରଶ୍ନ ।

ବିଷମ ସମସ୍ୟା । କି ଉତ୍ତର ଦେବେ ଅଶୋକ ? କଣ୍ଠରେ ତାଙ୍କର ଅସୀମ ଦୃଢ଼ତା—କିପରି ଏହା ନିବାରିତ ହେବ ? ପାରିବାରିକ ଦୁଃଖରେ ଜର୍ଜରିତ ପୁରୁଷ ସହାନୁଭୂତିଶୀଳା ନାରୀଟିଏ ଦେଖିଲେ କଳ୍ପନାର ମନ୍ଦିର ରଚନା କରେ । ଦୁଃଖ ଲାଘବ କରିବାପାଇଁ ସତତ ଚେଷ୍ଟିତ ହୁଏ ।

ନିଭା ଶିକ୍ଷିତା । କେଉଁ ଭାଷାରେ ଅଶୋକ ତାଙ୍କର ଅନ୍ତର ବ୍ୟକ୍ତ କରିବେ ?

ନିଭା କହିଲା—'ଏ କେତେଦିନ ଆପଣ ମୋର ଖୁବ ଶୁଶ୍ରୂଷା କଲେ ଅଶୋକବାବୁ । ଏ ଋଣ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କର ପରିଶୋଧ କରିବି କିପରି ?'

'ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ମାତ୍ରହିଁ ମୁଁ କରିଛି । ପରିଶୋଧ କରିବାର ପ୍ରଶ୍ନ ତ ନାହିଁ ନିଭାଦେବି । ଆପଣଙ୍କର ଅନୁଗ୍ରହହିଁ ମୋର କାମ୍ୟ ।'

'କାବ୍ୟ ମନ୍ଦିରର ପୂଜାରୀ ଆପଣ । ଯାହାର ଅନୁଗ୍ରହ ପାଇଲେ ନିଜକୁ ଧନ୍ୟ ମନେ କରିବେ, ତାହାରି ଅନୁଗ୍ରହ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେବା ଉଚିତ । ମୁଁ କି ଅନୁଗ୍ରହ ଦେଇ ପାରିବି ଆପଣଙ୍କୁ ?'

କଂପିତ ଚରଣରେ ଅଶୋକ ନିଭା ପାଖକୁ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ—'ଯେଉଁ ଅନୁଗ୍ରହ ଚାହିଁବି, ତାହା ଦେବାକୁ ହେବ ।...'

ନିଭାର ହସ୍ତ ପଦରେ ଅସମ୍ଭବ କମ୍ପନ । ଠିକ ଏହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ବାହାରୁ କେହି ଦ୍ୱାର ଦେଶରେ ଆଘାତ କଲା ।

'କବାଟ ଖୋଲ ।'—ନାରୀ କଣ୍ଠର ଶବ୍ଦ ।

ଶେଷ

ଅଶୋକ ବାହାରି ଆସିଲେ । ସମ୍ମୁଖରେ କୁନ୍ତଳା ଏବଂ ମୀନକେତନଙ୍କୁ ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହେଲେ । ମୀନକେତନ କହିଲେ—'ମାତୃ ବିୟୋଗ ପରେ ଈଶ୍ୱର ଉପସ୍ଥିତି ଏକାନ୍ତ ଆକସ୍ମିକ । ତେଣୁ ସହସା ତାକୁ ଚେନପିବାକୁ କଠିନ ଆହିଲା ।'

ମୀନକେତନଙ୍କ କଣ୍ଠଧ୍ୱନି ଶୁଣି ବାହାରି ଆସିଲା । ସମ୍ମୁଖରେ କାର୍ତ୍ତିକୋପମ ସ୍ୱାମୀ । ସେ ନମସ୍କାର କଲା । କୁନ୍ତଳା ମଧ୍ୟ ନିଭାକୁ ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣିପାତ କରି ପ୍ରଶ୍ନକଲା—'ନୂଆବୋଉ, ତୁମେ ଏଠି କିପରି ?'

ନିଭା ନିରୁତ୍ତର । ମହାକବି କାଳିଦାସଙ୍କ ନଗାଧିରାଜ ତନୟା ନ ଯଯୌ ନ ତସ୍ଥୌ ଭଳି ଅବସ୍ଥା ତାର । ମୀନକେତନ ସ୍ମିତ ହେଲେ ।

—'ଦେହ ଭଲହୋଇ ଯାଇଛି ତ ?' ପ୍ରଶ୍ନକଲେ ସେ । ନିଭାର ଚକ୍ଷୁରେ କୌତୁକ—ଶୀର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗୀର ଅଙ୍ଗ ସୌଷ୍ଠବକୁ ସେ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ଚାହିଁ ରହିଲେ ।

ଅଶୋକ ବାକ୍ଶୂନ୍ୟ—କାଷ୍ଠ ପୁତ୍ତଳିକା ପରି ଦଣ୍ଡାୟମାନ । ସହସା ନୀରବ ଗୃହରେ ଜୀବନ ସଞ୍ଚାର ହେଲା । ବାଙ୍ମୟ ହେଲା ସମଗ୍ର ପୁର ।

ରାତ୍ରିର ନିର୍ଜନ କକ୍ଷରେ ମୀନକେତନ ନିଭାକୁ କହିଲେ—'ରାଣି, ମୋର ସମସ୍ତ ଦୋଷ ମାର୍ଜନା କରି ତୁମେ ଫେରିଚାଲ । ମାତୃବିୟୋଗ ପରେ ମୁଁ ସହାୟ ଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି । ତୁମେହିଁ ମୋର ଏକମାତ୍ର ଆଶା ଭରସାର ସ୍ଥଳ । ବିଦାୟୀ ଜନନୀର ଶେଷ ଶଯ୍ୟାରେ ମୁଁ ଶପଥ କରିଛି ମଙ୍ଗରାଜ ବଂଶର ମୁଖ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କରିବି । ତୁମରି ସାହଚର୍ଯ୍ୟରେ ମୁଁ ଏ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ରକ୍ଷା କରି ପାରିବି ।'

ନିଭାର ନୟନପଦ୍ମ ଲୋତକସିକ୍ତ ହେଉଥିଲା । ମୀନକେତନଙ୍କ ହଠାତ୍ ଆବିର୍ଭାବରେ ପ୍ରାଣପୁର ତା'ର ଉଲ୍ଲସିତ । ସ୍ୱତଃଜାତ ତୁଷ୍ଟି ପୁଲକ ।

ସେ ପୁଣି କହିଲେ—'ସୁରଧୁନୀ ବନାରସ ଚାଲି ଯାଇଛି । ତୁମ ମୋ ମଧ୍ୟରେ ନାହିଁ କିଛି ଆଉ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ । ଦାମ୍ପତ୍ୟ ଜୀବନର ଚିରନ୍ତନ ମାଧୁରୀ ଆମକୁ କରିବ ଉଜ୍ଜୀବିତ । ତୁମେ ମୋର ସମସ୍ତ ଦୋଷ କ୍ଷମାକର ରାଣି !'

ସେ ନିଷ୍ଠାବାନ ସ୍ୱାମୀ ଭଳି ସମସ୍ତ କହି ଯାଉଥିଲେ । ରାତ୍ରିର ଶୀତଳ ପବନରେ ଜାଈ କଦମ୍ବର ସୁଗନ୍ଧ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗକୁ ପ୍ରସାରିତ ହେଉଥିଲା ।

ସହେଳୁଭ

=ଚଉଦ=

ପଲ୍ଲୀର ଶାନ୍ତ ଶୀତଳ ମୂର୍ତ୍ତି । ପ୍ରାନ୍ତରରେ ପଲ୍ଲୀପ୍ରାଣ ଗୋଧନର ନୀରବ ସନ୍ନିକଟ—ବୃକ୍ଷ ଶାଖାରେ ଗୀତଚ୍ଛନ୍ଦୀ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ତତ୍ପରତା—ଗୋଚର ଭୂମିରେ ଛାଗ ମେଷ ଦଳର ଅଧ୍ୱଂସ ଶୋଭାଯାତ୍ରା—କ୍ଷେତ ଫେରନ୍ତା କୃଷୀ-କୁଳର ଆଶାପ୍ଲୁତ ନିଃଶ୍ୱାସ—ପୁଷ୍ପିତ ଲତାବଲ୍ଲୀର ମୃଦୁନୃତ୍ୟ—ନବ ପଲ୍ଲବିତ ତରୁ ଶ୍ରେଣୀର ଛନ୍ଦିତ ଲୋଲିତ ଛବି—ତାଳ ତମାଳ ବନର ସବୁଜିମା, ସର୍ବତୋଭାବେ ସୁନ୍ଦରକରି ତୋଳିଛି ନୟନପୁରକୁ ।

ମଙ୍ଗରାଜ ପ୍ରାସାଦରେ ପୂର୍ବର ଚାକଚକ୍ୟ ନାହିଁ—ସମସ୍ତ ଯେମିତି ଶୂନ୍ୟ ମରୁଭୂମି । କିନ୍ତୁ ଆଜି ମୀନକେତନ କଟକରୁ ଫେରିଆସି ନିତ୍ୟ ନୈମିତ୍ତିକ ଜୀବନ ଯାପନ କରୁଛନ୍ତି । ପ୍ରାସାଦର ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ପରିଚାଳନାର ଭାର ସମସ୍ତ ଜଟେନ୍ଦ୍ରଜୟୁ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଛି । ମୀନକେତନ ଔପନ୍ୟାସିକ ହେଣ୍ରୀ ବାଦସାହ ପରି କାଳାତିପାତ କରୁଛନ୍ତି । କଟକରୁ ଫେରିବାର ଏଇ ସପ୍ତାହକ ମଧ୍ୟରେ ସମସ୍ତ ସଜାଡ଼ି ଦେବାକୁ ନିଭା ଅକ୍ଳାନ୍ତ ଚେଷ୍ଟା କରୁଚି । ଅମ୍ବିଷ୍ଟ ପରିବାରର ଭଗ୍ନମୁଖୀ ପ୍ରାସାଦ ନିଷ୍ପ୍ରଭରୁ ନିଷ୍ପ୍ରଭତର ହୋଇଛି ।

ଜଟେନ୍ଦ୍ରଜୟୁ କହୁଥିଲେ ସରକାରଙ୍କ କରବାକୀ ଯୋଗୁଁ ସାର୍ଟିଫିକେଟ ବାହାରିଛି କର ଆଦାୟ ନ ଦେଲେ ଜମି ନିଲାମ ହୋଇଯିବ ।

ପ୍ରାସାଦର ମରାମତି ପାଇଁ ଅର୍ଥର ପ୍ରୟୋଜନ, କିନ୍ତୁ ଲୌହ ସିନ୍ଦୁକ ଶୂନ୍ୟ । ହରପ୍ରିୟାଙ୍କ ଶୁଦ୍ଧିକ୍ରିୟାର ଦେଣ ପରିଶୋଧ ହୋଇନାହିଁ ।

ମୀନକେତନ ଦେଖୁଥିଲେ, ଜୀବନକୁ ତାଙ୍କର ମରି ଆସୁଚି ରଙ୍ଗ । ପ୍ରାସାଦର କକ୍ଷ ଦେଖରୁ ଚୁନର ସ୍ତର ନିଷ୍ପ୍ରଭ ହୋଇ ଆସିଲା ପରି, ସୁଖର ଆଶା କ୍ଷୀଣ ହୋଇ ଆସୁଛି ଯାହାକିଛି ଐତିହ୍ୟ—ଯାହାକିଛି ଗୌରବ, କୁଳମର୍ଯ୍ୟାଦା, ଆଭିଜାତ୍ୟ ସବୁ ମୃତପ୍ରାୟ । ଯେଉଁ ପ୍ରାସାଦରେ ଜଳି ଉଠିଥିଲା ଲକ୍ଷ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଦୀପାଳି, ସେହି ପ୍ରାସାଦର କକ୍ଷ ଆଜି ଅନ୍ଧକାରର ଗର୍ଭ ମଧ୍ୟରେ ନଜରୁ ହଜିଇ ବସିଛି । ବ ଦାସଦାସୀ ଆଶ୍ରିତ ପରିଜନଙ୍କ କୋଳାହଳରେ ଯେଉଁ

ଯାହାଙ୍କ ଅନବରତ ମୁଖରିତ ହେଉଥିଲା, ସେଇଠି ଆଜି ବିରାଜମାନ କରୁଛି ନୀରବତା । ଏହି ନୀରବତା ଶାନ୍ତିର ପ୍ରତୀକ ନା ଶ୍ମଶାନର ସଙ୍କେତ ?

ସୁରଧୁନୀ ତରଙ୍ଗ ଲାଗି ଭଦ୍ରାକ୍ଷ ନେଇ ସ୍ୱଦେଶକୁ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କରିଛି । ମୀନକେତନଙ୍କ ତରୁଣପ୍ରାଣ କେତେବେଳେ ତାହାର ସ୍ମୃତିରେ ବ୍ୟଥିତ ହୋଇ ଉଠୁଛି । ସ୍ୱାଭାବିକ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ଉତ୍କଣ୍ଠା ନାହିଁ—ଉନ୍ମାଦନା ନାହିଁ ।

ନିଭା ଭାବୁଛି—ଅଶୋକଙ୍କ କଥା । ଲଜ୍ଜିତ ମଧ୍ୟ ହେଉଛି । ମାନସିକ ଅସୁସ୍ଥତା ଜନିତ ଦୁର୍ବଳତା ଯୋଗୁ ସେ ଦିନ ସେ ତାଙ୍କ ଆଗରେ ଅବାନ୍ତର କଥାଏ ବ୍ୟକ୍ତ କରି ନିଜକୁ ଧରା ପକାଇ ଦେଇଥିଲା ।

ମନୁଷ୍ୟ ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ଅବସ୍ଥାର ଦାସ । ମୀନକେତନ ଏବଂ କୁନ୍ତଳା ଠିକ୍ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ କକ୍ଷରେ ପ୍ରବେଶ କରି ନ ଥିଲେ କିଏ ଜାଣେ କଣ ଘଟି ଯାଇଥାଆନ୍ତା ।

ପୂର୍ଣ୍ଣିମାର ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଜଗତକୁ ଆଲୋକିତ କରିଛି । ଚନ୍ଦ୍ରଗ୍ରହଣର ରାତ୍ରି । ମୀନକେତନ ଶୟନକକ୍ଷରେ ବସି ହାରମୋନିୟମ ଧରି ବିସ୍ମୃତ ଏକ ସଙ୍ଗୀତ ମନେ ପକାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ । ଦେହର ଝିଲ୍କି ଫାଙ୍କାବାଟରୁ ବାହାରୁ ଅତରର ଗନ୍ଧ ମହକିତ ହେଉଥିଲା । କକ୍ଷ ଦେଶରେ ମାଳେ ଚମ୍ପା ଫୁଲ । ଉଦ୍ୟାନର ମାଳୀ ଏହି ଫୁଲ ଗୁଡ଼ିକ ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ନିଭାକୁ ଭେଟି ଦେଇ ଯାଇଥିଲା । ନିଭା ତାହାକୁ ସଯତ୍ନରେ ଗୁନ୍ଥି ମୀନକେତନଙ୍କ କଣ୍ଠ ଦେଶରେ ଲମ୍ବାଇ ଦେଇଛି ।

ସମ୍ମୁଖରେ ଜନନୀ ହରପ୍ରିୟାଙ୍କର ଫଟୋଟି ଝୁଲୁଛି । ମୀନକେତନ ମୁହୁ-ମୁହୁଃ ଫଟୋଟି ଆଡ଼େ ଦୃଷ୍ଟି ନିକ୍ଷେପ କରୁଛନ୍ତି । ଗର୍ଭଧାରିଣୀର ଶେଷ କଥା ତାଙ୍କ ସ୍ମୃତି ପଟରେ ଜୀବନ୍ତ ହୋଇ ଉଠୁଛି ।

ନିଭା କହିଲା—'ମା'ଙ୍କର ଓ ମୋର ଯେଉଁ ଅଳଙ୍କାରମାନ ରହିଛି ତାକୁ ବିକ୍ରୀ କରି କେତେ ସହଯୋଗ କରି ଦେଲେ ହୁଅନ୍ତା ।'

ଶେଷ

ଉତ୍ତର ପ୍ରତୀକ୍ଷାରେ ସେ ରହିଲା । ମୀନକେତନ ହାରମୋନିୟମ ବନ୍ଦ କରି କହିଲେ—'ରାଣି, ମା ତୁମକୁ ଉପହାର ଦେଇଥିଲେ ଏ ସବୁ ଅଳଙ୍କାର । ତାହାକୁ ବିକ୍ରୟ କରିବାର ଅଧିକାର ମୋର ତ ନାହିଁ । ତୁମର ଏହି ଦେହ ଲତାରୁ ସେହି ସବୁ ଅଳଙ୍କାର ଫୁଲ ଗୁଡ଼ିକୁ ମୁଁ କାଢ଼ି ନେବି କିପରି ? ମୁଁ ଏହା କରି ପାରିବି ନାହିଁ ।'

'ତାହାହେଲେ ତୁମେ ଋଣ ମୁକ୍ତ ହେବ କିପରି ?' ପ୍ରଶ୍ନ କଲା ପୁଣି ସେ । ମୀନକେତନ ସାମାନ୍ୟକ୍ଷଣ ମୌନ ରହି କହିଲେ—'ଦେଖାଯିବ, ମୁଁ ଚିନ୍ତା କରୁଛି, ଯଦି ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପନ୍ଥା ବାହାର କରିପାରେ ।'

ଏ ପ୍ରକାର ଉତ୍ତର ଅବଶ୍ୟ ନିଭାକୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରି ପାରିଲା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଅଗତ୍ୟା ସେ ଏ ପ୍ରଶ୍ନରୁ କ୍ଷାନ୍ତ ହେଲା ।

ମୀନକେତନ କହିଲେ—'ରାଣି, ତୁମର କୋମଳ ପ୍ରାଣରେ ମୁଁ ବହୁତ ଆଘାତ ଦେଇଛି, ତୁମର କାଚସ୍ୱଚ୍ଛ ନୟନରୁ ବହୁତ ଲୋତକ ଝରାଇଛି । ଏହି ବଂଶର ମିଥ୍ୟା ଆଭିଜାତ୍ୟର ଦୋହାଇ ଦେଇ ତୁମର ଇଚ୍ଛାବିରୋଧୀ ବହୁତ ଅକର୍ମ ମୁଁ କରିଛି । ତୁମେ ଶିକ୍ଷିତା—ଆଧୁନିକା ହୋଇମଧ୍ୟ ମୋର ଅଗୌରବ କରିନାହଁ । ତୁମକୁ ପତ୍ନୀରୂପେ ପାଇ ମୁଁ ଧନ୍ୟ...'

'ଥାଉ, ଆତ୍ମପ୍ରଶଂସା ଶୁଣିବାର ବେଳ ଏ ନୁହେଁ । ମୁଁ ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟର୍ହି କରିଛି । ଶିକ୍ଷାର ଅର୍ଥ ଯଥେଚ୍ଛାଚାରିତା ନୁହେଁ—ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳତା ନୁହେଁ ।'

'ତୁମେ ବାସ୍ତବିକ ସୀତା, ସାବିତ୍ରୀର ଆଦର୍ଶରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ।'

ମୀନକେତନ ଭାବବିହ୍ୱଳରେ ନିଭାର ଶିରଶ୍ଚୁମ୍ବନ କଲେ । ଇତ୍ୟବସରରେ ଜନୈକ ଭୃତ୍ୟ ଆସି ଜଣାଇଲା—ବାହାରେ ନିବାରଣ ସାକ୍ଷାତ ଅପେକ୍ଷାରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ । ତାହାଙ୍କୁ ଆସିବାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେବାପାଇଁ ଆଦେଶ ଦେଇ ସେ କହିଲେ—'ରାଣି, ନିବାରଣ ଆସୁଛନ୍ତି; ସେହି ପୁରୁଣା ଢଙ୍ଗରେ ପୁଣିଥରେ ଆବୃତ୍ତି କରିବେ ।'
ନିଭା ମୃଦୁ ହସିଲା ।

ଯଷ୍ଟୀ ହସ୍ତରେ ବୃଦ୍ଧ ନିବାରଣ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ନିଖିଳ ତାଙ୍କୁ ବସିବାପାଇଁ ଚେୟାର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରି ପ୍ରଶ୍ନକଲା—'ନିବାରଣବାବୁ, ଆପଣଙ୍କର ସବୁ ମଙ୍ଗଳ ତ ?'

'ହଁ' ସେ କହିଲେ ।

'ମାଙ୍କର ଶେଷ ସମୟରେ ଆପଣ ତ ସର୍ବଦା ତାଙ୍କ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ରହିଥିଲେ କଣ ଆଉ ସେ କହି ଯାଇଛନ୍ତି ?'

'ହଁ, ତାହାହିଁ କହିବାକୁ ମୁଁ ଧାଇଁ ଆସିଲି । ଛଳଛଳ ନୟନରେ ସେ କହିଲେ—'ବୁଢ଼ୀ ସାଆନ୍ତାଣୀ ଶେଷ ସମୟରେ ନାତି ନାତୁଣୀଟିଏ ଦେଖି ପାରିଲେ ନାହିଁ...'

ହଠାତ୍ ନିଖିଳ ଆଉ ମୀନକେତନ ପରସ୍ପର ମୁଖକୁ ଚାହିଁଲେ । ସନ୍ତାନ ଅଭାବରେ ଉଭୟଙ୍କର ହୃଦୟ ଆନ୍ଦୋଳିତ ହୋଇ ଉଠିଲା ।

ନିବାରଣ ପୁଣି କହିଲେ—'ତାଙ୍କର ଶେଷଇଚ୍ଛା, ସେ ରଖି ଯାଇଥିବା ସମସ୍ତ ଅଳଙ୍କାର କୁନ୍ତଳାଙ୍କୁ ଫେରନ୍ତ ଦେବାପାଇଁ ସେ ଆଦେଶ ଦେଇ ଯାଇଛନ୍ତି ।'

'ବେଶ୍, ତାହାହିଁ ହେବ ।' ନିଖିଳ କହିଲା ।

ମୀନକେତନ ନୀରବ । ସେ ବୁଝିପାରୁ ନ ଥିଲେ । କାହିଁକି କେଜାଣି ସମୁଦାୟ ହୃଦୟ ତାଙ୍କର ଛିନ୍ନଭିନ୍ନ ହୋଇ ଯାଉଥିଲା ।

ନିଖିଳ କହିଲା—'କୁନ୍ତଳା ବଡ଼ ଦୁଃଖିନୀ । ଏଇ ସାମାନ୍ୟ ଅଳଂକାର କଣ ତା' ହୃଦୟର ଦୁଃଖ ଦୂରକରି ପାରିବ ?'

ମୀନକେତନ ଦୀର୍ଘ ନିଃଶ୍ୱାସ ତୋଳିଲେ । କୁନ୍ତଳାର ପାରିବାରିକ ଅଶାନ୍ତି ବିଷୟରେ ସେ ଅବଗତ । ଅଶୋକ ଚରିତ୍ରହୀନ । କୁନ୍ତଳା ଆଦୌ ସୁଖୀ ନୁହେଁ ।

ନିଖିଳର ଅନ୍ତର ଅଶଂକାରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଉଥିଲା ।

ନିବାରଣ ଗମନୋଦ୍ୟତ ହୋଇ କହିଲେ—''ମୋର ଯାହା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ମୁଁ କରି ସାରିଛି । ଏବେ ବିଦାୟ ନେଉଛି ।''

ଶେହଛଅ

ସେ କମ୍ପିତ ଚରଣ ଯୁଗଳକୁ ଘୋଷାରି ଘୋଷାରି ପ୍ରକୋଷ୍ଠରୁ ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ ହେଲେ। ଯୁଗପତ୍ ଜୃମ୍ଭ ଏବଂ ମୀନକେତନ ଦୀର୍ଘନିଃଶ୍ୱାସ ତୋଳିଲେ—ମନେ ହେଉଥିଲା ଅକାରଣ ଯେମିତି ସଂସାର ଭୂମିର ଲୀଳାଖେଳା ଶେଷକରି ପିତୃଲୋକକୁ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କରୁଛନ୍ତି।

ବାହାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାର ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ଗ୍ରାସକରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲାଣି ରାହୁ-ରାକ୍ଷସ। ମୀନକେତନ ପଲଙ୍କ ଉପରକୁ ଯାଇ ବିଶ୍ରାମ କଲେ। ବାତାୟନ ପଥରେ ଚନ୍ଦ୍ର ସୁସ୍ପଷ୍ଟ।

ପୁନର୍ବାର ଭୃତ୍ୟ ପ୍ରବେଶ କଲା। ହସ୍ତରେ ଏକଖଣ୍ଡ ଡାକ ପ୍ରେରିତ ପତ୍ର ଏବଂ ଏକ ଟେଲିଗ୍ରାମ।

ନିଶ୍ଚ ପତ୍ର ଖଣ୍ଡିକ ନେଇ ଦେଖିଲେ—ତାହା କୁନ୍ତଳାଠାରୁ ତାହାର ପାଖକୁ ଆସିଛି। ଟେଲିଗ୍ରାମ ଉପରେ ମୀନକେତନଙ୍କ ନାମ ଲିଖିତ।

କୁନ୍ତଳାର ହସ୍ତାକ୍ଷର ଦେଖି ପୁଣି ତାର ସ୍ମୃତି ପଥରେ ଖେଳିଗଲା ଅତୀତର ବୃତ୍ତାନ୍ତ। ଅଶୋକ ବାସ୍ତବିକ ଦୁର୍ବଳ—ଚରିତ୍ରହୀନ।

ସେ ଚିଠିଟି ଖୋଲିଲା—ଥରୁଥିଲା ତାର ଅଙ୍ଗୁଳି। କିଏ ଜାଣେ ପୁଣି କେଉଁ ଦୁଃସମ୍ବାଦ ବହନ କରି ଆଣିଥିବ ଏହି ନିର୍ଜୀବ ପତ୍ର। କୁନ୍ତଳା ଲେଖିଥିଲା—

ନୂଆବୋଉ,

ଶେଷ ପ୍ରଣାମ।

ତୁମକୁ ନୂଆବୋଉ ବୋଲି ଡାକିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଉନାହିଁ। ପତ୍ର ଲେଖିଲା ବେଳକୁ ଛାତି ଫାଟି ଯାଉଛି। ମୁଁ ଜାଣି ନଥିଲି ମୋର ନୂଆବୋଉ ଏମିତି ବୋଲି।

ମୋର ଦୁଃଖମୟ ଜୀବନ କଥା ସବୁ ଜାଣିଛ। ସେଇ ଜୀବନରେ ପୁଣି ନିଆଁ ଜାଳିଦେବା ପାଇଁ ତୁମେ ମଧ୍ୟ ଟିକେହେଲେ କୁଣ୍ଠିତ ହେଲ ନାହିଁ। ମୁଁ ଆଜି ଭାବି ପାରୁନାହିଁ କେଉଁ ଭାଷାରେ ତମକୁ ପତ୍ର ଲେଖିବି।

ଶୁଣି ଭାରି ଦୁଃଖିତ ହେବ, ତୁମ ଅଶୋକ ବାବୁ ମଦ ଖାଇବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଛନ୍ତି। ମଦନିଶାରେ ଶଙ୍କଥର ମତେ ପ୍ରହାର କଲେଣି।

ନୂଆବୋଉ, ମୁଁ ପର ତମ ଅଲିଅଳି ସାନ ଭଉଣୀ । ମୋ ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ଏଠାକୁ ଆସି ତମେ ଯାହା କରି ଯାଇଛ, ତାହା କପର ସମ୍ଭବ ହେଲା ମୁଁ ଭାବି ପାରୁ ନାହିଁ । ଅଶୋକ ବାବୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ତୁମର ପାଇଁ ପାଗଳ । କି ମନ୍ତ୍ର ତୁମେ ତାଙ୍କୁ ଦେଇ ଯାଇଛ କେଜାଣି !

ସେ ତୁମ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଖଣ୍ଡିଏ ପତ୍ର ଲେଖି ପକେଟରେ ରଖିଥିଲେ ସେଇଟିକୁ ଏହାର ସହିତ ମୁଁ ପଠାଇ ଦେଉଛି ।

ସତରେ ! ମୁଁ ଆଉ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହୋଇ ଛିଡ଼ା ହେବାକୁ ଚାହୁଁନାହିଁ । ମୋର ପୂରା ବିଶ୍ୱାସ ଅଶୋକବାବୁଙ୍କର ଆଉ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେବ ନାହିଁ । ଯାଙ୍କ ଜୀବନ ଜଳପୋଡ଼ି ହୋଇ ମରିବା ଅପେକ୍ଷା ମୁଁ ନିଜେ ନିଜେ ମରଣକୁ ବରଣ କରି ନେବି ।

କାଲି ହୁଏତ ତୁମେ ଶୁଣିବ ତୁମ ଆଦରର କୁନ୍ତଳା ମରି ଯାଇଛି ! ରହିଲି । ଇତି

ତମର

କୁନ୍ତଳା

ଅପର ପତ୍ରଟି ସେ ପୁଣି ଖୋଲିଲି । ଅଶୋକ ଲେଖିଛନ୍ତି—

କଲ୍ୟ ଦେବୀ

ପ୍ରୀତି-ପ୍ରଣାମ ।

ସାମାନ୍ୟ କେତୋଟି ଦିନ ଏଠାରେ ରହି ଆପଣ ହଠାତ୍ ଚାଲିଗଲେ— ମୋର ମାନସ ପକ୍ଷୀଟି ମଧ୍ୟ ଆପଣଙ୍କ ସହିତ ଚାଲି ଯାଇଛି । ସେ ଦିନ ରାତିରେ ବହୁତ କଥା ଅକୁହା ରହିଗଲା—କେଉଁ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ଆମର— ଧୂମକେତୁ ପରି ସହସା ମୀନକେତନ ଓ କୁନ୍ତଳାଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବ ବହୁ କଥା ଆକାଂକ୍ଷାକୁ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ରଖି ଦେଲା ।

ମୋ କଥା ଆଉ କଣ ମନରେ ପଡୁଥିବ ? ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଦିବାରାତ୍ର ଆପଣଙ୍କ କଥା ଭାବି ହେଉଛି । ପୁଣି କେବେ ସାକ୍ଷାତ ?

ପତ୍ର ପାଇଁ ସତୃଷ୍ଣ ନୟନରେ ଚାହିଁ ରହିଲି । ବିଦାୟ । ଇତି

ଅଶୋକ

ଶେଷ ଅଂଶ

ସେ ପାଠ କରି ନିଷ୍ଠୁର ଚକ୍ଷୁରୁ ଅଗ୍ନି ନିର୍ଗତ ହେଲା—ସେହି ତେଜରେ ଯେମିତି ବିଶ୍ୱ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଜଳିପୋଡ଼ି ଛାରଖାର ହୋଇଯିବ ।

ଅଶୋକ । ନିର୍ମମ, ପାଷାଣ, ପିଶାଚ । ମିଥ୍ୟା ଜାଲ ମଧ୍ୟରେ ଚନ୍ଦ୍ରାଧାର ଘୂର୍ଣ୍ଣାୟମାନ । ସମ୍ମୁଖର ସମସ୍ତ ପଦାର୍ଥ ଚକ୍ରାକାରରେ ଆବର୍ତ୍ତିତ ହେଉଥିଲା । ଅଶୋକ ସହିତ ନିଭାର ସଂପର୍କ କଣ ? କିଛି ନାହିଁ, କେବେ ନ ଥିଲା । ତେବେ ଆଜି ଏହି ଅପବାଦର କଳଙ୍କକୁ ମସ୍ତକରେ ବହନ କରିବାକୁ ହେଲା କାହିଁକି ? କେଉଁ ଦୁର୍ବଳ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ମନ ପକ୍ଷୀରାଜକୁ ଲଗାମ ବିହୀନ କରି ଦେଇ ସେ ଦୁଇ ଗୁରୁପଦ କଥା କହିଥିଲା ଅଶୋକ ସହିତ । ଏଇଥିରେ ଅଶୋକ ପାଗଳ । ଘୃଣାରେ କୁଞ୍ଚିତ ହେଉଥିଲା ତାର ନାସିକା । ସେ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲା—କୁନ୍ତଳା; ତମେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କର ନାହିଁ । ଯାହି ତୁମେ ଆଶଙ୍କା କରୁଚ ସବୁ ମିଥ୍ୟା—ସବୁ ଅଳୀକ ।

ମୀନକେତନଙ୍କ ତନ୍ଦ୍ରା ତୁଟିଗଲା । ସେ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ଉଠି ପଡ଼ି ପଚାରିଲେ—
'ନିଭା, କଣ ହେଲା ତମର ?'

ପାଖରେ ପଡ଼ିଚି ନର୍ଜୀବ ଟେଲିଗ୍ରାମ । ନିଭାକୁ ନିରୁତ୍ତର ଦେଖି ସେ ତାହା ଉଠାଇ ନେଇ ପାଠ କଲେ । ସେଥିରେ ଲେଖାଅଛି—'କୁନ୍ତଳା ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିଛି—ଅଶୋକ ।'

ପ୍ରାଣପ୍ରିୟା ଭଗ୍ନୀ ବିଷୟକ ଦୁଃସମ୍ବାଦରେ ମୀନକେତନଙ୍କ ନୟନ ଯୁଗଳରୁ ଝରି ଆସିଲା ଧାର ଧାର ଲୁହ ।

ନିଭା ନର୍ବାକ, ନିରୁତ୍ତର !

ବାହାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ରାହୁ ଗର୍ଭରେ ବିଲୀନ । ଏକ ମର୍ମାନ୍ତିକ ଶୋକରେ ପ୍ରାସାଦ ମ୍ରିୟମାଣ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା ।

ନିଭା ମୀନକେତନଙ୍କ ବକ୍ଷ ଦେଶରେ ମୁଖ ଗୋପନ କରି କହିଲା—'ତମେ ମତେ କ୍ଷମା କର ।' ମୀନକେତନ କହିଲେ—'କୁନ୍ତଳାର ମୃତ୍ୟୁରେ ମୁଁ ପରମ ଶିକ୍ଷା ପାଇଛି । ସ୍ୱାମୀ ଦୁଶ୍ଚରିତ୍ର ହେଲେ ସ୍ତ୍ରୀ ଯେଉଁ ଆଘାତ ପାଏ ତାହା ମୁଁ ଆଜି ମର୍ମେ ମର୍ମେ ଅନୁଭବ କରି ପାରୁଛି । ପୁଣି ଥରେ ମୁଁ କ୍ଷମା ମାଗୁଛି । ତୁମେ ମୋର ସମସ୍ତ ଅପରାଧ ମନରୁ ଭୁଲି ଯାଅ ।'

ସମାପ୍ତ

ନିସ୍ତ କୁନ୍ତଳାଠାରୁ ଆସିଥିବା ପତ୍ର ଖଣ୍ଡକୁ ଟିକ ଟିକ କରି ଛିଣ୍ଡେଲେ ଫିଙ୍ଗି ଦେଉଥିଲେ। ପ୍ରାଙ୍ଗଣ ପାର୍ଶ୍ୱଳକୁ ଭେଦ କରି ଭାସି ଆସୁଥିଲା ବଗିଚାର ନାଗଚମ୍ପାର ଉତ୍ତପ୍ତ ନିଃଶ୍ୱାସ। ମନେ ହେଉଥିଲା ସେହି ନିଃଶ୍ୱାସ ବେଗରେ ସମଗ୍ର ପ୍ରାସାଦଟି ଯେମିତି ସ୍ୱର୍ଗ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ତଳର ମୂର୍ଚ୍ଛନା ସହିତ ମିଶିଯିବ— ଆଉ ମିଶିଯିବ ତା' ସହିତ ଏହି ବଗିଚା ଯାହା କହୁଛି ଇତିହାସ—ଏକ ଅନାଦି ଅନନ୍ତ କାଳର ଗର୍ଭରେ ବିଲୀନ ହୋଇଯିବ ସମସ୍ତ।

କୁଡେଇ
ତା୮-୧୦-୫୭
କୁମାର ପୂର୍ଣ୍ଣିମା

ବଂଶୀଧର ଭୂୟାଁଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କଟକ କୃଷକ ପ୍ରେସରେ
ମୁଦ୍ରିତ, ପ୍ରକାଶିତ ଓ ସମ୍ପାଦିତ।

ଶତଦଳ